

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XIX. évfolyam

2. szám

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

**BUDAPEST
2020**

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Dr. Béres János altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János altábornagy

Tagok: Dr. Magyar István ny. dandártábornok
Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok
Dr. Hány Szabolcs ezredes
Dr. Magyar Sándor ezredes
Dr. Deák Anita alezredes
Dr. Fürjes János alezredes
Dr. Tóth Sándor alezredes
Dr. Vida Csaba alezredes

Felelős szerkesztő: Dr. Deák Anita alezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina törzsszászlós

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NY. EZREDES KORONAVÍRUS ÉS GEOPOLITIKA.....	5
---	---

KISVÁRI TAMÁS ALEZREDES A KOREAI-FÉLSZIGET BIZTONSÁGI KIHÍVÁSAI AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS KÍNA KAPCSOLATRENDSZERÉBEN	20
---	----

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

TÓTH TAMÁS AZ INFORMÁCIÓGYŰJTŐ SZERVEZETEK TECHNIKAI KÉPESSÉGEIRE HATÓ KÜLSŐ KÖZVETETT TÉNYEZŐK	43
--	----

PÁRKÁNYI CSONGOR TITKOS ÉRTESELÉSEK A VATIKÁNBÓL – „ENGEL” TÖRTÉNETE	58
--	----

ORSZÁGISMERTETŐ

LÁNGNÉ PETRUSKA SZIDÓNIA LEHET-E A SZANDZSÁK A KÖVETKEZŐ KOSZOVÓ?	79
--	----

KUTATÁS – FEJLESZTÉS

LÉVAI ZSOLT – ÜVEGES ANDRÁS JÓZSEF SZÁZADOS A VASÚTI KÖZLEKEDÉS INFORMATIKAI ADATVÉDELME...	103
--	-----

FÓRUM

ELEVEN MÁRK

**ŐSHONOS ÉSZAK-AMERIKAI SZÉLSŐJOBBDAL II. –
TÖRVÉNYEN KÍVÜLI MOTOROS BANDÁK.....140**

BIHARI RITA

**KÜLSŐ HATALMI ÉRDEKEK A NYUGAT-BALKÁN
BIZTONSÁGI SEKTORÁBAN.....213**

VÁRDAI MIHAIL ISTVANOVICS SZÁZADOS

A VILÁGŰR MILITARIZÁLÁSÁNAK ÁLLAPOTA 227

AZ OLVASÓHOZ

DR. MAGYAR ISTVÁN NY. DANDÁRTÁBORNOK

**MAGYAR KATONÁK DÉL-VIETNÁMBAN 1973–1975 –
KÖNYVAJÁNLÓ 244**

E SZÁMUNK TARTALMA 246

A KÖTET SZERZŐI.....254

**A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS
FELTÉTELEI 257**

COVID–19: globális következmények, válságkezelés

A COVID–19 okozta járvány a jelenlegi értékelhetőség szintjén nem állítja fejre a világot, de az egészségügyi biztonság és a nemzetközi együttműködés területén számos eddig bevált vagy annak hitt módszert és eljárást más megvilágításba helyez. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy ez az évszázad valóban globális eseménye. Járványként kevésbé tűnik annyira halálosnak, mint az 1918-as spanyolnátha volt, amely komoly gazdasági következményekkel is járt, amihez nem kis mértékben hozzájárult az első világháború. A jelenlegi járvány egy amerikai–kínai kereskedelmi feszültség közepette alakult ki, tesztelve a globalizáció korlátait, ismételten felvetve, hogy ki uralja a világot. Akkor érkezett, amikor Európát társadalmi és eladósodási válság sújtja, érlelődik a brexit gyakorlati megvalósítása, erősödnek a szélsőjobbaldali mozgalmak.

Technológiai területen globális verseny folyik, különös tekintettel az informatikai rendszerekre. A kínai vezetés a gazdaság átalakítására törekszik, ami már jóval a járvány előtt kezdődött, gondoljunk csak a hongkongi tiltakozásokra, a Kína-ellenes érzelmek megnyilvánulására Tajvanon, a nacionalizmus erősödésére Kínában az ujjur kisebbséggel szemben annak látszatával, hogy össze kell tartani a nemzetet. A koronavírusnak kétségkívül komoly hatása lesz a kínai gazdaságra. Elkezdődött az *Egy övezet, egy út* politikájának újjáélesztése, amihez hozzájárul a vírusjárvánnyal kapcsolatos védőeszközök világszerte történő szállítása. A járvány a projekt kivitelezésében közel 1000 Mrd USD veszteséget okoz.¹ Késések várhatók a projekt végrehajtásában Dél-Ázsiában, különös tekintettel Sri Lankára, Kambodzsára, Indonéziára, de más területeken is jelentkezik a járvány hatása. Az utazási korlátozások érintik a kínai munkások külföldre utazását. A kínai gyárak bezárása pedig a logisztikai ellátólánc működésében okozhat zavarokat.

Ideológiai területen megrázta a világot, hogy Kína nem, vagy csak korlátozottan adott információt (dezinformációt?) a járványhelyzetről. Globális hatalmi törekvéseit ez rendkívül hátrányosan érinti. A kínai tájékoztatás elmaradása érezhető az EU-intézmények Kínával kapcsolatos megnyilvánulásaiban is, bár megjegyzendő, hogy Kína a védőfelszerelések európai szállításával igyekszik kompenzálni ezt a hátrányát, amit az EU méltányol is.

---

¹ AVDALIANI, Emil: What Coronavirus Could Mean for China. BESA Center Perspectives Paper No 1,527, April 13, 2020.
<https://besacenter.org/wp-content/uploads/2020/04/1527-What-Coronavirus-Could-Mean-for-China-Avdaliani-final.pdf>, letöltés: 2020.04.13.

A Huawei-technológia terjedésének amerikai korlátozása kiélezte az ellentéteket az Amerikai Egyesült Államok és Kína, valamint az Amerikai Egyesült Államok és az európai szövetségesei között is. A karanténintézkedések rámutattak az információs rendszerek gyengeségeire, sebezhetőségére, a dezinformációk és a manipulációk terjedésére. Washington kampányt indított annak bizonyítására, hogy a vírus a vuhani laboratóriumból szabadult ki, nyílt forrásokból viszont bizonyítékok eddig nem kerültek napvilágra.

A technológiák felhasználása a kormányok részéről a lakosság ellenőrzésére – a járványhelyzet követése és a terjedésének megakadályozása ürügyével – számos országban csökkent a lakosság kormányzatba vetett bizalmát. A személyes információ biztonsága, az állam szerepe és kompetenciája témakörben számos vita várható a jövőben. A megegyezés helyett inkább fragmentáció várható ezen a területen az egyén és az állam között.

A nemzetközi szervezetek sajátos szerepet játszottak a válság kezelésében. A választ a nemzetek, nem pedig a nemzetközi szervezetek adták meg. Ez alól kivételt jelent az Egészségügyi Világszervezet (WHO), amely koordináló szerepét igyekszik betölteni még akkor is, ha ezzel nem mindenki elégedett. A kialakult helyzet felveti a nemzetközi szervezetek jövőbeni válságkezelő szerepét is. Tény, hogy a legtöbb ilyen szervezet a második világháború vagy a hidegháború után, a jelenlegitől gyökeresen eltérő körülmények között jött létre. A nemzetközi szervezeteket a legtöbb bíráló Washington részéről éri, amely a tevékenységüket vagy korlátozottnak, vagy kevésbé hatékonyak minősíti. Kína ezt elfogadja, és világszemléletének megfelelően változtatásokat szeretne elérni. Ha ezeket az intézményeket (ENSZ, IMF, WTO) úgy értékelik, hogy nemcsak a 2008-as pénzügyi válság, hanem a 2019/20-as koronavírus-válság kezelésében sem hatékonyak, akkor elképzelhető, hogy a nemzetek mellőzni fogják őket. Ha megnézzük, hogy a nemzetközi szervezetek milyen szerepet játszottak az olyan válságok kezelésében, mint a közel-keleti, a dél-ázsiai, a migráció, vagy akár a klímaváltozás, akkor könnyen eljuthatunk az említett következtetéshez, és viták kezdődhetnek a globális kormányzás megváltoztatásáról.

A COVID-19 okozta világjárvány kezelése újabb sokkot jelent a globális ellátóláncok számára is. Felhívja a figyelmet az üzleti kockázatokra, a globális kereskedelemre, a szállításokra, a stratégiai – különös tekintettel az egészségügyi – tartalékok készítésére. Röviddel a járvány kitörése előtt élte át a világ az amerikai–kínai kereskedelmi háborúban az ellátólánc problémáit, a kereskedelem és az üzleti élet folyamatosságának hiányát, a gazdasági nacionalizmus globális megjelenését.² Az ellátási lánc folyamatosságának biztosításában nem feledkezhetünk el arról a tényről, hogy átrendeződés van a kínai gazdaságban, növekednek az árak, a termelés több területét áthelyezik Vietnamba és más dél-ázsiai országokba. Európában a brexit miatt változások lesznek, az Amerikai Egyesült Államok mérlegeli az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Övezet (NAFTA) fenntarthatóságát. Az árufüggő országok hosszabb szállítási idővel számolhatnak, egyes fogyasztási cikkek esetében

---

² BAKER Rodger: Thinking Beyond COVID-19.
<https://worldview.stratfor.com/article/thinking-beyond-covid-19>; letöltés: 2020.04.13.

pedig ellátási zavarok keletkezhetnek. A vírussal összefüggő fogyasztáscsökkenés hatással lehet a nemzeti pénzügyi stabilitásra. Ha a reformtörekvések lassulnak, akkor a kormányok inkább a szociális kiadásokra és az infrastruktúra fejlesztésére, valamint a külföldre irányuló szállításokra összpontosítanak forrásokat a gazdaság diverzifikálása helyett. Kína prioritásként fogja kezelni a belső fogyasztást. A COVID-19 által erősen sújtott Irán regionális versengésre és kapcsolatokra törekszik. Érdeemes lesz figyelemmel kísérni azon országok helyzetét, amelyek külső támogatásra szorulnak, különösen akkor, ha nagy országoktól függenek. Ma számos olyan tényező van a gazdasági biztonság területén, amelyek előre még nem láthatók.

Az előrelátás kapcsán jogosan merül fel, vajon a világ tudott-e a járvány megjelenéséről, annak kockázatáról. Véleményem szerint volt előrejelzés, például a közelmúltban is megjelentek járványok, bár nem világ-, hanem regionális szinten. Ha megvizsgáljuk az Amerikai Egyesült Államok globális trendeket előrejelző elemzéseit, ezekből kiderül, hogy a szakemberek már korábban is foglalkoztak a témával. A 2012-ben (!) az ország Hírszerző Közössége által kiadott Global Trends 2030 című kiadványban olvasható: „A legzavaróbb események közé fog tartozni egy könnyen terjedő, új légzőszervi kórokozó, amely a fertőzöttek egy százalékát megöli vagy cselekvőképtelenné teszi. Más, globálisan romboló eseményektől eltérően ez globális járványt okoz, amely a világ minden sarkában szenvedést és halált hoz, valószínűleg kevesebb, mint hat hónap alatt”.³ Ennek az előrejelzésnek sajnos minden szava beigazolódott. Kár, hogy az illetékesek nem tulajdonítottak neki jelentőséget.

A RAI olasz TV 2015-ben (!!!) egy ismeretterjesztő műsorban tájékoztatott a koronavírusral kapcsolatos kutatásokról. A film szerint kínai tudósok kísérleti céllal denevérek véréből mesterséges koronavírusot állítottak elő laboratóriumi céllal, amely az ember tüdejét támadja.⁴

Az Amerikai Egyesült Államokban a járvány kezelése komoly törésvonalakat okozott. Ebben szerepet játszott, hogy a Trump-adminisztráció kezdetben meglehetősen langyosan kezelte a veszélyhelyzetet, nem vette komolyan a jelzéseket, és úgy tűnt, hogy a szakértők sincsenek a helyzet magaslatán. Ennek következménye, hogy a lakosság bizalma megingott a kormányzatban. A helyzetet csak rontotta a szerencsétlen kommunikációk sorozata. Hasonló jelenséget tapasztalhattunk az Európai Unió részéről is.⁵

A COVID-19 nem változtatta meg a geopolitikát. Kína és az Amerikai Egyesült Államok továbbra is farkasszemet néznek egymással a Dél-kínai-tengeren, az Európai Unió és az Egyesült Királyság pedig folytatja a kilépés adminisztratív intézését. A háborúk, válságok nem szűntek meg, a terrorizmus is folytatódik a világ

---

³ Global Trends 2030: An Alternative Words. National Intelligence Council, December 2012. p. 14. <https://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>; letöltés: 2020.04.27.

⁴ 2015!!! RAI a koronavírusról. <https://www.youtube.com/watch?v=hrcXlwbQQCU&feature=youtu.be>; letöltés: 2020.04.13.

⁵ Intelbrief: COVID-19 exposes fault lines in U.S. public trust and government. <https://thesoufancenter.org/intelbrief-covid-19-exposes-fault-lines-in-u-s-public-trust-and-government/>; letöltés: 2020.04.03.

egyreszein. A globális intézmények nem léptek a nemzeti helyére, sőt utóbbiak inkább előtérbe kerültek. Ha visszamegyünk száz évet a történelemben, a spanyolnátha idején hasonló intézkedéseket hoztak, ráadásul egy pusztító világháborút követően, amelyben a hadszínterek közötti mozgás is hozzájárult a járvány terjedéséhez.

A jelenlegi járvány valószínűleg nem okoz akkora emberi veszteséget, mint az 1918-as, de gazdasági szempontból ez nem mondható el. Száz évvel ezelőtt a világ nem volt annyira összekapcsolva, mint manapság. A COVID-19 társadalmi és politikai válság idején érkezett Európába, gazdaságilag egy adósságválságból történő kikeveredés időszakában, amit súlyosbít a brexit, valamint a technológiai, különösen az információtechnológiai verseny. Ettől függetlenül – meggyőződésem szerint – a járvány nem fogja fenekestül felforgatni a világot, ugyanakkor néhány kialakult együttműködési módszert, válságkezelési eljárást felgyorsít, egyeseket eltüntet.

A járvány gyors terjedése kapcsán sokan Kínára mutogattak, mondván, hogy onnan indult ki a betegség, tehát Kína a felelős. Ez a vélemény a betegség világsszintű megjelenésével egyre erősödött, ugyanakkor a védekezéshez szükséges eszközöket szinte minden állam Kínából szerezte be. A gyanúsításhoz hozzájárult az is, hogy Kína kezdetben nem engedte be a vuhani laboratóriumba a WHO képviselőit, de ez az álláspont még változhat (rosszindulattal azt is mondhatnánk, hogy a bizonyítékok eltüntetése után). A legtöbb forrás azt állítja, hogy Kína nem állít elő *szándékosan* biológiai fegyvert.⁶

Mivel Európa a járvány egyik epicentrumává vált, a kormányok lezárták a határokat, befelé fordultak és igyekeztek minimalizálni a gazdasági károkat. A válság megkérdőjelezte az európai szolidaritást és más témákat, például a brit–EU tárgyalásokat levette a prioritások listájáról.

A COVID-19-cel kapcsolatban kiváló orvosszakmai elemzés olvasható az Orvosi Hetilap 161. évf. 17. számában (2020. április 2.) dr. Váradi András, dr. Ferenci Tamás és dr. Falus András tollából.⁷

Európa és a MENA-országok⁸ járványkezelési kihívásai és a járványkezelés sajátosságai

A COVID-19 gyorsan terjedt az országok, sőt a kontinensek között, a különböző társadalmi és politikai rendszereket képviselő kormányok különféle intézkedéseket hoztak, a lakosság pedig eltérően reagált, de többnyire elfogadták a megkorlátásokat. Lényeges eltérésekkel találkozunk még akkor is, ha csak Európát vizsgáljuk, gondoljunk például a járvány svéd kezelésére. A MENA-országok

⁶ DOVID, Mark: Coronavirus – The Spark That Starts The Next World War. <https://israelunwired.com/coronavirus-next-world-war/>; letöltés: 2020.04.20.

⁷ VÁRADI András – FERENCI Tamás – FALUS András: A koronavírus okozta COVID-19-pandémia. Orvosi Hetilap, 161. évfolyam 17. szám, 2020. pp. 644–651. <https://akjournals.com/view/journals/650/161/17/article-p644.xml>; letöltés: 2020.04.27.

⁸ MENA – Middle East and North Africa (Közél-Kelet és Észak-Afrika).

esetében mély szakadék válik láthatóvá, ha a járvány egészségügyi hatását vizsgáljuk, de még aggasztóbb, ha a politikai és a gazdasági következményeket vizsgáljuk, különösen egy évtizedes instabilitást és radikális átalakulást követően.

A rendelkezésre álló adatok meglehetősen eltérőek, ráadásul a tanulmány készítésekor a járvány még nem fejeződött be. Ennek ellenére megállapítható, hogy a járvány megoldatlan politikai, gazdasági és társadalmi kihívással párosul, következésképpen könnyen egy robbanás előtt álló puszkaporos hordóvá változtathatja a MENA-régiót. A helyzet különösen ott aggasztó, ahol nehéz hozzájutni a vízhez és az áramhoz, az egészségügyi ellátás nem kielégítő, sűrűn lakottak a területek, ilyenek például a Gázai övezet, Kairó egyes negyedei és különösen a menekülttáborok. Jogos a félelem az egészségügy járványügyi felkészületlenségétől a személyzet alacsony létszáma miatt is. A kormányok inkább katonai kiadásokra, mintsem egészségügyre költöttek. Eltérőek a betegekkel kapcsolatos adatközlések, ami nem növeli a kormányokba vetett bizalmat.⁹

A koronavírus érthető módon nagyobb kormányzati figyelmet kívánt, mint egyéb aktuális témák, de fontos lenne, hogy más problémákat se veszítsünk szem elől, különös tekintettel a MENA-országokra, amelyek meglehetősen közelről érintik Európa geopolitikai és biztonsági érdekeit. Ma már egyértelmű, hogy a COVID-19 nem tervezhető, mert sem a járvány lefolyása, sem a következményei nem láthatók előre. Az eddigi eseményekből három trend azonban már kirajzolódik, ezek az alábbiak.

Az európai, de különösen az olaszországi eseményekből látható, hogy a járványnak milyen hatása lehet a közegészségügyi infrastruktúrára és a lakosságra. Figyelemre méltó, hogy Olaszországban az északi rész a legfertőzöttebb, vagyis Lombardia tartomány, amely egyben az ország leggazdagabb vidéke. A régió az OECD 10-es listáján 9,9 ponttal a világ egyik legfejlettebb egészségügyi rendszerét mondhatja magáénak.¹⁰ Egy ilyen helyzetben a COVID-19 két hét alatt szinte ellehetlenítette az egészségügyi rendszert. Ha Németországot vizsgáljuk, heteken belül jelentős mértékben leszorították a halálesetek számát úgy, hogy hetente félmillió tesztet végeztek. Ez bizonyítja azt, hogy mekkora jelentősége van az egészségügyi rendszer fejlettségének és a rendelkezésre álló anyagi forrásoknak.

Az európai helyzetet a MENA-országokéval összehasonlítva szembevetendő, hogy az utóbbiakban lényegesen kevesebb forrás áll rendelkezésre a fertőzés kezelésére, a korlátozások bevezetésére. Ugyanakkor a közel-keleti államokban találkozhatunk előnyökkel is, például a melegebb klímával (a vírus terjedésére állítólag kedvezőtlen hatással van), illetve az, hogy a fiatalok aránya az országok lakosságában Európához képest lényegesen magasabb.

---

⁹ TALBOT, Valeria: COVID-19 in MENA: Toward a Shift in the Regional Balance of Power. <https://www.ispionline.it/it/publicazione/covid-19-mena-toward-shift-regional-balance-power-25677>; letöltés: 2020.04.12.

¹⁰ DACREMA, Eugenio: Three Points About the MENA Region's Post-COVID-19 Future. <https://www.ispionline.it/it/publicazione/three-points-about-mena-regions-post-covid-19-future-25673>; letöltés: 2020.04.21.

Ha összehasonlítjuk Európát és a MENA térségét, világosan láthatóak a markáns gazdasági különbségek. Az utóbbi már a járvány kitörése előtt is legyengült gazdasági helyzetben volt (sőt egyes országok az összeomlás szélén álltak, például Libanon, Algéria, Szudán, Irak és Szíria). További sajátosságként említhető a társadalmi távolságtartás, illetve a kormányok relatív akciószabadsága.¹¹

A MENA-térségben tehát a népi bizalmatlanság és elégedetlenség (lázádo lakosság), a hanyatló, illetve romokban heverő gazdaság, reformszemlélettel nem rendelkező vezetők és a helyi közösség megnövelt szekuritizációja nehezíti a járvány kezelését.

Az egyes államokat – és nem csak a MENA-térségben – a járvány különböző mértékben érintette: egyeseket viszonylag mérsékelten, de olyanok is vannak, amelyeket nagyon keményen. Az is megállapítható, hogy néhány rezsim nem vallja be a valós adatokat, nem tesztelnek és nem is küldenek jelentéseket a nemzetközi szervezetek felé. A koronavírus azonban nem ismer földrajzi, etnikai, vallási és gazdasági határokat; főként a szegényeket, a sebezhetőeket, a nagy közösségben élőket sújtja. A MENA-térségben nagy közösségekkel találkozhatunk a menekülttáborokban, a Gázai övezetben, Szaúd-Arábiában a külföldi vendégmunkások között, Izraelben az ultraortodox vallási közösségekben, Szíriában és Jemenben a háború áldozatai között, az egyiptomi zsúfolt nyomortelepeken, az etnikai és a vallási közösségekben, ahol emberek milliói élnek nagyon szegény körülmények között, beleértve különféle törzsi társadalmakat is.

A COVID-19 kockázatai az említett sajátosságok erősödését felgyorsíthatják. A helyi kormányok által bevezetett szükséghelyzeti intézkedések – például az országos szintű lezárások – növelik a társadalmi, gazdasági egyenlőtlenségeket és az egyébként is kritikus állapotban lévő országok, gazdaságok problémáit. Ennek hatása valószínűleg az egészségügyi veszélyhelyzet elmúlásával jelentkezik azzal, hogy a lakosság újra tüntetni kezd. Az elkeseredettség még drámaibb epizódokhoz vezethet, mint amit az elmúlt tíz évben láthattunk ezekben az államokban.

A járvány előtt a nagy európai országok aggódtak az Amerikai Egyesült Államok és Irán között növekvő feszültség miatt, aggodalommal követték a szíriai, a jemeni és a líbiai válságot, figyelemmel kísérték a libanoni, az iraki és az izraeli kormányválságokat. Az említett problémák nem tűntek el, sőt a járvány még inkább kielezte azokat. Sok olyan véleménnyel találkozhatunk, amelyek szerint a Közel-Keleten a megbetegedések száma jóval magasabb annál, mint ami a hivatalos forrásokból elérhető, ami a korlátozott tesztelési kapacitások és az egészségügyi rendszer fejletlenségének a következménye.¹² Az Öböl menti monarchiák esetében az anyagi források ugyan rendelkezésre állnak, de a globális olajválság és a lassuló gazdaság elbizonytalanítja a helyzetet. A szegényebb országokra – Marokkótól Jordániáig – kemény küzdelem vár. Irakban, Libanonban és Algériában a félelem a vírustól, valamint az emberektől való távolságtartás elrendelése tiltakozást váltott ki.

---

¹¹ Európai példaként ez utóbbi szempontból Magyarországot számos nyugati állam részéről bírálat éri, mert értékelésük szerint rendőrállamot vezettünk be, ami a járvány elmúltával is fennmaradhat.

¹² BORCK, Tobias : Europe and the Coronavirus Pandemic in the Middle East. <https://rusi.org/commentary/europe-and-coronavirus-pandemic-middle-east>; letöltés: 2020.05.05.

Libanonban mindezek a pénzügyi válság miatt egzisztenciális problémákat is okoztak. A helyzet különösen nyugtalanító a konfliktusok által is érintett országokban – Szíriában, Jemenben és Líbiában. Az ENSZ felhívta a figyelmet a menekültábrókra, ahol a zsúfoltság miatt katasztrófális helyzet alakulhat ki. Mindhárom említett országban siralmas az egészségügyi helyzet, nyilvánvalóan a közölt adatok hitelessége is erősen megkérdőjelezhető.

Jemenben a szaúdiak által vezetett intervenció az év eleje óta egyre bonyolultabbá teszi a polgárháborút. A szaúdi kormány már kivonná magát a konfliktusból, de az iráni támogatású hűti milíciák támadásai ezt lehetetlenné teszik, mivel azok Szaúd-Arábia déli határa mentén elfogadhatatlan nemzetbiztonsági fenyegetést jelentenek az ország biztonságára. Európa számára a jemeni konfliktus távolinak tűnik, de szélesebb összefüggésben vizsgálva nem választható el az Amerikai Egyesült Államok közel-keleti szerepétől és az amerikai–iráni viszonytól sem.

A 2011-ben kezdődött szíriai háború közel sem ért véget, a kibontakozás lehetősége is meglehetősen zavaros. Törökország belépése a háborúba, a szír ellenzék támogatása, valamint Oroszország részéről az Aszad-rezsim melletti kiállítás a februári harcokat mérsékelte ugyan, de az orosz–török tűzszüneti megállapodás meglehetősen törékeny. A terepen a harcok folytatódnak, egy eszkaláció pedig nem lehetőség, hanem az a kérdés, hogy mikor valósul meg.

A líbiai polgárháborúról sem mondható el, hogy a végéhez közeledik. A Haftár tábornok által létrehozott Líbiai Nemzeti Hadsereg uralja az ország keleti részét, és többször próbálkozott az ENSZ által is elismert Nemzeti Megállapodás Kormánya (NMK) által uralt Tripoli elfoglalásával. A frontvonal lényegében hónapokon keresztül nem mozdult, de a harc – beleértve a lakónegyedek válogatás nélküli bombázását is – szinte minden nap folytatódik. Haftár élvezi az Egyesült Arab Emírségek és Egyiptom támogatását, valamint zsoldosok is támogatják a harcokban. Az NMK-t támogatja Törökország, amely intervenciók erőket küldött Líbiába több ezer szíriai ellenzéki harccsal együtt. A mai napig az európai kormányok nem tettek látványos lépéseket a kontinens déli határai mentén dúló két háború megakadályozására. Februárban Erdoğan elnök határnyitása a migránsok számára Görögország felé nagy nyugtalanságot okozott az európai kormányoknál. Dühösen vádolták a török elnököt, hogy zsarolja Európát, de lényeges intézkedéseket nem hoztak. Líbiában a francia és az olasz szembenállás csak nehezíti a helyzetet. Franciaország úgy véli, hogy Haftár lenne az a vezető, aki képes stabilizálni az országot, Olaszország viszont szorosan együttműködik a Szarrázs által vezetett NMK-val és a hozzá csatlakozott fegyveres csoportokkal az Európa felé irányuló illegális migráció megakadályozásában. Róma és Párizs is érdekelt az líbiai olaj- és gázmezők kiaknázásában. A líbiai válságban érintett országok – köztük Törökország, az Egyesült Arab Emírségek, Egyiptom és Oroszország – 2020 januárjában a Berlinben tartott konferenciájukon megállapodtak a Líbiára 2011 óta vonatkozó fegyverembargó fenntartásában. Néhány hónappal később az EU új haditengerészeti misszió felállítását kezdeményezte a líbiai fegyverszállítások megakadályozására, amit azonban igencsak langyos érdeklődés kísért. Több állam, köztük Magyarország is úgy vélte, hogy ezek a hajók Európába igyekvő migránsokat fognak szállítani.

Az elmúlt évtized arra világított rá, hogy a közel-keleti konfliktusok és humanitárius válságok közvetlenül érintik az európai államok nemzetbiztonságát és belpolitikáját. Ahelyett, hogy felélénkítenék az európai külpolitikát – akár kollektíven vagy az egyes államok szintjén –, a félelem a menekültektől és a migránsoktól lebénítja a kormányokat. Amerikai nézőpont szerint az európaiak gyorsan reagálnak Trump elnök Iránnal kapcsolatos lépéseire, vagy éppen Oroszország regionális versengéseire, de nincs válaszuk saját problémáikra sem egyedi, sem multilaterális szinten. A koronavírus pedig még inkább befelé fordította a kormányokat, a határok lezárására pedig új okot találtak. A reményüket vesztett emberek pedig menekülnek a közel-keleti instabilitásból és az omladozó egészségügyi rendszerből, Európára pedig biztonságos menedékként tekintenek. A koronavírus új humanitárius válságot generál, tovább súlyosbítva a már meglévőt.

Egyes közel-keleti államok járványügyi helyzete

A közel-keleti államok közül *Irán* a legfertőzöttebb, de világszinten is előkelő helyet foglal el. A WHO szerint a bejelentett adatoknál ötször magasabb a megbetegedések száma.¹³ Irán értékelésekor nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az 1980–1988-as iraki–iráni háborúban Szaddám Huszein vegyi fegyvert is bevetett, aminek következtében mintegy százezer ember még ma is légúti megbetegedésben szenved. A kormány azzal számol, hogy a járvány ellenőrizhetetlen méretet ölthet, ezért tömegsírokat is ásatnak. Az egészségügyi rendszer regionális szinten is jól teljesít, az orvosok és a nővérek keményen dolgoznak a frontvonalban, betartva a törvényeket, köztük az alkohol távoltartását. A lakosság nagy része önkéntes karanténba vonult, mások igyekeznek uralkodni magukon, vagy éppen tiltakoznak a bezárások miatt.

A teheráni Sharif Műszaki Egyetem kutatói a koronavírus terjedésével kapcsolatban három forgatókönyvet dolgoztak ki.¹⁴ A legjobb forgatókönyv szerint – ha a kormány karantén alá vesz minden kockázatos helyet, a lakosság pedig betartja a szabályokat, akkor – a járvány csúcán a halálos áldozatok száma meghaladja a 12 ezer főt. Ha a lakosság csak félig működik együtt, akkor az áldozatok száma meghaladja a 110 ezer főt. A legrosszabb forgatókönyv szerint – ha a kormány nem rendel el a teljes karantént, a lakosság pedig nem működik együtt, az orvosi ellátás pedig nem érhető el, akkor – május végére a halálos áldozatok száma meghaladhatja a 3,5 millió főt.¹⁵ Ahogy a világ számos kormányát, így az iránt is meglepetésként érte a járvány, ezért késlekedtek a válasszal. Elmaradt az ilyenkor szükséges nemzeti szintű zárlat – ennek okai között volt a gazdaság további erodálódásától való félelem –, és a vallásos emberek sem lelkesedtek az egyházi létesítmények bezárásáért. A kormány végül mégis úgy döntött, hogy a járvány által leginkább sújtott városokban, régiókban bezáratja a vallási létesítményeket.

¹³ PERTEGHELLA, Annalisa: Coronavirus: Time for Health Diplomacy with Iran. <https://www.ispionline.it/it/publicazione/coronavirus-time-health-diplomacy-iran-25459>; letöltés: 2020.05.05.

¹⁴ AHISHALI, Mustafa Melih: Coronavirus could kill 'millions' in Iran. <https://www.aa.com.tr/en/latest-on-coronavirus-outbreak/coronavirus-could-kill-millions-in-iran/1770364>; letöltés: 2020.06.09.

¹⁵ 2020. június 9-ig Irán hivatalosan 8425 halálos áldozatról számolt be. Worldometer – Coronavirus. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>; letöltés: 2020.06.09.

A járvány terjedésének megakadályozására ideiglenes eltávozási engedélyt adott 85 ezer bebörtönzöttnek. Külpolitikai területen Zarif külügyminiszter az ország elleni szankciók felfüggesztését kérte, egyben megjelölte azon cikkek listáját, amelyekre a járvány kezeléséhez Iránnak feltétlenül szüksége van.

Libanonban a járványt február 21-én észlelték, a kormány reagálása viszonylag lassú volt, az intézkedések pedig sok kibúvót tartalmaztak.¹⁶ Cél volt a szektáriánus uralkodó osztály érdekeinek kiszolgálása. A 6,8 millió¹⁷ lakosból közel 10 ezret teszteltek, ebben benne foglaltatnak a menekülttáborok lakói is. Első lépésként még február 29-én az összes iskolát bezárták, ezt követte március 11-én az éttermek, bárók, nyilvános helyek működésének felfüggesztése. Koronavírus által érintett 11 országgal leállították a légi forgalmat. Március 15-én, amikor az áldozatok száma elérte a 100 főt, általános mozgósítást rendeltek el, amit Aoun elnök „egészségügyi rendkívüli állapotnak” minősített. Felfüggesztették valamennyi oktatási intézmény működését, lemondták a vallási és a nyilvános eseményeket, lezárták a bejrúti nemzetközi repülőtérrel, szárazföldi és tengeri határokat. A biztonsági erők szigorú intézkedéseket vezettek be a lakosság otthontartására. Iránnal felfüggesztették a légi forgalmat, ezért a Hezbollah igyekezett minél gyorsabban hazahozni a Teheránban lévő embereit (papokat, katonákat, diákokat és üzletembereket). Diab kormányfő képtelen volt rendkívüli állapotot bevezetni, mert azt a Hezbollah és maga az államelnök is ellenezte. Megjegyzendő, hogy a Libanoni Haderó az államelnök alárendeltségében van, az amerikaiak képezték ki, az elmúlt hónapok tüntetési során pedig pozitív szerepet játszott a tüntetések elmergesedésének megfékezésében azzal, hogy a tüntetők és a biztonsági erők között állt. Ez a cselekedet ugyanakkor elmergesítette a viszonyt a haderó parancsnoka és az államelnök között. Meg kell azonban jegyezni, hogy a hadsereg az egyedüli állami intézmény, amely élvezi a teljes nemzet bizalmát. A keresztények közössége különösen bízik benne, mivel a szektáriánus kvótarendszernek köszönhetően a hadsereg parancsnoka mindig keresztény. A Világbank értékelése szerint Libanonban a szegénységi ráta eléri az 50%-ot, amit a COVID-19 következményei csak tovább súlyosbítanak. A szaúdi-orsos olajpiaci háború előtt a kormány rögzítette az olaj- és gázárakat.

Tekintettel arra, hogy az ország egészségügyi rendszerét éveken keresztül elhanyagolták, ezért egy nagyobb járvány kitörése összeroppanthatja azt. A 33 közkórházból csak tíz áll készen a koronavírusos megbetegedések kezelésére, rajtuk kívül van négy magánkórház, amelyeket szintén felkészítettek erre a feladatra. Az országban van még 84 karanténközpont, ezek főként magántulajdonban vannak. Sajátosság, hogy a Hezbollah 24 ezer egészségügyi dolgozóval és 70 mentőautóval rendelkezik. Mindezek alapján úgy tűnik, hogy a terrrorszervezet jobban felkészült a járvány kezelésére, mint az állami szféra.

---

¹⁶ EL-HALABI, Bachar: Between Famine and a Pandemic: Lebanon Is a Ticking Time Bomb. <https://www.ispionline.it/it/publicazione/between-famine-and-pandemic-lebanon-ticking-time-bomb-25689>; letöltés: 2020.05.03.

¹⁷ Libanonban 1932 óta nem volt népszámlálás.

Irakot a járvány február végén olyan helyzetben érte, amikor a kormány törekény és sebezhető állapotban volt, a 2019. októberi tüntetések óta szinte mélyálomban éli napjait. Az olajárak zuhanása tovább rontotta a biztonsági, politikai és gazdasági körülményeket. Kezdetben az iraki kormány viszonylag lassan reagált. Jóllehet már február végén bejelentették az iráni határ lezárását, a porózus határ mentén az élet a korábbi gyakorlatnak megfelelően folytatódott egészen március közepéig, amikor szigorú intézkedéseket hoztak: Bagdadban is kijárási tilalmat rendeltek el, a tartományok között mozgáskorlátozásokat vezettek be, a kormányzókat pedig felhatalmazták helyi intézkedések meghozatalára. Bagdadban és Erbilben válságkezelő egységeket hoztak létre a járvány terjedésének megakadályozására, és átfogó programok kidolgozására kötelezték őket. Sajnálatos módon a lakosság nem tartotta be az előírásokat, különösen a síiták, akik rendszeres összejöveteleket, vallási rendezvényeket tartottak. Ez egészen március 22-ig tartott, amikor al-Sistani legfőbb síita vallási vezető fatvát adott ki, amelyben vallási kötelezettséggé tette az emberek közötti távolságtartást, a Legfőbb Bírói Tanács pedig büntetést helyezett kilátásba azoknak, akik megsértik a szabályokat. A kormány intézkedéseket hozott a halottak temetésére vonatkozóan is. Az Amerikai Egyesült Államok egyre kevésbé viselkedett toleránsan az iraki kormány iráni kapcsolatait illetően, ugyanakkor visszavonta a szankciókat és engedélyezte Iraknak, hogy gázt importáljon Iránból.¹⁸

Egyiptomban a lakosságban fokozatosan érlelődik az a félelem, hogy 2011, az arab tavasz kezdete óta gyengélkedő gazdaság sebezhetőségét a COVID-19 tovább erősíti. Az ipari termelés csökken, romokban áll a turizmus, ezért a gazdaság sem növekedett, ami veszélyezteti a regionális biztonságot és a pénzügyi helyzetet, Abdel Fatah el-Szisi elnökre pedig komoly politikai nyomást gyakorol. A további romló tendencia megakadályozása érdekében a kormány csökkentette a társasági adót az ipar területén és a turizmusban, valamint az energia árát az ipari szektorban. A járvány mellett a gazdasági potenciált csökkentő másik tényező az olajár gyors esése. Egyiptomi értékelések alapján a turizmust és az exportot a járvány még 2021-ben is erősen érinteni fogja.¹⁹

Nem állami tényezők szerepe

A nemzetközi médiában a legváltozatosabb – és legellentmondásosabb – információk jelennek meg a COVID-19 és a terrorizmus, illetve a nemzetközi bűnözés kapcsán. Fellendülés tapasztalható ideológiai területen is. Radikális szélsőségesek, szélsőbaloldali csoportok, valamint neonácik lehetőséget látnak ideológiájuk terjesztésére, különféle történeteket terjesztenek a járvány pusztító hatásáról.²⁰ A járvány terjedésének nyomon követése, megelőzése okán az állampolgárok mozgását, tevékenységét detektáló technológiák alkalmazása egyes körökben hatóságellenes hangulatot kelt. Bizonyos technológiák, például drónok

¹⁸ ALDEEN, Dlawer Ala': How a Fragile Iraq Is Facing the COVID-19 Challenge. <http://www.meri-k.org/publication/how-a-fragile-iraq-is-facing-the-covid-19-challenge/>; letöltés: 2020.04.15.

¹⁹ In Egypt, COVID-19 Aggravates a Weak Start to 2020. <https://worldview.stratfor.com/article/egypt-covid-19-aggravates-weak-start-2020-economy-political-risk>; letöltés: 2020.05.05.

²⁰ TZOGOPOULOS, George N.: Coronavirus, Security and the Cyber-Order. <https://besacenter.org/perspectives-papers/coronavirus-security-and-the-cyber-order/>; letöltés: 2020.05.09.

alkalmazása csomagok szállítására viszont új ötleteket adhatnak a terroristáknak céljaik megvalósítására. Az instabilitás következtében dezinformációkkal káoszt és zavart keltenek, kihasználják a társadalmakban jelentkező megosztottságot és polarizálódást.

A vallási szélsőségesek a járványt isteni akaratként mutatják be, félelmet okozva ezzel a lakosságban. Fundamentalistáknál találkozhatunk olyan nézetekkel, hogy ez Allah büntetése a hitetlenekkel szemben. A tálibok, az al-Sabab, az Iszlám Állam igyekeznek szolgáltatást nyújtani ott, ahol az állam nem működik vagy gyenge, ezzel viszont politikai legitimitáció megszerzésére törekednek. A dzsihadista csoportok főként a Száhel övezetben és Kelet-Afrikában aktivizálják magukat. Szélsőjobboldali csoportok – beleértve a neonácikat – a migrációellenesség alapján, illetve a színes bőrűek ellen szervezik akcióikat. Emellett a határok megerősítését követelik és populista politikát folytatnak, azt hangsúlyozván, hogy újabb járvány kitérését kívánják megakadályozni. Az ázsiaiakkal szemben világszerte erősödik az idegengyűlölet.

A baloldali szélsőségesek és a neonácik esetenként háttérbe szorítják a dzsihadistákat azzal, hogy a gazdasági és a környezeti problémákat hangoztatják, kiemelve a gazdagok és a szegények közötti különbségeket. (Megjegyzendő, hogy ennek van is alapja, hiszen az egyenlőtlenség a világban nőtt. A világ társadalmáról szóló 2020-as ENSZ-jelentés – The UN's 2020 World Social Report – megállapítja, hogy a világ lakosságának kétharmada olyan országban él, ahol az egyenlőtlenség növekszik.)²¹ Az ökoterrorizmus potenciális fenyegetése az elkövetkező években növekedni fog.

A vírus utat nyit a szélsőségesek egyéb formáinak is, amelyek kapcsolódhatnak a vírus okozta gazdasági, politikai és társadalmi változásokhoz. A járvány felgyorsítja az automatizálást és a robotikát. Számos módszer kapcsolódik a foglalkoztatás elvesztéséhez. A mesterséges intelligencia, a gépi tanulás felfogható az egyén megélhetése elleni fenyegetésként is. A koronavírus több helyen már összekötötték az 5G technológia terjedésével.

A COVID-19-nek eddig korlátozott volt a hatása az iszlamista, dzsihadista csoportokra. Az első reagálásuként az al-Naba folyóirat 225. számában oktatási anyagokat terjesztettek, amelyekben leírták, hogyan lehet védekezni a vírus ellen.²² A következő, március 19-i számukban két maszkos olasz katonát jelenítettek meg azzal a megjegyzéssel, hogy ez a keresztiesek legrosszabb rémálma. Ebben a számban biztatták követőiket arra, hogy hajtsanak végre merényleteket Nyugaton, mert az ellenség most a legsebezhetőbb. Érveikben azt hangsúlyozták, hogy a keresztiesek most a legkevésbé sem óhajtják, hogy a jelenlegi megpróbáltatásaik egybeessenek egy olyan merénylettel, mint amilyen Brüsszelben, Párizsban és Londonban történt. A vírust úgy írják le, mint amit Allah küldött az ellenségeiknek.

---

²¹ World Social Report 2020. Chapter 1. p. 27.
<https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/02/World-Social-Report-2020-Chapter-1.pdf>; letöltés: 2020.06.11.

²² MAZZONI, Valerio: Coronavirus: How Islamist Militants Are Reacting to the Outbreak.
<https://eeradicalization.com/coronavirus-how-islamist-militants-are-reacting-to-the-outbreak/>;
letöltés: 2020.04.18.

Az ISIS-közeli GreenBird Telegram Channel a vírust egy képen Allah katonájaként feliratozta. Az al-Kaidához közeli Thabat Media Agency Khalid al-Sibai tollából azt írta, hogy a „Corona az igazságtalanság megsemmisítése és a hívők tanúságtétele”.²³ Az ügynökség mártíroknak minősíti azokat a muszlimokat, akik a koronavírus miatt haltak meg, és felszólítja az al-Kaida testvérszervezeteit a Nyugat elleni támadásokra. A Turkesztáni Iszlám Párt (TIP)²⁴ médiacsatornája (Islam Awazi) a *Mudzsahidek perspektívája a kínai koronavírus kitörése után* címmel videót tett közzé, amelyben a járvány kitörését Allah zsarnokok elleni büntetésének tekinti, akik elnyomják Kínában az ujjurokat. A videofilm kiemeli, hogy a vírus a vuhani állatpiacról származik, ahol olyan állatokat árulnak, amelyek fogyasztását a Korán tiltja. A Gázai övezetben a Hamasz és a Palesztin Iszlám Dzsihád az izraeli börtönökben lévő palesztin foglyok miatt aggódik. A gázai iszlám mozgalmakhoz hasonlóan az afganisztáni tálibok felszólították az afgán kormányt, hogy védjék meg a járvány ellen a börtönökben lévő tálib foglyokat. Az iráni Forradalmi Gárda által felügyelt síita militáns csoportok Irakban, Szíriában és Bahrainban azt bizonygatják, hogy a koronavírus egy összeesküvés, amelyet az Amerikai Egyesült Államok hangol össze.

A hírszerzés szerepe a járványok felderítésében

A tárgyalt fejezetek világosan jelzik, hogy a fertőző betegségek kitörése komoly fenyegetést jelent a nemzeti és a nemzetközi biztonságra. Emiatt különösen fontos, hogy mely államok és milyen szervezeti kereteken belül jelzik előre a veszélyt. A kontinenseken átnyúló kereskedelem, az olcsó repülőjegyek és az ehhez kapcsolódó nagy mobilitás növeli a járványveszélyt. A nemzeti hírszerző szolgálatok nagy segítséget tudnak nyújtani a fertőzés terjedésének detektálásában. A WHO (World Health Organization) a betegséggel kapcsolatos adatgyűjtésre és elemzésre kiváló OSINT-rendszert – Global Public Health Intelligence Network, GPHIN – működtet online alapon.²⁵ Ennek lelke egy félautomata korai riasztó rendszer, amely kulcsszavakra, mondatokra és betegséggel kapcsolatos jelzésekre keresve kilenc nyelven folyamatosan monitorozza a nemzetközi médiát. Kapacitása napi 2–4 ezer jelentés, és automatikus riasztást tud adni. A releváns jelentések szűrésére algoritmusokat használnak. Ennek segítségével detektálták először a SARS- és az Ebola-vírusokat. A hírszerzési módszerek közül a közegészségügy területén tehát elsődleges szerepe van az OSINT-nak. Hatékony és gyors eredményt képes hozni a közösségi média területén folytatott adatszerzés (Social Media Intelligence, SOCMINT) is. A SOCMINT földrajzi képessége kisebb, mint az

²³ MAZZONI, Valerio: Coronavirus: How Islamist Militants Are Reacting to the Outbreak. <https://eeradicalization.com/coronavirus-how-islamist-militants-are-reacting-to-the-outbreak/>; letöltés: 2020.04.18.

²⁴ A TIP-et a muszlim testvériségi török rezsím támogatja, az al-Kaida terrorhálózat Szíriát fosztogató frakciója, a Hayat Tahrir al-Sham koalíció szoros szövetségese. Tagjai közép-ázsiai országokból, Törökországból és a kínai Hszingcsiang tartományból származó vahabita megszálló zsoldos terroristák.

²⁵ BERNARD, Rose – BOWSER, G. – MILNER, C. – BOYLE, P. – PATEL, P. – SULLIVAN, R.: Intelligence and global health: assessing the role of open source and social media intelligence analysis in infectious disease outbreaks. *Journal of Public Health*, Volume 26, Issue 5, October 2018. pp. 509–514. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10389-018-0899-3.pdf>; letöltés: 2020.05.11.

OSINT-é, hiszen ez utóbbi magában foglalja a személyes részvételt a nyílt rendezvényeken, a személyes kapcsolatokat és a szürke irodalmat is (céges belső levelezések, prospektusok, könyvlenyomatok, nem publikált belső anyagok stb.). A Facebook több nyers információt tartalmaz, mint a tradicionális kiadványok. Az epidemiológia területén a digitálisan történő betegségfelfedésnek (Digital Disease Detection, DDD) is nagy szerepe van, különösen a járvány kitörése előtti időszakban, amikor a lakosság véleményét, a kormányok intézkedéseit, illetve annak lakossági fogadtatását kívánjuk felmérni.

Az OSINT-információknál fontos kérdés az információk más úton történő ellenőrzése, például laboratóriumokban végzett verifikáció. A közösségi média ellenőrzése fertőző betegségek esetén etikailag és jogilag is vitatható, mivel diszkriminálhatja az embereket, különösen akkor, ha személyes adatok is nyilvánosságra kerülnek. Különösen érzékeny ez egy Snowden utáni időszakban. A hírszerzési módszerek közül a SIGINT alkalmazása a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervezetek feladata, és magában foglalja internetes metaadatok gyűjtését és a helymeghatározást. Ennek végrehajtására a nemzetbiztonsági szolgálatoknál megfelelő eszközök és programok állnak rendelkezésre. Számos javaslat készült a járványok kitörésének észlelésére és monitorozására a SIGINT területén, beleértve a tömegkommunikációs adatokat is. A SIGINT alkalmazásánál nem mellékes a magas költség, ezért felmerül a kérdés, vajon költséghatékony-e ez a módszer.

Végül nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a járványok transznacionálisak vagy globálisak, ezért kívül esnek a nemzeti jogalkotáson. Óhatatlanul felmerül a kormányzás kérdése, a szolgálatok és a WHO kapcsolata, módszerek átadása, illetékességi kérdések és számos olyan téma, ami nincs kidolgozva, de a jelenlegi járványhelyzet ezt a felszínre hozta. Ugyanakkor senki sem lehet biztos abban, hogy hasonló járványokkal a jövőben nem fogunk találkozni.

Következtetések

A COVID-19-járvány jelentős hatást gyakorol az egészségügyi biztonságra és a gazdaságra. Még keveset tudunk a járvány okairól és megjelenési formáiról, de az eddigi történésekből is látható, hogy a világ bármely szegletében feltűnhet, ezért az emberiség addig nem nyugodhat meg, amíg az oltóanyagot ki nem fejlesztik. A tapasztalatok azt is világosan jelzik, hogy az egészségügyi biztonságra az eddigieknél lényegesen nagyobb figyelmet kell fordítani. Azt senki sem tudja biztosan, hogy van-e kapcsolat a koronavírus és a biológiai hadviselés között, de az mindenképpen vitathatatlan, hogy ezen a területen is előrelépésre van szükség politikai (nemzetközi megállapodások) és katonai (védelem) kérdésekben. A járvány nem hagyja érintetlenül a védelmi szférát sem, hiszen látjuk, hogy a haderőt a legváltozatosabb feladatokra vették igénybe, országoiktól függően. Ezek főként belső feladatokat jelentenek, amelyek az őrzés-védelemtől a közigazgatásban történő részvételig széles spektrumot fognak át. Katonai gyakorlatokat mondtak le Európában és Afrikában, ami minden valószínűség szerint hatással lesz a hadrafoghatóságra és a csapatok kohéziójára, de a terrorizmus elleni küzdelemre is.

A haderő vonatkozásában rövid és középtávú következményekkel kell számolni. Februárban a NATO bejelentette, hogy növelik az iraki kiképzési misszió létszámát, ma azonban kérdéses, hogy honnan lesz ehhez forrás. A gazdasági hatások nagy valószínűséggel érinteni fogják a védelmi szférát is, ami nemcsak az egészségügyi követelmények miatt hoz változásokat, hanem csökkenti a védelmi célú beruházásokra fordítható pénzügyi forrásokat is.

A járvány erősíti a szélsőséges nézeteket, a radikális szervezetek ideológiáit. Az instabilitás hozzájárul a dezinformáció terjesztéséhez, káoszt okozhat, különösen akkor, ha együtt jár a kibertevékenység felélénkülésével. A vallási szélsőségesek a járványt Isten (Allah) akaratának tekintik, erre már eddig is számos példát láthattunk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2015!!! RAI a koronavírusról.
<https://www.youtube.com/watch?v=hrcXlwbQQCU&feature=youtu.be>;
letöltés: 2020.04.13.
- AHISHALI, Mustafa Melih: Coronavirus could kill 'millions' in Iran.
<https://www.aa.com.tr/en/latest-on-coronavirus-outbreak/coronavirus-could-kill-millions-in-iran/1770364>; letöltés: 2020.06.09.
- ALDEEN, Dlawer Ala': How a Fragile Iraq Is Facing the COVID-19 Challenge.
<http://www.meri-k.org/publication/how-a-fragile-iraq-is-facing-the-covid-19-challenge/>;
letöltés: 2020.04.15.
- AVDALIANI, Emil: What Coronavirus Could Mean for China.
BESA Center Perspectives Paper No 1,527, April 13, 2020.
<https://besacenter.org/wp-content/uploads/2020/04/1527-What-Coronavirus-Could-Mean-for-China-Avdaliani-final.pdf>; letöltés: 2020.04.13.
- BAKER Rodger: Thinking Beyond COVID-19.
<https://worldview.stratfor.com/article/thinking-beyond-covid-19>; letöltés: 2020.04.13.
- BERNARD, Rose – BOWSER, G. – MILNER, C. – BOYLE, P. – PATEL, P. – SULLIVAN, R.:
Intelligence and global health: assessing the role of open source and social media
intelligence analysis in infectious disease outbreaks.
Journal of Public Health, Volume 26, Issue 5, October 2018. pp. 509–514.
<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10389-018-0899-3.pdf>; letöltés: 2020.05.11.
- BORCK, Tobias : Europe and the Coronavirus Pandemic in the Middle East.
<https://rusi.org/commentary/europe-and-coronavirus-pandemic-middle-east>;
letöltés: 2020.05.05.
- DACREMA, Eugenio: Three Points About the MENA Region's Post-COVID-19 Future.
<https://www.ispionline.it/it/pubblicazione/three-points-about-mena-regions-post-covid-19-future-25673>; letöltés: 2020.04.21.
- DOVID, Mark: Coronavirus – The Spark That Starts The Next World War.
<https://israelunwired.com/coronavirus-next-world-war/>; letöltés: 2020.04.20.

- EL-HALABI, Bachar: Between Famine and a Pandemic: Lebanon Is a Ticking Time Bomb. <https://www.ispionline.it/it/publicazione/between-famine-and-pandemic-lebanon-ticking-time-bomb-25689>; letöltés: 2020.05.03.
- Global Trends 2030: An Alternative Words. National Intelligence Council, December 2012. <https://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>; letöltés: 2020.04.27.
- In Egypt, COVID-19 Aggravates a Weak Start to 2020. <https://worldview.stratfor.com/article/egypt-covid-19-aggravates-weak-start-2020-economy-political-risk>; letöltés: 2020.05.05.
- Intelbrief: COVID-19 exposes fault lines in U.S. public trust and government. <https://thesoufancenter.org/intelbrief-covid-19-exposes-fault-lines-in-u-s-public-trust-and-government/>; letöltés: 2020.04.03.
- MAZZONI, Valerio: Coronavirus: How Islamist Militants Are Reacting to the Outbreak. <https://eradicalization.com/coronavirus-how-islamist-militants-are-reacting-to-the-outbreak/>; letöltés: 2020.04.18.
- PERTEGHELLA, Annalisa: Coronavirus: Time for Health Diplomacy with Iran. <https://www.ispionline.it/it/publicazione/coronavirus-time-health-diplomacy-iran-25459>; letöltés: 2020.05.05.
- TALBOT, Valeria: COVID-19 in MENA: Toward a Shift in the Regional Balance of Power. <https://www.ispionline.it/it/publicazione/covid-19-mena-toward-shift-regional-balance-power-25677>; letöltés: 2020.04.12.
- TZOGOPOULOS, George N.: Coronavirus, Security and the Cyber-Order. <https://besacenter.org/perspectives-papers/coronavirus-security-and-the-cyber-order/>; letöltés: 2020.05.09.
- VÁRADI András – FERENCI Tamás – FALUS András: A koronavírus okozta COVID–19-pandémia. Orvosi Hetilap, 161. évfolyam 17. szám, 2020. pp. 644–651. <https://akjournals.com/view/journals/650/161/17/article-p644.xml>; letöltés: 2020.04.27.
- Worldometer – Coronavirus. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>; letöltés: 2020.06.09.
- World Social Report 2020. Chapter 1. p. 27. <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/02/World-Social-Report-2020-Chapter-1.pdf>; letöltés: 2020.06.11.

KISVÁRI TAMÁS ALEZREDES

A KOREAI-FÉLSZIGET BIZTONSÁGI KIHÍVÁSAI AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS KÍNA KAPCSOLATRENDSZERÉBEN

Az Amerikai Egyesült Államok jelenlegi, Donald Trump által vezetett adminisztrációja 2017-ben fogadta el az ország Nemzeti Biztonsági Stratégiáját. A stratégia bevezetője Kínát és Oroszországot jelöli meg olyan hatalmakként, amelyek kihívást jelentenek az Amerikai Egyesült Államok számára, valamint Iránt és Észak-Koreát olyan autokratikus rezsimekként, amelyek a saját lakosságuk elnyomása mellett nukleáris ambícióikkal is veszélyt jelentenek mind az Amerikai Egyesült Államokra, mint Washington szövetségeseire. Az első fejezet a veszélyek között említi a tömegpusztító fegyverek terjedését, a potenciális járványokat, a migrációt, a terrorizmust, a szervezett bűnözést és a kibertérben jelentkező fenyegetéseket, amelyekre az országnak fel kell készülnie.

A dokumentum ötödik fejezete foglalkozik a regionális stratégiákkal, amelyek közül az első az indiai–csendes-óceáni térségre vonatkozó amerikai hadászati elképzeléseket tartalmazza. Ezt követi Európa, majd a Közel-Kelet, Dél- és Közép-Ázsia, a nyugati félteke és végül Afrika.

A dokumentum az Indiai- és a Csendes-óceán térségeire vonatkozóan a legnagyobb kockázati tényezőként Kína katonai fejlődését, továbbá gazdasági befolyásának növekedését tekinti. Az északkelet-ázsiai térségben az Amerikai Egyesült Államok két legfontosabb partnere Japán és Dél-Korea, amelyeket a kínai fenyegetés mellett közvetlenül is veszélyeztet az észak-koreai nukleáris és ballisztikusrakéta-program. Az Amerikai Egyesült Államok másik két legfontosabb partnere ebben a térségben Ausztrália és India.¹

Washington és Peking között számtalan komoly nézeteltérés van. Ezek közül az indiai–csendes-óceáni régióban a Koreai-félsziget, Tajvan és a Dél-kínai-tenger kérdésköre a legfontosabbak, amelyek a jövőben is meghatározzák a két ország viszonyát a térségben. A nemzetközi sajtóban napjainkban leginkább a Dél-kínai-tenger kapcsán kialakult konfliktusról lehet hallani, ahol jelenleg a legtöbb összetűzés van az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság haditengerészeti erői között, de a másik kettő kapcsán is folyamatosak a változások és a fejlemények.

Álláspontom szerint a két atomnagyhatalom a három említett konfliktust csak diplomáciai, tárgyalásos úton tudná rendezni. Erre azonban jelenleg nem látszik esély, leginkább a Trump elnök kormányzására jellemző Kína elleni provokatív

---

¹ National Security Strategy of the United States of America. The White House, Washington DC, December 2017. pp. 12., 56.
<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>;
letöltés: 2020.06.05.

külpolitika alkalmazása mellett, ami újabb frontokat nyitott főképp a gazdasági területen (pl. Huawei 5G, kereskedelmi háború), de akár a koronavírus miatt is. Kína kapcsán meg kell jegyezni, hogy a gazdasági felzárkózás érdekében alkalmazott és a mai napig alkalmaz nyugati normák szerint nem legális eszközöket is. Ilyen például információk illegális megszerzése a kibertérből, de Kína sok esetben nem volt tekintettel az amerikai vállalkozások szellemi tulajdonjogaira sem, amivel jelentősen elősegítette gazdasági lemaradásának csökkenését. A fentebb említett három területi konfliktus rendezése nélkül nem lehet csökkenteni a feszültséget az ázsiai térségben az Amerikai Egyesült Államok és Kína között.

Jelen elemzésben csak a Koreai-félsziget jelentette kockázatokról kívánok részleteiben foglalkozni. Ehhez meg kell említeni az Amerikai Egyesült Államok térségbeli szövetségi rendszerének belső problémáit is, amelyek szintén nehézséget jelenthetnek a térség kihívásainak kezelésében. Részleteiben mutatom be a Koreai-félsziget kérdéskörét a második világháború lezárásától napjainkig, mivel történelmileg voltak olyan lépések, deklarációk mind Kína, mind az Amerikai Egyesült Államok részéről, amelyek behatárolják a konfliktus rendezésének kereteit.

Sokan úgy gondolnak a kelet-ázsiai térségre, hogy ott Japán és Dél-Korea az Amerikai Egyesült Államok feltétlen szövetségese, valamint Kína és Észak-Korea között is megbonthatatlan együttműködés áll fenn. Ez valójában messze nincs így, amit elemzésemben be kívánok mutatni. Észak-Korea jó ideje semmit sem tesz úgy, ahogy azt Kína elvárna tőle, míg Dél-Korea az Amerikai Egyesült Államok szövetségeseiként sem járult hozzá ahhoz, hogy területére telepítsék a globális amerikai rakétavédelmi rendszer egyes elemeit, ráadásul nagyon feszült a viszonya Japánnal, az Amerikai Egyesült Államok térségbeli fő szövetségésével. Szöul emellett gazdasági területen kifejezetten szoros kapcsolatokat ápol Pekinggel. Dél-Korea számára Kína az első számú kereskedelmi partner, és Ausztrália mellett azon kevés ország egyike, amelyeknek kereskedelmi többlete van vele szemben.²

Az Amerikai Egyesült Államok és Kína részvétele a koreai háborúban

A Koreai-félsziget biztonsági helyzete az utóbbi évtizedekben alapvetően az észak-koreai nukleáris és a ballisztikusrakéta-programokról, valamint az amerikai–dél-koreai közös hadgyakorlatokról szólt, de nem szabad elfeledkezni arról a tényről, hogy a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és a Koreai Köztársaság a koreai háború tűzszünettel történt 1953-as lezárása óta nem kötött békeszerződést, így jogilag még a mai napig is háborúban állnak egymással. A félsziget biztonsági helyzetét történelmi távlatból vizsgálva egyértelművé válhat, hogy az csak szoros amerikai–kínai együttműködéssel lenne fejleszthető, amire jelenleg sem Washington, sem Peking részéről nem látszik igény, ráadásul Phenjan sem szándékozik alávetni magát a nagyhatalmak közös akaratának és betartani az ENSZ vonatkozó határozatait a nukleáris és a ballisztikusrakéta-programja felszámolására. Ha áttekintjük a konfliktus történetét, abból láthatjuk, hogy itt nemcsak az Észak- és Dél-Korea közötti ellentétéről van szó, hanem a hidegháború első nagy összecsapásáról az akkori két szuperhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a

---

² WORKMAN, Daniel: South Korea's Top Trading Partners.
<http://www.worldstopexports.com/south-koreas-top-import-partners/>; letöltés: 2020.06.05.

Szovjetunió, illetve a nyugati és a szocialista világrendek között, amelybe a Kínai Népköztársaság is komoly erővel beavatkozott. Végül a háborút leginkább Kína és az Amerikai Egyesült Államok közötti konfliktussá tette, a Dél-Korea és Észak-Korea közötti katonai konfliktus pedig végérvényesen a mai napig nem rendeződött. A történelmi áttekintés megmutathatja, hogy milyen relevanciája van napjainkra az 1950–1953 közötti véres háborúnak, amely közel ötmillió emberáldozatot követelt.³

Észak-Korea és a Kínai Népköztársaság kommunista vezetéseinek kapcsolata még az 1930-as évekre nyúlik vissza, amikor a két ország kommunista pártjai a japán megszállás ellen harcoltak Kína területén. Kim Ir Szen (Kim Il-sung⁴), Észak-Korea megalapítója és első vezetője már 1931-ben csatlakozott a Mao Ce-tung (Mao Zedong) vezette Kínai Kommunista Párthoz, hogy harcoljon a Mandzsúriát, majd később Kína nagy részét megszálló japán csapatok ellen. 1945 szeptemberére sikerült kiűzni a japán erőket Kína területéről, és a Koreai-félsziget is felszabadult a japán megszállás alól. A félsziget északi részét szovjet csapatok, míg a déli részét amerikai vezetőségű erők foglalták el, a két országrész szétválasztására a 38. szélességi kört határozták meg. Az ENSZ 1947-ban a Szovjetunió bojkottja mellett határozatot hozott, hogy választásokat írt ki Korea teljes területére, de azokat 1948-ban a szovjet ellenkezés miatt csak a déli országrészben tartották meg, amelynek eredményeképpen 1948. augusztus 15-én megalakult a Koreai Köztársaság. Erre válaszul 1948. szeptember 9-én szovjet irányítás alatt megalakult a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság Kim Ir Szen miniszterelnök vezetésével. Mindkét új kormány magát tekintette a teljes Koreai-félszigetet magában foglaló állam legitim képviselőjének.⁵

Mindkét területen még 1948 elején megkezdtek önálló biztonsági erők felállítását. Észak-Korea főképp azon kommunista kötődésű katonákra támaszkodott, akik harcoltak a Szovjetunió, illetve a Kínai Kommunista Párt oldalán Kína japán megszállása ellen. A déli területeken az Amerikai Egyesült Államok vezetésével kezdődött meg a biztonsági erők kialakítása. Az északi oldalon az erők felállítása sokkal gyorsabban haladt, és a Szovjetunió által biztosított fegyvereknek köszönhetően az Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (KNDK) hadereje 1950 nyarára sokkalta erősebb volt, mint a Koreai Köztársaságé.⁶

1949. október 1-jén Mao Ce-tung kikiáltotta a Kínai Népköztársaságot, ami komoly feszültségekhez vezetett az ENSZ-ben, mivel a Biztonsági Tanács állandó tagállamai közül csak a Szovjetunió ismerte el az új vezetést Kína legitim képviselőjének. A nyugati hatalmak továbbra is a Tajvanra menekült Kínai Köztársaság vezetését tartották az ország legitim vezetésének, amely képviselte Kínát az ENSZ Biztonsági Tanácsában. A Kínai Népköztársaság nyugati országok általi visszautasítása miatt a Szovjetunió 1950 januárjától bojkottálta az ENSZ

---

³ Korean War. <https://www.history.com/topics/korea/korean-war>; letöltés: 2020.06.05.

⁴ A koreai és a kínai nevek leírásánál magyar átírást alkalmazok, de zárójelben jelzem az angol átírást az angol nyelvű irodalomban való könnyebb kereshetőség érdekében.

⁵ The Origin of the North Korean Regime. http://www2.law.columbia.edu/course_00S_L9436_001/North%20Korea%20materials/1.html; letöltés: 2020.06.05.

⁶ MILLETT, Allan R.: Korean War 1950–1953. Revolution, Division, And Partisan Warfare, 1945–50. <https://www.britannica.com/event/Korean-War#ref229853>; letöltés: 2020.06.05.

Biztonsági Tanács üléseit a Kínai Köztársaság képviselőinek jelenléte miatt.⁷ Ez a bojkott később, a koreai háború során kimondottan jól jött a Koreai Köztársaságot megmentő ENSZ-határozatok meghozatala során.

1950 tavaszán Kim Ir Szen megkapta Sztálin támogatását a koreai háború megkezdéséhez, de Mao Ce-tung a Kínai Népköztársaság belső problémái és elismertetésének nehézségei miatt nem támogatta a háború megindítását. Ennek ellenére a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság 1950. június 25-én 75 ezer főnyi erővel támadást indított a szöuli vezetésű Koreai Köztársaság ellen. Az offenzíva kezdeti sikerének köszönhetően a KNDK erői rövid idő alatt szinte a teljes Koreai-félszigetet megszállták, csak a legdélebbi Buszan (Busan) város térsége és Dzsedszu-sziget (Jeju Island) maradt a köztársasági és a relatíve kis létszámú amerikai erők kezében. Truman elnök ekkor az ENSZ Biztonsági Tanácsához fordult segítségért.⁸

Az ENSZ BT még a háború megindítása napján, azaz június 25-én fogadta el a 82. számú határozatát, amely felszólította a KNDK-t az agresszió megszüntetésére. Az ENSZ BT június 27-én a 83. számú határozatában felkérte az ENSZ tagállamait, hogy nyújtsanak segítséget a Koreai Köztársaságnak az agresszió ellen, majd az 1950. július 7-én elfogadott 84. számú határozatával megbízta az Amerikai Egyesült Államokat egy ENSZ-erő létrehozásával és vezetésével a Koreai Köztársaság felszabadítására. A Biztonsági Tanács Jugoszlávia, Egyiptom és India tartózkodása mellett – a Szovjetunió képviselőjének bojkott miatti távollétében – hozta meg határozatát. A harcoló ENSZ-erőket összesen 16 ország – az Amerikai Egyesült Államok, amely az erők gerincét adta, valamint Ausztrália, Belgium, Dél-Afrika (csak repülőegységet küldött), az Egyesült Királyság, Etiópia, Franciaország, a Fülöp-szigetek, Görögország, Hollandia, Kanada, Kolumbia, Luxemburg, Új-Zéland, Thaiföld és Törökország – biztosította, de a harcokban dél-koreai erők is részt vettek. További öt ország – Dánia, India, Norvégia, Svédország és az akkor még nem is ENSZ-tagállam Olaszország – humanitárius és egészségügyi támogatást nyújtó erőkkel segítette az Egyesült Nemzetek Parancsnokságát Koreában.⁹

A koalíciós csapatok 1950 augusztusában kezdték meg ellentámadásaikat a kommunista erők ellen. A nemzetközi haderő létszáma folyamatosan nőtt, és a háború végére elérte a 370 ezer főt, amiből közel 326 ezer főt az Amerikai Egyesült Államok biztosított. A nemzetközi erők támogatásában harcoló dél-koreai erők 1950 szeptemberének végén visszafoglalták a fővárost, Szöült, majd folytatták offenzívájukat az észak-koreai területek irányában. Ekkor az ENSZ- és a dél-koreai erők már jelentős túlerőben voltak az észak-koreai erőkkel szemben.¹⁰

---

⁷ Soviets boycott United Nations Security Council.
<https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-boycott-united-nations-security-council>;
letöltés: 2020.06.05.

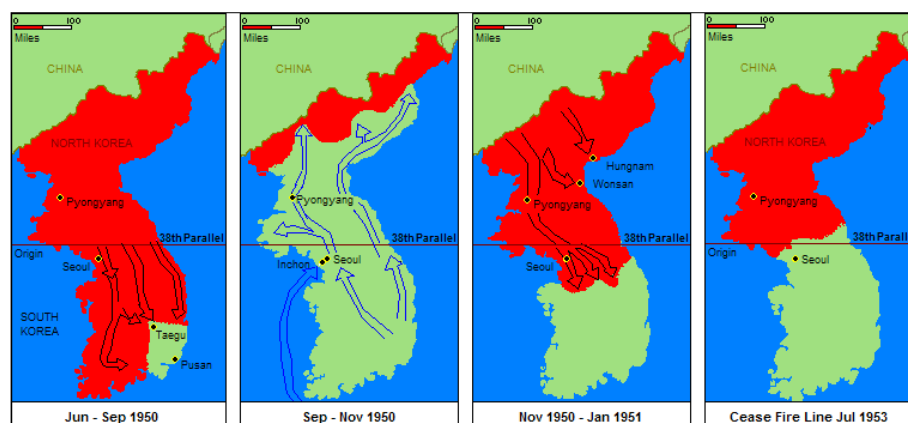
⁸ MILLETT, Allan R.: Korean War 1950–1953. Invasion And Counterinvasion, 1950–51.
<https://www.britannica.com/event/Korean-War#ref229853>; letöltés: 2020.06.05.

⁹ United Nations Forces in the Korean War.
<https://anzacportal.dva.gov.au/wars-and-missions/korean-war-1950-1953/korean-war/armed-forces-korean-war/united-nations-forces-korean-war>; letöltés: 2020.08.17.

¹⁰ MILLETT, Allan R.: Korean War 1950–1953. Invasion And Counterinvasion, 1950–51. South to Pusan.
<https://www.britannica.com/event/Korean-War#ref229853>; letöltés: 2020.06.05.

1950. október 7-én az ENSZ Közgyűlés elfogadta a 376. számú határozatát, amely korábbi határozataival összhangban célul tűzte ki egy egységes Koreai Köztársaság megalapítását, illetve felhatalmazást adott az ENSZ Parancsnokságnak, hogy folytassa a hadműveleteket a Koreai-félsziget északi részén is, hogy felszámolja az ENSZ által el nem ismert Koreai Népi Demokratikus Köztársaságot. Az amerikai vezetésű erők ezért folytatták a hadműveleteiket a 38. szélességi foktól északra is, és elfoglalták Phenjant, Észak-Korea fővárosát is. Ekkor Észak-Korea Kínához és a Szovjetunióhoz fordult segítségért. Kína elfogadta a felkérést azzal a feltétellel, hogy a Szovjetunió biztosítson légi támogatást a harcokhoz.¹¹

Kína vezetése – attól való félelmében, hogy az amerikai vezetésű ENSZ-erők a KNNDK felszámolását követően az egy évvel korábban megalapított és a nyugati világ által el nem ismert Kínai Népköztársaság ellen fordulnak majd – hivatalosan 1950. október végén kapcsolódott be a harcokba. Peking mindössze egy évvel a Kínai Népköztársaság 1949. október 1-jei kikiáltása után 300 ezer fős Kínai Népi Önkéntes Erőt vezényelt Észak-Koreába, amelynek állományát főképp azon „önkéntes” harcosokból állította össze, akik részt vettek a Kínai Köztársaság erői elleni harcokban. A Szovjetunió MiG-15 típusú vadászpilótákkal biztosított légi támogatást a kínai és a koreai kommunista erőknek. Az észak-koreai erők kínai és szovjet támogatással 1950. december közepére visszaszorították az amerikai vezetésű erőket a 38. szélességi foktól délre eső területekre. Ekkor a harci sikerek láttán Mao Ce-tung kínai vezető további önkénteseket küldött a Koreai-félszigetre, hogy az észak-koreai kommunisták vezetésével egyesítsék a két részre szakított Koreát. A kommunista erők 1951 januárjában újra elfoglalták Szöult is.¹²

1. ábra. A koreai háború menete térképen¹³

¹¹ MILLETT, Allan R.: Korean War 1950–1953. Invasion And Counterinvasion 1950–51. North to the Yalu. <https://www.britannica.com/event/Korean-War#ref229853>; letöltés: 2020.06.05.

¹² MILLETT, Allan R.: Korean War 1950–1953. Invasion And Counterinvasion 1950–51. Back to the 38th parallel. <https://www.britannica.com/event/Korean-War#ref229853>; letöltés: 2020.06.05.

¹³ The Korean War. <http://www.canadiansoldiers.com/history/wars/koreanwar.htm>; letöltés: 2020.06.05.

Az ENSZ-erők a kínai önkéntesek számának növelése miatt újabb erősítéseket küldtek Koreába, és 1951 májusára sikerült visszaszorítaniuk a kommunista erőket a 38. szélességi foktól északra. 1951-ben a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok között megindultak a tárgyalások a koreai konfliktus diplomáciai rendezésére. 1951 nyarától állóháború alakult ki, létrejöttek az első világháborút idéző lövészárkok-rendszerek. A diplomáciai tárgyalások idején folyamatosan voltak kisebb-nagyobb összecsapások a felek között.¹⁴

1953. július 27-én Mark W. Clark tábornok, az ENSZ-erők parancsnoka, a másik oldal képviselőjében pedig Peng Dehuaj (Peng Dehuai), a kínai erők parancsnoka és Kim Ir Szen, a Koreai Munkapárt vezetője írták alá a tűzszüneti megállapodást. Li Szin Man (Syngman Rhee) dél-koreai elnök támogatta a tűzszünet aláírását, de ő maga nem írta alá a dokumentumot.¹⁵

A koreai háborúban közel ötmillió fő, főleg polgári lakos vesztette az életét. Az ENSZ Parancsnokság alárendeltségében a háború végén több mint 600 ezer koreai katona és 370 ezer főnyi nemzetközi kontingens szolgált. A kommunista erők oldalán 1,45 millió kínai önkéntes harcolt a közel 270 ezres észak-koreai haderőt támogatva, míg a Szovjetunió 26 ezer fővel, elsősorban a légierő katonáival vett részt a harcokban. Az ENSZ-erők veszteségének zömét a dél-koreai haderő adta, de az összesen 200 ezer fő halott és eltűnt közül meghaladja a 35 ezer főt az amerikai áldozatok száma. Észak-Korea közel 500 ezer, Kína több mint 200 ezer katonát veszített (elesett vagy eltűnt).¹⁶ A kínai áldozatok között volt Mao Ce-tung kínai vezető legidősebb fia is.¹⁷

A tűzszüneti megállapodás szerint a szerződés érvényét veszti, amikor felek békeszerződést kötnek. A tűzszüneti megállapodás létrehozott egy négy kilométer széles demilitarizált övezetet, valamint a semleges nemzetek ellenőrző bizottságát, amely dél-koreai oldalon Svédországot és Svájcot, míg észak-koreai oldalon Lengyelországot és Csehszlovákiát kérte fel a feladatra.¹⁸

Észak- és Dél-Korea a mai napig nem kötött békét, így a tűzszüneti megállapodás továbbra is érvényben van, ugyanakkor az észak-koreai vezetés már nem fogadja el Lengyelországot semleges nemzetként, mióta szakított a szocialista berendezkedéssel, míg Csehszlovákia kettéválásával egyik utódállam sem vitte tovább a semleges tűzszüneti ellenőrző funkciót. Ezzel szemben a dél-koreai oldal számára Svédország és Svájc továbbra is biztosít katonatiszteket a fegyverszünet felügyeletére. Észak-koreai oldalon a Kínai Népköztársaság 1958-ban kivonta önkéntes erőit, míg az Amerikai Egyesült Államok jelentősen csökkentette, de a mai

---

¹⁴ MILLETT, Allan R.: Korean War 1950–1953. Invasion And Counterinvasion 1950–51. To the negotiating table. <https://www.britannica.com/event/Korean-War#ref229853>; letöltés: 2020.06.05.

¹⁵ MILLETT, Allan R.: Korean War 1950–1953. Invasion And Counterinvasion. Armistice. <https://www.britannica.com/event/Korean-War#ref229853>; letöltés: 2020.06.05.

¹⁶ DONGHUAN Xu: Play about Mao's relationship with son he lost in Korean war opens. <https://www.scmp.com/news/china/article/1360045/play-about-maos-relationship-son-he-lost-korean-war-opens>; letöltés: 2020.06.05.

¹⁷ Korean War Fast Facts. <https://edition.cnn.com/2013/06/28/world/asia/korean-war-fast-facts/index.html>; letöltés: 2020.06.05.

¹⁸ The Korean War Armistice Agreement: Panmunjom, Korea, July 27, 1953. https://www.usfk.mil/Portals/105/Documents/SOFA/G_Armistice_Agreement.pdf; letöltés: 2020.06.05.

napig fenntartja katonai jelenlétét Dél-Korea területén. Jelenleg 28 500 amerikai katona állomásozik Dél-Koreában, míg Japánban – ahol a koreai háború idején a fő logisztikai támogató bázis volt – jelenleg 50 ezer amerikai katona tartózkodik. Japán csak humanitárius segítséget nyújtott az ENSZ-erők és a déli lakosság számára a koreai háború idején, mivel a második világháborút követő időszakban amerikai megszállás alatt állt és nem rendelkezhetett saját haderővel.¹⁹

Ami Magyarország szerepvállalását illeti a koreai háborúban, hazánk – a szocialista tábor más országaihoz hasonlóan – Észak-Koreát támogatta, de ez az együttérzésen túl csak humanitárius és újjáépítési segítséget jelentett. Magyarország kórházat épített és üzemeltetett Észak-Korea fővárosában, Phenjanban (Pyongyang), illetve részt vett az ország újjáépítésében.²⁰ Ugyanakkor Nyugat-Európában élő magyar emigránsok egy csoportja pénzadományt gyűjtött Magyarország nevében a Koreai Köztársaság megmentése érdekében az Észak-Korea által indított támadást követően, így a koreai háború emlékére állított szöuli múzeumban Magyarország is szerepel mint az ország támogatója a háborúban. Az intézményt Dél-Koreába akkreditált attaséként több ízben módom volt meglátogatni.

A háború 1953-as tűzszünettel történt lezárása óta menetrendszerűen történnek provokációk, elsősorban Észak-Korea részéről, válaszul az Amerikai Egyesült Államok és Dél-Korea rendszeres közös hadgyakorlataira, amelyeket Észak-Korea folyamatosan provokációnak minősít. Alább csak azon eseteket kívánom megemlíteni, amelyek a háború kiújulásának komoly veszélyét hordozták, vagy nagyszámú emberáldozatot követeltek.

1976-ban a demilitarizált övezet központi részén, Panmindzsonban (Panmunjon) amerikai katonák meg kívánták ritkítani egy nagy nyárfát, hogy jobban rálássanak a megfigyelőpontra, amely a visszatérést biztosító híd dél-koreai oldalát figyelte. Észak-koreai katonák egy csoportja átlépte a határvonalat, szóváltás alakult ki, majd az észak-koreai katonák – a megszerzett baltákkal – két amerikai katonát megöltek. A feszültség az incidens következtében olyan mértékben megnőtt, hogy három nappal a gyilkosság után az Amerikai Egyesült Államok B-52-es bombázógépekkel biztosította, hogy amerikai és dél-koreai katonák ki tudják vágni az adott nyárfát.²¹

Észak-Korea az 1970-es években Dél-Korea elleni támadást készített elő a demilitarizált övezet²² alatt olyan alagutak készítésével, amelyeken keresztül szükség esetén rövid időn belül több tízezer katonát juttathatott volna át a déli oldalra. A dél-koreai hírszerzés számára egy délre menekült mérnök jelezte először a tervet, de azt Szöul kezdetben dezinformációnak tartotta. Megelőző intézkedésként azonban a demilitarizált övezet mentén egy jelzőrendszert építettek ki, amely jelezte, ha föld

¹⁹ SELIGMAN, Lara – GRAMER, Robbie: Trump Asks Tokyo to Quadruple Payments for U.S. Troops in Japan. <https://foreignpolicy.com/2019/11/15/trump-asks-tokyo-quadruple-payments-us-troops-japan/>; letöltés: 2020.06.05.

²⁰ NAGY Attila Károly: Saját vérüket adták magyarok a koreaiaknak. https://index.hu/fortepan/2018/05/27/sajat_veruket_adtak_magyarok_a_koreaiaknak/; letöltés: 2020.06.05.

²¹ FRIEDMAN, Uri: The 'God Damn' Tree That Nearly Brought America and North Korea to War. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/06/axe-murder-north-korea-1976/562028/>; letöltés: 2020.06.05.

²² DMZ – Demilitarized Zone.

alatti robbantások történnek a közelben. Az első alagutat 1974-ben találták meg, de az észak-koreaiak a kijáratánál meglepőként helyeztek el, amely felrobbant, amikor az amerikaiak megkezdték az alagút feltárását. Két amerikai katona életét vesztette és legalább öt személy megsebesült az incidensben. Ezt követően intenzív keresés indult, és összesen négy alagutat tártak fel a demilitarizált övezet alatt. Az alagutak egy-két kilométerre nyúltak be dél-koreai területre a határvonaltól tartó két kilométeres demilitarizált övezeten túl. A tervek szerint Észak-Korea alagutanként 25 ezer főt kívánt dél-koreai területre juttatni néhány óra leforgása alatt, akik hídfőállásokat képeztek volna Dél-Korea területén a további támadás megkönnyítésére.²³

2. ábra. A felfedezett alagutak elhelyezkedése²⁴

A koreai háború 1953-as tűzszünettel történt lezárása óta a legtöbb áldozatot követelő incidens 1987-ben, egy évvel a szöuli olimpia előtt történt, amikor valószínűsíthetően észak-koreai ügynökök egy robbanószerkezetet helyeztek el a Koreai Légitársaság 858-as Bagdad–Szöul járatán. A támadásban 115 személy vesztette életét.²⁵

Kim Dzsongil észak-koreai vezető 2009 januárjában jelölte ki Kim Dzsongunt lehetséges utódként Észak-Korea vezetésére. Ezt követően – az utód könnyebb elfogadtatása érdekében – ismét erősödött a háborús retorika Észak-Koreában. 2009-ben újabb nukleáris és ballisztikusrakéta-kísérleteket hajtottak végre. 2010 márciusában torpedótalálat érte a dél-koreai haditengerészet Cheonan fregattját, a támadásban 46 dél-koreai tengerész lelte halálát. Észak-Korea nem ismerte el a

²³ ROBLIN, Sebastian: Attack from Underground: North Korea Has a Secret Tunnel Network Ready for the Next War.

<https://nationalinterest.org/blog/buzz/attack-underground-north-korea-has-secret-tunnel-network-ready-next-war-84831>; letöltés: 2020.04.26.

²⁴ BEAUCHAMP, Zack: 40 maps that explain North Korea.

<https://www.vox.com/world/2017/8/29/16079076/north-korea-maps>; letöltés:2020.06.05.

²⁵ WINGFIELD-HAYES, Rupert: The North Korean spy who blew up a plane.

<https://www.bbc.com/news/world-asia-22244337>; letöltés: 2020.06.05.

felelősségét, de valószínűsíthető, hogy Phenjan akarta ily módon növelni a feszültséget a Koreai-félszigeten. 2010 novemberében Észak-Korea tűzérési támadást indított a dél-koreai Yeonpyeong-sziget ellen, a támadásban két polgári személy és két katona vesztette életét. Az észak-koreai média jelentése szerint a támadást megelőzően Kim Dzsongun látogatást tett a támadást végrehajtó tüzéralakulatnál. A 2010-es észak-koreai provokációk valószínű célja az volt, hogy Kim Dzsongun, a harmincas éveiben járó leendő észak-koreai vezető már a hatalomba kerülése előtt sikeres és erőskezű „államférfinak” tűnjön az észak-koreai lakosság körében.²⁶

Összefoglalásként kijelenthető, hogy a koreai háború vérrel és verejtékkel is összekötötte Dél-Koreát az Amerikai Egyesült Államokkal, Észak-Koreát pedig elsősorban Kínával, illetve a Szovjetunióval. A háború egyidejűleg megerősítette mindkét országban azt az igényt, hogy saját vezetésük alatt egyesítsék újra Koreát. Ez egy mai napig tartó folyamat, legalábbis a deklarációk szintjén. Mindkét országnak van egyesítési minisztériuma, és a 24 milliós lakosságú Észak-Koreában látszólag el is hiszik, hogy képesek saját vezetésük alá vonni a gazdaságilag sokkal fejlettebb 50 milliós lakosságú Dél-Koreát. Ugyanakkor a dél-koreai lakosságban az egyesítést egyre kevesebben látják reális alternatívának, mivel az óriási terhet róna a gazdaságra. A dél-koreai lakosság egyre inkább félti a saját jólétét, mintsem felvállalja a gazdaságilag elmaradott észak-koreai térség fejlesztését.²⁷

Jelenleg Dél-Korea egy főre jutó nemzeti összterméke 14–18-szor nagyobb, mint Észak-Koreáé.²⁸ Ez az arányszám Németország egyesítésekor 1,5–2 volt,²⁹ és 30 évvel a német egyesülés után még mindig van egy közel 30%-os különbség az egy főre jutó nemzeti össztermékben a két országrész között,³⁰ ráadásul közöttük nem alakult ki háborús konfliktus – nem számítva a hidegháború borzalmaival. Mindez azt vetíti előre, hogy Dél-Korea gazdaságára óriási veszélyt jelentene egy esetleges egyesülés. Az ország vezetése inkább attól fél, hogy a politikai és a gazdasági összeomlás Észak-Koreában elkerülhetetlenül újraegyesítéshez vezetne, ami egyelőre megjósolhatatlanul hatna Szöul Pekinghez és Washingtonhoz fűződő viszonyára, illetve a két nagyhatalom közötti kapcsolatokra.³¹

---

²⁶ LEE, Jean H.: Cheonan attack may be tied to North Korean succession. <https://www.csmonitor.com/From-the-news-wires/2010/0527/Cheonan-attack-may-be-tied-to-North-Korean-succession>; letöltés: 2020.06.05.

²⁷ SMITH, Josh: Impossible dream? Unification less of a priority as Korean leaders prepare to talk. <https://www.reuters.com/article/us-northkorea-southkorea-unification-ins/impossible-dream-unification-less-of-a-priority-as-korean-leaders-prepare-to-talk-idUSKBN1HW0P0>; letöltés: 2020.06.05.

²⁸ Economy Stats: compare key data on North Korea & South Korea. <https://www.nationmaster.com/country-info/compare/North-Korea/South-Korea/Economy>; letöltés: 2020.06.05.

²⁹ BLUM, Ulrich: An Economic Life in Vain – Path Dependence and East Germany's Pre- and Post-Unification Economic Stagnation. IWH Discussion Papers, No. 10/2011. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/52393/1/67100039X.pdf>; letöltés: 2020.06.05.

³⁰ RICHTER, Felix: Germany Still Divided 30 Years After Fall of the Berlin Wall. <https://www.statista.com/chart/19903/economic-differences-between-eastern-and-western-germany/>; letöltés: 2020.06.05.

³¹ FENDOS, Justin: Korean Reunification Is Already Unviable. <https://thediplomat.com/2018/08/korean-reunification-is-already-unviable/>; letöltés: 2020.06.05.

A kínai–észak-koreai viszony megváltozása

A Kínai Népköztársaság és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság kapcsolata az 1970-es években kezdett romlani, amikor Kína rendezte viszonyát az Amerikai Egyesült Államokkal, amit Észak-Korea az ellenség előtti kapitulációnak tartott.

1971-ben Henry Kissinger akkori amerikai külügyminiszter titkos látogatást tett Pekingben, és a tárgyalások sikerének köszönhetően a Kínai Népköztársaság az ENSZ Biztonsági Tanács állandó tagja lett, kizárva ezzel a Kínai Köztársaságot (Tajvant) az ENSZ-tagságból, valamint elismerve azt a régóta hangoztatott pekingi igényt, hogy Tajvan Kína része. 1972-ben Richard Nixon amerikai elnök hivatalos látogatást tett Pekingben Mao Ce-tung pártfőtitkár és Csou Enlaj (Zhou Enlai) miniszterelnök meghívására. 1979-ben, Jimmy Carter elnöksége idején az Amerikai Egyesült Államok felvette a diplomáciai kapcsolatokat Kínával, elismerte az „egy Kína” elvet, ami azzal járt, hogy megszűnt az államok közötti diplomáciai kapcsolat a tajvani Kínai Köztársasággal. Az amerikai törvényhozás azonban még abban az évben jóváhagyta a Tajvannal fenntartott kapcsolatokat szabályozó törvényt,³² amely kötelezi a mindenkori amerikai adminisztrációt Tajvan megvédésére és támogatására. 1979-ben az Amerikai Egyesült Államokba látogatott Teng Hsziaoping (Deng Xiaoping) kínai pártfőtitkár és miniszterelnök-helyettes, a kínai reform és nyitás politikájának megalkotója.³³ (Teng Hsziaoping a modern Kína megálmodója, aki szakított a Mao Ce-tung idejére jellemző személyi kultusszal és egyszemélyi vezetéssel, ezzel visszatért Kínát a bizottsági döntéshozatalon, a vezetők meghatározott időnként történő váltásán alapuló egypárti autokratikus rendszerhez, illetve egyfajta kontrollált piacgazdaságot vezetett be a Kínai Népköztársaságban.)³⁴

Kína és a KNDK viszonya megromlásnak második állomása az volt, amikor Észak-Koreában az 1980-as években felmerült Kim Ir Szen utódlásának kérdésköre, és a Kínai Kommunista Párt vezetése ellenezte, hogy a hatalmat fia, Kim Dzsongil (Kim Jong-il) vegye át. A hatalom apáról fiúra történő átadását a Mao Ce-tung időszakot jellemző személyi kultuszt és a kulturális forradalom túlkapásait túlélt és azt utólag elítélő új kínai vezetés teljes egészében ellenezte és feudális szokásnak minősítette.³⁵ Valószínűleg ez okozta azt is, hogy az 1994-ben hatalomra került Kim Dzsongil először csak 2000-ben, vagyis hat évvel a vezetővé választását követően látogatható Kínába.³⁶

---

³² Taiwan Relations Act (Public Law 96-8, 22 U.S.C. 3301 et seq.).
<https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/>; letöltés: 2020.06.05.

³³ U.S. Relations With China 1949 – 2020.
<https://www.cfr.org/timeline/us-relations-china>; letöltés: 2020.06.05.

³⁴ BROWN, Kerry: Deng Xiaoping: Economist, Diplomat, Reformer.
http://www.bjreview.com.cn/forum/txt/2014-08/30/content_637763.htm; letöltés: 2020.06.05.

³⁵ WERTZ, Daniel: ISSUE BRIEF: China-North Korea Relations. November, 2019. p. 8.
https://www.ncnk.org/sites/default/files/issue-briefs/Issue_Brief_China_NK_Nov2019.pdf,
letöltés: 2020.06.05.

³⁶ WANG, Zili: A History of Visits by North Korean Leaders to China.
<https://www.caixinglobal.com/2018-03-28/a-history-of-visits-by-north-korean-leaders-to-china-101227794.html>; letöltés: 2020.06.05.

A két ország kapcsolatában szintén komoly törésnek számított, hogy Kína a Szovjetunió felbomlását követően – a korábbi európai szocialista országokhoz hasonlóan – 1992-ben diplomáciai kapcsolatokat létesített a Koreai Köztársasággal, amit a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság ellenséges lépésnek minősített.³⁷ Egyébiránt Magyarország volt az első ország a kelet-közép-európai szocialista táborban, amely 1989. január 1-jén felvette a diplomáciai kapcsolatokat a Koreai Köztársasággal.³⁸

Jelenleg Kínának Dél-Koreával sokkal kiegyensúlyozottabb és szorosabb a kapcsolata, mint Észak-Koreával. Hszi Csinping (Xi Jinping) jelenlegi kínai pártfőtitkár és államfő 2018-ban fogadta először Észak-Korea jelenlegi, 2011-ben hatalomra került vezetőjét, Kim Dzsongunt (Kim Jong-un), és 2019-ben látogatott először Észak-Koreába. A látogatások megvalósulásához nagyban hozzájárult Trump amerikai elnök tervezett találkozója Kim Dzsongunnal. A 2012-ben megválasztott új kínai pártfőtitkár viszont már 2014-ben hivatalos látogatást tett Szöulban,³⁹ amit 2020-ban újabb „vizit” követhet, míg Dél-Korea államfője 2013-ban tett látogatást Pekingben Hszi elnök meghívására, 2015 szeptemberében pedig Dél-Korea akkori államfője, Pak Kunhje (Park Geun Hye) volt a fővendég a Kína által szervezett díszszemlén a japán megszállás felszámolásának 70. évfordulóján.⁴⁰

A fentiekből egyértelmű, hogy a KNDK részéről miért romlott meg a viszony Kínával, de Kína szemszögéből Észak-Korea akkor kezdett valódi problémát jelenteni, amikor az ország megkezdte nukleáris és ballisztikusrakéta-programját, amit a következő fejezetben mutatok be.

Az észak-koreai nukleáris és ballisztikusrakéta-program

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság – saját állítása szerint – folyamatos fenyegetettség alatt él, mert az Amerikai Egyesült Államok a Koreai-félsziget déli részén 1958-ban atomfegyvereket telepített. Bár Észak-Korea 1985-ben csatlakozott az atomfegyverek elterjedését akadályozó nemzetközi egyezményhez (NPT⁴¹), e fenyegetettség miatt azonban arra törekedett, hogy rendelkezzen atomfegyverrel. A Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok közötti fegyverkorlátozási megállapodások eredményeként Washington 1991-ben kivonta atomfegyvereit Dél-Korea területéről. Ezt követően Dél-Korea és Észak-Korea a Koreai-félszigetet atomfegyvermentessé tévő és azt ilyennek megtartó megállapodást⁴² kötött.⁴³

---

³⁷ WERTZ, Daniel: ISSUE BRIEF: China-North Korea Relations. November, 2019. p. 8. https://www.ncnk.org/sites/default/files/issue-briefs/Issue_Brief_China_NK_Nov2019.pdf, letöltés: 2020.06.05.

³⁸ Gazdasági kapcsolatok. Magyarország Nagykövetsége, Szöul. <https://szoul.mfa.gov.hu/page/gazdasagi-kapcsolatok>; letöltés: 2020.06.05.

³⁹ RAUHALA, Emily: The Chinese President's Visit to Seoul Says Much About Shifting Alliances. <https://time.com/2952513/xi-jinping-visit-south-korea/>; letöltés: 2020.06.05.

⁴⁰ TIEZZI, Shannon: South Korea's President and China's Military Parade. <https://thediplomat.com/2015/09/south-koreas-president-and-chinas-military-parade/>; letöltés: 2020.06.05.

⁴¹ Nuclear Non-Proliferation Treaty – NPT.

⁴² Joint Declaration on the Denuclearization of the Korean Peninsula.

⁴³ KIM, B-K: Step-by-Step Nuclear Confidence Building on the Korean Peninsula: Where Do We Start? <https://isis-online.org/uploads/conferences/documents/kimpaper.pdf>; letöltés: 2020.06.05.

Miután Észak-Korea 1993-ban megtagadta a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség ellenőreinek vizsgálatát nukleáris létesítményeiben, az Amerikai Egyesült Államok ismét tárgyalásokat kezdett az országgal, hogy az tartsa be az atomfegyvermentes félsziget érdekében vállalt kötelezettségét. 1994 júniusában Jimmy Carter korábbi amerikai elnök észak-koreai látogatásán Kim Ir Szen főtitkárral előkészített egy megállapodást az észak-koreai atomfegyverprogram beszüntetéséről, amelyet 1994 októberében már Észak-Korea új vezetője, Kim Dzsongil fogadott el. Ezután Észak-Korea ballisztikusrakéta-programba kezdett, ennek befagyasztásáról 1999-ben született megállapodás az Amerikai Egyesült Államokkal az 1950-től fennálló amerikai kereskedelmi embargó feloldásáért cserébe. 2000-ben az enyhülés jegyében államfői találkozóra került sor Észak- és Dél-Korea vezetői között.⁴⁴

Észak-Korea 2002 októberében bejelentette, hogy újra üzembe helyezi Yongbyonban található kísérleti atomreaktorát, és egy hónappal később bejelentette, hogy kilép a proliferációellenes szerződésből. Washington Peking közbenjárását kérte Észak-Korea megfélemezésére. Kína 2003-ban megegyezésre jutott Észak-Koreával egy új formátumú, hatpárti tárgyalássorozat (Six Party Talks) beindításhoz, amelyen Észak- és Dél-Korea képviselői mellett Kína, Oroszország, az Amerikai Egyesült Államok és Japán képviselői kezdtek tárgyalásokat a Koreai-félsziget atommentességének biztosítása érdekében.⁴⁵

Washington 2005-ben komoly csapást mért az észak-koreai vezetés „pénztárcájára”, amikor befagyasztotta egy Makaóban működő pénzügyi szervezet vagyont, ahol a feltételezések szerint az észak-koreai vezetők bevételeit mosták tisztára. 2005 szeptemberére a Phenjanra nehezedő nemzetközi nyomás sikert hozott, mert Észak-Korea a hatpárti tárgyalásokon elfogadta, hogy megszünteti nukleáris programját, ha az Amerikai Egyesült Államok szerződésben garantálja, hogy nem támadja meg az országot.⁴⁶

2006-ban Észak-Korea végrehajtotta első kísérleti nukleáris robbantását a Punggye-ri nukleáris tesztközpontban. Az ENSZ Biztonsági Tanács a 1718. számú határozatával elítélte a robbantást, egyidejűleg kereskedelmi szankciókat rendelt el Phenjan ellen. 2009-ben Észak-Korea újabb kísérleti robbantást hajtott végre, és azt újabb ENSZ BT-határozat követte. A két kísérlet között is tanácskozott a Kína vezette hatpárti tárgyalási mechanizmus, és gazdasági kedvezményeket biztosított Észak-Koreának azért az ígéretért cserébe, hogy felhagy az atomprogramjával, de Phenjan a 2009-es robbantással ismét megszegte ígéretét.⁴⁷

2013 februárjában már a Kim Dzsongun (Kim Jong-un) vezette Észak-Korea hajtott végre kísérleti robbantást, amit újabb ENSZ-szankciók követtek. 2016 januárjában és novemberében egy-egy kísérleti atomrobbantás történt, ezeket is ENSZ-

⁴⁴ ALBERT, Eleanor: The China–North Korea Relationship. North Korean Nuclear Negotiations 1985–2019. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-north-korea-relationship>; letöltés: 2020.06.05.

⁴⁵ ALBERT, Eleanor: The China–North Korea Relationship. North Korean Nuclear Negotiations 1985–2019. 2003. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-north-korea-relationship>; letöltés: 2020.06.05.

⁴⁶ ALBERT, Eleanor: The China–North Korea Relationship. North Korean Nuclear Negotiations 1985–2019. 2005. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-north-korea-relationship>; letöltés: 2020.06.05.

⁴⁷ ALBERT, Eleanor: The China–North Korea Relationship. North Korean Nuclear Negotiations 1985–2019. 2006–2009. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-north-korea-relationship>; letöltés: 2020.06.05.

határozatok és a szankciók szigorításai követték. Washington egyre nagyobb nyomást helyezett Pekingre, hogy Észak-Korea szinte egyetlen kereskedelmi partnereként csökkentse a kereskedelmét délkeleti szomszédjával, de a kérést Kína vonakodott végrehajtani, félve a rezsim összeomlásától, amely ellentétes Kína érdekeivel. Észak-Korea 2017 szeptemberében végrehajtotta hatodik kísérleti atomrobbantását, azt természetesen újabb szankciós szigorítás követte. Ezután Trump amerikai elnök – az észak-koreai külügyminiszternek az ENSZ Közgyűlésén elhangzott beszéde alapján – elnevezte Kim Dzsongunt „kis rakétaembernek”. Az észak-koreai vezető 2018. január 1-jei újévi beszédében atomhatalomnak nyilvánította Észak-Koreát, és arra kérte a nagyhatalmakat, hogy ennek szellemében tárgyaljanak országával.⁴⁸

A nukleáris programmal párhuzamosan folyamatosan zajlott Észak-Korea ballisztikusrakéta-programja. Az első komolyabb tesztre 1998-ban került sor, amikor Phenjan – bár sikertelenül, de – tesztelte a Taepodong-I típusú nagy hatótávolságú rakétáját. A következő, szintén sikertelen teszt a rakéta újabb változatával 2006-ban történt, azt 2009-ben és 2012-ben újabb sikertelen tesztek követték, a rakétákkal nem tudtak műholdat Föld körüli pályára állítani. 2012 decemberében Észak-Korea sikeres tesztet hajtott végre az újabb módosításokon átesett rakétájával, a sikeresen Föld körüli pályára állt műhold azonban japán elemzés szerint semmiféle tevékenységet nem végzett. 2016-ban Észak-Korea újabb műholdat juttatott az űrbe, ezzel ismét megszegte a ballisztikus rakéták fejlesztését tiltó ENSZ-határozatokat. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa minden indításánál aggodalmát fejezte ki és kereskedelmi szankciókat rendelt el Észak-Korea ellen.⁴⁹

A nagy hatótávolságú rakétákkal végrehajtott kísérletek mellett Észak-Korea egészen napjainkig rendszeresen tesztel kis és közepes hatótávolságú rakétákat is, amelyeket többnyire a Japán-tenger területére lőnek ki. Észak-Korea a rakéták indítását nem jelenti be előre, ezért azok komoly veszélyt jelentenek mind a légi, mind a tengeri közlekedésre, mivel nem lehetséges elrendelni nemzetközi légtér-, illetve tengerzárát a kísérletek idejére. Különösen 2011-et követően növekedett meg a kis és a közepes hatótávolságú rakétaindítások száma, amit jól mutat a CSIS⁵⁰ által készített kimutatás (3. ábra). Észak-Korea rakétatípusait és azok hatótávolságát a 4. ábra mutatja be.

A Kínai Népköztársaság jelenlegi, Hszi Csinping pártfőtitkár irányítása alatt működő vezetése számára a 2012 decemberében végrehajtott ballisztikus rakétakísérlet és a 2013. februári atomrobbantás a lehető legrosszabb időszakban történt. Hszi Csinping pártfőtitkárt és Kína másik hat csúcsvezetőjét, a Politikai Bizottság Állandó Bizottságának tagjait a Kommunista Párt 2012 októberében választotta meg pártfunkcióikba, de az évente egyszer ülésező Országos Népi Gyűlés csak 2013 márciusában választotta meg őket állami funkcióikba. Vagyis a nukleáris és a rakétakísérlet idején Kínának már új pártvezetése, de még a régi állami vezetése volt, így nehézséget jelentett, hogy az átmeneti időszakban miként

⁴⁸ LIPTAK, Kevin – DIAMOND, Jeremy: Trump to UN: 'Rocket Man is on a suicide mission'. <https://edition.cnn.com/2017/09/18/politics/donald-trump-un-speech-iran-north-korea/index.html>; letöltés: 2020.06.05.

⁴⁹ Timeline: North Korea's Nuclear and Missile Programs. http://world.kbs.co.kr/special/northkorea/contents/history/nucleus_history.htm?lang=e; letöltés: 2020.06.05.

⁵⁰ Center for Strategic and International Studies.

reagáljanak az észak-koreai provokációkra. Kína mindkét esetben hozzájárult újabb ENSZ-szankciók életbe léptetéséhez, valamint követelte, hogy Észak-Korea térjen vissza a hatpárti tárgyalásokhoz.⁵¹

Kim Dzsongun észak-koreai vezető 2013 májusában személyes követeként Kínába küldte egyik fő bizalmasát, Choe Ryong-hae tábornokot, a Központi Katonai Bizottság alelnökét. A kínai vezetés a képviselőt először alacsony szinten fogadta, és csak akkor volt hajlandó a politikai vezetés szintjén fogadni, amikor a különmegbízott elfogadta, hogy Észak-Korea visszatér a hatpárti tárgyalásokhoz. Kína ezt szabta feltételül Kim Dzsongun kínai látogatásnak is.⁵²

2013 decemberében Kim Dzsongun kivégeztette nagynénje férjét, Csang Szongthek-et (Jang Song Thaek), akit még Kim Dzsongil állított a fia mellé, hogy segítse a vezetésben. A 67 éves politikus a két ország megromlott viszonya ellenére relatíve jó kapcsolatokat ápolt Kínával, és őt tekintették a kínai-észak-koreai gazdasági kapcsolatok fő irányítójának.⁵³ Ennek megfelelően a kivégzése egy újabb Kína elleni lépésnek volt tekinthető.

A két ország megromlott viszonyát jól jellemzi, hogy a következő találkozási pont a két ország vezetése között csak 2015 októberében került sor, amikor Liu Jüsan (Liu Yunshan), a kínai pártvezetés 5. számú vezetője, a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának titkára tett látogatást Észak-Koreában és vett részt az Koreai Munkapárt megalapításának 70. évfordulója alkalmából rendezett díszszemlén.⁵⁴ Fontos megjegyezni, hogy néhány héttel korábban a Pekingben a japán megszállás felszámolásának 70. évfordulója alkalmából szervezett díszszemlén viszont Dél-Korea államelnöke és Putyin orosz elnök volt a két fővendég.⁵⁵

Kína vezetése 2018-ig kitarzott álláspontja mellett, hogy csak akkor fogadja Kim Dzsongunt, ha visszatér a hatpárti tárgyalásokhoz. Az amerikai külpolitika 2018 tavaszán a korábbi provokatív állásponttól együttműködő hozzáállásra állt át Észak-Korea vonatkozásában, és megkezdődött Trump elnök első, szingapúri találkozási pontjának szervezése Kim Dzsongunnal. Peking nem akarta felszámolni kapcsolatait Phenjannal, ezért Hszi Csinping 2018 márciusában annak ellenére fogadta Kim Dzsongunt Pekingben, hogy országa nem tért vissza a hatpárti tárgyalásokhoz.

---

⁵¹ CHANCE, David – KIM, Jack: North Korean nuclear test draws anger, including from China. <https://www.reuters.com/article/us-korea-north/north-korean-nuclear-test-draws-anger-including-from-china-idUSBRE91B04820130212>; letöltés: 2020.06.05.

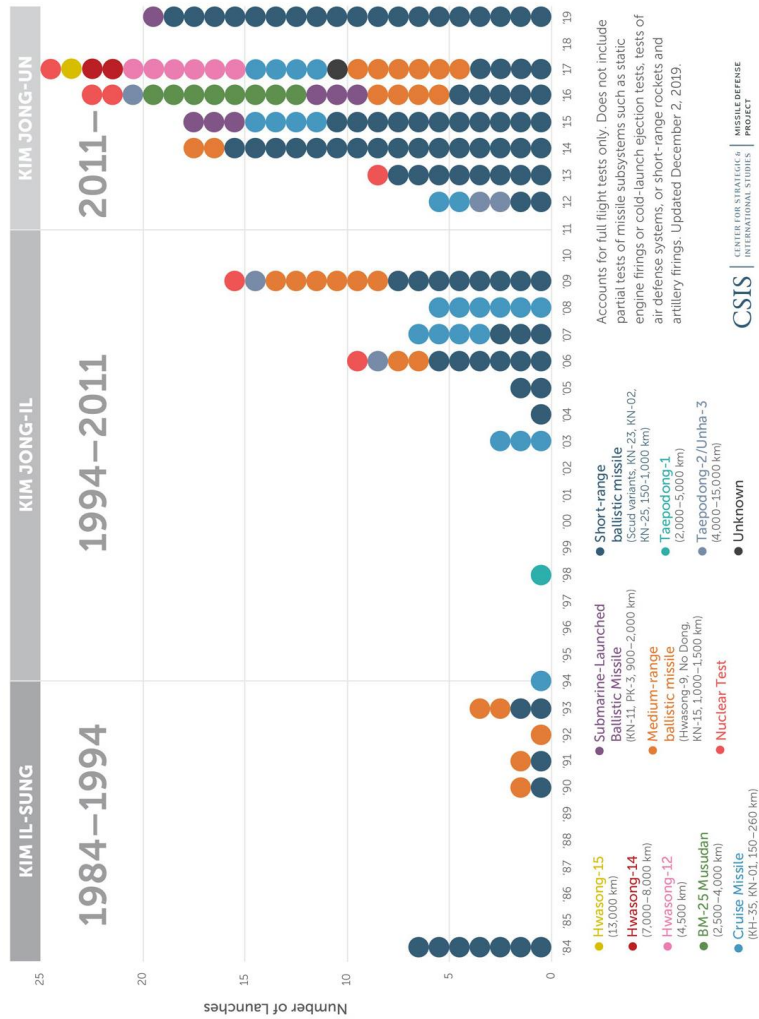
⁵² PARK, Ju-min – BLANCHARD, Ben: North Korea sends top Kim Jong-un aide to Beijing. <https://www.reuters.com/article/us-korea-north-china/north-korea-sends-top-kim-jong-un-aide-to-beijing-idUSBRE94L03L20130522>; letöltés: 2020.06.05.

⁵³ MORSE, Felicity: Kim Jong-un's executed uncle Jang Song Thaek 'stripped naked, fed to 120 dogs as officials watched'. <https://www.independent.co.uk/news/world/kim-jong-uns-executed-uncle-jang-song-thaek-stripped-naked-fed-to-120-dogs-as-officials-watched-9037109.html>; letöltés: 2020.06.05.

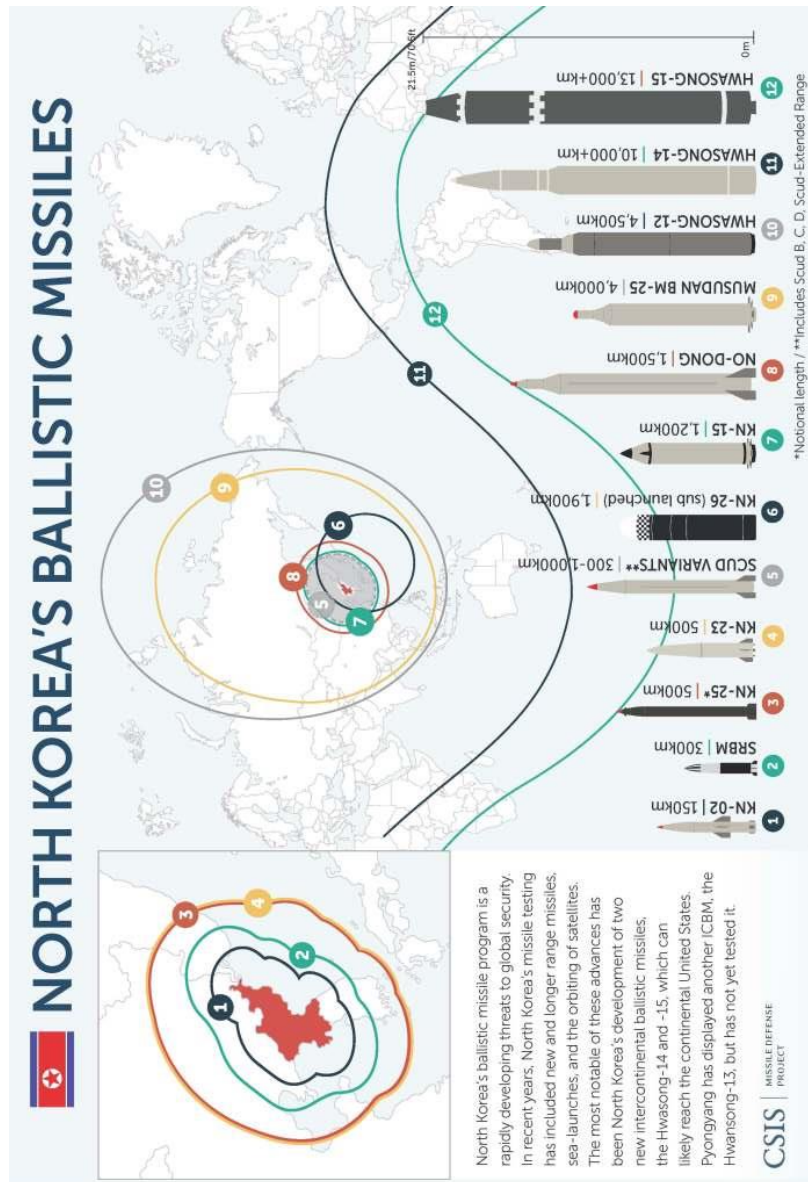
⁵⁴ Visiting Chinese official tells North Korea's Kim that Beijing can help revive nuclear talks. <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/10/10/asia-pacific/visiting-chinese-official-tells-north-koreas-kim-beijing-can-help-revive-nuclear-talks/#.Xq2TeJIS9dg>; letöltés: 2020.06.05.

⁵⁵ PERLEZ, Jane – MACFARQUHAR, Neil: Friendship between Putin and Xi becomes strained as economies falter. <https://www.cnn.com/2015/09/03/friendship-between-putin-and-xi-becomes-strained-as-economies-falter.html>; letöltés: 2020.06.05.

NORTH KOREAN MISSILE LAUNCHES

3. ábra. Észak-koreai rakétaindítások 1984-től napjainkig
Missiles of North Korea.
<https://missilethreat.csis.org/country/npnk/>; letöltés: 2020.06.05.

4. ábra. Észak-Korea ballisztikus rakétái és hatótávolságaiak
 Missiles of North Korea.
<https://missilethreat.csis.org/country/dprk/>; letöltés: 2020.06.05.

Az amerikai–észak-koreai csúcstalálkozót követően egy újabb legfelső szintű észak-koreai látogatásra került sor Pekingben. 2019-ben Hszi Csinping is tett hivatalos látogatást Észak-Koreában, hogy még az előtt találkozzon korábbi szövetségeseivel, hogy az amerikai elnök a két Koreát elválasztó, illetve összekötő Panmindzsonban (Panmunjon) másodszor is találkozzon Kim Dzsongunnal.⁵⁶

Mindezek alapján megállapítható, hogy az amerikai–észak-koreai közeledés nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Kína újra elmélyítette kapcsolatait az észak-koreai rezsim vezetésével, és Kim Dzsongun 2019-es moszkvai látogatása is az amerikai külpolitika változásának tudható be. Véleményem szerint a megdöntött amerikai külpolitika azt a szerencsétlen helyzetet eredményezte, hogy egy vezető, akinek országa fittyet hány az ENSZ-határozatokra, folyamatosan fejleszt nukleáris fegyverét és az annak célba juttatásához szükséges ballisztikus rakétáit, az amerikai elnökkel való találkozáját követően szalonképesé vált a világ két másik atomhatalma számára.

Ez teljes mértékben ellentmond a nagyhatalmak, köztük az Amerikai Egyesült Államok azon törekvéseinek, hogy megakadályozzák az atomfegyverek elterjedését és atomfegyvermentes övezetté tegyék a Koreai-félszigetet. Pekinget gyakran éri az a vád Washington részéről, hogy nem elég szigorú az Észak-Korea elleni ENSZ-szankciók betartatásában, amit alátámaszt az a tény, hogy Kína Észak-Korea számára szinte az egyetlen kereskedelmi partner.⁵⁷ Kína számára Észak-Korea megmaradása biztonsági szempontból szükséges, ezért feltehetően nagy dilemma a kínai vezetés számára, hogy mekkora nyomást helyezzen a phenjani rezsimre ahhoz, hogy megakadályozza a tömegpusztító fegyver és az azt célba juttató eszközök további fejlesztését, de még ne sodorja veszélybe az ország létét.

Összegzésképpen megállapítható, hogy bár Peking továbbra is a hatpárti tárgyalásokban látja a Koreai-félsziget jövőjét, a Washington és Phenjan közötti közvetlen kapcsolatok miatt kénytelen volt elfogadni a nukleáris fegyverrel rendelkező Észak-Korea vezetésének közeledését. Mindezt úgy, hogy Pekingre az észak-koreai nukleáris program rejti a legnagyobb veszélyt, mert az atomfegyverek tesztelésére használt Punggye-ri nukleáris tesztközpont csak 100 km-re van a kínai határtól, Dél-Koreától pedig több száz kilométerre. A tesztközpont emellett közelebb esik az oroszországi Vlagyivosztkhoz, mint a dél-koreai Szöulhoz.⁵⁸

Miután áttekintettük Észak-Korea és Kína viszonyát, amely a koreai háború idején meglévő szövetségből egy meglehetősen hideg, ellenséges viszonyrá vált az elmúlt évtizedekben, meg kell vizsgálnunk az Amerikai Egyesült Államok és Dél-Korea kapcsolatát is, amelyben szintén komoly változások álltak be az elmúlt évtizedekben.

---

⁵⁶ MCCURRY, Justin: Xi Jinping to meet Kim Jong-un in first state visit to North Korea. <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/18/xi-jinping-to-meet-kim-jong-un-in-first-state-visit-to-north-korea>; letöltés: 2020.06.05.

⁵⁷ Country Profiles: North Korea. <https://oec.world/en/profile/country/prk/>; letöltés: 2020.06.05.

⁵⁸ MCCURRY, Justin: North Korea nuclear test site has collapsed and may be out of action – China study. <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/26/north-korea-nuclear-test-site-collapse-may-be-out-of-action-china>; letöltés: 2020.06.05.

Az Amerikai Egyesült Államok szövetségi rendszere Kelet-Ázsiában

Sokan úgy gondolják, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak Kelet-Ázsiában ugyanolyan stabil szövetségi rendszere van, mint Európában az Észak-atlanti Együttműködés Szervezete. Valójában azonban nem teljesen ez a helyzet.

A térségben az Amerikai Egyesült Államok legfőbb szövetségese Japán, ahol közel 50 ezer amerikai katona állomásozik. Japán számára – az Amerikai Egyesült Államokhoz hasonlóan – napjainkban Kína az első számú vetélytárs, mivel Peking gazdasági és katonai növekedése a legfőbb biztonsági kihívás. Ennek megfelelően Tokió hű szövetségként csatlakozott az amerikai globális rakétavédelmi rendszerhez. Japán területén az amerikai haderő két X-sávban működő felderítőradart üzemeltet⁵⁹ a kínai, az orosz és az észak-koreai rakétafenyegetés észlelésére. Japán a rombolóit amerikai AEGIS rakétavédelmi rendszerrel látta el, jelenleg pedig fontolgatja, hogy területén amerikai elfogórakétákat is telepít majd több milliárd dollár értékben.⁶⁰ Ezzel szemben Dél-Korea számára Kína a legfontosabb gazdasági partner, így az Amerikai Egyesült Államokkal való együttműködés során Szöul figyelembe veszi Peking fenntartásait is. Dél-Korea nem kívánt csatlakozni az amerikai rakétavédelmi rendszerhez, hanem saját kis hatótávolságú rakétavédelmi rendszert telepített az észak-koreai rakétafenyegetés kezelésére.⁶¹

Ugyanakkor Dél-Korea és Japán kapcsolatában folyamatosak a konfliktusok. A két ország között területi vita áll fenn a koreaiul Dokdo-, japánul Takeshima-sziget birtoklása körül. Szintén megoldatlan probléma a két ország között a japán megszállás idején prostitúcióra kényszerített koreai nők kártérítésének kérdésköre. Emiatt heti rendszerességgel vannak demonstrációk a szülői japán nagykövetség előtt elhelyezett emlékműnél. A két ország közötti feszültségek következtében az Amerikai Egyesült Államok két szövetségese évtizedek óta nem tud egymással kétoldalú titokvédelmi megállapodást kötni, mivel azt Dél-Korea más politikai problémák rendezéséhez köti. Legutóbb 2019-ben alakult ki heves konfliktus, amikor mindkét ország gazdasági büntetőintézkedéseket léptetett életbe a második világháborúban Japán által elkövetett történelmi bűnök eltérő értelmezéséhez kapcsolódóan. Ez ahhoz vezetett, hogy Szöul kilátásba helyezte kilépését a Washingtonnal és Tokióval kötött háromoldalú titokvédelmi együttműködésből⁶² is, ami a Phenjan jelentette fenyegetés kapcsán biztosította a minősített adatok cseréjét.⁶³

⁵⁹ China criticizes U.S. missile defense radar in Japan.
<https://www.reuters.com/article/us-china-japan-usa-idUSKCN0IC16P20141023>; letöltés: 2020.06.05.

⁶⁰ WATAI, Yuki: Is Japan's Ballistic Missile Defense Too Integrated With the US?
<https://thediplomat.com/2018/11/is-japans-ballistic-missile-defense-too-integrated-with-the-us/>;
letöltés: 2020.06.05.

⁶¹ VOLODZKO, David Joseph: China wins its war against South Korea's US THAAD missile shield – without firing a shot.
<https://www.scmp.com/week-asia/geopolitics/article/2120452/china-wins-its-war-against-south-koreas-us-thaad-missile>; letöltés: 2020.06.05.

⁶² The General Security of Military Information Agreement.

⁶³ SHAO, Grace: South Korea is scrapping a security deal with Japan – here's why it matters.
<https://www.cnbc.com/2019/08/23/what-is-the-korea-japan-intelligence-sharing-agreement.html>;
letöltés: 2020.06.05.

A Trump-adminisztráció hivatalba lépésével egy új feszültségforrás alakult ki az Amerikai Egyesült Államok és kelet-ázsiai szövetségesei között. Trump elnök „Amerikai az első” politikájának következménye, hogy Európához hasonlóan nagyobb hozzájárulást vár el kelet-ázsiai szövetségeseitől is az amerikai erők állomásoztatása kapcsán felmerülő költségek megosztásánál. Ezt sem Japán, sem Dél-Korea vezetése nem fogadta el könnyen és komoly alkufolyamat indult mindkét országban a költségek megosztása kérdésében. Ugyanakkor mindkét ország arra kényszerült, hogy növelje hozzájárulását az állomásoztatás költségeihez, de a növelés szükséges mértékéről még mindig tart a vita a felek között.⁶⁴

Összegzés

Az elemzéssel arra kívántam rávilágítani, hogy a kelet-ázsiai térségben az általános vélekedéssel ellentétben az Észak-Korea és Kína, valamint az Amerikai Egyesült Államok és Dél-Korea közötti viszony messze nem olyan egyértelmű, mint azt a történelmi előzmények és a koreai háború hagyatéka meghatározzák.

Kína és Oroszország is határos Észak-Koreával, és egyik ország számára sem elfogadható, hogy az amerikai erők a kínai és az orosz határ térségébe települjenek. Ennek megfelelően mindkét ország érdeke Észak-Korea fennmaradása, illetve csak egy amerikai erőktől mentes egyesített Korea felelne meg számukra. Ugyanakkor Észak-Korea a jelenlegi gazdaságilag instabil, de atomfegyverrel rendelkező országgént komoly kockázatot jelent a szomszédos Oroszország és Kína számára is.

Egy Észak-Koreához hasonló lakosságszámú és gazdasági teljesítményű országnak nem lenne szüksége atomfegyverre, ha lenne egy olyan szövetségese, amely biztosíthatná a védelmét. Ugyanakkor Észak-Korea politikai rendszere – ahol a volt szocialista országokban is példátlanul, már két ízben apáról fiúra száll át a hatalom – elviekben nem szalonképes egyik nagyhatalom szemében sem, de a térségben érintett mindhárom nagyhatalom szívesen alkalmazza az országot a másik két nagyhatalom ellenében. A három nagyhatalom, az ENSZ Biztonsági Tanács állandó tagállamai egymás közötti versengésük során szalonképessé teszik a személyi kultuszra építő észak-koreai diktatúrát.

Az Amerikai Egyesült Államok közvetlen tárgyalása Észak-Koreával inkább hátrányos, mind előnyös volt, mivel legitimációt adott egy olyan rezsimnek, amely nem tartja be az ENSZ Biztonsági Tanács határozatait, és amely a Kim család személyi kultuszára épülő pártállami struktúrával nem képes biztosítani lakossága megfelelő ellátását és fejlődését.

Véleményem szerint Kína ragaszkodása a hatpárti tárgyalásokhoz azért indokolt, mert a Koreai-félsziget helyzetének tárgyalásos úton való rendezése csak ezen a tárgyalássorozaton részt vevő országok mindegyike számára elfogadható módon lenne lehetséges. Teljes megegyezés hiányában akár Észak-Korea szándékai ellenére is lehetőség nyílna a rendezésre, ha a nagyhatalmak egységre tudnának jutni a kérdésben.

---

⁶⁴ STUTTE, Jonathan: A Cost-Sharing Conundrum for South Korea and Japan, <https://thediplomat.com/2019/11/a-cost-sharing-conundrum-for-south-korea-and-japan/>; letöltés: 2020.06.05.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALBERT, Eleanor: The China–North Korea Relationship. North Korean Nuclear Negotiations 1985–2019. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-north-korea-relationship>; letöltés: 2020.06.05.
- BEAUCHAMP, Zack: 40 maps that explain North Korea, <https://www.vox.com/world/2017/8/29/16079076/north-korea-maps>; letöltés:2020.06.05.
- BLUM, Ulrich: An Economic Life in Vain – Path Dependence and East Germany’s Pre- and Post-Unification Economic Stagnation. IWH Discussion Papers, No. 10/2011. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/52393/1/67100039X.pdf>; letöltés: 2020.06.05.
- BROWN, Kerry: Deng Xiaoping: Economist, Diplomat, Reformer. http://www.bjreview.com.cn/forum/txt/2014-08/30/content_637763.htm; letöltés: 2020.06.05.
- CHANCE, David – KIM, Jack: North Korean nuclear test draws anger, including from China. <https://www.reuters.com/article/us-korea-north/north-korean-nuclear-test-draws-anger-including-from-china-idUSBRE91B04820130212>; letöltés: 2020.06.05.
- China criticizes U.S. missile defense radar in Japan. <https://www.reuters.com/article/us-china-japan-usa-idUSKCN0IC16P20141023>; letöltés: 2020.06.05.
- Country Profiles: North Korea. <https://oec.world/en/profile/country/prk/>; letöltés: 2020.06.05.
- DONGHUAN Xu: Play about Mao's relationship with son he lost in Korean war opens. <https://www.scmp.com/news/china/article/1360045/play-about-maos-relationship-son-he-lost-korean-war-opens>; letöltés: 2020.06.05.
- Economy Stats: compare key data on North Korea & South Korea. <https://www.nationmaster.com/country-info/compare/North-Korea/South-Korea/Economy>; letöltés: 2020.06.05.
- FENDOS, Justin: Korean Reunification Is Already Unviable. <https://thediplomat.com/2018/08/korean-reunification-is-already-unviable/>; letöltés: 2020.06.05.
- FRIEDMAN, Uri: The ‘God Damn’ Tree That Nearly Brought America and North Korea to War. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/06/axe-murder-north-korea-1976/562028/>; letöltés: 2020.06.05.
- Gazdasági kapcsolatok. Magyarország Nagykövetsége, Szöul. <https://szoul.mfa.gov.hu/page/gazdasagi-kapcsolatok>; letöltés: 2020.06.05.
- KIM, B-K: Step-by-Step Nuclear Confidence Building on the Korean Peninsula: Where Do We Start? <https://isis-online.org/uploads/conferences/documents/kimpaper.pdf>; letöltés: 2020.06.05.
- Korean War Fast Facts. <https://edition.cnn.com/2013/06/28/world/asia/korean-war-fast-facts/index.html>; letöltés: 2020.06.05.

- Korean War.
<https://www.history.com/topics/korea/korean-war>; letöltés: 2020.06.05.
- LEE, Jean H.: Cheonan attack may be tied to North Korean succession.
<https://www.csmonitor.com/From-the-news-wires/2010/0527/Cheonan-attack-may-be-tied-to-North-Korean-succession>; letöltés: 2020.06.05.
- LIPTAK, Kevin – DIAMOND, Jeremy: Trump to UN: 'Rocket Man is on a suicide mission'.
<https://edition.cnn.com/2017/09/18/politics/donald-trump-un-speech-iran-north-korea/index.html>; letöltés: 2020.06.05.
- MCCURRY, Justin, Xi Jinping to meet Kim Jong-un in first state visit to North Korea.
<https://www.theguardian.com/world/2019/jun/18/xi-jinping-to-meet-kim-jong-un-in-first-state-visit-to-north-korea>; letöltés: 2020.06.05.
- MCCURRY, Justin:
North Korea nuclear test site has collapsed and may be out of action – China study.
<https://www.theguardian.com/world/2018/apr/26/north-korea-nuclear-test-site-collapse-may-be-out-of-action-china>; letöltés: 2020.06.05.
- MILLETT, Allan R.: Korean War 1950–1953.
<https://www.britannica.com/event/Korean-War#ref229853>; letöltés: 2020.06.05.
- Missiles of North Korea.
<https://missilethreat.csis.org/country/dprk/>; letöltés: 2020.06.05.
- MORSE, Felicity: Kim Jong-un's executed uncle Jang Song Thaek 'stripped naked, fed to 120 dogs as officials watched'.
<https://www.independent.co.uk/news/world/kim-jong-uns-executed-uncle-jang-song-thaek-stripped-naked-fed-to-120-dogs-as-officials-watched-9037109.html>;
letöltés: 2020.06.05.
- NAGY Attila Károly: Saját vérüket adták magyarok a koreaiaknak.
https://index.hu/fortepan/2018/05/27/sajat_veruket_adtak_magyarok_a_koreaiaknak/;
letöltés: 2020.06.05.
- National Security Strategy of the United States of America.
The White House, Washington DC, December 2017.
<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>;
letöltés: 2020.06.05.
- PARK, Ju-min – BLANCHARD, Ben: North Korea sends top Kim Jong-un aide to Beijing.
<https://www.reuters.com/article/us-korea-north-china/north-korea-sends-top-kim-jong-un-aide-to-beijing-idUSBRE94L03L20130522>; letöltés: 2020.06.05.
- PERLEZ Jane – MACFARQUHAR, Neil:
Friendship between Putin and Xi becomes strained as economies falter.
<https://www.cnbc.com/2015/09/03/friendship-between-putin-and-xi-becomes-strained-as-economies-falter.html>; letöltés: 2020.06.05.
- RAUHALA, Emily:
The Chinese President's Visit to Seoul Says Much About Shifting Alliances.
<https://time.com/2952513/xi-jinping-visit-south-korea/>; letöltés: 2020.06.05.
- RICHTER, Felix: Germany Still Divided 30 Years After Fall of the Berlin Wall.
<https://www.statista.com/chart/19903/economic-differences-between-eastern-and-western-germany/>; letöltés: 2020.06.05.

- ROBLIN, Sebastian: Attack from Underground: North Korea Has a Secret Tunnel Network Ready for the Next War.
<https://nationalinterest.org/blog/buzz/attack-underground-north-korea-has-secret-tunnel-network-ready-next-war-84831>; letöltés: 2020.04.26.
- SELIGMAN, Lara – GRAMER, Robbie:
Trump Asks Tokyo to Quadruple Payments for U.S. Troops in Japan.
<https://foreignpolicy.com/2019/11/15/trump-asks-tokyo-quadruple-payments-us-troops-japan/>; letöltés: 2020.06.05.
- SHAO, Grace: South Korea is scrapping a security deal with Japan – here’s why it matters.
<https://www.cnbc.com/2019/08/23/what-is-the-korea-japan-intelligence-sharing-agreement.html>; letöltés: 2020.06.05.
- SMITH, Josh: Impossible dream?
Unification less of a priority as Korean leaders prepare to talk.
<https://www.reuters.com/article/us-northkorea-southkorea-unification-ins/impossible-dream-unification-less-of-a-priority-as-korean-leaders-prepare-to-talk-idUSKBN1HW0P0>; letöltés: 2020.06.05.
- Soviets boycott United Nations Security Council.
<https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-boycott-united-nations-security-council>; letöltés: 2020.06.05.
- STUTTE, Jonathan: A Cost-Sharing Conundrum for South Korea and Japan.
<https://thediplomat.com/2019/11/a-cost-sharing-conundrum-for-south-korea-and-japan/>; letöltés: 2020.06.05.
- Taiwan Relations Act (Public Law 96-8, 22 U.S.C. 3301 et seq.).
<https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/>; letöltés: 2020.06.05.
- The Korean War.
<http://www.canadiansoldiers.com/history/wars/koreanwar.htm>; letöltés: 2020.06.05.
- The Korean War Armistice Agreement: Panmunjom, Korea, July 27, 1953.
https://www.usfk.mil/Portals/105/Documents/SOFA/G_Armistice_Agreement.pdf; letöltés: 2020.06.05.
- The Origin of the North Korean Regime.
http://www2.law.columbia.edu/course_00S_L9436_001/North%20Korea%20materials/1.html; letöltés: 2020.06.05.
- TIEZZI, Shannon: South Korea’s President and China’s Military Parade.
<https://thediplomat.com/2015/09/south-koreas-president-and-chinas-military-parade/>; letöltés: 2020.06.05.
- Timeline: North Korea's Nuclear and Missile Programs.
http://world.kbs.co.kr/special/northkorea/contents/history/nucleus_history.htm?lang=e; letöltés: 2020.06.05.
- U.S. Relations With China 1949 – 2020.
<https://www.cfr.org/timeline/us-relations-china>; letöltés: 2020.06.05.
- United Nations Forces in the Korean War.
<https://anzacportal.dva.gov.au/wars-and-missions/korean-war-1950-1953/korean-war/armed-forces-korean-war/united-nations-forces-korean-war>; letöltés: 2020.08.17.

- Visiting Chinese official tells North Korea's Kim that Beijing can help revive nuclear talks.
<https://www.japantimes.co.jp/news/2015/10/10/asia-pacific/visiting-chinese-official-tells-north-koreas-kim-beijing-can-help-revive-nuclear-talks/#.Xq2TeJIS9dg>;
letöltés: 2020.06.05.
- VOLODZKO, David Joseph: China wins its war against South Korea's US THAAD missile shield – without firing a shot.
<https://www.scmp.com/week-asia/geopolitics/article/2120452/china-wins-its-war-against-south-koreas-us-thaad-missile>; letöltés: 2020.06.05.
- WANG, Zili: A History of Visits by North Korean Leaders to China.
<https://www.caixinglobal.com/2018-03-28/a-history-of-visits-by-north-korean-leaders-to-china-101227794.html>; letöltés: 2020.06.05.
- WATAI, Yuki: Is Japan's Ballistic Missile Defense Too Integrated With the US?
<https://thediplomat.com/2018/11/is-japans-ballistic-missile-defense-too-integrated-with-the-us/>; letöltés: 2020.06.05.
- WERTZ, Daniel: ISSUE BRIEF: China-North Korea Relations. November, 2019.
https://www.ncnk.org/sites/default/files/issue-briefs/Issue_Brief_China_NK_Nov2019.pdf, letöltés: 2020.06.05.
- WINGFIELD-HAYES, Rupert: The North Korean spy who blew up a plane.
<https://www.bbc.com/news/world-asia-22244337>; letöltés: 2020.06.05.
- WORKMAN, Daniel: South Korea's Top Trading Partners.
<http://www.worldstopexports.com/south-koreas-top-import-partners/>;
letöltés: 2020.06.05.

TÓTH TAMÁS

AZ INFORMÁCIÓGYŰJTŐ SZERVEZETEK TECHNIKAI KÉPESSÉGEIRE HATÓ KÜLSŐ KÖZVETETT TÉNYEZŐK

Bevezetés

Napjainkban a biztonsági környezet dinamikus változása, a technológiák intenzív fejlődése, valamint a rendelkezésre álló információ mennyiségének drasztikus növekedése az információgyűjtő szervezetek¹ vonatkozásában szervezeti és műveleti területen egyaránt gyorsan alkalmazkodni képes, hatékony információszerző és információfeldolgozó képességgel bíró szervezetet követel meg. Az információk legnagyobb hányada jelenleg valamely technikai eszközhöz, rendszerhez kapcsolódik, ennek alapján elengedhetetlen az információgyűjtő szervezetek technikai képességeinek folyamatos fejlesztése. A 20. század közepétől globális szinten egyre fontosabb a szolgálatok operatív technikai képességeinek növelése, valamint az ehhez szükséges kutató-fejlesztő szakterület fejlesztése. Ennek a jelentőségét mutatja, hogy a nemzeti törekvések mellett a nagyobb költségvetésű és szélesebb szakmai ismereteket ötvöző, szövetségi szintű műveleti és K+F-tevékenység kezdett meghatározó lenni.² Dr. Boda József és Dr. Dobák Imre egy 2016. évi tanulmánya szerint „a jövőt illetően valószínű, hogy a titkosszolgálatok technikai vonatkozású szegmenseit [...] a biztonság oldaláról jelentkező fenyegetések változása, valamint a technikai környezet fejlődése formálja majd a továbbiakban is.”³

A külső környezet globális változása jelentősen befolyásolja a biztonsági szférát több összetevőn keresztül, amelyek komoly kihívásokként jelentkeznek, ugyanakkor folyamatosan alakítják a szervezetek struktúráját, fejlesztik az információgyűjtő eszközöket, módszereket, valamint újfajta ismeretanyagot, szaktudást integrálnak a szervezetek működésébe. A releváns adatok, információk megszerzéséhez, védelméhez – akár katonai, akár nem katonai irányultságúak⁴ – elengedhetetlen az információgyűjtő szervezetek struktúráinak optimalizálása, hatékony, korszerű technikai eszközök alkalmazása, valamint képzett és interdiszciplináris ismeretekkel rendelkező humán erő foglalkoztatása. Jelen publikáció célja azon külső tényezők

---

¹ Jelen publikációban a titkos információgyűjtés végrehajtására – ebben a körben a lepezett eszköz alkalmazására is – jogosult szervezetek köre értendő.

² KIS BENEDEK József: A nemzetbiztonsági szolgálatok nemzetközi együttműködése. In: KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest, 2013. pp. 346–347.
<https://cmsadmin-pub.uni-nke.hu/document/nbi-uni-nke-hu/nemzetbiztonsagi-alapismeretek.original.pdf>;
letöltés: 2020.03.05.

³ BODA József – DOBÁK Imre: Titkosszolgálatok fejlődése – technikai szemmel. Nemzetbiztonsági Szemle, 4. évfolyam 4. szám, 2016. p. 23.
http://epa.oszk.hu/02500/02538/00016/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2016_04_017-025.pdf;
letöltés: 2020.03.05.

⁴ Értsd: Buzan féle dimenziók. BUZAN, Barry – WÆVER, Ole – DE WILDE, Jaap: Security: a New Framework for Analysis. Lynne Rienner, Boulder, 1998.

beazonosítása, főbb osztályokba sorolása és azok elemzése, amelyek közvetve hatással vannak az információgyűjtő szervezetek technikai képességeire, alakítják azokat és innovációt generálnak a szervezetek működése során.

Az egyes releváns külső tényezők azonosítása és elhatárolása az információgyűjtés kihívásainak aspektusából

Az információgyűjtő szervezetekkel szemben általános elvárásként fogalmazható meg, hogy a normatív környezetnek megfelelően feladatrendszerükhöz, valamint képességeikhez mérten, az intenzíven változó technológiai környezethez igazodva hatékonyan lássák el alapfeladataikat, így biztosítva a döntéshozók hírigényének kielégítését a biztonság garantálása érdekében. Ez azonban kizárólag a dinamikus változó külső környezet egyedi jellemzőinek figyelembevételével, közép- és hosszú távú stratégiai célkitűzések mentén valósítható meg. Míg az információgyűjtő szervezetek tevékenységével érintett személyek, csoportok és szervezetek eszközparkjában rövid idő alatt jelennek meg a legmodernebb technológiák, infokommunikációs eszközök és szolgáltatások, addig a törvényes ellenőrzési képesség normatív és metodikai kidolgozása, az eszközök fejlesztése egy megfelelő prognosztizációs képességgel bíró hosszú távú folyamat eredménye. *„A nemzetközi szintésre kitekintve mindehhez a technikai környezet változásaira, új technológiák megjelenésére reagálni képes hatékony [...] technikai szervezetrendszer, megfelelő anyagi források és kapcsolatrendszer, hatékony jogszabályi környezet, valamint képzett humánerőforrás szükséges.”*⁵

Az információgyűjtő szervezetek az állandóan fejlődő infokommunikációs környezetnek, az új tudományos eredményeknek, valamint a változó gazdasági és társadalmi viszonyoknak megfelelően folyamatosan fejlesztik a technikai képességeiket. Érdeemes azonban megjegyezni, hogy a rohamos mértékű tudományos és technológiai fejlődés nem csak a 21. századi „technológiai forradalom” egyedi ismérve. Erről tanúskodik Ridegh Rajmond és Olchváry-Milvius Attila 1936-ban megjelent könyve is, miszerint *„a tudományok és a technika az utolsó évszázad óta nagyarányú fejlődésnek indult, és napjainkban már rohamléptekkel törtet előre. A korszakalkotó felfedezések, találmányok, a meglevők fejlesztése és tökéletesítése egymást érik.”*⁶

A technikai információgyűjtő képességek kialakítása során felmerül a titkosság-hatékonyaság értékduáljának kérdése is. Hiszen a külső kutatóhelyek és a szervezetek belső kutatótevékenysége közötti együttműködés rendkívül érzékeny pontja a titkosság, megfelelés a konspiráció alapelveinek. Ezekről a gondolatokról értekezett 2013-ban Dobák Imre is, aki szerint az információgyűjtő szervezeteknek *„feladatrendszereikből adódóan céljaik, szakmai igényeik speciális jellegűek, amelyek egyedi fejlesztési irányokat eredményezhetnek. Működésük, így eszközszerkezeteik egy részéhez nagyfokú konspiráció kapcsolódik, amely nemcsak az alkalmazás időszakában,*

⁵ BODA József – DOBÁK Imre: Titkosszolgálatok fejlődése – technikai szemmel. Nemzetbiztonsági Szemle, 4. évfolyam 4. szám, 2016. p. 21.
http://epa.oszk.hu/02500/02538/00016/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2016_04_017-025.pdf;
letöltés: 2020.03.05.

⁶ RIDEGH Rajmond – OLCHVÁRY-MILVIUS Attila: Bűnügyi nyomozástan I. kötet. Hornyánszky Viktor R.-T. magy. kir. udvari könyvnyomda, Budapest, 1936. p. 2.

hanem már a fejlesztések során is jelentőséget kap.”⁷ A piaci (nyílt) fejlesztési szegmens versenyelőnye, technológiai hatékonysága rámutatott, hogy a szervezetek konspiratív (zárt) módon végrehajtott technikai fejlesztései hatékonyság szempontjából hátrányba kerülnek. Hiszen a piaci szereplők gazdasági megerősödése és a keresleti igények következtében a fejlesztésekbe befektethető tőke mennyisége szinte korlátlanra vált, így az információ- és kommunikációtechnológiai (IKT) eszközök fejlődése robbanásszerű tendenciát mutat. Ennek hatására mára láthatóvá vált, hogy csak zárt, saját belső technológiai fejlesztésekkel nem biztosítható az információgyűjtő szervezetek hatékony feladat-végrehajtása. Szükséges tehát a szervezetek belső kutatás-fejlesztése mellett a külső környezet tudományos eredményeinek implementálása a technikai eszközparkjukba, valamint a társszervezetekkel történő együttműködés kialakítása akár nemzetközi szinten is. A nemzetközi, multilaterális együttműködési formára jó példa lehet az UKUSA⁸ vagy a Berni Klub⁹ típusú együttműködés.¹⁰

Ezt az álláspontot támasztja alá az információgyűjtő tevékenységbe adaptálva – legyen szó akár katonai, akár nem katonai dimenzióról – Csiki Tamás és Tólas Péter publicisztikája is, amely szerint „miközben korábban a védelmi szféra szűkebb értelemben a fegyveres erők igényeinek biztosítása kifejezetten katonai kutatás-fejlesztési tevékenységként valósult meg a hadiipari szereplők részvételével, és az állami kutatási források által támogatott katonai kutatások jelentették az innováció élvonalát, mára ez a helyzet jelentős mértékben megváltozott. Az innováció fő hajtóereje ma a civil szféra, amely döntően magántőke befektetésével, kereskedelmi célból folytatja a legújabb technológiák fejlesztését, és az így született eredményeket veszi át a haderő – késztermékként vagy saját igényeihez alakítva azokat. Természetesen a katonai kutatások sem szűntek meg, csak arányaiban jóval kisebb súllyal jelennek meg mind nemzeti, mind nemzetközi szinten.”¹¹

Ez az álláspont a legfrissebb tudományos eredmények alapján is bizonyítottan látszik, hiszen a gyakorlatban a hazai információgyűjtő szervezetek közül – természetesen a többi társszerv mellett – a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat tudományos kutató-fejlesztő tevékenysége során jól alkalmazta, alkalmazza a belső témavezetéssel ellátott, de külső kutatóhelyeken végrehajtott nyílt kutatási együttműködési projektrendszer. Ezeknek a projekteknek a félkész vagy késztermékei átültethetők a tudományos eredményeiken alapuló, belső konspirált kutatói-fejlesztési

⁷ DOBÁK Imre: Technológiai fejlődés – titkosszolgálatok. In: FEKETE Károly (szerk.): Kommunikáció 2013. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013. p. 66.

http://www.puskashirbaje.hu/pdf/Kommunikacio_2013-NSZTK.pdf; letöltés: 2020.03.18.

⁸ United Kingdom, United States of America – A második világháború alatt az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok között létrejött hírszerzési együttműködés, amelynek napjainkban már Ausztrália, Kanada és Új-Zéland is tagja.

⁹ Egyes nyugat-európai országok titkosszolgálati vezetőinek éves szinten rendezett nem hivatalos találkozója.

¹⁰ KIS-BENEDEK József: A nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködése. Hadtudomány, 13. évfolyam 1–2 szám, 2013. pp. 107–111.

http://mhht.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_mhht.pdf; letöltés: 2020.03.09.

¹¹ CSIKI Tamás – TÓLAS Péter: A védelmi beszerzés és kutatás-fejlesztés kapcsolata a védelmi tervezés rendszerében – nemzetközi tapasztalatok. Nemzet és Biztonság, 6. évfolyam 3–4. szám, 2013. p. 112.

http://www.nemzetbiztonsag.hu/cikkek/nb_2013_3-4_09_csiki_tamas-talas_peter_-_a_vedelmi_beszerzes_es_kutatas-fejlesztes_kapcsolata_a_vedelmi_tervezes_rendszerben_-_nemzetkozi_tapasztalatok.pdf; letöltés: 2020.03.18.

környezetbe. Azokat végül a szakmai, információgyűjtő tevékenységébe, a gyakorlati feladat-végrehajtásba történő implementálásuk teszi teljessé. Tudományometriai terminológiával élve: a hatékony információgyűjtő tevékenység során az alkalmazott kutatások alkalmazott találmánnyá válnak. Hazai Lászlóné és Dobák Imre publikációikban megállapítják, hogy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál „tudományos igényű, a stratégiai célkitűzéseknek megfelelő szervezeti szintű kutatás, a szakmai munkát támogató kutatás-fejlesztés végrehajtására több program, kutatási célfeladat is indult az elmúlt három évtizedben. [...] A kutatás alapértelmezésben a kutatóintézetek és az egyetemek feladata”,¹² továbbá „napjainkban a Szakszolgálat életében ismét felértékelődnek az egyetemekkel megvalósuló tudományos és képzési kapcsolatok, amelyet számos projekt, nyíltan közzétett partnerségi megállapodások, ösztöndíjak, pályázati formák is jeleznek.”¹³

A technikai információgyűjtő képességek fejlesztésének vannak közvetlen és közvetett okai. Közvetlen okként definiálható a szakirodalom alapján a meglévő információforrások elérésének biztosítása, valamint az új források kutatása, azonosítása és bevonása a szervezetek tevékenységébe. A fejlesztéseket kiváltó közvetett okként határozható meg a társadalmi változások, a technikai fejlődés, az új infokommunikációs rendszerek megjelenése, valamint a vezetési fölény biztosítása.¹⁴ Jelen publikációban a közvetlen okok helyett a közvetett tényezőkre kívánok rávilágítani, mégpedig a mély szakmai tartalom helyett azok tudományos rendszertan alapján történő beazonosításával, az elemzések során megállapítható, prognosztizálható folyamatok aspektusából. A közvetett tényezőket a letisztultság okán:

- a társadalmi változások;
- a technológiai fejlődés (tartalmazva az új IKT-rendszerek megjelenését);
- és a vezetési (információs) fölény kivívása;

szempontrendszere alapján kívánom megvilágítani.

Társadalmi változások

Ezek olyan eseményhez vagy folyamathoz kapcsolódó kényszerítő hatások, amelyek fejlesztéseket indítanak be a biztonsági szférában. Ilyen változások közé sorolandó például a kétpólusú világrend megszűnése, a válságkörzetek kialakulása vagy a terrorizmus¹⁵ – véleményem szerint az információalapúság is ebbe a körbe tartozik. Információgyűjtő szempontból nézve a változások során a hírigény dinamikusán változik, az adott esemény, cselekmény irányába orientálódik.

¹² HAZAI Lászlóné: Gondolatok, Tudományos tevékenység 2010–2014. In: DOBÁK Imre – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. p. 282.

¹³ HAZAI Lászlóné – DOBÁK Imre: A tudományos munka szerepe a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat életében. Nemzetbiztonsági Szemle, 8. évfolyam 1. szám, 2020. p. 153.

http://real.mtak.hu/107365/1/NSZ_2020_1_Hazai_Laszlone_Dobak_Imre.pdf; letöltés: 2019.03.18.

¹⁴ DR. DOBÁK Imre – KOVÁCS Zoltán: Új technológiák hatása a hírszerzésre. In: DR. DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE, Budapest, 2014. pp. 209–210.

<http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/8567/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y>; letöltés: 2019.03.26.

¹⁵ ZÁN Krisztina: Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikája. Határrendészeti tanulmányok, I. évfolyam 2. szám, 2004. p. 99.

http://real.mtak.hu/80219/1/HatC3A1rendC3A9szeti20TanulmC3A1nyok202004_2_.u.pdf; letöltés: 2019.03.26.

Szükséges új eszközök, módszerek és metodikák alkalmazása, új hírforrások felkutatása és az információgyűjtő rendszerek kiépítése, optimalizálása.

Egy társadalmi változást a technológiai fejlődés is indukálhat. Erre jó példa az információs társadalom kialakulása, amely az infokommunikációs technológiák globális elterjedése mentén, a felhasználói kör szokásainak megváltozása során jöhetett létre. A technológiák rohamos fejlődése során fejlesztett eszközök, a létrehozásuk, felhasználásuk során keletkező óriási mennyiségű információ, továbbá a felhasználó humántényező kohéziója hozzájárult egy új dimenzió kialakulásához, amelyet ma kibertérként ismerünk. A kibertér a jelenlegi racionális felfogás szerint fizikai és információs dimenzióból áll, azonban az információs környezetben ezt kiegészíti a kognitív (tudati) dimenzió.¹⁶ A társadalom tagjai a kibertérben tartanak egymással kapcsolatot, itt osztják meg a szükségleteik kielégítéséhez nélkülözhetetlen információkat, azaz az információs tér lett az elsődleges társadalmi kapcsolattartás színhelye. A digitalizáció és a felhasználói szokások megváltozásának hatására kialakult az információs társadalom. Az információs társadalmat az információk, ismeretek tárolására, feldolgozására, továbbítására, új ismeretek létrehozására szolgáló elektronikus infokommunikációs eszközök használata jellemzi.¹⁷ Az információs társadalom további jellemzői közé sorolható az információs telítettség és túlterheltség, ami megváltoztatja az emberek információhoz, tudáshoz való viszonyát, kritikai gondolkodását, szelektív memóriáját és egyéni szinten is információmenedzsmentet igényel a felhasználoktól. Az 1995–2009 között születettek, azaz a Z generáció tagjai már a globális információs térben szocializálódtak, így a digitális eszközök, az információk és felhasználók által létrehozott kibertérben élnek mindennapjaikat.¹⁸

A IKT-eszközök robbanásszerű fejlődését vizsgálva látható a társadalom érintettsége is, hiszen az eszközök folyamatos modernizációja egyenes arányú információbővüléssel is jár, ami a humán erő – a kibertér kognitív részének – a folyamatos tudati fejlődését igényli és bővülését eredményezi.¹⁹ Az infokommunikációs csatornák túlnyomó hányada ma már az információs térben azonosítható. Kováts Ildikó álláspontja szerint „a tömegesen terjedő infokommunikációs eszközök a kommunikáció jellegét is megváltoztatják.”²⁰

---

¹⁶ SIMON László – MAGYAR Sándor: A terrorizmus és indirekt hatása a kibertérben. Nemzetbiztonsági Szemle, 5. évfolyam 3. szám, 2017. p. 96.
https://epa.oszk.hu/02500/02538/00020/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2017_03_089-101.pdf; letöltés: 2020.04.02.

¹⁷ TÓTH Tamás: A digitális alapú, integritás centrikus közszolgálati szervezetek személyi integritását sértő tényezőinek kialakulása, valamint kihívásaik az információs társadalom tükrében. Rendvédelem online, VIII. évfolyam 1. szám, 2019. p. 65.
http://www.bm-tt.hu/assets/letolt/folyoi/2019_1.pdf; letöltés: 2020.04.14.

¹⁸ ZALAI Noémi: Új típusú kihívások: generációváltás a nemzetbiztonsági szolgálatoknál. Nemzetbiztonsági Szemle, 4. évfolyam 1. szám, 2016. pp. 36–37.
http://epa.oszk.hu/02500/02538/00013/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2016_01_034-044.pdf; letöltés: 2020.04.14.

¹⁹ PLÉH Csaba: Új önmegvalósítás vagy elidegenedés: Viták a digitalizáció mentális hatásáról. Digitális transzformáció: A digitalizáció társadalmi hatásai és következményei konferencia, ELTE, Budapest, 2018. <https://youtu.be/c-G-P9hYUrf>; letöltés: 2020.06.17.

²⁰ KOVÁTS Ildikó: Információs társadalom, emberi tényező, civil társadalom, média – Adalékok a magyarországi digitális műsorszórás előrejelzéséhez. Jel-kép, 2006. 2. szám. p. 21.
http://real-j.mtak.hu/5612/2/JelKep_2006_2.pdf; letöltés: 2020.04.03.

Kovács Zoltán 2015. évi doktori disszertációjában megállapította, hogy ma már a hírközlés és az elektronikus úton folytatott kommunikáció, a mobil vezeték nélküli földfelszíni távközlés halmazában közös metszetet képez.²¹ Hiszen egyazon mobil IKT-eszközünkkel (például megfelelő mobil rádiótelefon) képesek vagyunk akár 2G hálózaton GSM-alapú²² hanghívást és 4G hálózaton akár IP-alapú (Internet protokoll) VoLTE²³ technológián alapuló hanghívást is kezdeményezni, a mobil internetszolgáltatás más jellegű kihasználása mellett²⁴ – bővebben a következő alfejezetben.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az információgyűjtő szervezeteknek a társadalom infokommunikációs szokásainak átalakulása figyelembevételével kell kialakítaniuk új képességeiket, hiszen a kommunikáció új színtere az információs tér, a kibertér lett. Így nagyobb hangsúlyt kell fektetni a szervezetek technikai információgyűjtő képességeire, ami az eszközfejlesztéseket, a normatív környezet átalakulását és a struktúraoptimalizálást vonhatja maga után. A társadalom tagjai közül kerülnek ki az információgyűjtő szervezetek tevékenységével érintettek köre, a humán utánpótlásuk, illetve a védett társadalmi csoportok. Ez alapján tehát megállapítható, hogy a társadalmi változások közvetve három aspektusból hatnak az információgyűjtő szervezetek technológiai fejlődésére:

- a szervezeteknek alkalmassá kell válniuk a hatékony kutatási, fejlesztési környezet kialakítására az információs társadalom elvárásainak megfelelően;
- a szervezeti struktúrájukat, énképüket olyanra kell formálni, hogy az vonzó legyen az információs társadalomból kikerülő, a szervezetrendszer hatékonyan működtetni képes humán utánpótlás számára, természetesen a tradicionális értékek megtartása és az azokra történő építkezés során;
- a demokratikus alapértékek elvárásai szerint szükséges optimalizálni a normatív környezetet is, az eredményesség figyelembevételével.

Technológiai fejlődés

A technikai eszközökkel, eljárásokkal kapcsolatosan tapasztalható egyfajta robbanásszerű fejlődés, az exponenciális ütemben történő modernizáció, innováció jelenléte. Ez az információgyűjtő szervezeteknél újabb technikai eszközök, eljárások és képességek meglétét eredményezi, emellett rendkívül jelentős kihívásként is azonosítható az egyes információgyűjtő eszközök alkalmazása során. Gondoljunk csak a hírközlési hálózatok fejlődésére, az internet- vagy a rádióhullám-alapú jelátvitel biztosította újabb kommunikációs lehetőségekre, az egyre biztonságosabb titkosítási protokollokra, a nanotechnológiára, a robotikára, a mesterséges intelligencia fejlődésére stb. A kihívások köre rendkívül széles, e publikáció célja

---

²¹ KOVÁCS Zoltán: Az infokommunikációs rendszerek nemzetbiztonsági kihívásai. Doktori (PhD) értekezés, NKE KMDI, Budapest, 2015. p. 139.

<https://adoc.tips/az-infokommunikacios-rendszerek-nemzetbiztonsagi-kihivasai.html>; letöltés: 2020.04.14.

²² Global System for Mobile Communications – globális mobilkommunikációs rendszer.

²³ Voice over Long Term Evolution – hosszú távú fejlődés feletti hangátvitel.

²⁴ TÓTH Tamás: A mobilhálózatok technológiai fejlődéstörténete – Az analóg hangátviteltől az 5G hálózatokig. Nemzetbiztonsági Szemle, 7. évfolyam 4. szám, 2019. p. 56.

<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/article/view/946/3444>; letöltés: 2020.05.15.

nem is ezek csoportosítása és mély elemzése. A cikk csupán érzékeltetni szeretné a technikai fejlődés okozta kihívás jelentőségét és relevanciáját az információgyűjtés aspektusából. A technológiai fejlődés kihívás mivoltát a véleményem szerint legjelentősebb tényező mélyebb elemzésével kívánom bizonyítani, amely az infokommunikációs rendszereken történő közleményellenőrzés nehézségeinek köréként azonosítható.

Megállapítható, hogy az új infokommunikációs technológiák kialakulásának következtében megjelennek újfajta kommunikációs eljárásokat, információcserét biztosító rendszerek, IKT-eszközök és -alkalmazások. Az új kommunikációs lehetőségek ellenőrzéséhez megfelelő protokollok és eljárásrendek kidolgozása is szükséges, természetesen a rendelkezésre álló technológia és eszközrendszer optimalizációja, valamint az ellenőrzés végrehajtását lehetővé tevő jogszabályi környezet kialakítása, harmonizációja mellett, hiszen csak így biztosítható a releváns információkhoz történő hozzáférés. Jó példa erre az internettechnológiára épülő kommunikációs szolgáltatások törvényes ellenőrzésének kérdésköre. A technológiai innováció forradalmasította a szélessávú internetalapú kommunikáció biztosításával a távközlés globalizációját, hiszen a mobil rádiótelefonokon már elérhetőek az online tartalmak, az OTT- szolgáltatók²⁵ által nyújtott szolgáltatások (pl. Facebook, Youtube stb.) és csevegő alkalmazások. (pl. Messenger, iMessage, Viber stb.).²⁶ Ezek az internettechnológiára épülő OTT-szolgáltatások a PC/SaaS²⁷ típusú felhőalapú rendszerek közé sorolhatóak. Hiszen mindenki számára elérhetőek a meglévő IKT-eszközökkel, akár csekély informatikai tudással is használhatóak, továbbá sokszor ingyenesen igénybe vehetőek, amelyek ma már szerves részét képezik mindennapi kommunikációnknak.²⁸

A digitális mobil hírközlési hálózatokkal kapcsolatban érdemes megvizsgálni az adatátviteli sebesség²⁹ növekedésének mértékét. A 3G hálózatok 2001 körüli 2 Mbit/s adatátviteli sebességével szemben mára a 4G/LTE-hálózatok 326 Mbit/s-ot meghaladó átviteli sebességet képesek produkálni.³⁰ Ez azt jelenti, hogy a sáv szélesség 20 év alatt több mint 163-szorosára növekedett, amely az ellenőrizendő információk mennyiségének bővülését tekintve rendkívül lényeges mutató, a legújabb, 5G hálózatokon elérhető több Gbit/s-os adatátviteli sebesség okozta kapacitásigényt nem is említve. Jelenleg a 4G mobilhálózaton folytatott kommunikáció

---

²⁵ Over the Top. Ez egy olyan alkalmazás vagy szolgáltatás, amely lehetővé teszi egy termék elérését az interneten keresztül, kikerülve a hagyományos terjesztést. Ilyenek lehetnek az egyes kommunikációs szolgáltatások, mint például a Skype, a Gmail vagy az egyéb alkalmazásslolgáltatások, mint például a Facebook, a LinkedIn vagy a Twitter, valamint a tartalomszolgáltatások, mint például a YouTube.

²⁶ NYESTE Gábor: Telekommunikáció. Médiainformatikai Kiadványok, EKF Líceum Kiadó, Eger, 2013. pp. 124–127. <http://www.mek.oszk.hu/14000/14002/pdf/14002.pdf>; letöltés: 2020.04.23.

²⁷ PC/SaaS: Public cloud/Software as a Service – nyilvános számítási felhő/szoftver mint szolgáltatás.

²⁸ KOVÁCS Zoltán: Az infokommunikációs rendszerek nemzetbiztonsági kihívásai. Doktori (PhD) értekezés, NKE KMDI, Budapest, 2015. p. 136.

<https://adoc.tips/az-infokommunikacios-rendszerek-nemzetbiztonsagi-kihivasai.html>; letöltés: 2020.04.14.

²⁹ Az információáramlás sebességének mértéke, amely az adatátviteli eszköz által másodpercenként kibocsájtott bitben megadott méretű jelek számát adja meg.

³⁰ TÓTH Tamás: A mobilhálózatok technológiai fejlődéstörténete – Az analóg hangátviteltől az 5G hálózatokig. Nemzetbiztonsági Szemle, 7. évfolyam 4. szám, 2019. p. 56.

<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/article/view/946/3444>; letöltés: 2020.05.15.

internetkapcsolata a WLAN-³¹ vagy WiFi-hálózat, illetve akár a VoIP-alapú hangátvitel (pl. Skype stb.) kiszolgálását vagy adott esetben kiterjesztését is lehetővé teszi. Ez utóbbi esetében, amikor működése során a hívó kilép az adott hálózat (pl. WiFi) lefedettségi területéről, a rendszer ezt detektálja és a mobiltelefon automatikusan átáll az LTE- vagy a GSM-hálózatra, a felhasználó beavatkozása nélkül. Tehát a hálózat működése megosztott.³² Globális szinten a 4G/LTE-előfizetések száma 2016-ra elérte az 1,2 milliárdot, egyes becslések alapján a szám 2021-re közel 4,3 milliárdra emelkedhet.³³ A fentiek alapján látható, hogy egy mobil rádiótelefon-készüléken végrehajtott kommunikáció ellenőrzése érinthet több hálózatot (GSM, LTE, WiFi, WLAN, VoIP stb.), ami az ellenőrzőrendszerek vonatkozásában rendkívül magas technológiagigényként azonosítható.

A hírközlő rendszereken folytatott kommunikáció ellenőrzésének – az amerikai külföldi irányú hírszerzési szakterminológia alapján – két típusa különböztethető meg: a „downstream” és az „upstream” jellegű információgyűjtés elhatárolásával.³⁴ A „downstream” információgyűjtés a hírközlési szolgáltatókkal történő együttműködésen alapuló eljárás, amely a rendszerekben megjelenő adatokra fókuszál. A folyamatban az érintett információgyűjtő szerv küldi meg a szükséges azonosítót az elektronikus kommunikációs szolgáltatónak, majd ezt követően egyfajta szolgáltatói közreműködéssel, adatigénylés során történhet az információgyűjtés. Az „upstream” típus technikai információgyűjtés pedig – nemzeti és nemzetközi szinten – a jelentősebb gerinchálózati csomópontokon, létesítményeken áthaladó kommunikáció ellenőrzésére irányul, amely már felöleli a hang, az írás és a multimédia (kép, videó, élőstream stb.) típusú közlemények ellenőrzését is.³⁵

A kommunikáció ellenőrzése során az információgyűjtő szervezetek optimális ellenőrzési képességének fenntartásához elengedhetetlen az újfajta infokommunikációs technológiákhoz igazítani a szervezetek technikai eszközparkját, hiszen csak így biztosítható a folyamatos ellenőrzési képesség fenntartása. Jól látható, hogy a technológiai fejlődés magával vonzza az információgyűjtés eszközzsereinek fejlesztését is. A fejlesztéseknek hatékonysági és gazdasági vetületei is vannak, hiszen az újfajta IKT-eszközökön, alkalmazásokon folytatott kommunikáció ellenőrzése a továbbiakban csak a megfelelő képességgel rendelkező szervezetek számára lesz biztosított. A feladat-végrehajtás a korszerűtlen eszközökkel nem lesz kivitelezhető vagy rendkívül magas költségigénnyel fog bírni. A hírigényt kielégíteni nem, vagy

³¹ Wireless Local Area Network – rádióhullámot használó vezeték nélküli helyi hálózat.

³² TÓTH Tamás: A mobilhálózatok technológiai fejlődéstörténete – Az analóg hangátviteltől az 5G hálózatokig. Nemzetbiztonsági Szemle, 7. évfolyam 4. szám, 2019. pp. 44–60.
<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/article/view/946/3444>; letöltés: 2020.05.15.

³³ TCHAO, E. T. – GADZE, Dzisi – AGYAPONG, Jonathan: Performance Evaluation of a Deployed 4G LTE Network. International Journal of Advanced Computer Science and Applications, 9. évfolyam 3. szám, 2018. p. 165.
https://www.researchgate.net/publication/324137127_Performance_Evaluation_of_a_Deployed_4G_LTE_Network; letöltés: 2020.04.23.

³⁴ Privacy and Civil Liberties Oversight Board: Report on the Surveillance Program Operated Pursuant to Section 702 of the FISA, 2014.
<https://www.hsdl.org/?view&did=755551>; letöltés: 2020.06.17.

³⁵ DOBÁK Imre: Technikai típusú információgyűjtés a változó biztonsági kihívások tükrében. Hadmérnök, 12. évfolyam 2. szám, 2017. július. p. 240.
http://hadmernok.hu/172_19_dobak.pdf; letöltés: 2020.04.14.

csak korlátozottan képes eszközök lecserélése, a korszerű technológiák alkalmazása és azok állandó innovációja folyamatos fejlesztési hullámot fog indukálni, amely által az optimális információgyűjtés hosszú távon is biztosítható. A fejlesztési kényszer a külső piac monitorozását fogja eredményezni, aminek hatására a szervezetekbe integrálódnak a legkorszerűbb technikai eszközök, technológiák és kutatási eredmények. Ennek tendenciája egy vertikálisan és horizontálisan egyre dinamikusabban fejlődő spirállal lesz jellemezhető. A fejlesztések és a beszerzések elmaradása esetén az elavult eszközöket alkalmazó információgyűjtő szervezetek nem lesznek képesek feladataikat hatékonyan ellátni, mivel képességeik csökkennek, illetve akár devalválódhatnak is.

Tapasztalható, hogy a kommunikációs hálózati infrastruktúra technológiai oldalról rendkívül gyorsuló ütemben fejlődik, így a kommunikáció tartalmának technikai alapú törvényes ellenőrzése a technikai eszközrendszerek folyamatos modernizálásával sem biztos, hogy teljes mértékben és költséghatékony módon biztosítható lesz a jövőben. Ennek alapján fölvetődik a kérdés, hogy a hírközlési, OTT-szolgáltatók által bevezetett új kommunikációs platformok, hálózatfejlesztések kapcsán az információgyűjtő szervezetek technikai közleményellenőrzési képességeit („upstream”) érdemes-e folyamatosan, magas költség- és technológiaigény mellett fejleszteni, vagy a szolgáltatókkal történő együttműködés kialakítása során („downstream”) válna-e hatékonyabbá a releváns közlemények tartalmának ellenőrzése.

Vezetési (információs) fölény kivívása

A biztonság katonai és nem katonai elemire is érvényes az a megállapítás, hogy a jövőben számukra a siker egyik döntő tényezője az információk megszerzése, valamint azok optimális módon történő felhasználása, az információs és a vezetési fölény kivívása lesz. Nagyobb eséllyel lesznek képesek szavatolni a biztonság érvényesülését azok a szereplők, akik/amelyek a szükséges információkhoz előbb férnek hozzá, és azokat megfelelő módon használják fel döntéseik során, mint azok, akik/amelyek erre nem lesznek képesek. Ilyen egyszerű elvek fogják megszabni a további fejlődés útját és a komplex biztonság érvényesülését.³⁶ A vezetési fölény kivívása során a döntéshozók a korszerű, hálózatba kötött vezetés-irányítási rendszerek segítségével gyorsabban, megalapozottabban, a kialakult helyzet kezelésére több reális cselekvési változatot figyelembe vevő döntéseket képesek meghozni. Ennek következtében felgyorsulnak az információgyűjtés, a helyzetértékelés, a döntés és a feladat-végrehajtás alrendszerei a vezetési cikluson belül.³⁷ Ez a megfogalmazás a döntéshozó vezetési fölényének hatása alapján definiálja a fogalmat a vezetési ciklus aspektusából, amelynek részelemei az információgyűjtés, a helyzetértékelés, a döntés és a végrehajtás.³⁸ Szabó András az

³⁶ VÁRHEGYI István: Az információs hadviselés. Új Honvédségi Szemle, 1996. 7. szám. p. 18.

³⁷ HAIG Zsolt – KOVÁCS László – VÁNYA László – VASS Sándor: Elektronikai hadviselés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014. pp. 14–15.

<http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10964/webview.pdf?sequence=1&isAllowed=y>; letöltés: 2020.04.25.

³⁸ ZAGER, Robert – ZAGER, John: OODA Loops in Cyberspace: A New Cyber-Defense Model. Small Wars Journal, 2017.

<https://smallwarsjournal.com/jml/art/ooda-loops-cyberspace-new-cyber-defense-model>; letöltés: 2020.04.25.

információs hadviselés rendszerén belül már egy 1998-as publikációjában meghatározza a vezetési fölény tartalmi szempontú definícióját, ezen belül is annak viszonyulását az információs fölényhez. Eszerint az információs hadviselés során a vezetési fölény kivívása lényegében – az információs fölény megteremtésére alapozva – a saját információfeldolgozási és kommunikációs rendszer hatékony alkalmazására, az információk célirányos és szakszerű felhasználására, a teljes vezetési rendszer optimális működtetésére irányul, ami két fő tényező meglétének a függvénye:

1. az információs fölény kivívása;
2. a saját információs rendszer által biztosított lehetőségek hatékony felhasználása a döntések ciklusidejének rövidítése, minőségük fokozása és a kapcsolódó parancsok hatékony kidolgozása és továbbítása érdekében³⁹ – az információk hatékony felhasználása.

Munk Sándor katonai jellegű értelmezése alapján: „Az információs fölény (általában) különböző felek információs képességei közötti, az adott fél számára elérhető eredményekben realizálható előnyös különbség.”⁴⁰ Véleményem szerint az információgyűjtő tevékenység vonatkozásában maga az információs fölény kivívása és biztosítása az időszerű, releváns és pontos információkhoz való hozzáféréseért, azok megszerzéséért, valamint azok bizalmosságának, rendelkezésre állásának és sértetlenségének biztosítása érdekében folytatott szervezett tevékenységet jelenti. E tevékenységnek közvetlenül a vezetési fölény kivívására kell irányulnia. Az információgyűjtő szervezetek alapfeladata a döntéshozók hírigényének kielégítése, a fenti ismérvekkel rendelkező információk vezetési fölényre történő átkonvertálása azonban már a döntéshozók optimális döntéshozatali mechanizmusának eredményétől függ. Ezek alapján megállapítható, hogy az információs fölény megléte alapvető feltétele a vezetési fölény kivívásának, ez azonban nem elegendő feltétel, hiszen gyakorlati hasznosulása akkor van a vezetési fölény számára, ha megtörténik az információk hatékony felhasználása a döntéshozatal során.

Az információk jelentős hányadának elektronizálódása okán és a vezetési fölény biztosítása érdekében jelen korunkra elengedhetlenné vált – az információs fölényre építve – a technológiai fölény kivívása is. A technikai információgyűjtő képességek hatékonyra tétele az információgyűjtő szervezetek számára biztosítja a hozzáférést a releváns információkhoz. Az információs társadalomban az információs műveletek és hadműveletek végrehajtása során mind a vezetési, mind az információs fölény megtartásához nélkülözhetetlen a technikai fejlesztés, mivel a változó infokommunikációs környezetben csak akkor lehet eredményes a technikai alapú információgyűjtés – például a kommunikáció törvényes ellenőrzése során –, ha a szervezetek rendelkezésére álló eszközökkel a kommunikációs hálózatok megfelelő ellenőrzésének képességei is fennállnak.

---

³⁹ SZABÓ András: Az információs hadviselés és a hadtudomány. Hadtudomány, 8. évfolyam 4. szám, 1998. december. <http://mhtt.eu/hadtudomany/1998/ht-1998-4.html>; letöltés: 2020.04.25.

⁴⁰ MUNK Sándor: Az információs fölényről. Hadtudomány, 11. évfolyam 3. szám, 2001. p. 48. http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/2219/hadtud_2001_3_munk.pdf?sequence=1&isAllowed=y; letöltés: 2020.04.25.

Az információs fölény természetesen közvetve is hathat a vezetési fölényre, például a technológiai fölény biztosításával. Az információs fölény megléte biztosíthatja a birtoklóját, hogy az információs technológia alkalmazásával képes szavatolni és fokozni a biztonságot például úgy, hogy tevékenységével az érintettekről releváns, pontos és időszerű információkhoz fér hozzá. Katonai vonatkozásban az információs hadviselés során a technológiai fölény által elérhető, hogy hálózatalapú műveleti képesség birtokában a saját döntési ciklusunk megalapozottabb, gyorsabb és ennek következményeként hatékonyabb legyen, mint a szemben álló fél vezetés-irányítási folyamata. A technológiai fölény kivívásának következtében az adott fél eredményesen tudja korlátozni a szemben álló fél vezetés-irányítási rendszereit, befolyásolni döntési folyamatait, miközben az ellenség hasonló tevékenységével szemben megfelelő védelemmel rendelkezik.⁴¹ A technológiai fölény kivívásához véleményem szerint minimum két alapfeltételnek kell teljesülnie:

1. az optimális technológia, technikai eszköz rendelkezésre állása;
2. a technológiát hatékonyan üzemeltetni, alkalmazni és fejleszteni képes humánerő megléte.

Megállapítható, hogy az információs fölény közvetlenül a tájékoztatórendszeren keresztül képes hatni a vezetési fölényre, közvetve pedig a tájékoztatás alapját képező információk megszerzését biztosítani hivatott hatékony eszközrendszer kialakításához szükséges információkkal, azaz a technológiai fölény kivívásával. Ennek előfeltétele azonban a kellő ismeretekkel és gyakorlattal rendelkező hatékony humánerő megléte. A gyakorlatban azonban az információs fölény kivívása és fenntartása csak akkor eredményez valós hozzáadott értéket, ha a döntéshozók hatékonyan képesek hasznosítani a megszerzett információkat a döntéshozatali mechanizmusok során, így biztosítva a vezetési fölény érvényesülését.

Következtetések

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a folyamatosan változó külső környezet nagyon széles spektrumban állít új kihívásokat az információgyűjtő szervezetekkel szemben. Az információgyűjtés technikai képességeit befolyásoló külső közvetett tényezők három főbb csoportjának elemzése alapján jól látható, hogy a jövőben azok a szervezetek fogják tudni eredményesen végrehajtani feladataikat, amelyek nagy hangsúlyt fektetnek – a piaci technológiák fejlődésének és az új tudományos eredmények figyelembevételével – saját technikai képességeik innovatív fejlesztésére. Az is megállapítható, hogy a beszerzésközpontú képességfejlesztés helyett hosszú távon a tudás- és együttműködés-alapú képességfejlesztés válhat eredményessé a hatékonyság és a költségoptimalizálás szempontjából.

---

⁴¹ VÁRHEGYI István – MAKKAY Imre: Információs korszak, információs háború, biztonságkultúra. OMIKK, Budapest, 2000. p. 158.

A társadalmi hatásokból lezűrhető következtetés, hogy a technológiaiiparban végbemenő kutatás-fejlesztési attitűd beintegrálása a szervezetekbe, a megfelelő humán erőforrás utánpótlása és a meglévő szaktudás gondozása egy optimális szervezeti struktúrában, valamint a társadalmi elvárások és az információgyűjtés hatékonysága szempontjából is megfelelő normatív környezet kialakítása jelentősen befolyásolja az információgyűjtő szervezetek hatékonyságát. A technológiai fejlődés, az infokommunikáció innovációja a szervezetek eszközparkjára, a technikai információgyűjtő eszközökre, módszerekre és eljárásokra lesz komoly hatással. E körön belül fog a leginkább mérhető módon érzékelhetővé válni az egyes képességek eredményessége, hiszen az adott szervezetnek dönteniük kell – például a törvényes kommunikációs ellenőrzés biztosítása során –, hogy a technológiai beszerzésekbe investál, vagy pedig szolgáltatói együttműködésre építi képességeit.

Véleményem szerint a két fejlesztési lehetőség optimális mértékű együttes alkalmazása és az ezekre épülő kutatási, fejlesztési tevékenység komplex rendszere lesz az eredményesség kulcsa. Az eredményességet ebben az esetben elsősorban a hatékonyság és a költségvonzat aránya alapján lehet majd meghatározni. Az előző két közvetett tényezőnek történő megfelelés során pedig szinte biztossá válik az információs fölény kivívása is, hiszen a tudás- és a technológiai fölény elérése már biztosítottá válik a szervezetek számára, a vezetési fölény pedig a megfelelő döntéshozatali mechanizmusok kiépülésével zárja azt a logikailag egymásra épülő rendszert, amely az eredményes információgyűjtés egyik legkiemeltebb biztosítékaként fog megjelenni a jövőben is.

Fontos megállapítani és kimondani azt a következtetést is, hogy a technológiai innováció, a normatív környezet fejlesztése és a szervezetoptimalizálás hatékonysága, így az információgyűjtés eredményessége elsősorban a rendelkezésre álló tudástól függ. A fenntarthatóság a közgazdaságtan szempontjából a humántőkeként definiálható. Véleményem szerint a jövőben az eredményességet, a sikert az egyik legjelentősebb módon a humántőkére, a tudásra épülő kutatási, fejlesztési tevékenység tudományos eredményei implementálásának hatékonysága fogja befolyásolni. E tézis alapján zárógondolatként Hazai Lászlóné dr. – számomra rendkívül nagyra tartott – azon idézetével szeretnék szolgálni: *„Hisszük azt, hogy a tudományos szemlélet, a tudományos munka befektetés a jövőbe, hogy a tudás növelése, a tudományos igényességgel végzett szakmai munka, értékelés-elemzés, a stratégiai célokhoz illeszkedő, ezek megvalósítását célzó kutatások, fejlesztések az eredményesség, a magas színvonalú szolgáltatás pillérei.”*⁴² Az idézet mély elemzését követően – álláspontom alapján – megállapítható az a következtetés, miszerint az információgyűjtő szakmai tevékenység és a tudományos munka a jövőben egymásba integrálva fogják meghatározni egy információgyűjtő szervezet sikerességét.

---

⁴² HAZAI Lászlóné: Gondolatok, Tudományos tevékenység 2010–2014. In: DOBÁK Imre – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. pp. 282–283.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BODA József – DOBÁK Imre: Titkosszolgálatok fejlődése – technikai szemmel. Nemzetbiztonsági Szemle, 4. évfolyam 4. szám, 2016. pp. 17–25. ISSN 2064-3756 http://epa.oszk.hu/02500/02538/00016/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2016_04_017-025.pdf; letöltés: 2020.03.05.
- BUZAN, Barry – WÆVER, Ole – DE WILDE, Jaap: Security: a New Framework for Analysis. Lynne Rienner, Boulder, 1998.
- CSIKI Tamás – TÁLAS Péter: A védelmi beszerzés és kutatás-fejlesztés kapcsolata a védelmi tervezés rendszerében – nemzetközi tapasztalatok. Nemzet és Biztonság, 6. évfolyam 3–4. szám, 2013. pp. 107–142. ISSN 2559-8651 http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2013_3-4_09_csiki_tamas-talas_peter_-_a_vedelmi_beszerzes_es_kutatas-fejlesztes_kapcsolata_a_vedelmi_tervezes_rendszereben_-_nemzetkozi_tapasztalatok.pdf; letöltés: 2020.03.18.
- DOBÁK Imre – KOVÁCS Zoltán: Új technológiák hatása a hírszerzésre. In: DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE, Budapest, 2014. pp. 206–220. ISBN 978-615-5305-49-8 <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/8567/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y>; letöltés: 2019.03.26.
- DOBÁK Imre: Technikai típusú információgyűjtés a változó biztonsági kihívások tükrében. Hadmérnök, 12. évfolyam 2. szám, 2017. július. pp. 235–249. ISSN 1788-1919 http://hadmernok.hu/172_19_dobak.pdf; letöltés: 2020.04.14.
- DOBÁK Imre: Technológiai fejlődés – titkosszolgálatok. In: FEKETE Károly (szerk.): Kommunikáció 2013. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2013. pp. 65–76. http://www.puskashirbaje.hu/pdf/Kommunikacio_2013-NSZTK.pdf; letöltés: 2020.03.18.
- HAIG Zsolt – KOVÁCS László – VÁNYA László – VASS Sándor: Elektronikai hadviselés. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2014. ISBN 978-615-5305-87-0 <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10964/webview.pdf?sequence=1&isAllowed=y>; letöltés: 2020.04.25.
- HAZAI Lászlóné – DOBÁK Imre: A tudományos munka szerepe a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat életében. Nemzetbiztonsági Szemle, 8. évfolyam 1. szám, 2020. pp. 148–159. http://real.mtak.hu/107365/1/NSZ_2020_1_Hazai_Laszlone_Dobak_Imre.pdf; letöltés: 2019.03.18.
- HAZAI Lászlóné: Gondolatok, Tudományos tevékenység 2010–2014. In: DOBÁK Imre – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. pp. 281–288. ISBN 6155 8895 11
- KIS BENEDEK József: A nemzetbiztonsági szolgálatok nemzetközi együttműködése. In: KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2013. pp. 329–350. ISBN 978-615-5344-32-9 <https://cmsadmin-pub.uni-nke.hu/document/nbi-uni-nke-hu/nemzetbiztonsagi-alapismeretek.original.pdf>; letöltés: 2020.03.05.

- KIS-BENEDEK József: A nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködése. *Hadtudomány*, 13. évfolyam 1–2 szám, 2013. pp. 107–111. ISSN 1588-0605 http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_mhtt.pdf; letöltés: 2020.03.09.
- KOVÁCS Zoltán: Az infokommunikációs rendszerek nemzetbiztonsági kihívásai. Doktori (PhD) értekezés, NKE KMDI, Budapest, 2015. <https://adoc.tips/az-infokommunikacios-rendszerek-nemzetbiztonsagi-kihivasai.html>; letöltés: 2020.04.14.
- KOVÁTS Ildikó: Információs társadalom, emberi tényező, civil társadalom, média – Adalékok a magyarországi digitális műsorszórás előrejelzéséhez. *Jel-kép*, 2006. 2. szám. pp. 19–36. ISSN 0209-584X http://real-j.mtak.hu/5612/2/JelKep_2006_2.pdf; letöltés: 2020.04.03.
- MUNK Sándor: Az információs fölényről. *Hadtudomány*, 11. évfolyam 3. szám, 2001. pp. 43–52. ISSN 1588-0605 http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/2219/hadtud_2001_3_munk.pdf?sequence=1&isAllowed=y; letöltés: 2020.04.25.
- NYESTE Gábor: Telekommunikáció. *Médiainformatikai Kiadványok*, EKF Líceum Kiadó, Eger, 2013. ISSN 1588-5380 <http://www.mek.oszk.hu/14000/14002/pdf/14002.pdf>; letöltés: 2020.04.23.
- PLÉH Csaba: Új önmegvalósítás vagy elidegenedés: Viták a digitalizáció mentális hatásáról. *Digitális transzformáció: A digitalizáció társadalmi hatásai és következményei konferencia*, ELTE, Budapest, 2018. <https://youtu.be/c-G-P9hYUrI>; letöltés: 2020.06.17.
- Privacy and Civil Liberties Oversight Board: Report on the Surveillance Program Operated Pursuant to Section 702 of the FISA, 2014. <https://www.hsdl.org/?view&did=755551>; letöltés: 2020.06.17.
- RIDEGH Rajmond – OLCHVÁRY-MILVIUS Attila: *Bűnügyi nyomozástan I. kötet*. Hornyánszky Viktor R.-T. magy. kir. udvari könyvnyomda, Budapest, 1936.
- SIMON László – MAGYAR Sándor: A terrorizmus és indirekt hatása a kibertérben. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 5. évfolyam 3. szám, 2017. pp. 89–101. HU ISSN 2064-3756 https://epa.oszk.hu/02500/02538/00020/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2017_03_089-101.pdf; letöltés: 2020.04.02.
- SZABÓ András: Az információs hadviselés és a hadtudomány. *Hadtudomány*, 8. évfolyam 4. szám, 1998. december. ISSN 1215-4121 <http://mhtt.eu/hadtudomany/1998/ht-1998-4.html>; letöltés: 2020.04.25.
- TCHAO, E. T. – GADZE, Dzisi – AGYAPONG, Jonathan: Performance Evaluation of a Deployed 4G LTE Network. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 9. évfolyam 3. szám, 2018. pp. 165–178. ISSN 2158-107X https://www.researchgate.net/publication/324137127_Performance_Evaluation_of_a_Deployed_4G_LTE_Network; letöltés: 2020.04.23

- TÓTH Tamás: A digitális alapú, integritás centrikus közszolgálati szervezetek személyi integritását sértő tényezőinek kialakulása, valamint kihívásai az információs társadalom tükrében. Rendvédelem online, VIII. évfolyam 1. szám, 2019. pp. 50–132. HU ISSN 2560-2349 http://www.bm-tt.hu/assets/letolt/folyoi/2019_1.pdf; letöltés: 2020.04.14.
- TÓTH Tamás: A mobilhálózatok technológiai fejlődéstörténete – Az analóg hangátviteltől az 5G hálózatokig. Nemzetbiztonsági Szemle, 7. évfolyam 4. szám, 2019. pp. 44–60. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/article/view/946/3444>; letöltés: 2020.05.15.
- VÁRHEGYI István – MAKKAY Imre: Információs korszak, információs háború, biztonságkultúra. OMIKK, Budapest, 2000. ISBN 0529 0004 12 29 8
- VÁRHEGYI István: Az információs hadviselés. Új Honvédségi Szemle, 1996. 7. szám. ISSN 0133-283 X
- ZAGER, Robert – ZAGER, John: OODA Loops in Cyberspace: A New Cyber-Defense Model. Small Wars Journal, 2017. ISSN 2156-227X <https://smallwarsjournal.com/jrn/art/ooda-loops-cyberspace-new-cyber-defense-model>; letöltés: 2020.04.25.
- ZALAI Noémi: Új típusú kihívások: generációváltás a nemzetbiztonsági szolgálatoknál. Nemzetbiztonsági Szemle, 4. évfolyam 1. szám, 2016. pp. 34–44. HU ISSN 2064-3756 http://epa.oszk.hu/02500/02538/00013/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2016_01_034-044.pdf; letöltés: 2020.04.14.
- ZÁN Krisztina: Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikája. Határrendészeti tanulmányok, I. évfolyam 2. szám, 2004. pp. 99–118. http://real.mtak.hu/80219/1/HatC3A1rendC3A9szeti20TanulmC3A1nyok202004_2_.u.pdf; letöltés: 2019.03.26.

Bevezetés

A közvéleményt és emellett természetesen a hírszerző tevékenységet folytató szervezeteket mindig is erősen foglalkoztatta, hogy vajon milyen értesülései lehetnek a Vatikánnak, pontosabban az Apostoli Szentszéknek a világ eseményeiről, mivel sem a Pápai Állam, sem később a Vatikánváros felelős szervezetei nem arról voltak híresek, hogy könnyen kiárúsították volna a legféltettebb titkaikat. Utóbbiak egy része egyházi jellegű információ, amelyre a hitből fakadó tevékenysége miatt tart igényt a Szentszék, de ezek mindig jelentős részben tartalmaztak politikai, gazdasági, társadalmi és adott esetben katonai jellegű információkat is. Ez annak köszönhető, hogy a katolikus világegyház a föld legtöbb országában jelen van,² és ezek jelentős részével hivatalos – gyakran diplomáciai – kapcsolatban áll a Szentszéken keresztül, annak pasztorális/missziós igényéből kifolyólag. Emiatt információk igényük és tevékenységük szükségszerűen igen jó információgyűjtő képességet mutat – és mutatott a múltban is.³

Az értesülések megszerzése gyakran fontosabbá vált bizonyos történelmi szituációkban, mint az azt megelőző években. Ilyenre a legkézzelfoghatóbb idősakként a második világháborút követő időszak jelölhető meg, egészen a rendszerváltásokig. Közismert, hogy a Szovjetunió létezésének kezdeti éveiben nem tekintették a katolikus egyházat komoly tényezőnek, mivel nem tudta kellően és megfelelő fizikai erővel képviselni a hívei érdekeit. Utóbbira jó példa a Sztálin által Pierre Laval francia külügyminiszternek feltett erősen ironikus kérdés a 0,44 négyzetkilométeres ország katonai, illetve erőikvetítő képességeivel kapcsolatban:

---

¹ A tanulmány a Nemzeti Közszerzői Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon működő Vallás és Biztonság Kutatóműhely felkérésére készült.

² Jelenleg mindösszesen négy olyan ország található a Földön, amelyekkel sem a Vatikán mint világi állam, sem a Szentszék mint az összes emberlakta területet a lelkek megváltása okán missziós tevékenységi területének tekintő – nem mellesleg a Vatikán önmagában valójában nem létező diplomáciai testületét ellátó – szerv nem tart fent semmilyen, diplomácia szinten értékelhető kapcsolatot: Kínai Népköztársaság, Észak-Korea, Bhutáni Királyság, Maldív-szigeteki Köztársaság. A Kínai Népköztársasággal ennek ellenére jelentős informális kapcsolattal rendelkezik, amely a közelmúltban magasabb szintre lépett, és 2018. szeptember 22-én részleges megállapodást írtak alá, amelyben a püspöki kinevezések módjáról állapodtak meg.

UJHÁZI Lóránd: Kánonjogi szempontok az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság kapcsolatához. In: UJHÁZI Lóránd – KALÓ József – PETRUSKA Ferenc (szerk.): Budapest-jelentés a keresztényüldözésről 2019. Háttér Kiadó, Budapest, 2019. pp. 239–262.

<https://icphungary.com/assets/files/Budapest%20jelent%C3%A9s%20a%20kereszt%C3%A9ny%C3%BCld%C3%B6z%C3%A9sr%C5%91%202019.pdf>; letöltés: 2019.05.02.

³ A több tekintetben inkább a bestseller irodalom közé sorolható, de néhány részletében mindenképpen használható ALVAREZ, David: Spies in the Vatican: Espionage and Intrigue from Napoleon to the Holocaust. University of Kansas, Kansas, 2002. és GRAHAM, Robert A. – ALVAREZ, David: Nothing Sacred: Nazi Espionage against the Vatican, 1939–1945. Frank Cass, London – Portland OR, 1997. Vö. PILCH Jenő: A hírszerzés és kémkedés története. I. Kassák Kiadó, Budapest, 1998.

„Vatikán? Hány hadosztálya van?” Ez a fajta szovjet álláspont azonban a hidegháborúra jelentősen megváltozott, sőt nemcsak a szovjet hírszerzőszervezetek számára, hanem egyes befolyásuk alá eső országokban – így például hazánkban is – kiemelt jelentőségű hírszerzési területté vált a Vatikánnal foglalkozó információszerező és -feldolgozó munka.⁴

A területtel való foglalkozás a korszakban megszokott *vonalas és területi elven* alapuló megközelítés szerint történt, azaz általánosságban véve az adott témakör egészét lefoglalta az információs érdeklődés, amelyet a menet közben kiadott és pontosított hírigények szerint változtathattak. Hivatalosan csak az 1967-ben a 3307. számú minisztertanácsi (MT) titkos határozat mellé csatolt indítvány értelmében lett hivatalosan is a Magyar Népköztársaság hírszerzési céljai között feltüntetve az, hogy „[...] a magyar hírszerzés élének, operatív erőfeszítéseinek” leginkább az Amerikai Egyesült Államok és a Német Szövetségi Köztársaság mellett a Vatikánnal – ami a valóságban az Apostoli Szentszéket jelenti – szemben kell tevékenykednie.⁵ Ugyanakkor biztosra vehető, hogy már a Moszkvában 1955. március 7–12. között tartott titkos állambiztonsági feladatkielölő megbeszélést követően elkezdődtek a Vatikán és azon belül is kiemelt területként a Vatikáni Államtitkárság⁶ feldolgozását célzó operatív műveletek és aktív intézkedések.⁷ Ilyen „korát megelőző” tevékenységnek tekinthető a magyar állambiztonság – a korábban *monsignore* – Edoardo Prettnner-Cippicóval történő kapcsolatfelvétele is.

Út a Vatikánba

Edoardo Prettnner-Cippico 1905-ben született az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó Triesztben. Apja, idősebb Edoardo Prettnner trieszti osztrák származású orvos volt, aki a dalmáciai Trau (Trogir) mellett élő olasz Cippico⁸ grófi családból származó nőt vett feleségül. Miután a város az első világháborút lezáró békekövetkeztében Olaszországhoz került, ők is olasz állampolgárrá váltak, de a családban ettől függetlenül továbbra is vegyesen használták a német és az olasz nyelvet.

A fiatal Edoardo kora gyerekkorától kezdve egyházi pályára készült, így középiskolai tanulmányai után a Pápai Gergely Egyetemen hallgatott teológiát, közben pedig pappá szentelték, bár saját naplója szerint nem az egyház iránti elhivatottsága, hanem a karriervágya dominált. Ezért elvégezte a La Sapienzia/Minerva Egyetemet,

⁴ OKVÁTH Imre: Jelentés a szocialista országok állambiztonsági vezetőinek titkos moszkvai tárgyalásairól 1955. március 7–12. Hadtörténelmi Közlemények, 114. évfolyam 4. szám, 2001. pp. 700–701.

⁵ TÓTH Eszter: A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990. Betekintő, 2011/2. szám. pp. 73–75.
https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_2.pdf; letöltés: 2019.05.04.

⁶ Korabeli terminológia, mivel az ateista-kommunista államok nem ismerik el a Szentszék joghatóságát, illetve szuverenitását. Emiatt a megnevezésében is mindig következetesen „vatikáninak” nevezik a szentszéki/apostoli szervezeteket.

⁷ ANDREW, Christopher – MITROHIN, Vaszilij: A Mitrohin-archívum. A KGB otthon és külföldön. Gabo Kiadó, Budapest, 2000. p. 510.

⁸ Édesanyja unokatestvére volt Antonio Cippico irodalom professzor, aki korábban Trieszt képviselője volt a bécsi parlamentben, de politikai nézetei miatt kénytelen volt Londonba emigrálni. Az 1930-as években olaszországi parlamenti képviselővé választották, majd nem sokkal később köztisztviselőként álló szenátor lett.

ahol elmondása szerint az Államtitkárságon dolgozni vágyókat is képezték.⁹ Ebben az ambícióiban anyai ági rokona, Antonio Cippico szenátor és Giuseppe Di Meglio vatikáni diplomata is támogatták. Valószínűleg az ő segítségével jutott be az Apostoli Államtitkárságra, ahol fogalmazóként (*minutate*), majd az Oroszországi Ügyekért Felelős (*interdikaszterialis*) Pápai Tanácsban kezdte meg pályafutását, ahol a pápai tanács levéltárosa lett. Ebben a pozíciójában érte az első megalapozott, de végül egyházi bíróság előtt nem bizonyított vád, miszerint információkat szivárogtat ki meg nem nevezett illetéktelen helyekre.¹⁰

Többek között a vélt ügy miatt elhelyezték az Oroszországi Ügyekért Felelős Pápai Tanácsból, de valószínűleg a befolyásos ismerősei segítségével ez bizonyos szempontból előléptetéssel ért fel számára, mivel a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjába¹¹ került át fogalmazónak. További jelentős változást hozott az életébe, hogy Antonio Cippico nem sokkal az 1935-ös halála előtt hivatalosan is adoptálta az addigra félérvá vált Edoardót,¹² aminek következtében olasz nemessé vált. Ezzel párhuzamosan egyben pápai prelátusi címet kapott, így az addigi egyszerű papból monsignore válhatott.¹³

Az Államtitkársághoz tartozó kongregációban közvetlen főnöke és pártfogója lett Eugenio Pacelli bíboros államtitkár, akit néhány évvel megismerkedésüket követően 1939-ben pápává választottak XII. Piusz néven. A pápai kapcsolata miatt nagy tekintélynek örvendett az új bíboros államtitkár, Luigi Maglione előtti is, aki később előszeretettel foglalkoztatta a második világháború alatt Prettnér-Cippicót azzal a feladattal – német anyanyelven okán –, hogy a német katonai parancsnoksággal érintkezzen.¹⁴

⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1965. június 30.

¹⁰ STEHLE, Hansjakob: Geheimes aus Bonn für Moskau vom Vatikan. Der vielseitige Agent Monsignore Edoardo Prettnér-Cippico und sein Nachlaß. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 51. évfolyam 2. szám, 2003. pp. 263–264. https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/2003_2_5_stehle.pdf; letöltés: 2019.05.02.

¹¹ Congregazione per gli Affari Ecclesiastici Straordinari – A Rendkívüli Egyházi Ügyek Szent Kongregációját 1814. július 19-én hozta létre VII. Piusz pápa, kibővítve a VI. Piusz pápa által 1793-ban alapított „*Super Negotiis Extraordinaris Regni Galliarum*” kongregációt. A kongregáció feladatai közé tartozott az egyes püspökségek létesítése és megosztása, az egyes püspökök kinevezése, függetlenül a működési területüktől, amikor erről az egyes világi kormányzati szervezetekkel szükséges tárgyalni. Továbbá a kongregáció hatáskörébe tartozott azon kérdéses esetek megvizsgálása, amelyeket a pápa rájuk testált. Általában ezek az ügyek polgári törvényekkel, illetve konkordátumokkal vagy a Szentszék által más országokkal kötött egyezményekkel voltak összefüggésben.

EÖRDÖGH István (szerk.): A Rendkívüli Egyházi Ügyek Szent Kongregációja Levéltárának (Vatikánváros) a magyarországi egyházakra vonatkozó forrásai 1803–1903. Szerkesztői kiadás, Szeged, 1992.

A kongregáció lényegében a Szentszék külpolitikáját gyakorló szervnek tekinthető, egészen az 1988-as kúriai reformig, amikor a feladatot lényegében folytatják, de átnevezik a Szentszéki Államtitkárság Külkapcsolatokért Felelős (Második) Szekciójára.

SOMORJAI Ádám: Agostino Casaroli bíboros levéltári hagyatéka. Levéltári Szemle, 67. évfolyam 1. szám, 2017. p. 6.

http://epa.oszk.hu/03000/03048/00005/pdf/EPA03048_leveltari_2017_1_005-015.pdf; letöltés: 2019.05.03.

Vö. UJHÁZI, Lóránd: Újabb módosítás a szentszéki struktúrában: a vatikáni Államtitkárság harmadik szekciója. Acta Humana – Emberi jogi közlemények, 6. évfolyam 4. szám, 2018. pp. 143–164.

<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/actahumana/article/download/951/302/4478>; letöltés: 2019.05.03.

¹² A Cippico név megkapása hozzájárult, hogy az egyházi pályán maradjon fellépő kételyei ellenére is, mivel példaképévé tehetette a család egy korábbi híres bíboros tagját, Alvise Cippicót (1456–1504).

¹³ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1962–1963 tervidőszakra vonatkozóan.

¹⁴ Uo.

Mivel a háború alatt rendszeres kapcsolatot tartott fent a tengelyhatalmak képviselőivel, ezért ennek következményeként többször sikerült adatokat szereznie a német csapatok felvonulási helyzetéről, amelyről azonnal értesítette a bíboros államtitkárt és a pápát. Ezen felül jó kapcsolatai voltak különböző jelentős, német származású, de a nemzetiszocializmussal ellentétes érzelmeket valló személyekkel, így – a teljesség igénye nélkül – von Mackensen római német nagykövettel, Ernst von Weizsäckerrel, a Szentszékhez akkreditált német nagykövettel, továbbá Anna Volkoff német hírszerzővel.¹⁵ Prettnér-Cippico¹⁶ „GRÁF” fedőnevű személynek tett állítása szerint további jelentős anyagokhoz jutott hozzá mons. Hanemann káplántól a német csapatok mozgásairól, illetve kapott rejtjelezett üzeneteket a III. Birodalom egyes papjaitól is. A kapcsolatain keresztül kapott értesüléseit átadta a francia Deuxièmes Bureau-nak, illetve a háború vége felé pedig az amerikai Office of Strategic Servicesnek (OSS) és a brit MI6-nek.¹⁷

Arról, hogy pontosan milyen információkat adott át, jelenleg a felsoroltakon túl nem rendelkezünk információkkal, de szolgálatai jelentősek lehettek. Ennek bizonyítéka egy 1943. július 16-i keltezésű levél Andrew J. Torrielli alezredestől, aki megköszöni felbecsülhetetlen értékű segítségét, amelyet az OSS-nek nyújtott.¹⁸ Valószínűleg az információk átadásán túl az olasz területen, de a Szentszékhez tartozása okán exterritoriális jogokat élvező Via Porta Angelica 15. szám alatti szolgálati lakását is időszakosan az OSS rendelkezésére bocsátotta hírszerzési vagy kapcsolattartási célra. Vélelmezhető, hogy emiatt kapott kitüntetést az OSS parancsnoka, William J. Donovan aláírásával ellátva.¹⁹

Fontos kérdésnek tűnik annak a vizsgálata, hogy Prettnér-Cippico saját elhatározásból, kizárólag saját érdekei mentén meggyőződésből vagy esetleg inkább pénzért²⁰ segítette a különböző szövetséges országok titkosszolgálatait. Mindezt olyan formában, hogy még a szentszéki védettséget jelentő, de a Vatikánváros

¹⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1962–1963 tervidőszakra vonatkozóan.

¹⁶ Prettnér-Cippico elismerte magyar tartótszjének, hogy diplomáciai tevékenységet végzett a Szentszékhez delegált nagykövetekkel kapcsolatban, amelyről természetesen beszámolt az előjáróinak. Ugyanakkor tagadta, hogy hírszerzői tevékenységet folytatott volna.

ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1965. június 30.

Ugyanakkor az Office of Strategic Services-től származó köszönetnyilvánító levelek alapján nem valószínű, hogy ez az állítása minden kétséget kizáróan igaz volna.

¹⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – 1965. február 8. Jelentés „GRÁF” fn. társadalmi kapcsolat kiegészítései egy korábbi jelentéséhez.

¹⁸ A háborús állapotra jellemző, hogy a levél Edoardo Cippico nevére szól, diszkréten kihagyva a német Prettnér nevet, pedig a monsignore saját aláírásaiban vagy a teljes nevét, vagy az Edoardo Prettnér nevet használta.

¹⁹ STEHLE, Hansjakob: Geheimes aus Bonn für Moskau vom Vatikan. Der vielseitige Agent Monsignore Edoardo Prettnér-Cippico und sein Nachlaß. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 51. évfolyam 2. szám, 2003. p. 264. https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/2003_2_5_stehle.pdf; letöltés: 2019.05.02.

²⁰ Az általam olvasott dossziék adatai alapján és Prettnér-Cippico későbbi életútját figyelembe véve valószínűleg fogadott el javadalmazást a szolgálataiért cserébe, mivel magánlevelezésében is többször kitért arra, hogy kevésnek tartja a Szentszéktől kapott jövedelmét.

STEHLE, Hansjakob: Geheimes aus Bonn für Moskau vom Vatikan. Der vielseitige Agent Monsignore Edoardo Prettnér-Cippico und sein Nachlaß. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 51. évfolyam 2. szám, 2003. p. 263. https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/2003_2_5_stehle.pdf; letöltés: 2019.05.02.

Vö. ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1962–1963 tervidőszakra vonatkozóan.

Vö. ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Határozat (dátum nélküli, de tartalma alapján 1962. szeptember–októberben keletkeztethetett irat, a dosszié 68. oldalán található).

területén kívüli – igaz földrajzilag igen közeli, lényegében a vatikáni városfallal szomszédos utcában található – szolgálati lakhelyét is időszakosan a rendelkezésükre adta. Vagy volt-e benne a Vatikán felőszervezői részéről is valamilyen szintű támogatás, illetve legalább jóváhagyás? Utóbbira talán a monsignoréról szóló ügynöki jelentésekből tudunk következtetni.

A választ nem tudhatjuk meg biztosan az Államtitkárság irataival történő összevetés nélkül, de a „GRÁF” és a „KLINGER” fedőnevű, a monsignore közeli ismerősi köréhez tartozó hálózati személyek beszámolóai alapján vélelmezhetjük, hogy pápai vagy hozzá nagyon közeli szinten tudtak a tevékenységéről, és nem mozdították el a vatikáni irattári pozíciójából. „GRÁF” jelenti magyar, „GALLAI JÓZSEF” fedőnevű tartótisztjének,²¹ hogy Prettnner-Cippico XII. Piusz közeli kapcsolata volt,²² akivel személyes szinten is sok mindenben egyezett a nézetük, és ebből kifolyólag a monsignore a pápa egyik bizalmi emberének volt tekinthető. Ennek köszönhető, hogy korlátozott rálátása lehetett az Államtitkárságon a Vatikáni Rejtjelező Hivatal²³ működésére.²⁴

Utóbbi a Szentszéki Államtitkárság apparátusában a hozzáférhető szervezeti struktúrában nem volt megtalálható, és ügyeltek rá, hogy ne is legyen egy látványos hivatal. Fő feladatuk a kényesebb diplomáciai és a jelentősebb nunciaturákról érkező és oda továbbított üzenetek kódolása, valamint dekódolása volt.²⁵ Lényegében a Vatikáni Rejtjelező Hivatal nem tekinthető másnak, mint a Szentszék hírszerzési és kapcsolattartási potenciálját támogató, tevékenységi körében – a rendelkezésre álló adatok töredékes volta miatt – pontosan nem meghatározható kiegészítő feladatot is ellátó, a Római Kúria többi egysége és a külvilág felé egyaránt titkosan működő, a megszabott feladataira kizárólagosan dedikáltnak tekinthető, rejtjelező-dekódoló, majd ezt követően kis részben elemző-értékelő munkát is végző szervnek. Ilyen minőségében tekinthető a Vatikán, illetve a Szentszék részben titkosszolgálati jellegű, inkább háttér munkát végző szervezetének, amely hivatal szerepe a második világháborús események előre haladtával párhuzamosan egyre fontosabbá vált.²⁶

²¹ Bogye János (1931–?) ekkor r. százados, a későbbi III/I. Főcsoportfőnökség vezetője.
https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:13383363731916::NO::P5_PRS_ID:895106;
letöltés: 2019.05.03.

²² Ez azért érdekes adalék, mivel amikor kitört a Prettnner-Cippico-botrány, akkor a pápa úgy nyilatkozott, hogy nem is ismerte őt.

PUNZO, Giovanni: C'ERA UNA VOLTA. Quando anche in Vaticano le spie erano una cosa seria.
[https://www.remocontro.it/2015/11/07/cera-volta-quando-in-vaticano-spie-erano-seria/;](https://www.remocontro.it/2015/11/07/cera-volta-quando-in-vaticano-spie-erano-seria/) letöltés: 2019.05.02.

²³ Arról eddig még nem találtam adatot, hogy a második világháború idején milyen névvel illették az hivaltat, de az egy dokumentumfénykép-másolat fejléce alapján biztosra vehető, hogy az 1970-es években Segreteria di Stato di Sua Santità – Ufficio Cifra, azaz „Őszentsége Államtitkársága Rejtjelező Hivatala” fejléccel ellátott dokumentumokat bocsátottak ki.

ÁBTL 3.2.3. Mt-890/17. „KLINGER” 62/2–3.

²⁴ Saját bevallása szerint nem volt kellőképpen bizalmi ember ahhoz, hogy odakerüljön, de néhány szervezeti, bizalmas szintűnek tűnő információt tudott mondani a hivatal működéséről.

ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1965. június 30.

Vö. ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1967. június 22.

²⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – „GRÁF” Jelentése 1965. január 13.

²⁶ Uo.

Prettner-Cippico a Vatikáni Rejtjelező Hivatalról, valamint az iratok beérkezéséről és a szortírozási rendszerről a következőket mondta el tartóiszjtjének az egyik találkozásuk alkalmával:

A rejtjelezve érkezett üzeneteket megfejtí a hivatal, majd ezek ellenőrzést követően a titkosítás nélkül megkapott szövegekkel együttesen szétválogatva kerülnek a Szentszéki Államtitkárság I.²⁷ vagy a II. Szekcióra.²⁸ Az adott Szekciók vezetői nem jogosultak a másíkhöz tartozó iratokba betekinteni, de adott kérdésekbek konzultálhatnak egymással, leginkább rádiókapcsolaton keresztül. A nunciatúrákról érkező posták, küldemények szövetzacskóba csomagolt pecséttel ellátott csomagban, normál postai úton érkeznek az olasz területen található Központi Postára, majd onnan továbbítva a Vatikáni Postahivatalba. A beérkezett postát a két szekció vezetője bontja, szortírozza, és még iktatásuk előtt kerülnek az egyes osztályokra, amely feladatot már csak helyben végzik el. Elmonda, hogy még a második világháború alatt is így érkeztek a futárposták az Államtitkárságra. Csak a bizalmasabb értesüléseket küldték rejtjelezve, amely általában számkódos titkosítást jelent.²⁹ Megemlíttette, hogy mivel a rejtjelezők különösen bizalmi feladatot látnak el, ezért még szabadidejükben is kötelesek meghagyni, méghozzá telefonszámmal a várható tartózkodási helyüket.³⁰ A futárposta megérkezését tértivevénnyel igazolták vissza.³¹

Később kiegészítésként elmonda, hogy a levelezés postai mellett magán kézben való továbbítás útján, kettős borítékba zárva történhetett. Az első boríték – a belső – normális típus volt, míg a második – a külső – vászonnal átszőtt papírból készült. Amíatt, hogy rögtön észrevehető legyen az esetleges felnyitás, nemcsak ragasztóval zárták le, hanem egy patenttel is. Ennek az egyik részét a boríték belsejébe illesztették, a másik pedig kívül volt. Záráskor összenyomták a két részt és a boríték ily módon zárult, emíatt egy felbontási kísérletre egyből elszakadt a patent melletti papír. Ezen túl a külső részére rányomták a rendszeresített viaszpecsétet is.³²

A Vatikánból a börtönbe

Monsignore Edoardo Prettner-Cippico az irattárosi munkáján kívül még egy saájtságos, szintén bizalminak tekinthető munkakörben, a Szentszék Anyagi Javaiért Felelős Hivatalban³³ dolgozott, amely a Szentszék és a Vatikán vagyonát kezelte. Ezeken túl a pápa természetesen rendelkezik még magánvagyonnal is, de az a korszakban nem tartozott a hivatal hatáskörébe. A háború alatt a Vatikán anyagi javai és a pápa magánvagyoná is erősen lecsökkentek, sőt lényegében bevételi lehetőség nélkül maradt. Így jól jött a Vatikánnak, hogy az olasz üzletembereknek

---

²⁷ Elsősorban a Szentszék és a Vatikán külpolitikai jellegű ügyeivel foglalkozik. Így idekerülnek többek között a nunciatúrák jelentései is.

²⁸ Elsősorban a Szentszék és a Vatikán belső életét érintő ügyekkel foglalkozik. Például idetartoznak az egyházkormányzattal kapcsolatos iratok.

²⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1968. március 27.

³⁰ Ez a korszakban természetesen jóval nagyobb kihívás elé állította az ilyen munkakörben dolgozókat. Emíatt csak olyan helyeken tölthették a szabadidejüket, amelynek a közelében telefon is volt.

³¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1967. június 22.

³² ÁBTL 3.2.3. Mt-889/3. „ENGEL” – Jelentés 1968. november 26.

³³ Amministrazione dei Beni della Santa Sede. A hivatal 1878–1967 között működött.

amerikai dollárra volt szükségük a különböző külföldi tevékenységük fedezéséhez. A lírát átvették ezektől a kereskedőktől, és 30–40 napon belül dollárra váltották. Ezt a munkát végezte kifelé a monsignore, ilyen módon a Vatikán több tízmillió líra jövedelemhez jutott. Maga Prettnner-Cippico – mint közvetítő – sohasem vett át pénzt, mivel azt kollégája, monsignore Giulio Guidetti, a Szentszéki Javak Hivatalának titkára végezte.³⁴

A jelentős bevételeknek köszönhetően Prettnner-Cippico elbizakodottá vált és nagyvilági életet kezdett élni, amelyet a kollégái egyre nehezebben toleráltak. Mivel a kereskedők egy része tönkrement, és a monsignore nem volt elég mértéktartó, ezért ez azt a látszatot keltette, mintha az egész ügylet Prettnner-Cippico egyéni akciója lett volna, amiből busásan meggazdagodott. Anyagi helyzetére egyébként a monsignore rang 1935. évi megkapása óta nem lehetett panasza, mivel édesanyja nagybátyja halálát követően megörökölte a Cippico család vagyonának egy részét is. Ugyanakkor nemcsak sikkasztási váddal éltek felé, hanem több olasz, illetve zsidó származású polgár azzal gyanúsította, hogy a háború alatt a Vatikánba menekített ékszerek és készpénzük jelentős részét eltulajdonította azok megőrzése helyett.³⁵

A kereskedők és a polgárok emiatt 1948 januárjában panasszal fordultak a pápához, és februárban az egész vatikáni valutakereskedés napvilágra került. Azért, hogy a választások egyik esélyes pártja, a kommunisták nehegy kihasználják a lehetséges botrány szenzációját, az államtitkár-helyettes értesítette a pápát. Ezt követően Cippico még aznap a Vatikánban található Torre dei Ventibe került, don Anselmo M. Albareda bencés apát, a vatikáni könyvtár prefektusa magánlakására, ahol a vendégek és egy vatikáni csendőr tartották őt szemmel. Ennek a választásokig, azaz április 18-ig kellett volna tartania, hogy biztosítsák az elszigetelését. Ha a kommunisták ezután robbantották volna a Vatikán számára kellemetlen ügyet, akkor közölték volna a hozott intézkedéseket.

Mivel több újság is pedzegetni kezdte a Vatikán a felelősségét, ezért a Szentszék magától elhárítva a két monsignore magánakciójaként tálalta az egész ügyet a *L'Osservatore Romano* március 3-i számában.³⁶ Ezt követően monsignore Guidettit is vizsgálati fogságba helyezték vatikáni területen, és Prettnner-Cippicóval együtt mindkettőjüket felfüggesztették papi hivatalukban.

A pápa ugyanakkor nem számolt Prettnner-Cippico merészségével, aki március 5-én reggel – miután az apát elment szokása szerint a könyvtárába – megkérte őt, hogy segítsen neki könyveket pakolni, majd bezárta a segítőjét a szobájába és olasz területre szökött. A szökés okai nem tisztázottak, ő maga nem nyilatkozott erről hivatalosan. Ugyanakkor nagynénje, akivel közeli kapcsolatban volt, azt válaszolta a kérdést vizsgáló magyar hírszerzőtisztnek, hogy az unokaöccse két dolgot mondott neki az ügyről: mélységesen zavarta és megsértődött, hogy az egész ügyet rá akarják fogni. Mindezt úgy, hogy az egyház érdekeire való tekintettel elvárják tőle az

³⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés KLINGER fn. hírszerző ügynöktől, 1964. március 19.

³⁵ KENT, Peter C.: *The Lonely Cold War of Pope Pius XII: The Roman Catholic Church and the Division of Europe, 1943–1950*. McGill-Queen's University Press, Montreal-Kingston, 2002. p. 288.

³⁶ *Le truffe di don Cippico*.

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1998/03/27/le-truffe-di-don-cippico.html>;
letöltés: 2019.05.06.

inkriminált személyek homályban tartását, miközben Guidetti intézte a legkétségesebb ügyeket. A másik oka pedig az volt, hogy a pápától jobban félt a korábbi, nem egyházi személyhez méltó életmódja miatti felelősségre vonástól, mint a világi hatóságoktól.³⁷

A L'Osservatore Romano aznapi, 1948. március 5-i számában megírta, hogy Prettnér-Cippicót terheli a felelősség az egész ügyért, amelyről a pápa nem tudott. Tettei következményeként azonnali hatállyal kizárták az egyházi rendből, elvesztette az államtitkársági állását és egyben a monsignore címét is.³⁸

A volt prelátus bujkálása nem tartott sokáig, mindösszesen 48 óráig: a csendőrök letartóztatták, mivel a tiltott pénzügyi akciókat jelentős részben olasz területen követték el, így az ottani törvényeket is megsértették. Az elfogást tovább színezte az a tény, hogy a felfüggesztett monsignorét egy fiatal hölgy társaságában kapták el, ami a sajtó számára a legregényesebb következtetésekre adott alapot. Prettnér-Cippico a vádhatóság előtt elismerte, hogy merész pénzügyi vállalkozásai közel 600 millió lírát juttattak a kezeihez, de a sajtónak ez nem volt elég, és egy regényes csaló figurát alkottak köréje.³⁹

Az exmonsignore elmondása alapján a Vatikánban nagy riadalmat keltett a világi kézre kerülése, és próbálták meggyőzni – többek között a papi rendből történő kizárása ellenére lakosztályának és fizetésének fenntartásával –, hogy ne tegyen vallomást. Ezt annak köszönhetette, hogy kategorikusan elutasította az ügyre építve komoly egyházellenes propagandatevékenységet indító, és számára jogi védelmet kínáló kommunista párt segítségét. A bírósági eljárás lefolytatásához ugyanakkor szükséges volt Guidetti kiadása, amelyre végül nem került sor. Ennek oka az volt, hogy a Szentszék is bizottságot állított fel az ügy vizsgálatára, de annak lefolytatása közben a másik exmonsignore „*vatikáni internáltságába gondviselés-szerűen belehalt*”.⁴⁰

A perben Prettnér-Cippico Guidettire fogta a kellemetlen ügyeket, ezért a bíróság is csak a közvetítő szerepét látta bizonyítottnak, így a felperesek nem tudtak rajta kártérítést követelni. A bírósági eljárás során a vádlott elmondta, hogy hogyan hajtották végre a líra nem kellő stabilitása miatti erősen árfolyamvesztés-kockázatos tranzakciókat: erre egy filmalapot hoztak létre, amelyhez felhasználták a Vatikán nevét és az emberek szemében megbízhatónak számító hátterét, és azon keresztül teljesítették a megbízásokat. A vallomása közben végig hangsúlyozta saját közvetítőszerpét és elutasította a bűncselekmény megvalósulását.

---

³⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Határozat 1962. március 26.

³⁸ Le truffe di don Cippico.
<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1998/03/27/le-truffe-di-don-cippico.html>;
letöltés: 2019.05.06.

³⁹ A sajtó regényes állításaira jó példa, hogy még évekkel később is olyan hírekről számoltak be, amelyek arról szóltak, hogy az exmonsignore zsebében Montini bíboros államtitkár által két nappal korábban aláírt vatikáni útlevelet lapult, amellyel Svájcba tervezett szökni.
A sötétség atyja és cinkosai! Komárommegyei Dolgozók Lapja, 7. évfolyam 62. szám, 1952-08-02.
https://library.hungaricana.hu/en/view/KomaromEsztergom24ora_1952_08/?query=cippico&pg=3&layout=s; letöltés: 2019.05.06.

⁴⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Határozat 1962. március 26.

Végül Edoardo Prettnner-Cippicót tizenegyrendbeli csalásért kilenc év letöltendő börtönbüntetésre ítélték, amelyet fellebbezése után öt évre csökkentettek.⁴¹ Ebből végül mindössze két évet kellett leülnie a híres Regina Coeli fegyintézetben,⁴² mivel 1956-ban felülvizsgálták az ítéletet és annak végrehajtását felfüggesztette a másodfokú bírósági döntés.⁴³ Az ügyet végül ténylegesen csak 1964-ben zárták le, amikor az olasz Legfelsőbb Bíróság határozatban megsemmisítette a korábbi ítéletet annak nem elégséges bizonyítottsága és elévülése okán.⁴⁴

Helyzete az ítélet következményeként

Prettnner-Cippico a per során hallgatott azokról az adatokról, amelyek érinthetik Vatikán belső köreit, így hivatalosan a Vatikán nem kompromittálódott, amivel igen nagy szolgálatot tett az egyháznak. Későbbi álláspontja szerint összességében megértette a Vatikán intézkedéseinek szükségességét, az egyházi rendből való felfüggesztését, a pápa által történt nyilvános megtagadását, rokonainak viselkedését, de ezek – legalábbis ahogy kifelé mutatta – nem ingatták meg a Szentszékhez és az egyházhoz való hűségét. A Vatikán jelképes ellenszolgáltatás fejében meghagyta részére korábbi szolgálati lakosztályát a Via Porta Angelicán, sőt, az Államtitkárság rendszeresen tanácsadóként foglalkoztatta, amelyért havi fizetést kapott, és keresete kiegészítése gyanánt egyházi könyvek fordításának lehetőségét biztosították számára. Az ebből befolyó összegek lehetővé tették, hogy nevelőanyjával és háztartási alkalmazottjával együtt szerényen éljen.

Nyilvános és teljes egyházi rehabilitálásáról XII. Piusz alatt szó sem lehetett a korábbi nyilvános elítélése okán. A pápa halála után Tardini bíboros karolta fel az ügyét, amelynek következtében XXIII. János pápa 1959-ben személyesen döntött az egyházi rendbe való visszahelyezéséről, megengedve számára a lakásán történő privát misézést, de papi ruhát ekkor még nem viselhetett. Utóbbit csak 1964-ben engedélyezték számára.⁴⁵

A francia modernista egyházi állásponhoz közel álló elveit az 1962-ben megjelent „*Az egyház 2000 felé*” című könyvében fejtette ki, amely megjelenésével újabb támadásoknak tette ki magát a konzervatívabb vonalat képviselő vatikáni személyek részéről. Számukra Prettnner-Cippico neve továbbra is egyet jelentett a volt valutacsempésszel, aki újabban a Vatikán és a kommunizmus közötti közeledés hívének csapott fel, és azzal támadást sző ellenük. A könyvében egyébként ténylegesen írt a kommunista országokhoz való közeledés szükségszerűségéről, továbbá kritikákat fogalmazott meg a Római Kúria tevékenységében meglévő korlátokkal kapcsolatban, amelyek véleménye szerint akadályozták az egyház fejlődését.⁴⁶

⁴¹ VAJONT, *il Capire: L'anonima DC. Trent'anni di scandali da Fiumicino al Quirinale*. Milano, 1977. <http://www.vajont.info/anonimaDC.html>; letöltés: 2019.05.06.

⁴² STAUFFER, David H. (szerk.): *Foreign Relations of the United States, 1948, Western Europe, Volume III*. United States Government Printing Office, Washington, 1974. p. 851. https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1948v03/pg_851; letöltés: 2019.05.06.

⁴³ PUNZO, Giovanni: *C'ERA UNA VOLTA*. Quando anche in Vaticano le spie erano una cosa seria. <https://www.remocontro.it/2015/11/07/cera-volta-quando-in-vaticano-spie-erano-seria/>; letöltés: 2019.05.02.

⁴⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1964. december 31.

⁴⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1964. október 15.

⁴⁶ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1962-1963 tervidőszakra vonatkozóan.

A magyar állambiztonság látókörében

Prettner-Cippico 1961 környékén került a magyar római rezidentúra érdeklődési körébe, méghozzá Carlo Azzimondi olasz újságírón, korábbi római katolikus papon – akkor társadalmi kapcsolatuként nyilvántartott személyen – keresztül, aki több, a magyar hírszerzésnek végül sok információt szállító személyt hozott a látókörébe. Az újságíró a volt monsignorét szabadulása után nem sokkal ismerte meg, és kapcsolatuk során Prettner-Cippico többször hajlandó volt értesítéseket adni számára az Államtitkárságról, illetve általános vatikáni politikai kérdésekről. Azzimondi elmondása alapján egy esetben fizetett is az információért 20 000 lírát, amelyet kérdés nélkül elfogadott. Kettejük kapcsolata Azzimondi újságírói pályája elhagyása után is megmaradt.

Az akkori római konzul, Bogye János r. százados (akkor használt fedőneve szerint „GALLAI JÓZSEF”) érdeklődést mutatott az exmonsignore felé, és kérte a volt újságíró barátját, hogy hozzon össze számára egy találkozót Prettner-Cippicóval, akit ettől kezdve „ENGEL” fedőnéven említene az iratokban. A legenda szerint „ARNOLD”,⁴⁷ akit a könyvkiadás területéről ismert, és egyben a magyar nagykövetség egyik tisztviselője volt, megkereste Azzimondit néhány egyházi témájú kérdéssel, amelyekre az nem tudott válaszolni, ezért „ENGEL”-hez irányította őt. Bogye kérte, hogy a beajánlásánál figyelje meg a diplomáciai személy említésére adott reakcióit. „ENGEL” pozitívan vette az érdeklődést és a találkozásra felajánlotta a 1961. szeptember 14. 18.30 órai időpontot.

Bogye János el is ment a találkozóra, ahol ismertette Prettner-Cippicóval, hogy ő foglalkozik a magyar nagykövetség vatikáni és kulturális ügyeivel is, és azért fordult hozzá, mert egyházügyi kérdésekben járatanok. A nagykövetségen nincs ilyen tudású tanácsosuk, és ezért őt kérnék fel szakmai tudása és közös jó barátjuk, Azzimondi úr ajánlása miatt. A tényleges kérdésük pedig Liszt Ferenc egy 1866. júniusi, a Sixtina teremben tartott koncertjére vonatkozott, amelyről nem rendelkeztek ismerettel. Továbbá arról sem volt tudomásuk, hogy a Vatikánál hogyan érdeklődjenek ezzel kapcsolatban, illetve ha egyáltalán hozzáférhetőek ezek az iratok, akkor azokat milyen protokoll szerint kaphatnák meg. „ENGEL” elmondta röviden a pályáját, a levéltárosi tapasztalatait és azt is, hogy ugyan már nem dolgozik ott, de továbbra is tartja a kapcsolatot az Államtitkárságon dolgozó barátaival. Így utána tud érdeklődni és szívesen áll a rendelkezésükre.

Az említett és az azt követő találkozók értékelése alapján Bogye megállapította, hogy a legenda működőképesnek bizonyult, mivel a célszemély nem talált semmilyen kivétnivalót a közeledésükben, és sikerült további kapcsolattartásra ösztönözniük. Kiemeli, hogy hajlandó volt számukra jelen idejű kérdésekről is nyilatkozni, úgyhogy a kapcsolatfelvételt mindenképpen pozitívnak kell értékelniük. A konklúziója, hogy a vele való foglalkozás célszerű, mivel lehetőségei és tudása vatikáni objektumhoz kapcsolódnak. Megemlíti, hogy a kapcsolatot a fokozatosság elvének betartásával kezelte, és a folyamatosság tétel közben lehetőségük nyílt tanulmányozni a célszemélyt,

⁴⁷ A fedőnév vélhetően Holik-Barabás Gyulát, azaz Banfi Florio nevű magyar emigráns tudós ügynököt takarja. FEJÉRDY András: „Hontalanok”. A római emigráns papok, a magyar kormányzat és a Vatikán új keleti politikájának kezdetei. Történelmi Szemle, 51. évfolyam, 2009. pp. 59–89. http://real-j.mtak.hu/5751/1/TortelenmiSzemle_2009.pdf; letöltés: 2019.05.06.

és ezen időszak alatt igazolódni látszanak a róla szóló, korábban megszerzett információk. Utóbbiak alapján megközelíthető személynek tartja, de azt nem sikerült még tisztáznuk, hogy miért annyira készségesen segítőkész.⁴⁸ A kapcsolat mélyülésével fokozatosan előtérbe került az egyes aktuálisabb eseményekről, hírekről való társalgás, majd eleinte kisebb, de fokozatosan komplexebbé váló feladatként jelentősebb személyek, illetve aktualitás írásban történő értékelése.⁴⁹

A budapesti központ is megerősítette, hogy jó volt „ARNOLD”, illetve Bogye értékelése, és hasznosnak tűnik számukra is az „ENGEL”-lel történő foglalkozás.⁵⁰ Értékelésük szerint a hírszerző ügynökjelölt meglévő és potenciális lehetőségei különleges személylé tehetik a központ és a rezidentúra számára. Értékelésük szerint alkalmazhatósága automatikusan adódik abból a tényből, hogy az Államtitkárságon közel 30 évet dolgozott, és egyszerű fogalmazóból a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregáció irattárának vezetője lett. Kiemelik, hogy az őt ért botrányok ellenére is az Államtitkárság finanszírozza a lakhatását, sőt rendszeresen alkalmazza anyagok fordításában, tanulmányozásra és értékelésre. Nem ellenőrzött értesüléseik szerint az Államtitkársághoz tartozó vatikáni fordítóiroda (egyik) vezetője.⁵¹

Az Államtitkárságon elsősorban az idősebb generációhoz tartozó személyek alkotják a kapcsolatait, ebből kifolyólag az Államtitkárságról való kikerülése óta odakerült fiatalabbakat kevésbé ismeri. Legközelebbi kapcsolatának Valentin államtitkársági tanácsost nevezte meg. Ezen kívül több kardinálist, sok püspököt, nunciust és egy sor kongregációvezető hivatalnokot ismer személyesen, sőt a felsorolt személyek – állítása szerint – rendszeresen felkeresik a lakásán. Ezek a lehetőségei személyi helyzetének még nem teljesen rendezett állapota miatt kevésbé használhatóak a rezidentúra számára, de ez várakozásaik szerint csak javulni fog.

„ENGEL” tanulmányozása során hangsúlyt fektettek arra, hogy felmérjék a kapcsolatait és hírszerzési lehetőségeit, illetve ezeket próbálják minél jobban becsatornázni az információszerző munkába. A fő érdeklődési területüket az 1962. október 11. – 1965. december 8. között zajló második vatikáni zsinatot érintő, illetve a zsinattal párhuzamosan futó, egyedi és különleges esemény, az 1964. szeptember 15-én aláírt vatikáni–magyar részleges megállapodás⁵² előkészítésével összefüggésben lévő információi jelentették. További kiemelt érdeklődési területet alkotott – mivel a BM III/I-4 Osztály nem rendelkezett kellően friss és pontos értesülésekkel a korszakban aktuálisan igen jelentős változásokon átmenő területet érintően – az Államtitkárság felépítésére, személyi változásokkal kapcsolatos információk megszerzése.⁵³

⁴⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1961. szeptember 16. + Bogye János csatolt kiegészítése.

⁴⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Határozat (nincs dátum, a dosszié 68. oldalán található).

⁵⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Utasítás (nincs dátum, a dosszié 66. oldalán található).

⁵¹ Elmondása szerint francia és orosz nyelvű sajtót, nyílt forrásból származó anyagokat fordít és dolgoz fel az Államtitkárság részére. Ezt nem hivatalosan csinálja – mondotta –, hanem az Államtitkárságon lévő barátainak felkérésére, különösen az afrikai és az ázsiai országok problémái iránt érdeklődik, és ebben szeretné specializálni magát.

ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1962-1963 tervidőszakra vonatkozóan.

⁵² A magyar–vatikáni korabeli kapcsolatokról lásd: FEJÉRDY András: Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat 1959–1965. MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2011.

⁵³ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1962-1963 tervidőszakra vonatkozóan.

A kezdeti időszakban adott információ megítélésénél elsősorban nem azok titkossági fokát, hanem írásbeliségüket értékelte a magyar fél. A központ szerint az ügynökjelölt szóban adott jelentéseinek értéke titkosság, felhasználhatóság szempontjából nagyobb, mint az írásban adottaké. „ENGEL” vatikáni kapcsolataival tartott Vatikánon kívüli találkozóiáról adott adatai szerint ezek a kapcsolatok tájékozottak és fontos hírforrásokká válhatnak. A kapcsolat teljes kihasználhatóságát ugyanakkor komolyan gátolta a volt monsignore helyzetének rendezetlensége.⁵⁴

Az ügynökjelölt mélyebb bevonását a következő elképzelések alapján tervezték végrehajtani:

1. A köztük alakuló baráti kapcsolatra, személyi szimpátiára alapozva. Ezt tekintették az első fokozatnak, de közel sem elégségesnek a titkos együttműködés megvalósításához.

2. Prettner-Cippico vallásos meggyőződése, az egyházhoz való hűsége nem zárja azt ki, hogy nagy hatással voltak rá a Vatikán ellene irányult intézkedései, amelyek személyi és hivatali karrierjének bukásához vezettek. Emiatt vélelmezhető, hogy ez jelent olyan lehetőséget, amelyet jól kihasználva közelíthetik magukhoz elvi, baráti és személyes alapon is. Ezt megkönnyítheti számukra az, hogy továbbra is sokan támadják korábbi cselekedetei és a kommunizmushoz való közeledést szorgalmazó magatartása miatt.

3. Anyagi alapon történő fejlesztés. Ez a központ szerint is kétségtelenül szerepet játszhat az ügy előrehajtásában. Az alakuló kapcsolat kezdetén az anyagi alapot egyre értékesebb tárgyi ajándékozás keretében oldották meg. Ugyan az anyagi vonatkozású célzásokat rendszeresen visszautasította, de az ajándékot minden esetben a „ne csináljon ebből gondot” kötelességszerű kijelentése mellett azonnal és szívesen elfogadta. Bogye r. százados szerint érzékelhető, hogy ezek az ajándékok bizonyos mértékben kötelezik őt az együttműködésre, ezért ezt rendszeres ajándékozással kell kihasználniuk. Javaslat alapján különösen olyan luxus dolgokon keresztül, amelyek hasznosak, és biztos, hogy saját magától olyat nem venne anyagi helyzete miatt. A környezettanulmány szerint egyébiránt pénzügyi helyzete rendezettnek látszik, de különböző utalásaiból arra következtetnek, hogy alacsonyabb életszínvonalon él, mint amelyet korábban megengedhetett magának.

4. Kompromittálási alap. Megállapításuk szerint ennek az információszerzés fokozatos elmélyítésében kell jelentkezni, oly módon, hogy tájékoztatásán és nem utolsó sorban személyek feldolgozásán keresztül kompromittálja magát. Ezt elősegíti annak a tudata, hogy az általa adott ismereteket Bogye legális hivatalából fakadóan mint követségi alkalmazott a magyar Külügyminisztériumba terjeszti fel.⁵⁵

A magyar állambiztonság saját eszközeivel megpróbálta az ügynökjelöltet minél jobban megismerni, ezért segítségért fordult a szocialista társszerveikhez, ahonnan a következő információkat kapta rá vonatkozóan:

---

⁵⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1963. július 16.

⁵⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1962-1963 tervidőszakra vonatkozóan.

A román társszervek válasza: „Cippico korábbi prelátus és XII. Piusz bizalmi embere volt. Akkoriban elköltött 100 millió olasz lírát, amiért őrizetbe vették és kihallgatták. Adataik szerint a német megszállás alatt olyan feladatokat kapott, hogy a Vatikán részére feketén szerezzen valutát és kincseket. Ő foglalkozott néhány olasz tőkés pénzének átutalásával svájci, angol és amerikai bankokba.”⁵⁶

A lengyel társszervek lényegesen hosszabb válaszukban írnak a volt monsignore pénzügyi spekulációjáról, amely után egyházi rangjától megfosztották. Tudomásuk szerint feladatához tartozott nem megnevezett pénzek külföldre való átutalása, arany és más ékszerek az Amerikai Egyesült Államokba és Argentínába való kivitele, amerikai dohány bevitel Olaszországba, valamint ismert, gazdag olasz családok értékeinek megőrzése. Tudomásuk szerint ezeket az értékeket magának kaparintotta meg, és e célból lakásán álbetöréseket hajtatott végre.⁵⁷

A szovjet társszervek válasza: „Cippico a vatikáni államtitkárság levéltárának munkatársa volt. Az 1948-as anyagaikban szerepel. Akkortájt az olasz sajtó azt írta róla, hogy rendszeresen lopkodta a titkos iratokat a levéltárból és azokat – vélhetően Jugoszláviának – szláv országoknak eladta.”⁵⁸

A kapott válaszok alapján a magyar központ óvatosságot kért a vele való foglalkozással kapcsolatban.⁵⁹

A hálózati munka kezdete

A központ utasításának megfelelően Bogye János belekezdett „ENGEL” mélyebb bevonásába, a kapcsolatot az 1963. október 3-i találkozójukon sikerült is némileg más alapokra helyezni. Megállapodtak a kapcsolat folyamatossá tételében, és a hírszerző felvetésére Prettnner-Cippico az ajándékok helyett a jövőre vonatkozóan inkább azoknak az értékét kérte. A találkozó abból a szempontból is mérőföldkőnek számított, hogy ekkor adott át először írott formában bizalmasnak tekinthető információt.⁶⁰

A találkozót követő újabb anyagátvételek során „ENGEL” jelentős számú beszámolót készített a zsinati bizottságok munkáiról; a szocialista országokból érkezett püspökök fogadtatásáról és az általuk mondottak Vatikánon belüli visszhangjáról; a zsinaton részt vevő egyes országok tárgyalási stratégiájáról, egyéb őket érintő

⁵⁶ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – A román társszervek válasza 1963. június 7.

⁵⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – A lengyel társszervek válasza 1963. augusztus 8.

⁵⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – A szovjet társszervek válasza 1963. június 4.

Vö. ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – A szovjet társszervek válasza 1965. május 25.

Az 1947. és a 1948. évi hálózati anyagaikban szerepel egy Cippico mint a Szentszéki Államtitkárság Rendkívüli Ügyek Szekciójának irattárosa. Hírforrási adataik szerint ez a szekció legális és illegális információgyűjtéssel foglalkozik, méghozzá elsősorban a szocialista országokkal kapcsolatosan. 1948 elején kiderítették róla, hogy kommunista szláv országoknak adott el érzékeny anyagokat. Egyéb értesülések szerint Cippico Jugoszlávia javára kémkedett. Elvtelen, bármilyen csalásra kész, erkölcsileg züllött elemnek tartják.

⁵⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1963-1964 tervidőszakra vonatkozóan.

⁶⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1963. október 7.

kérdésekről; a magyar katolikus egyház helyzetére vonatkozó kérdésekről⁶¹ és az Államtitkárságot érintő személyi változásokról, illetve az új személyek jellemzéséről. Honorálásként a jobb minőségű jelentésekért a magyar fél 30 000 lírát fizetett, ugyanakkor Bogye megjegyezte, hogy az írásként még nem tükrözi az anyagi ráfordításukat. Ezeken túl értesítette a tartóosztályt, hogy az Államtitkárság egy olyan informális, magától eltávolított szervezet felállítását tervezi, amely összefogná azokat a szereplőket, amelyek ugyan laikus státuszúak, de jelentős forrást jelenthetnek a Szentszék számára anyagi és egyéb, például információs források tekintetében is, ugyanakkor státuszukból kifolyólag nem tarthatnak fent velük hivatalos kapcsolatot. Ennek az élére pedig elképzelhető, hogy Prettnér-Cippicót szánják.⁶²

A kapcsolat leginkább anyagi és bizalmi alapon történő fejlesztése során Bogye nem sokkal később előállt azzal a kérdéssel, hogy számíthat-e az együttműködésük további kiszélesítésére,⁶³ például dokumentumok szerzésére, természetesen csak addig a korlátig, ameddig „ENGEL” számára – mint egyházhoz hű személynek – ez belefér. Az ügynök nem zárkózott el ettől a lehetőségtől, de jelezte, hogy amíg a korábban említett szervezet létre nem jön, addig nem rendelkezik még megfelelő lehetőségekkel. Állítása szerint ez a közeli jövőben változni fog.⁶⁴

A várakozás meghozta a gyümölcsét, és nem sokkal később be is következett ez a változás: az egyik 1964. júniusi jelentésében már arról számol be a kapcsolattartójának, hogy felállt az említett hivatal Centrum Catholicum de Publicis Relationibus (Centro Catolico per Relazioni Publici)⁶⁵ néven a Vatikánhoz tartozó Kancellária épületében. Ugyan hivatalosan nem ő, hanem a Keleti Kongregáció egyik tagja, Adone Terzairo vezeti, aki éppenséggel „ENGEL” jó barátja. Az ügynök elmondása alapján ekkor személyében ugyan el volt zárva a nyilvánosság elől, de technikailag ő vezette a központot.⁶⁶ A munka beindítása céljából magánlevelet írt egy sor püspök, nuncius barátjának, mivel a létrejövő központ feladata különböző tájékoztatók szerkesztése és kiadása. Ennek köszönhetően „ENGEL” számára jól legendázott lehetőség nyílt különböző témákban és

---

⁶¹ Érdekes adalék a későbbiekben, hogy az egyik ilyen témában adott jelentés tette biztossá a magyar szervezetek előtt azt a tényt, hogy a Szentszék a bécsi nunciaturán keresztül próbál információt szerezni mind a magyar, mind a csehszlovák katolikus egyházak életére vonatkozóan.

ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Utasítás 1964. február 21.

⁶² ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1963. október 25.

⁶³ Különlegesnek tekinthető az az állapot, hogy „ENGEL” hivatalos/formai beszerzésére nem került sor, mivel többször kinyilvánította az együttműködési készségét.

ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Utasítás 1964. október 7.

Ugyanakkor a fedőnévről tudomással bírt legkésőbb 1965-től: a pénzek átvételéről szóló elismervényt eleinte „SEGRETARIO”, majd saját fedőnéven, „ENGEL”-ként írja alá.

ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1964. június 24.

Vö. ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Elismervények (a dosszié 11/1-es mellékletében).

⁶⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1964. május 15.

⁶⁵ Szabad fordításban: Közkapcsolatok Katolikus Központja. Ténylegesen majd csak a második vatikáni zsinat utolsó napjával hozzák létre abból a célból, hogy az egyes egyházkormányzati egységek statisztikai adatait, fontosabb sajtóhíreit összegyűjtsék, rendszerezék és ezekről a közvéleményt tájékoztassák. Utóbbinál külön hangsúlyt fektetnek a nemhívók tájékoztatására sajtóbulletinek kiadásával, továbbá arra, hogy a kommunista országok megfelelően ellátottak legyenek saját nyelvükön az egyházat érintő hírekkel, továbbá a vallásgyakorlást segítő kiadványokkal.

ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/3. „ENGEL” – Centrum Catholicum De Publicis Relationibus feladati szabályzata.

⁶⁶ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1964. június 24.

különböző személyeknél érdeklődni. Gyanú nélkül kérhetett betekintést például egy német érintettségű ügygel kapcsolatban a bonni nunciatúra jelentéseibe.⁶⁷ Természetesen ezek a megkeresések nem hivatalos vonalon, hanem baráti kapcsolataink keresztül jöhettek létre.⁶⁸ A hír hallatára a magyar fél megemelte 50 000 lírára a javadalmazását.⁶⁹

Az egyik ebből következő közvetlen kapcsolatszerzése monsignore Chiaurri Francesco lett, aki „ENGEL” utódja volt az Államtitkárság I. Szekció levéltárában. Megállapodott vele, hogy alkalmanként néhány nunciatúrai jelentést hajlandó számára az ebédszünetében kivinni a lakására. Ott Prettnner-Cippico beleolvashat, amiről ő majd hazatérve jegyzeteket tud készíteni.⁷⁰ Az első ilyen módon készült jelentésekről a központ megállapította, hogy azok ugyan csak korlátozottan tartoztak az érdeklődési körükbe és csak részben tartalmaztak felhasználható értesítéseket,⁷¹ de mindenképpen figyelembe kell venniük, hogy „ENGEL” az első konkrét ügynökük, aki ugyan redukált lehetőségekkel rendelkezik, de ténylegesen közel áll a Vatikánhoz.⁷² Továbbá utasították a rezidentúrát, hogy oldják meg „ENGEL” ellenőrzését olyan feladatokon keresztül, amelyek alkalmasak más források összevetésére, egyben így teszt alá vethető az együttműködési készsége is. Ezen felül felhívták a rezidentúra figyelmét, hogy következetesen tartassák be vele az általa ígért feladatok végrehajtását és dolgozzák át a kapcsolattartási protokolljukat, mivel utóbbit nem értékelik megfelelően biztonságosnak.⁷³

A kapcsolat „továbbfejlesztése”

„ENGEL” örömmel mesélte tartótisztjének, hogy a frissen alapított centrum mellett egy időre át akarják helyezni a Római Vikariátus irattárába is, ahol viszont csak 5 évnél régebbi iratokat tárolnak.⁷⁴ Ezzel kapcsolatban később azt a tájékoztatást kapta, hogy azért ebbe az intézménybe kapott beosztást, mert alkalmasnak találják rá képzettsége és gyakorlata okán, továbbá ezt is egy lépcsőként kell értelmezni a teljes rehabilitálása és egy későbbi, a Szentszék valamely hivatalába történő visszahelyezése irányába.⁷⁵

Egy nem sokkal későbbi találkozójukon Bogye rákérdezett nála arra, hogy hogyan halad az Államtitkárságról beszerzendő anyagokkal, amire Prettnner-Cippico azt válaszolta, hogy külsős személyeknek lényegileg lehetetlen még akkor is, ha

⁶⁷ Ezekből közül 18 darabot STEHLE, Hansjakob: Geheimes aus Bonn für Moskau vom Vatikan. Der vielseitige Agent Monsignore Edoardo Prettnner-Cippico und sein Nachlaß. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 51. évfolyam 2. szám, 2003. pp. 266–283. https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/2003_2_5_stehle.pdf; letöltés: 2019.05.02.

⁶⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés 1963-1964 tervidőszakra vonatkozóan.

⁶⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1964. június 24.

⁷⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1964. július 21.

⁷¹ A központ értékelése szerint 1964 közepéig 16 írásos és nyolc szóbeli információt kaptak, amelyekből négyet minősítettek értékesnek, tízet pedig felhasználhatónak, illetve tájékoztatásra alkalmasnak. Az értékesekből külön kiemelték az ENSZ és a Vatikán kapcsolatát bemutató jelentést.

ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés az 1963-1964 tervidőszakra vonatkozóan.

⁷² ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Összefoglaló jelentés az 1963-1964 tervidőszakra vonatkozóan.

⁷³ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Utasítás 1964. október 7.

⁷⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL” – Jelentés 1965. május 14.

⁷⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1965. július 28.

püspök az illető és nem a Kúrián dolgozik. Közvetlen úton nem juthat irathoz, maximum olyanhoz, amelyet feltétlenül szükségesnek minősítenek a munkájával kapcsolatban. Baráti alapon elképzelhető betekintés, illetve inkább tájékozódás, de ilyenkor is kizárólag olyan kapcsolatok jöhetnek szóba, akikben teljesen megbíznak, hogy megfelelő diszkrécióval kezelik a helyzetet. Maximum az képzelhető el, hogy az anyagokról tájékoztatást szerezzenek, de sosem eredetiben. Az ő helyzete azért más, mivel hosszú ideig dolgozott az Államtitkárságon, tehát ezen az alapon lehetősége van barátain keresztül betekintésre, figyelembe véve, hogy hivatala – ugyan nem hivatalosan – de szükségessé teszi. Allítása szerint az ilyen iratoknál két hozzájutási lehetőség van: vagy közvetlenül az előadótól vagy az irattárból. Friss, aktuális anyagok csak az előadóktól szerezhetők meg, mivel az irattárba már csak azok az anyagok kerülnek, amelyekre a munka szempontjából nincs szükség. Nem tartotta valószínűnek, hogy előadói anyagokhoz jusson hozzá nagyobb mennyiségben.⁷⁶

Hírszerzési potenciálja tekintetében komoly változást hozott az életében az, hogy a hivatalukat a második vatikáni zsinat végeztével ténylegesen is elismert státuszúvá tette az Államtitkárság, amelynek folyamánként Prettnér-Cippico számára engedélyezték, hogy az I. Szekció irattárában tanulmányozza a neki szükséges forrásokat.⁷⁷ További jelentős változást jelentett az is, hogy 1966. január 1-jétől kezdve a Vatikáni Könyvtár alkalmazottja lett⁷⁸ a korábbi hivatalainak megtartása mellett, így még gyakoribbá tehetette a Vatikán területére történő bejárását és elfogadottabbá személyét a szentszéki alkalmazottak előtt.⁷⁹

Az Államtitkárságra való bejárás rendszerről elmondta, hogy igen szigorúan van szabályozva, amely minden kívülről bemenő személyre – tehát a püspökökre, érsekekre is – érvényes rendelkezés. Az épületbe csak akkor engednek be bárkit is, ha valaki várja a bent tartózkodók közül, illetve személyesen vagy telefon előre kéri az őrségtől a beengedést. A beengedett vendégeket csak az előszobákban kialakított tárgyalókban szabad fogadni, az irodában tilos. Ezzel akarják elkerülni, hogy a vendégek betekinthesse az íróasztalon lévő anyagokba. Megemlítette, hogy ez a kitétel rá nem vonatkozik, mivel őt személyes ismertségi alapon engedik be, emiatt nem is kell előre bejelentkeznie. Ismerősei őt mindig a dolgozószobájukban fogadják, de ez a fajta szabad mozgástere természetesen csak a barátai esetén igaz, máshova ő sem tud bejutni.⁸⁰

A feladatszabás szerint⁸¹ szükséges volt továbbá minél több információt szereznie a Vatikán (amely leggyakrabban igazából a Szentszéket jelentette)⁸² intézményeiről és felépítéséről, így természetesen az államhoz kapcsolható védelmi funkciót ellátó szervezetekről is, többek között arról, hogy létezik-e a Vatikánnak

⁷⁶ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1965. június 30.

⁷⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1965. december 14.

⁷⁸ Ez a megbízatása csak egy évig tartott, mivel 1967-ben innen ment nyugdíjba, ugyanakkor a tájékoztató központi állását ezután is megtartotta.

⁷⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1966. január 5.

⁸⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1968. január 15.

⁸¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1966. február 17.

⁸² A Vatikán és a Szentszék közötti különbségről lásd: RÓNAY Miklós: A Szentszék és a Vatikán Városállam viszonya a közbeszédben és a jogban. *Külvügyi Szemle*, 3. évfolyam 3–4. szám, 2004. pp. 271–297.

https://kki.hu/assets/upload/KULUGY_KulugyiSzemle_2004__3_4Renai.pdf; letöltés: 2019.05.02.

hírszerzése. Erre „ENGEL” annyit tudott válaszként mondani,⁸³ hogy a világháborúk előtt és alatt elsősorban azon területek felé folyt tényleges hírszerzés, ahol a Vatikánnak legális lehetőségei voltak, utóbbi lényegében csak a Szovjetuniót jelentette. Más országok viszonylatában a vatikáni nunciaturák végzik a legális információszerző munkát. Elmondása alapján az utóbbi állapot vonatkozik a korszakokra is, illetve a szovjetek felé az „Oroszországi Ügyekért Felelős (interdikaszteriális) Pápai Tanács” végez ilyen tevékenységet. Annyi kiegészítést tett hozzá, hogy minden bizonnyal a szerzetesrendek vonalán folyik a legjelentősebb hírszerzés, elsősorban a jezsuitákon keresztül, de nem elhanyagolható a többi rend sem. Ugyanakkor az ilyen természetű tevékenység folytatása kizárólag a rendtől és a rendfőnöktől függ, mivel elég a generális engedélye hozzá, és teljesen természetesnek kell venni, hogy a beérkező anyagokat, amennyiben fontosnak minősülnek, akkor az Államtitkárság rendelkezésére bocsájtják. Maga az Államtitkárság azonban klasszikus értelmében vett hírszerzéssel nem foglalkozik, csupán csak a nunciaturákon keresztüli legális kapcsolattartás által, az abba beleférő külpolitikai irányokba.⁸⁴

Személyi rehabilitálásának és hivatalainak köszönhetően egyre több, és a budapesti központ szerint is zömmel értékesebb információhoz jutott hozzá.⁸⁵ Ezek jelentős része a Szentszék felépítéséről,⁸⁶ a külpolitikai elképzeléseiről, a magyar egyházat érintő változásokról és egyéb, a NATO működésével, változásaival kapcsolatos⁸⁷ értesüléseket tartalmaztak.⁸⁸ Ezzel végleg „ENGEL” lett az olaszországi rezidentúra, később főrezidentúra egyik legértékesebb és legtermékenyebb ügynöke.⁸⁹

A kapcsolat kifutása

A római főrezidentúra életében gyökeres változást hozott az 1971-es év. Az olasz kémelhárítás⁹⁰ egyik legnagyobb sikerét érte el, amikor szívós munka árán, a magyar elhárítók szeme előtt fordította át a saját oldalukra Száll József⁹¹

⁸³ Közben Bogye János r. századost 1965 végétől Kozdon János r. őrnagy váltotta a tartójaként, akit később Zsigmond/Zsiga Ferenc r. őrnagy, illetve dr. Balázs József r. főhadnagy váltott.

⁸⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1965. július 28.

⁸⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/3. „ENGEL” – Jelentés 1969. december 1. Összefoglaló jelentés az 1968–1969 tervidőszakra vonatkozóan. A jelentésben szerepel, hogy az „ENGEL” által átadott információk 70%-át tudják tájékoztatásra, 20%-át pedig objektumfeldolgozásra használni, amely leginkább az Államtitkárságot jelentette. A közel 90%-os használhatósági arányt igen jónak tartják, de nehezményezik, hogy ténylegesen kevés operatív információt tartalmaz, pedig ilyen jellegűekhez is lehet hozzáférése.

⁸⁶ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Jelentés 1968. május 10.

⁸⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/3. „ENGEL” – Utasítás 1971. március 15.

⁸⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Utasítás 1966. április 5.

⁸⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL” – Értékelő összefoglaló 1966. augusztus 3.

„Engel a rezidentúra egyik legértékesebb, legtermékenyebb ügynöke. Hírszerzési lehetősége korlátozott, lényegében annak függvénye, hogy a vatikáni hivataloktól milyen anyagot kap. Kiválóan felhasználható információi értékessé teszik a számunkra végzett munkáját. Irányítható, készséges. Dokumentációk megszerzésére is lehetőségekkel rendelkezik. Igen jó kapcsolatokkal rendelkezik, de e kapcsolatokat eddig még nem dolgozták fel. Biztonsági helyzetét illetően probléma nem merült fel.”

⁹⁰ Ekkor: Servizio Informazioni Difesa (SID).

⁹¹ Száll József életéről lásd: ANDREIDES Gábor: Egy megbízható elvtárs – Száll József útja az MKP-tól a P2-ig. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2019.

<https://kiadvanyok.neb.hu/asset/phpJ5kiop.pdf>; letöltés: 2019.05.04.

olaszországi nagykövetet még a lejáró megbízatása előtt.⁹² Száll a biztos disszidálásának tudatában információkat adott át a SID számára a magyar főrezidentúra személyi állományáról és kapcsolatairól.⁹³ Ugyan a budapesti központ nem volt minden információ birtokában, de hamar érzékelték, hogy az összes műveleti tisztjüket ki kell menekíteniük, és a saját, illetve a hálózati személyeik biztonsága érdekében a velük való kapcsolattartást szüneteltetni kell.

Néhány hónappal az ügy csillapodása után azonnal felmerült, hogy kapcsolatba lépjenek vele egy harmadikországos-találkozó keretén belül, de a tényleges javaslatra még egy évet vártak. „ENGEL” tartása során fel lett készítve egy ilyen találkozó lebonyolítására.⁹⁴ Végül többszöri próbálkozásra sem sikerült tető alá hozni egy ilyen, a korábban egyeztetett jeltárgyak igénybevételével tudomására hozott kapcsolatfelvételt.⁹⁵

A megoldás az lett, hogy egy külön Magyarországról, hamis nyugatnémet okmányokkal kiutaztatott kapcsolattartót küldtek, akinek sikerült Prettnér-Cippicóval újra felvenni a kapcsolatot, amelyen keresztül egy újabb Bécsbe szervezett,⁹⁶ harmadikországos-találkozóra invitálták. Végül sem azon, sem a biztosítótalálkozóon nem jelent meg.⁹⁷ Később kiderült, hogy „ENGEL” komoly betegségekkel küzd, ezért nem lesz képes utazni. Emiatt egy konténeres átvevő-átadó rendszert dolgoztak ki, amelynél a hírgényeket és az elkészült jelentéseket Róma különböző pontjain kijelölt helyeken kellett otthagyniuk, illetve átvenniük. Ezen túl pedig időszakosan értékelő találkozókat tartottak személyes találkozó keretén belül. Mindegyik fajta kapcsolattartást Magyarországról kiküldött kapcsolattartó végezte.⁹⁸

Az időközben ismét hírszerző ügynökké minősített Prettnér-Cippico anyagai egyre kisebb arányban voltak hasznosíthatók a központ számára, de még így rendszeresen adott értékes információkat. Korára és egészségi állapotára hivatkozva javasolták, hogy minősítésük vissza társadalmi kapcsolattá, mivel minden jó szándéka és jelentősen mondható kapcsolatai ellenére egy bizonyos ponton túl képtelen eredményt felmutatni, ugyanakkor ettől még ekkor pont a néhány, kifejezetten jelentős értesülése miatt eltekintettek.⁹⁹ Közben mégsem akarták „ENGEL”-t a menet közben újraszerveződött főrezidentúrához kapcsolni, hanem úgynevezett „illegális pozícióban”, azaz a főrezidentúra számára nem láthatóan tervezték tovább foglalkoztatni, amely szerint fenntartják a kiutaztatott kapcsolattartón keresztül történő kommunikációt.¹⁰⁰

⁹² ANDREIDES Gábor: Fordulópontok Száll József életútjában – Kérdések és lehetséges magyarázatok. In: ANDREIDES Gábor – M. MADARÁSZ Anita – SOÓS Viktor Attila: Diplomácia – Hírszerzés – Állambiztonság. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2018. pp. 23–42. <https://neb.hu/asset/phpCkKpH6.pdf>; letöltés: 2019.05.06.

⁹³ STEHLE, Hansjakob: Geheimes aus Bonn für Moskau vom Vatikan. Der vielseitige Agent Monsignore Edoardo Prettnér-Cippico und sein Nachlaß. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 51. évfolyam 2. szám, 2003. p. 265. https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/2003_2_5_stehle.pdf; letöltés: 2019.05.02.

⁹⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/3. „ENGEL” – Javaslat 1972. december 10.

⁹⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/3. „ENGEL” – Jelentés 1972. október 5.

⁹⁶ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/3. „ENGEL” – Jelentés 1973. május 29.

⁹⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/3. „ENGEL” – Jelentés 1973. július 4.

⁹⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/4. „ENGEL” – Javaslat 1974. június 29.

⁹⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/4. „ENGEL” – Javaslat 1975. március 7.

¹⁰⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/4. „ENGEL” – Javaslat 1975. szeptember 22.

Az ügynökre való fokozott odafigyelésnek és az igen jelentős, éves szinten 2 200 000 líra számára kifizetett összegnek meg is lett a gyümölcse, mivel „ENGEL” még termékenyebb lett, mind a jelentések számát, mind azok tartalmi értékét tekintve, így összességében a korábbihoz képest hatékonyabb hálózati munkát végzett.¹⁰¹ Az egyik összesítő jelentés szerint az újbóli kapcsolatfelvételt követően közel 90 információt adott át, amelyből 50 értékelhető, tíz jó és hat kiemelkedő minősítést kapott, amelyekből több nunciaturai dokumentumról készült kézzel írt másolat volt.¹⁰²

Ugyanakkor ez a nagyjából hároméves aktív szakasz az ügynök folyamatosan romló egészségi állapota miatt nem volt tovább folytatható, ezért a budapesti központ javasolta a társadalmi kapcsolattá történő visszaminősítését és a római főrezidentúrára történő visszacsatolását. Ettől kezdve a kapcsolat egyre ritkábbá vált, de megmaradt Edoardo Prettnner-Cippico 1983-ban bekövetkezett haláláig.¹⁰³

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

- A sötétség atyja és cinkosai!
Komárommegyei Dolgozók Lapja, 7. évfolyam 62. szám, 1952-08-02.
https://library.hungaricana.hu/en/view/KomaromEsztergom24ora_1952_08/?query=cippico&pg=3&layout=s;letöltés:2019.05.06.
- ALVAREZ, David: Spies in the Vatican: Espionage and Intrigue from Napoleon to the Holocaust.
University of Kansas, Kansas, 2002.
- ANDREIDES Gábor: Egy megbízható elvtárs – Száll József útja az MKP-tól a P2-ig.
Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2019.
<https://kiadvanyok.neb.hu/asset/phpJ5kiop.pdf;letöltés:2019.05.04>.
- ANDREIDES Gábor: Fordulópontok Száll József életútjában – Kérdések és lehetséges magyarázatok.
In: ANDREIDES Gábor – M. MADARÁSZ Anita – Soós Viktor Attila: Diplomácia – Hírszerzés – Állambiztonság.
Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2018. pp. 23–42.
<https://neb.hu/asset/phpCkKpH6.pdf;letöltés:2019.05.06>.
- ANDREW, Christopher – MITROHIN, Vaszilij:
A Mitrohin-archívum. A KGB otthon és külföldön.
Gabo Kiadó, Budapest, 2000.
- Bogye János.
https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:13383363731916::NO::P5_PRS_ID:895106;letöltés:2019.05.03.

---

¹⁰¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/5. „ENGEL” – Jelentés 1976. március 5.

¹⁰² ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/5. „ENGEL” – Javaslat 1976. július 19.

¹⁰³ ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/6. „ENGEL” – Javaslat 1985. január 10.

- EÖRDÖGH István (szerk.): A Rendkívüli Egyházi Ügyek Szent Kongregációja Levéltárának (Vatikánváros) a magyarországi egyházakra vonatkozó forrásai 1803–1903. Szerkesztői kiadás, Szeged, 1992.
- FEJÉRDY András: „Hontalanok”. A római emigráns papok, a magyar kormányzat és a Vatikán új keleti politikájának kezdetei. *Történelmi Szemle*, 51. évfolyam, 2009. pp. 59–89. http://real-j.mtak.hu/5751/1/TortenelmiSzemle_2009.pdf; letöltés: 2019.05.06.
- FEJÉRDY András: Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat 1959–1965. MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2011.
- GRAHAM, Robert A. – ALVAREZ, David: *Nothing Sacred: Nazi Espionage against the Vatican, 1939–1945*. Frank Cass, London – Portland OR, 1997.
- KENT, Peter C.: *The Lonely Cold War of Pope Pius XII: The Roman Catholic Church and the Division of Europe, 1943–1950*. McGill-Queen’s University Press, Montreal-Kingston, 2002.
- Le truffe di don Cippico. <https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1998/03/27/le-truffe-di-don-cippico.html>; letöltés: 2019.05.06.
- OKVÁTH Imre: Jelentés a szocialista országok állambiztonsági vezetőinek titkos moszkvai tárgyalásairól 1955. március 7–12. *Hadtörténelmi Közlemények*, 114. évfolyam 4. szám, 2001. pp. 689–706.
- PILCH Jenő: *A hírszerzés és kémkedés története*. I. Kassák Kiadó, Budapest, 1998.
- PUNZO, Giovanni: C’ERA UNA VOLTA. Quando anche in Vaticano le spie erano una cosa seria. <https://www.remocontro.it/2015/11/07/cera-volta-quando-in-vaticano-spie-erano-seria/>; letöltés: 2019.05.02.
- RÓNAY Miklós: A Szentszék és a Vatikán Városállam viszonya a közbeszédben és a jogban. *Külügyi Szemle*, 3. évfolyam 3–4. szám, 2004. pp. 271–297. https://kki.hu/assets/upload/KULUGY_KulugyiSzemle_2004__3_4Renai.pdf; letöltés: 2019.05.02.
- SOMORJAI Ádám: Agostino Casaroli bíboros levéltári hagyatéka. *Levéltári Szemle*, 67. évfolyam 1. szám, 2017. pp. 5–15. http://epa.oszk.hu/03000/03048/00005/pdf/EPA03048_leveltari_2017_1_005-015.pdf; letöltés: 2019.05.03.
- STAUFFER, David H. (szerk.): *Foreign Relations of the United States, 1948, Western Europe, Volume III*. United States Government Printing Office, Washington, 1974. http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1948v03/pg_851; letöltés: 2019.05.06.

- STEHLE, Hansjakob: Geheimes aus Bonn für Moskau vom Vatikan. Der vielseitige Agent Monsignore Edoardo Prettnner-Cippico und sein Nachlaß. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 51. évfolyam 2. szám, 2003. pp. 263–283. https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/2003_2_5_stehle.pdf; letöltés: 2019.05.02.
- TÓTH Eszter: A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990. Betekintő, 2011/2. szám. pp. 68–107. https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_2.pdf; letöltés: 2019.05.04.
- UJHÁZI Lóránd: Kánonjogi szempontok az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság kapcsolatához. In: UJHÁZI Lóránd – KALÓ József – PETRUSKA Ferenc (szerk.): Budapest-jelentés a keresztényüldözésről 2019. Háttér Kiadó, Budapest, 2019. pp. 239–262. <https://iccphungary.com/assets/files/Budapest%20jelent%C3%A9s%20a%20kereszt%C3%A9ny%C3%BCld%C3%B6z%C3%A9sr%C5%91%202019.pdf>; letöltés: 2019.05.02.
- UJHÁZI Lóránd: Újabb módosítás a szentszéki struktúrában: a vatikáni Államtitkárság harmadik szekciója. Acta Humana – Emberi jogi közlemények, 6. évfolyam 4. szám, 2018. pp. 143–164. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/actahumana/article/download/951/302/4478>; letöltés: 2019.05.03.
- VAJONT, il Capire: L’anonima DC. Trent’anni di scandali da Fiumicino al Quirinale. Milano, 1977. <http://www.vajont.info/anonimaDC.html>; letöltés: 2019.05.06.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára beszerzési dossziék

- ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/1. „ENGEL”.
- ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/2. „ENGEL”.
- ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/3. „ENGEL”.
- ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/4. „ENGEL”.
- ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/5. „ENGEL”.
- ÁBTL 3.2.1. Bt-1966/6. „ENGEL”.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára munkadossziék

- ÁBTL 3.2.3. Mt-889/3. „ENGEL” – Jelentés 1968. november 26.
- ÁBTL 3.2.3. Mt-890/17. „KLINGER” 62/2–3.

Bevezetés

Jelen tanulmány a szandzsáki bosnyákok autonómiatörekvéseit állítja középpontba, ugyanakkor – egyfajta viszonyítási alapként – kitekintést kíván nyújtani a szomszédos Koszovóban lezajlott, annak státuszát érintő eseményekre is. A máig nem egyértelmű jogállású állam 2008-ban egyoldalúan nyilvánította ki függetlenségét Szerbiától. Bár az elszakadását támogató kormányok és szervezetek szerint ez a megoldás kizárólag az egyedi helyzetre vonatkozhatott,¹ rendre előfordul, hogy egyes államok, illetve kisebbségek nézőpontjuktól függően veszélyes, vagy épp jól használható precedensként hivatkoznak Koszovó esetére.²

Szerbia más határ menti, nem szerb etnikumú lakossággal rendelkező részein is időről időre az autonómia kérdésének feszegetésével igyekeznek megoldást keresni a problémákra. Ezek egyike a Montenegró északi részén is folytatódó Szandzsák, amelynek egyes részein – 12 községből ötben – a bosnyákok helyi többséget alkotnak.

A Szandzsák-kérdés kapcsán a média, illetve egyes politikusok és biztonságpolitikai szakértők is előszeretettel hivatkoznak Koszovóra. Az analógiakeresés nem tűnik teljesen légből kapottnak, hisz mindkét esetben olyan, gazdaságilag elmaradott térségről van szó, amely kiemelkedő jelentőségű a szerb nemzet, illetve a szerb ortodox egyház története szempontjából, de az ott élő iszlám vallású (bosnyák és albán etnikumú) népek jelenléte is sok évszázados múltra tekint vissza. Természetesen a különbségekre is számos példát lehet említeni, ilyen például az érintett területek státusza a jugoszláv államszövetségben belül.

Koszovó a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságban a szerb tagköztársaság többségében albánok lakta autonóm tartománya volt. 1974-től csaknem tagköztársasági jogokkal rendelkezett, ám azokkal ellentétben még elméleti lehetősége sem volt az elszakadásra. Tito 1980-ban bekövetkezett halála után a nacionalista szerb vezetés egyre fokozta a koszovói albánok elnyomását, majd 1989-ben a tartomány autonómiája felfüggesztésre került. Függetlenségüket ezt követően évekig békés módon, passzív ellenállással, párhuzamos intézmények létrehozásával igyekeztek kivívni, tömegesen csak nyolc évvel később fordultak a fegyveres ellenállás mint megoldás felé. 1999-re már a nemzetközi közösség számára is nyilvánvalóvá vált, hogy a miloševići politika a szerb ortodox egyház szent földjének számító tartomány albánoktól való megtisztítását tűzte ki célul. Végül a NATO – humanitárius szempontokra hivatkozva – légitámadásokat hajtott végre jugoszláv célpontok ellen, így kényszerítve a szerb vezetőket tervei feladására. Az 1998–1999-es háború után Koszovó – amelynek lakosságát az 1990-es évekre több mint 90%-ban albánok tették ki –

---

¹ „Sui generis” koncepció.

² BERKES Márton: A koszovói államiság dilemmái 2015-ben. *Külügyi Szemle*, 14. évfolyam 4. szám, 2015. pp. 52–75. https://kki.hu/assets/upload/Berkes_Merton.pdf; letöltés: 2020.04.28.

nemzetközi igazgatás alá került. A függetlenség egyoldalú kikiáltására a nemzetközi közösség irányításával folyó, több éves sikertelen egyeztetési folyamatot követően került sor. Ez azonban nem jelentette a területi vita lezárását. A megoldás jelenleg Szerbia EU-csatlakozási folyamatától remélhető, mivel a szerb állam integrációjának előfeltétele, hogy normalizálnia kell a kapcsolatát Koszovóval.³

1. térkép. A Szandzsák elhelyezkedése és a bosnyák lakosság (összességében 48,4%) aránya községenként, a 2011. évi népszámlálási adatok alapján⁴
 Szerk.: Lángné Petruska Szidónia

³ ROHAN, Albert: Kosovo's path to independence. https://www.ecfr.eu/article/commentary_kosovos_path_to_independence; letöltés: 2020.04.28.
⁴ Népszámlálási adatok, valamint az interneten fellelhető térképek alapján. Szandzsák (régio). [https://www.wikiwand.com/hu/Szandzsák_\(régio\)](https://www.wikiwand.com/hu/Szandzsák_(régio)); letöltés: 2020.05.09.
 Bosniaks of Montenegro. https://en.wikipedia.org/wiki/Bosniaks_of_Montenegro; letöltés: 2020.05.09.
 Comparative Overview of the Number of Population in 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 and 2011. Statistical Office of the Republic of Serbia, Belgrade, 2014. <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Knjiga20.pdf>; letöltés: 2020.05.09.
 Census of Population, Households and Dwellings in Montenegro. Statistical Office of Montenegro – MONSTAT, Podgorica, 2011. [https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/knjiga_prvi%20rezultati\(1\).pdf](https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/knjiga_prvi%20rezultati(1).pdf); letöltés: 2020.05.09.

A következő fejezetek célja tehát egyrészt a szandzsáki autonómiatörekvésekkel kapcsolatos lényegesebb mozzanatok áttekintése, másrészt – a koszovói eseményekkel is összefüggésben – a tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy mekkora esélye van a szandzsáki etnikai ellentétek fegyveres konfliktussá történő eskalálásának, illetve a térség autonómiájával kapcsolatos valamelyik elképzelés megvalósulásának.

A Szandzsák státuszának alakulása az oszmán kortól az 1990-es évekig

A mai Szerbia délnyugati és Montenegró északkeleti részén elhelyezkedő, összesen körülbelül 8400 km²-nyi területű történelmi geopolitikai régió, a Szandzsák (Sandžak/Санджак) bosnyák és szerb lakossága között – a Balkánon nem egyedülálló módon – vita tárgyát képezi, hogy melyik nép élt korábban a területen. Bizonyos, hogy a középkorban a régió a Nemanjić-dinasztia által vezetett első szerb állam része volt, amelynek fővárosa, Raš a mai Novi Pazar környékén volt. A 9. századtól itt épültek fel Szerbia legrégebbi templomai és kolostorai, a terület lélektani jelentősége a szerbek számára tehát vitathatatlan. Ugyanakkor egyes elméletek szerint a bosnyákok – az őshonos illírek leszármazottjaiként – már a szerb uralom előtt jelen voltak a területen.

Az oszmán fennhatóság időszaka nem sokkal az első rigómezei csatát (1389) követően köszöntött be a területen. 1396-ban ez még csak a települések egy részét érintette, amelyeken egy ideig a szerb és az oszmán adminisztráció párhuzamosan működhetett. A második rigómezei csatát (1448) követően azonban már az egész régió oszmán uralom alá került, ami jelentős változásokat vont maga után.⁵

Egyfelől, erőteljes iszlamizáció folyt a területen, a népesség egy része áttért az iszlám vallásra – ami a bosnyák identitás szempontjából napjainkig meghatározó. Másfelől, a hódítók viszonylag fejlett, áttekinthető közigazgatási rendszert alakítottak ki, ennek egyik elemét nevezték szandzsáknak, ami a török sancak (zászló) szóból ered.⁶ Ekkor alakultak ki a Novi Pazar-i történelmi Szandzsák határai, amelynek egysége évszázadokig megmaradt.⁷ A területet jelentőségét főképp geostratégiai helyzete, illetve a rajta áthaladó, a Balkán déli, délkeleti részét a „nyugati világgal” összekötő, katonai és kereskedelmi szempontból egyaránt értékes utak adták.⁸

---

⁵ JANJIĆ, Dušan – BAKIĆ, Sarina – ČAGORVIĆ, Nebojša – KRSTIĆ DRAŠKO, Marija; – SPAHIU, Nadxmedin – PLOJOVIĆ, Safuadan – RAŠEVIĆ, Mirjana: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁶ NAGY Zoltán András: Egy újabb balkáni „lőporos hordó”: Szandzsák. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 10. kötet, 2009. pp. 339–347.

<http://www.pecshor.hu/periodika/2009/nagy.pdf>; letöltés: 2020.05.08.

⁷ Egyes források szerint korábban négy, ma Bosznia-Hercegovina területén található község is a Novi Pazari Szandzsákhoz tartozott.

JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁸ Uo.

A 19. század második felétől a Szandzsák státuszát illetően is mozgalmas időszak vette kezdetét, mivel az oszmán birodalom kiszorítását kísérő nagyhatalmi egyezkedések következtében a terület többször is „gazdát cserélt”.

Az első fordulópontot az 1877–1878-as orosz–török háborút követő berlini kongresszus jelentette, amely elismerte Szerbia és Montenegró függetlenségét, a Novi Pazar-i Szandzsák viszont az Oszmán Birodalom része maradt – területén ugyanakkor a Bosznia-Hercegovina okkupálására jogot szerzett Osztrák–Magyar Monarchia is helyőrséget tarthatott fenn. Ez egészen 1908-ig így maradt, amikor a Monarchia annektálta Bosznia-Hercegovinát és kivonult a Novi Pazar-i Szandzsákból, amely fölött a hatalmat a következő négy évben ismét az Oszmán Birodalom gyakorolta. Az 1912–1913-as balkáni háborúk eredményeképp a területet végül felosztották Szerbia és Montenegró között – ezzel megszűnt közigazgatási egységként létezni.⁹ Ennek hatására számos muszlim vándorolt ki a területről Törökországba, ahol napjainkig sok szandzsáki bosnyáknak élnek rokonai.¹⁰

A helyzetükkel elégedetlen muszlimok 1917-ben Sjenicában konferenciát hívtak össze, amelynek végén egy nyilatkozatot fogadtak el. Ebben kérték, hogy a Szandzsák mindkét része csatlakozhasson Bosznia-Hercegovinához, ha pedig ez nem lehetséges, akkor a régió autonómiájára tartottak igényt. Az esemény máig fontos hivatkozási alapul szolgál a szandzsáki autonómiatörekvésekhez, bár nem volt kézzelfogható eredménye – azon kívül, hogy résztvevőit árulással vádolták, majd végül 1921-ben amnesztiát kaptak.

A két világháború között az egykori Novi Pazar-i Szandzsák a szerb dominanciájú, etnikai feszültségektől sújtott Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (1929-től a Jugoszláv Királyság) része volt. A második világháború alatt a területén heves etnikai konfliktusok zajlottak,¹¹ amelyek meghatározóak voltak a bosnyák népesség mai földrajzi eloszlására. Szerb nacionalisták¹² ugyanis ekkor üzték el a Szandzsák nyugati részéről a muszlimokat, akik ekkortól élnek koncentráltabban a terület keleti felén.¹³ A másik, a státuszkérdést érintő lényeges fejlemény volt, hogy a szandzsáki bosnyákok nagy számban csatlakoztak a Tito által vezetett jugoszláv kommunista ellenállási mozgalomhoz, Olaszország kapitulációja után, 1943. november 20-án¹⁴ pedig megalakították a Szandzsák Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsát (Zemaljsko

⁹ NAGY Zoltán András: Egy újabb balkáni „lőporos hordó”: Szandzsák. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 10. kötet, 2009. pp. 339–347.

<http://www.pecshor.hu/periodika/2009/nagy.pdf>; letöltés: 2020.05.08.

¹⁰ STANKOVIC, Aleksandra: Economics Override History for Belgrade and Ankara.

<https://balkaninsight.com/2010/12/06/economics-override-history-for-belgrade-and-ankara/>; letöltés: 2020.04.28.

¹¹ JANJIC, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

¹² A nagyszerb ideológiát valló, monarchista csetnik mozgalom tagjai.

¹³ Die Entstehung des Sandschak Novi Pazar.

<https://monde-diplomatique.de/artikel/!863151>; letöltés: 2020.05.11.

¹⁴ 2005 óta ezt a „Szandzsák Napjaként” ünneplik.

Serbia's Bosnian minority celebrates national Sandzak Day.

<http://www.anews.com.tr/world/2018/11/20/serbias-bosnian-minority-celebrates-national-sandzak-day>; letöltés: 2020.05.11.

antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka, ZAVNOS), amely 1945 márciusáig „autonóm tartományként” irányította a területet. A Szandzsák önállóságának, egységének azonban a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács (Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, AVNOJ) végül nem szavazott bizalmat, ismét felosztotta azt Szerbia és Montenegró között.¹⁵

1980-as haláláig a szocialista Jugoszláviában Tito – bár megkérdőjelezhető eszközökkel, de – sikerrel tartotta kézben a nacionalista törekvéseket. Ebben az időszakban – annak ellenére, hogy a Szandzsák eltérő helyzetéből adódóan nem következett be olyan jelentőségű fejlemény, mint például Koszovó esetében az autonómia kiterjesztése – az iszlám vallású kisebbség önmeghatározása szempontjából lényeges fordulatot jelentett, hogy az 1970-es évektől hivatalosan is a „muzulmán” megnevezést kezdték rájuk használni,¹⁶ az 1974-es alkotmány pedig államalkotó nemzetként említette őket. Ebben az időszakban a Szandzsák gazdasága is fejlődésnek indult, területén sikeres vállalatok, gazdasági központok jöttek létre, ennek ellenére az államszövetségen belül továbbra is a legfejletlenebb térségnek számított, emellett a kivándorlás – a gazdasági okok mellett a „megszálló erőkkkel kollaboráló” személyek, köztük prominens bosnyákok sérelmére elkövetett gyilkosságok miatt is – ismét jelentős méreteket öltött.¹⁷

A Szandzsák a délszláv háborúk idején

Az 1980-as években Milošević hatalomra kerülésével egyre fokozódtak az etnikumok közti ellentétek Jugoszláviában. Az államszövetség szétesése idején a muzulmánok¹⁸ ellen irányuló etnikai indíttatású incidensek is egyre gyakoribbá váltak. Ugyanakkor új esély mutatkozott a Szandzsák státuszának rendezésére is.

1990 júliusában a szarajevói székhelyű, muzulmán irányultságú Demokratikus Akciópárt helyi szervezeteként alapították meg Szerbiában a Szandzsáki Demokratikus Akciópártot (Stranka demokratske akcije Sandžaka, SDA Sandžaka), amelynek elnökévé és főtűkárává a helyi politikai élet két máig meghatározó alakját, Sulejman Ugljanint, illetve Rasim Ljajićot választották.¹⁹ Az SDA montenegrói ágát Harun

¹⁵ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

¹⁶ PÓSA Krisztián: Jogsértések a Szandzsákban. Pro minoritate, 3. évfolyam 1. szám, 1999. pp. 127–135.

<http://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino99-1-19-Posa.pdf>; letöltés: 2020.05.11.

¹⁷ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

¹⁸ A Bosznia-Hercegovina területén élő muszlimok röviddel a tagköztársaság kiválását követően a bosnyák megnevezésre tértek át. Kis-Jugoszláviában megmaradt a Muzulmán/muzulmán megnevezés is (egyre inkább kisbetűvel írva és a vallásukra értve), a szandzsákiak pedig önmagukra változóan használták a bosnyák, muzulmán-bosnyák és Muzulmán megnevezéseket.

PÓSA Krisztián: Jogsértések a Szandzsákban. Pro minoritate, 3. évfolyam 1. szám, 1999. pp. 127–135.

<http://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino99-1-19-Posa.pdf>; letöltés: 2020.05.11.

¹⁹ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

Hadžić vezette.²⁰ A szandzsáki muzulmánok képviseleti testületeként 1991 májusában állították fel a Szandzsáki Muzulmán Nemzeti Tanácsot (Muslimansko nacionalno vijeće Sandžaka, MNVS).²¹

Az MNVS 1991 októberében – mintegy válaszul a boszniai szerbek nyilatkozatára, akik függetlenedni kívántak a szarajevói vezetéstől²² – népszavazást kezdeményezett a Szandzsák státuszáról, amelyen adataik szerint a regisztrált szavazók 69%-a vett részt, és több mint 98%-os arányban a szerbiai és a montenegrói részt egyaránt magában foglaló terület autonómiája mellett voksoltak, „fenntartva a jövőbeni egyesülés lehetőségét egy másik köztársasággal”.²³ A szavazás jogszerűségét a szerbiai és a montenegrói kormányzat soha nem ismerte el.²⁴ Sőt, feltételezhetően a montenegrói muzulmánok többsége nem is támogatta az elképzelést.²⁵

A horvátországi és a bosznia-hercegovinai fegyveres konfliktusok idején Szerbia vezetői előszeretettel hangsúlyozták, hogy nincs közük a polgárháborúval sújtott szomszédos államokban folyó atrocitásokhoz, a saját területükön élő kisebbségek²⁶ jogainak védelméről pedig mintaszerűen gondoskodnak. Valójában azonban már ekkoriban is történtek etnikai tisztogatások Szerbia területén, amelyek fő áldozatai a koszovói albánok mellett a szandzsáki muzulmánok voltak. A haderő demonstratív jelenléte, a robbantások, a gyűjtogatások, a média gyűlöletkeltése már a boszniai háborút megelőzően is jellemző volt, később a kelet-boszniai véres tisztogatásokért is felelős szerb szabadcsapatok által elkövetett emberrablások, gyilkosságok keltettek riadalmat a muzulmán lakosságban – a Szandzsák montenegrói részén is. Mindennek hatására sokan költöztek a Szandzsák belsőbb területeire, illetve menekültek Törökországba vagy Nyugat-Európába. (Utóbbiak számát különböző becslések

---

²⁰ MORRISON, Kenneth: Nationalism, Identity and Statehood in Post-Yugoslav Montenegro. Bloomsbury Academic, London, 2018. p. 64.

²¹ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.
<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

²² BUYUK, Hamdi Firat: Serbia's Sandzak Revives Old Dream of Autonomy.
<https://balkaninsight.com/2019/10/28/serbias-sandzak-revives-old-dream-of-autonomy/>; letöltés: 2020.03.16.

²³ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.
<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

²⁴ NAGY Zoltán András: Egy újabb balkáni „lőporos hordó”: Szandzsák. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 10. kötet, 2009. pp. 339–347.
<http://www.pecshor.hu/periodika/2009/nagy.pdf>; letöltés: 2020.05.08.

²⁵ MORRISON, Kenneth: Nationalism, Identity and Statehood in Post-Yugoslav Montenegro. Bloomsbury Academic, London, 2018. p. 59.

²⁶ A jugoszláv időkből használt „nemzetiség” fogalmat 1989-től kezdődően egyre inkább a „nemzeti kisebbség” fogalom váltotta fel, ami alatt a nem szerb lakosság tagjait értették (kivéve a jugoszlávokat és a montenegróiakat).

PURGER Tibor: Etnikai önkormányzat Szerbiában. A nemzeti kisebbségi tanácsok első két éve. Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, 3. évfolyam 2. szám, 2012.
http://www.southeast-europe.org/pdf/10/DKE_10_M_DK_Purger-Tibor_Beretka-Katinka.pdf;
letöltés: 2020.03.02.

40–90 ezer főre teszik.²⁷⁾ A szerb média ugyanekkor erőteljes muszlimellenes propagandát folytatott, többek között 15 ezer felfegyverkezett személyről tudósított a Szandzsák területén.²⁸

Az 1992-es jugoszláv alkotmányban²⁹ a muzulmánok már nem szerepeltek államalkotó nemzetként.³⁰ Erre válaszul az MNVS a következő évben a Szandzsák különleges státuszáról Memorandumot fogadott el, amely szerint a térség az önálló államiság attribútumaival rendelkezett volna Jugoszlávia keretein belül.³¹ Emiatt 46 személy ellen indultak kirakatpercek – szerbiai és montenegrói bíróságokon – Jugoszlávia egységének és integritásának veszélyeztetése vádjával.³² Ugljanin ekkor Törökországba menekült, ahol az elkövetkező években igyekezett „nemzetköziesíteni” a Szandzsák-kérdést, a Szandzsáki SDA elnöki szerepét pedig Ljajić vette át.³³

A szabálytalanságokkal tarkított bírósági eljárások 1994-ben zárultak le. A montenegrói vádlottak végül elnöki kegyelmet kaptak, a szerbiaiak esetében pedig perújrafelvétel történt, és ők szabadlábon védekezhettek. Az SDA szandzsáki fiókpártjainak megsemmisítésére tett kísérlet tehát nem járt sikerrel, az érintettek pedig a szandzsáki muzulmánok szemében „hősökké” váltak.³⁴

Jugoszlávia szétesésével annak iszlám vallási közössége is szétdarabolódott. A vallásosság újraéledésével a Szandzsák politikailag is egyre aktívabbá váló iszlám vallási közössége 1993-ban – a Bosznia-Hercegovinai Iszlám Közösséghez kapcsolódva – Novi Pazar-i székhellyel megalapította a Szandzsáki Iszlám Közösséget (Islamska zajednica Sandžaka).³⁵ Ennek ambiciózus vezetője, Muamer Zukorlić mufti a boszniai vallási vezetők mellett Ugljanin és a BNVS támogatását is élvezte.³⁶ 1994-ben

²⁷ MIRKOVIC, Rastislava: Bosniak minority in Sandzak (Serbia) – from constitutive nation to minority. https://www.academia.edu/8004995/Bosniak_minority_in_Sandzak_Serbia_-_from_a_constitutive_nation_to_minority; letöltés: 2020.02.15.

²⁸ PÓSA Krisztián: Jogsértések a Szandzsákban. Pro minoritate, 3. évfolyam 1. szám, 1999. pp. 127–135. <http://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino99-1-19-Posa.pdf>; letöltés: 2020.05.11.

²⁹ Úgynevezett „zabljaki alkotmány”.

³⁰ TÓTH Péter: Autonómiát követelnek a szerbiai bosnyákok. https://gondola.hu/cikkek/107908-Autonomit_kovetelnek_a_szerbiai_bosnyakok.html; letöltés: 2020.04.05.

³¹ JANJIC, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

³² PÓSA Krisztián: Jogsértések a Szandzsákban. Pro minoritate, 3. évfolyam 1. szám, 1999. pp. 127–135. <http://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino99-1-19-Posa.pdf>; letöltés: 2020.05.11.

³³ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. Urban People/Lidé města, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232. https://www.academia.edu/41172790/sand%c5%bdak_and_sand%c5%bdaklije_in_a_state_of_flux_nation-building_and_politics_of_in_exclusion_between_serbia_montenegro_and_bosnia_during_three_decades_of_yugoslavias_disintegration; letöltés: 2020.03.02.

³⁴ PÓSA Krisztián: Jogsértések a Szandzsákban. Pro minoritate, 3. évfolyam 1. szám, 1999. pp. 127–135. <http://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino99-1-19-Posa.pdf>; letöltés: 2020.05.11.

³⁵ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. Urban People/Lidé města, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

³⁶ JANJIC, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

azonban – a szerb állam kezdeményezésére, a Szarajevótól való intézményi leválást demonstrálандó – egy „ellenszervezet”, a belgrádi székhelyű Szerbia Iszlám Közössége (Islamska zajednica Srbije, IZS) is létrejött.³⁷ Montenegró Iszlám Közössége (Islamska zajednica u Crnoj Gori, IZuCG) 1994-től függetlenül szerveződik,³⁸ a helyi iszlám hívők körében a kezdetektől támogatást kap, és a montenegrói állam is teljes mértékben elfogadta.³⁹

A daytoni békeszerződés 1995 végi aláírását követően enyhült a szandzsáki muzulmánok elnyomása,⁴⁰ viszont az egységük megbomlott, több kisebb-nagyobb pártra szakadtak. Az alapkonfliktust az okozta, hogy Ugljanin távollétében Ljajić a szerb ellenzékhez közeledve igyekezett konstruktív politikát folytatni Belgráddal, illetve átvenni a hatalmat a szandzsáki muzulmán intézmények felett. (A területi egyesülés Bosznia-Hercegovinával ekkor már nem tűnt reális lehetőségnek, mivel a Szandzsák a boszniai Szerb Köztársaság – Republika Srpska – etnikai tisztogatások hatására javarészt szerbek lakta térségével volt határos.)⁴¹ Ljajić végül 1995-ben a Szandzsáki SDA-ból kiválva megalakította a Szandzsáki Koalíciót (Koalicije Sandžaka), amelyet később Szandzsáki Demokrata Pártnak (Sandžačka demokratska partija, SDP) neveztek át. Hamarosan szakított az Ugljanin által szorgalmazott „történelmi Szandzsák” helyreállításának ideájával is, céljait azóta a szandzsáki községek közötti, határon átnyúló együttműködés segítségével kívánja elérni.⁴²

1996-ban a boszniai muzulmánok példáját követve a Szandzsák szerbiai részén működő muzulmán pártok és szervezetek névhasználata megváltozott, az MNVS új neve Szandzsáki Bosnyák Nemzeti Tanács (Bošnjačko nacionalno vijeće Sandžaka, BNVS) lett. (Az etnikumhoz tartozás legfőbb ismérve a bosnyákok számára továbbra is az iszlám – tekintet nélkül a szekularizáltság fokára –, nyelvük ugyanis nem különbözik szignifikánsan a többi balkáni szláv nyelvtől.) A szandzsáki bosnyákok nemzetépítésének központjává Novi Pazar vált, stratégiájuk pedig a koszovói

---

³⁷ KING-SAVIĆ, Sandra: Serbia's Sandžak: Caught Between Two Islamic Communities. *Euxeinos. Culture and Governance in the Black Sea Region*. 7. évfolyam 23. szám, 2017. pp. 32–37. https://gce.unisg.ch/-/media/dateien/instituteundcenters/gce/euxeinos/king-savic_euxeinos_23_207.pdf?la=en&hash=6D2FA9E8199A2A150354F255B3D83EAAC4C88A39; letöltés: 2020.03.25.

³⁸ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017. <http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

³⁹ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. *Urban People/Lidé města*, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

⁴⁰ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017. <http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁴¹ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. *Urban People/Lidé města*, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

⁴² JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017. <http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

albánokéhoz hasonló, egyfajta passzív ellenállásban, párhuzamos intézményrendszer kiépítésében merült ki. Ahogy Koszovó esetében Albánia, a Szandzsák esetében ideológiailag Bosznia-Hercegovina töltötte, tölti be az „anyaország” szerepét.⁴³

Ugljanin 1996-os hazatérését követően a Szandzsáki SDA több kisebb bosnyák párttal koalícióban – Lista a Szandzsákért néven – indult a jugoszláv választásokon. Ugljanin a szövetségi parlament képviselője lett, a koalíció pedig Sjenicában, Tutinban és Novi Pazarban megnyerte az önkormányzati választásokat.⁴⁴ Intézkedéseik azonban a kezdetektől hátrányosan érintették a helyi szerbeket, ráadásul Ugljanin 1997-ben kilátásba helyezte a Szandzsák autonómiájának kihirdetését, ezért a rendőrség hamarosan feloszlatta a Novi Pazar-i közgyűlést, és a szerb vezetés megbízottjait ültette a helyükbe – néhány bosnyákkal kiegészítve.⁴⁵

Ezzel szemben a montenegrói bosnyákok 1997-től kiváló együttműködést alakítottak ki Milo Đukanovićsal,⁴⁶ illetve annak „Milošević-ellenes koalíciójával”, amiért viszonzásul ekkortól a mainstream politika részeseivé válhattak.⁴⁷

Az 1998–1999-es koszovói fegyveres konfliktus a Szandzsákban is érezte hatását. A közelmúlt emlékei, a jugoszláv/szerb biztonsági erők fokozott jelenléte, a szórványos incidensek és a koszovói albán menekültek konvojai, később a légitámadások számos szandzsáki bosnyákot elvándorlásra készítettek. A NATO koszovói elkötelezettségével és Belgrád nyugati államok általi „kiközösítésével” hozható összefüggésbe, hogy 1999-ben a BNVS egy minden bosnyák párt által támogatott⁴⁸ nyilatkozatot fogadott el a Szandzsák autonómiájáról és Bosznia-Hercegovinával való különleges kapcsolatáról, amelyet a szandzsáki helyzet békés rendezésének hivatalos platformjául szántak.⁴⁹ A Szandzsákot magas szintű autonómiával (saját elnökkel, kormánnyal, parlamenttel stb.) rendelkező, modern politikai és területi egységként kívánták megszervezni a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belül, amelyben a bosnyákok, a montenegróiak és a szerbek egyenlő jogokkal rendelkeztek volna, a szandzsáki bosnyákok Bosznia-Hercegovinával való

⁴³ Montenegrói bosnyák értelmiségiek csak jóval később, 2003-ban foglaltak állást arról, hogy a bosnyák név esetükben is megfelelő és történelmileg indokolt.

⁴⁴ Rasim Ljajić je Sulejmanu Ugljaninu 1995. godine umalo preotelo SDA. <https://sandzakpress.net/rasim-ljajic-je-sulejmanu-ugljaninu-1995-godine-umalo-preotelo-sda-2/>; letöltés: 2020.03.02.

⁴⁵ MIRKOVIĆ, Rastislava: Bosniak minority in Sandzak (Serbia) – from constitutive nation to minority. https://www.academia.edu/8004995/Bosniak_minority_in_Sandzak_Serbia_-_from_a_constitutive_nation_to_minority; letöltés: 2020.02.15.

⁴⁶ A Szocialisták Demokratikus Pártjának (Demokratska partija socijalista, DPS) elnöke, 1991–1998 között miniszterelnök, majd 1998-tól 2002-ig köztársasági elnök, a montenegrói politika máig meghatározó alakja, a demokratikus Montenegróban három periódusban miniszterelnök, két alkalommal köztársasági elnök, legutóbb 2018-tól.

⁴⁷ MORRISON, Kenneth: Political and Religious Conflict in the Sandžak. Advanced Research and Assessment Group, Defence Academy of the United Kingdom, Shrivenham, 2008. https://www.files.ethz.ch/isn/92367/2008_Aug_Political_Religion.pdf; letöltés: 2020.05.04.

⁴⁸ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017. <http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SANDŽAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁴⁹ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. Urban People/Lidé města, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

viszonyának mintájának pedig a bosznia-hercegovinai szerbek Szerbiával való viszonyát tekintették.

A békés, prosperáló térségről szőtt álmokkal ellentétben azonban a háborús évtized végére a Jugoszlávián belül mindig is különösen fejletlennek számító Szandzsákban virágzott a szürkegazdaság, a szervezett bűnözés és a korrupció.⁵⁰ Hatalmas volt a munkanélküliség, a bosnyákok továbbra is alulreprezentáltak voltak a közszférában, a kilátástalanság pedig számos fiatalot sodort a kábítószerfogyasztás útvesztőjébe.⁵¹ Új problémaként jelentkezett a szélsőséges vahabita vallási irányzat térnyerése – annak ellenére, hogy a szandzsáki muszlimok zöme mérsékelt szunnita volt és maradt. A radikális nézetek terjesztése a délszláv háborúk idején a muszlimok megsegítésére érkező közel-keleti harcosokhoz kötődött, később pedig – amikor az újjáépítés kapcsán jelentős mennyiségű pénz áramlott az Öböl menti országokból a térségbe – a külföldi tőkével érkező hittérítők befolyása is megnőtt.⁵²

A Szandzsák a 21. században

Milošević bukását követően – amelyben a bosnyák kisebbség saját értékelése szerint kulcsszerepet játszott a Szerbiai Demokratikus Ellenzék (Demokratska Opozicija Srbije, DOS) támogatásával – a körülmények adottak voltak ahhoz, hogy megkezdődhessen a Jugoszlávia területén élő nemzeti kisebbségek helyzetének normalizálása, és számos ezzel foglalkozó nemzetközi egyezmény is ratifikálásra került.⁵³ 2000-től Rasim Ljajić az emberi és kisebbségi jogok minisztereként kapott szerepet az államszövetség vezetésében, és ő vezette a hágai Nemzetközi Törvényszékkel folytatott tárgyalásokat is.⁵⁴ A Szandzsák montenegrói részén a bosnyák kisebbség együttműködése az állam vezetésével szilárd alapokon állt, a szerbiai bosnyákok körében azonban meghatározó kérdés maradt a Szandzsák különleges státuszának érdekképviselete. Az ezt „zászlajukra tűző” bosnyák pártok azonban országos szinten nem rendelkeztek számottevő érdekvégyesítési képességgel, képviselőik a szandzsáki intézményeken belül – a helyi népelességen belüli arányukhoz képest – is szerénynek volt mondható.⁵⁵

⁵⁰ JANJIC, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.
<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁵¹ HUSZKA Beáta: A decentralizáció, mint a kisebbségvédelem eszköze(?). Esettanulmány a szandzsáki bosnyákokról. Pro Minoritate, 13. évfolyam 3. szám, 2008. pp. 53–78.
<https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino08-3-04-Huszk.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁵² NAGY Zoltán András: Egy újabb balkáni „lőporos hordó”: Szandzsák. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 10. kötet, 2009. pp. 339–347.
<http://www.pecshor.hu/periodika/2009/nagy.pdf>; letöltés: 2020.05.08.

⁵³ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. Urban People/Lidé města, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

⁵⁴ Az elmúlt két évtizedben Ljajić végig a szerb politika élvonalában maradt, napjainkban többek között ő Szerbia egyik miniszterelnök-helyettese.

⁵⁵ JANJIC, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.
<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

2002 februárjában Szerbiában a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságának védelméről új törvényt fogadtak el, amely először említette jogi kontextusban a nemzeti tanácsokat olyan intézményekként, amelyekben keresztül a nemzeti kisebbségek gyakorolhatják jogukat. (Külön törvény egészen 2010-ig nem született ebben a témában, a nemzeti tanácsok ezért addig a fenti törvény egy végrehajtási rendelete alapján működtek.)⁵⁶ Zoran Đinđić miniszterelnök Tito óta először tett valódi erőfeszítéseket a bosnyákok integrálására, ennek érdekében rendszeresen találkozókon vett részt a szandzsáki vezetőkkel, akik opportunistá módon kihasználták a kedvező feltételeket. Ljajić mellett Ugljanin is jó kapcsolatot alakított ki a szerb vezetéssel, különösen Vojislav Koštunica elnökkel és körével. Az előremutató fejlemények ellenére azonban a nacionalizmus és a vallási radikalizmus a felszín alatt továbbra is jelen volt bosnyák és szerb részről egyaránt.⁵⁷

Bár a hagyományos kisebbségi jogok érvényesítése mellett a kormány a helyi önkormányzatok helyzetének a javítására is törekedett, a szandzsáki bosnyákok lehetőségeit meglehetősen korlátozta, hogy a kettőt nem kapcsolta össze. A választások szempontjából egyértelmű hátrányt jelentett számukra, hogy a hat szandzsáki község két körzet között oszlott meg (Raška és Zlatibor). A bosnyák érdekek érvényesítése előtt kétségtelenül hatalmas akadályt jelentett az is, hogy vezetőik viszonya egyre fagyosabbá vált, illetve hatalmukat a köz helyett inkább saját gyarapodásukra használták. Ljajić és Ugljanin mellett Belgrád számára idővel Zukorlić is megkerülhetetlen tényezővé vált (a mufti kezében ugyanis egyre több helyi vállalat, oktatási intézmény – köztük egyetem – és médiavállalkozás összpontosult).⁵⁸

Az új törvény értelmében 2003-ban a BNVS választási közgyűlést tartott Novi Pazarban, amelyen újra Ugljanint választották a tanács elnökéül, a szervezet nevéből pedig kikerült a „Szandzsáki” jelző, ekkortól Bosnyák Nemzeti Tanácsként (BNV) működik. A közgyűlésen újabb nyilatkozatot fogadtak el, amelyben megerősítették, hogy a bosnyák közösség státuszát Szerbiában és Montenegróban rendezni kell.⁵⁹

A 2004-es koszovói etnikai alapú zavargások Szerbiában sem maradtak következmények nélkül. A koszovói szerb ortodox emlékhelyek megromlásáért „cserébe” szerb nacionalisták Belgrádban és Nišben mecseteket gyújtottak fel, ezt azonban nem követte alapos kivizsgálás. A muszlimokban erősödött az érzés, hogy jogaik csak papíron léteznek.⁶⁰ Ugyanettől az évtől Ljajić és Ugljanin konfliktusa nyílt

⁵⁶ HUSZKA Beáta: A decentralizáció, mint a kisebbségvédelem eszköze(?). Esettanulmány a szandzsáki bosnyákokról. *Pro Minoritate*, 13. évfolyam 3. szám, 2008. pp. 53–78.

⁵⁷ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. *Urban People/Lidé města*, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

⁵⁸ HUSZKA Beáta: A decentralizáció, mint a kisebbségvédelem eszköze(?). Esettanulmány a szandzsáki bosnyákokról. *Pro Minoritate*, 13. évfolyam 3. szám, 2008. pp. 53–78.

⁵⁹ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. *Forum for Ethnic Relations*, Belgrade, June 2017.

⁶⁰ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. *Urban People/Lidé města*, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

gyűlésbe csapott át. Utóbbi 2004-től 2008-ig Novi Pazar polgármestere volt. (A helyzet kiélezettségét jól jelzi, hogy az új apparátus csak belgrádi rendőri erőkkel megtámogatva tudta elfoglalni hivatalát.)⁶¹ Ljajić pártja a 2003-as szerbiai előrehozott választásokon más kisebbségeket képviselő pártokkal koalícióban⁶² indult, de nem érték el a parlamentbe jutáshoz szükséges 5%-os szavazatarányt.⁶³ Szövetségi miniszterként azonban továbbra is meghatározó politikai erővel rendelkezett.⁶⁴

2003-ban Szerbia és Montenegró államszövetsége létrejöttével a volt Jugoszlávia maradéka – bár egysége névlegesen még megmaradt, többek között a koszovói status quo fenntartása érdekében – is bomlásnak indult. A két tagállam közti megállapodás rögzítette, hogy három év múlva népszavazással dönthetik el, hogy továbbra is együtt kívánnak-e maradni.⁶⁵ A szerbiai bosnyák politikusok mindvégig a különválás ellen érveltek, hiszen a Szandzsákot kettészelő határ esetleges két önálló állam közti határrá minősülése veszélyt jelentett az autonómiatörekvéseikre, sőt a gazdasági, a társadalmi és a kulturális kapcsolatok erősítésére vonatkozó elképzeléseikre is.⁶⁶ Ugljanin továbbra is a bosnyákok lakta 11 szandzsáki község képviselőjeként igyekezett beállítani magát, és 2005-ben is a „történelmi Szandzsák” helyreállítására szólított fel. Ennek azonban kevés alapja volt, hiszen meghatározó támogatottsága Szerbiában is csak Novi Pazarban, Tutinban és Sjenicában volt, Montenegróban pedig a bosnyákok többsége nagy, multietnikus pártokat támogató, amelyek a bosnyákok helyzetét a gazdaságilag elmaradott északkeleti területek fejlesztése keretében kívánták rendezni. A Montenegró függetlenségéről szóló 2006. májusi népszavazáson a helyi bosnyákok 90%-a a függetlenségre szavazott.

Egy Ljajić 1997 óta hangoztatott elképzeléséhez hasonló, határon átnyúló régió létrehozását azonban egy részük ezt követően is támogatta.⁶⁷ Mi több, a Milo Đukanović vezette DPS és a számos bosnyák orientációjú pártot egyesítő Bosnyák Párt között 2006-ban született együttműködési megállapodás a Szandzsákot

⁶¹ STOJIC, Marko: Party politics in the Western Balkans: Vera Stojarova and Peter Emerson (eds), Book review. Party Politics, February 2012. pp. 288–290.

https://www.researchgate.net/publication/275590989_Party_politics_in_the_Western_Balkans_Vera_Stojarova_and_Peter_Emerson_eds_Book_review; letöltés: 2020.03.01.

⁶² „Together for tolerance”.

⁶³ MÜLLER, Thomas C. – ISACOFF, Judith F. – LANSFORD, Tom (eds.): Political Handbook of the World 2012. SAGE Publications, London, 2012.

⁶⁴ A kisebbségek számára a parlamentbe jutáshoz 2004 óta nem szükséges az 5%-os küszöb elérése, helyette bevezették a „természetes küszöböt” (az egy kisebbségi mandátumhoz szükséges szavazatszámot úgy számítják ki, hogy a mandátumot eredményező szavazatok összegét elosztják a kiosztható mandátumok számával).

HORVÁTH László: Parlamenti választások Szerbiában, Montenegróban és Macedóniában. Parlamenti Szemle, 2. évfolyam 1. szám, 2017. pp. 95–111.

<https://parlamentiszemle.hu/wp-content/uploads/2017/10/parlamentiszemle-parlamentiszemle.hu-20171-lapszam-horvath-laszlo.pdf>; letöltés: 2020.03.25.

⁶⁵ MAKAI József: Megegyezés Jugoszlávia megszűnéséről.

<https://www.origo.hu/nagyvilag/20020314megegyezes.html>; letöltés: 2020.03.25.

⁶⁶ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. Urban People/Lidé města, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

⁶⁷ JANJIC, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

egyértelműen határon átnyúló régióként határozta meg – más kérdés, hogy ezt nem tekintik egy „autonóm Szandzsák” létrehozásába történő beleegyezésnek.⁶⁸ (Ljajić hatalmi pozíciójában az államszövetség felbomlása nem eredményezett nagy változást, miniszteri posztját Szerbia keretein belül megtarthatta.)

A független Szerbiában az iszlám vallás intézményei is egyre inkább átpolitizálódtak. 2006-ban elfogadták az egyházakról és a vallási közösségekről szóló törvényt, amely alapján lehetőség nyílt egyes felekezetek bejegyeztetésére.⁶⁹ A Zukorlić által vezetett Szandzsáki Iszlám Közösség még az év folyamán regisztráltatta magát, a következő év elején azonban a belgrádi vezetés (valamint Ljajić, Ugljanin és a török állam) által támogatott IZS-t is bejegyezték.⁷⁰ A bosznia-hercegovinai közösség ezt nyílt támadásként értékelte. A sarajevói főmufti, Mustafa Cerić ezért fatvát bocsátott ki az IZS-t vezető Adem Zilkić ellen,⁷¹ Zukorlić közösségének nevét pedig Szerbiai Iszlám Közösségre (IZuS) változtatták,⁷² jelezve, hogy fennhatóságát az egész országra ki kívánják terjeszteni. Zukorlić a Montenegrói Iszlám Közösség felé is nyitott, ám az visszautasította a közeledését.⁷³

Szerbia két iszlám vallási közössége között az elkövetkező években olyannyira elfajultak az ellentétek, hogy híveik között számos, nem ritkán fizikai összecsapásra is sor került. A belgrádi kormányzat továbbra is aktív szerepet játszott a háttérben, például Cerić beszédét 2009-ben csak zárt körben, erős rendőri jelenléttel engedték megtartani Tutinban, s mivel a főmufti szóvá tette, hogy a muszlimok jogait megsértik a Szandzsákban, nem kívánatos személlyé nyilvánították.⁷⁴ Eközben a szerb belügyi

---

⁶⁸ DŽOGOVIĆ, Suada A. – ŠAĆIROVIĆ, Dženis: The Issue of Sandžak in the Context of Democratic Transition and the Creation of New States in Southeast Europe. *Knowledge International Journal*, 34. évfolyam 5. szám, 2019. pp. 1507–1515.

https://www.researchgate.net/publication/339965417_the_issue_of_sandzak_in_the_context_of_democratic_transition_and_the_creation_of_new_states_in_southeast_europe; letöltés: 2020.03.25.

⁶⁹ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. *Forum for Ethnic Relations*, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDABAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁷⁰ KING-SAVIĆ, Sandra: Serbia's Sandžak: Caught Between Two Islamic Communities. *Euxeinos. Culture and Governance in the Black Sea Region*. 7. évfolyam 23. szám, 2017. pp. 32–37.

https://gce.unisg.ch/-/media/dateien/instituteundcenters/gce/euxeinos/king-savic_euxeinos_23_207.pdf?la=en&hash=6D2FA9E8199A2A150354F255B3D83EAAAC4C88A39; letöltés: 2020.03.25.

⁷¹ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. *Urban People/Lidé města*, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

⁷² KING-SAVIĆ, Sandra: Serbia's Sandžak: Caught Between Two Islamic Communities. *Euxeinos. Culture and Governance in the Black Sea Region*. 7. évfolyam 23. szám, 2017. pp. 32–37.

https://gce.unisg.ch/-/media/dateien/instituteundcenters/gce/euxeinos/king-savic_euxeinos_23_207.pdf?la=en&hash=6D2FA9E8199A2A150354F255B3D83EAAAC4C88A39; letöltés: 2020.03.25.

⁷³ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. *Forum for Ethnic Relations*, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDABAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁷⁴ POPOVIĆ, Dragan (ed.): *Implementation of Transitional Laws in Serbia 2009*. Zlatna knjiga, Kragujevac, 2010. p. 65.

<https://crd.org/wp-content/uploads/2019/01/Implementation-of-Transitional-Laws-in-Serbia-2009.pdf>; letöltés: 2020.04.01.

egységeknek egyre több problémájuk akadt a muszlim szélsőségesekkel. 2009-ben például összesen 16 vahabita radikális személyt ítéltek börtönbüntetésre terrorcselekmények tervezése miatt Szerbiában, s 2011-ben a szarajevói amerikai nagykövetség ellen irányuló támadást is egy szandzsáki vahabita merénylő követte el.⁷⁵ Mindezt azért igyekeztek Zukorlicot felelősnek beállítani – annak ellenére, hogy a szélsőségesek egy, a mufti személye ellen irányuló merénylet kísérletét is leleplezték. A radikális iszlám mellett a szerb nemzettudat erősödése, az „újjáéledő csetnik mozgalom” is negatív hatással volt a térség stabilitására.⁷⁶

Időközben a koszovói függetlenség 2008-as kikiáltása jelentős politikai változásokat okozott Szerbiában. Az ország integritása és az EU-csatlakozás kérdésköre kapcsán kialakult kormányválság hatására lemondott Vojislav Koštunica kormányfő.⁷⁷ Az új választások eredményeképp a szandzsáki bosnyákok helyi alakulatai is helyet kaptak az EU-csatlakozást pártoló szerb kormánykoalícióban, Ljajić mellett a következő években (egészen 2014-ig) Ugljanin is miniszteri pozíciót tölthetett be,⁷⁸ tárca nélküli miniszterként az elmaradott régiók fejlesztéséért felelt. Ismét fókuszba került a nemzeti tanácsok ügye is. A BNV ennek kapcsán nyilatkozatot fogadott el a szerbiai bosnyákok helyzetéről, amelyben többek között anyaországukként hivatkoztak Bosznia-Hercegovinára, valamint kifejtették a regionalizáció szükségességével és a szélesebb körű autonómiával kapcsolatos elképzeléseiket.⁷⁹ A 2009-ben elfogadott Nemzeti Kisebbségek Nemzeti Tanácsairól szóló törvény végül korlátozott önkormányzatiságot, bizonyos területeken (kultúra, oktatás, nyelvhasználat stb.) konzultatív jogokat biztosított a Szerbia lakosságának egyhatodát kitevő nemzeti kisebbségek számára.⁸⁰

Ugyanebben az évben a decentralizáció területén is jelentős előrelépés történt, mivel Szerbiában – az európai uniós törekvésekkel összhangban – elfogadták a Regionális Fejlesztési Törvényt, amelynek alapján hét statisztikai régióra osztották fel az országot. 2010-ben hosszas vitát követően – többek között a Szandzsák parlamenti pártjai nyomására, amelyek szerették volna, hogy a Szandzsák szerbiai

---

⁷⁵ KOROM Mária: Az iszlám radikalizmus térnyerése a Nyugat-Balkánon.

<https://www.migraciokutato.hu/2016/05/17/az-izslam-radikalizmus-ternyerese-a-nyugat-balkanon/>;
letöltés: 2020.03.18.

⁷⁶ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. *Urban People/Lidé města*, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

⁷⁷ Lemondott a szerb kormányfő.

<https://www.origo.hu/nagyvilag/20080308-tavozott-posztjarol-az-egesz-szerb-kormany.html>;
letöltés: 2020.03.25.

⁷⁸ KÓVÁGÓ Ágnes: A török befolyás növekedése a Nyugat-Balkánon – mítosz vagy valóság? *Nemzet és Biztonság*, 5. évfolyam 3. szám, 2012. pp. 35–48.

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2012_3_06_kovago_agnes.pdf; letöltés: 2020.03.18.

⁷⁹ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. *Urban People/Lidé města*, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

⁸⁰ NAGY Zoltán András: Egy újabb balkáni „lőporos hordó”: Szandzsák. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 10. kötet, 2009. pp. 339–347.

<http://www.pecshor.hu/periodika/2009/nagy.pdf>; letöltés: 2020.05.08.

községei egy régióba kerüljenek – a régiók száma ötre csökkent (Koszovó és Metohijával együtt).⁸¹

A 2010-es kisebbségi tanácsi választást a bosnyákok körében hatalmas botrány övezte. Az egyszerű többséget ugyanis a bosnyák nacionalizmus legfőbb szószólójaként számon tartott Zukorlić mufti vezette Bosnyák Kulturális Közösség (Bošnjačke kulturne zajednice) szerezte meg,⁸² Belgrád azonban egyoldalúan megváltoztatta a BNV létrehozásának feltételeit, a másik két (Ugljaninhoz, illetve Ljajićhoz kötődő) bosnyák pártlista képviselői pedig bojkottálták az alapítóülést. Zukorlić végül párhuzamos tanácsot alapított⁸³ (Narodno vijeće Sandžaka, NVS), amely 2014-ig működött, miközben a korábbi BNV is folytatta mandátumát.

A mufti a történetek után egy, az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviseelőjének címzett levéllel igyekezett nemzetközivé tenni a Szandzsák-kérdést. EU-megfigyelők telepítését kérte a feszültség csillapítása céljából, párhuzamot vonva Koszovó esetével. Catherine Ashton azonban elutasította a kérést, ezzel indokolva, hogy a kialakult helyzet sokkal inkább a bosnyák vezetők közti ellentéteknek, mintsem Belgrád elnyomásának köszönhető.⁸⁴

Mindemellett a Szandzsák radikalizálódásától, illetve „elkoszovósodásától” Tadić szerb elnök is komolyan tartott (a közelgő választásokra is tekintettel), ezért 2011-ben rendhagyó módon Törökország közbenjárását kérte az iszlám vallási vezetők közötti konfliktus megoldásához. Ankara egy harmadik közösség létrehozását javasolta, ezzel együtt a politika és a vallás szétválasztását, törekvései azonban nem jártak sikerrel.⁸⁵

Zukorlić minden alkalmat megragadott, hogy élesen bírálja Belgrád Szandzsákkal kapcsolatos politikáját, kisebbsége tagjait pedig 2011 őszén a népszámlálás bojkottálására biztatta.⁸⁶ Intenzíven készült a 2012-es szerbiai választásokra,⁸⁷ nyilatkozataiban hangoztatta reményét, hogy az új vezetés belátja majd, hogy a Szandzsák autonómiája az ország stabilitásának tartópillére.⁸⁸ Nyíltan támogatta a sógora, Emir Elfic vezette Bosnyák Demokratikus Közösség (Bošnjačka demokratska

⁸¹ TAKÁCS Zoltán: Régiók és a regionális politika intézményrendszere Szerbiában. Területi Statisztika, 14. évfolyam 3. szám, 2011. pp. 282–296.

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2011/03/ts2011_03_05.pdf; letöltés: 2020.04.02.

⁸² PANTELIC, Zeljko: Sandzak is not Kosovo, EU diplomats insist. <https://euobserver.com/news/30898>; letöltés: 2020.04.02.

⁸³ HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration. Urban People/Lidé města, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.

⁸⁴ PANTELIC, Zeljko: Sandzak is not Kosovo, EU diplomats insist. <https://euobserver.com/news/30898>; letöltés: 2020.04.02.

⁸⁵ KÖVÁGÓ Ágnes: A török befolyás növekedése a Nyugat-Balkánon – mítosz vagy valóság? Nemzet és Biztonság, 5. évfolyam 3. szám, 2012. pp. 35–48. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2012_3_06_kovago_agnes.pdf; letöltés: 2020.03.18.

⁸⁶ MAKSIMOVIC, Zoran: Serbian Muslims At Odds Over Mufti's Presidential Bid. <https://balkaninsight.com/2012/04/20/serbian-muslims-at-odds-over-mufti-s-presidential-bid/>; letöltés: 2020.03.01.

⁸⁷ 2012-ben parlamenti, helyi önkormányzati és köztársaságielnök-választást is tartottak az országban.

⁸⁸ A főmufti autonómiát követel Szandzsáknak. <https://www.vajma.info/cikk/szerbia/13746/A-fomufti-autonomiat-kovetel-Szandzsaknak.html>; letöltés: 2020.04.05.

zajednica, BDZ) pártot, ő maga pedig független elnökjelöltként mérette meg magát – kevés sikerrel. Politikai ambícióért éles kritikákat kapott, riválisai – köztük Ljajić – szerint vallási vezetőként nem is indulhatott volna az elnökségért.⁸⁹ A politizálással azonban ezt követően sem hagyott fel, 2013-tól kivált a BDZ-ből, ezt követően a Jahja Fehratović által vezetett Szandzsáki Bosnyák Demokratikus Közösség (Bošnjačka demokratska zajednica Sandžaka, BDZS),⁹⁰ illetve a Montenegróban BDZ néven alapított párt tartozott az érdekkörébe.⁹¹

A 2012-es választások előtt a BNV – nyomásgyakorlás céljából – állásfoglalást adott ki a bosnyákok helyzetéről és jogairól Szerbiában, valamint felhívásban összefogásra buzdította a bosnyák pártokat céljaik elérése érdekében.⁹² Az új kormányban végül Ljajić és Ugljanin egyaránt miniszteri pozíciót tölthettek be, előbbi miniszterelnök-helyettes is lett.

Zukorlić 2012 őszén a boszniai főmufti-választáson is megmérette magát, azonban legyőzte őt Husein Kavazović, a korábbi tuzlai mufti.⁹³

A 2012-ben létrejött szerbiai kormánykoalíció nem bizonyult hosszú életűnek. 2014 márciusában előrehozott választásokra került sor Szerbiában. Ezt megelőzően az SDP unióra lépett a Szerbiai Szociáldemokrata Párttal (Socijaldemokratska partija Srbije), az így létrejött multietnikus párt élére Ljajić került. A választáson a Szerb Haladó Párttal (Srpska napredna stranka, SNS) koalícióban indultak, amely elsöprő fölényrel nyert. Ljajić megtarthatta a kormányban betöltött pozícióit. A Szandzsáki SDA önállóan három helyet szerzett a parlamentben. Ugljanin parlamenti képviselőként folytatta politikai pályafutását, emellett a BNV elnöki tisztségét is elnyerte újabb négy évre.⁹⁴ A Zukorlić által támogatott párt nem jutott be a parlamentbe – holott a mufti röviddel a választást megelőzően bejelentette, hogy bár nem indul az IZuS vezetői pozíciójáért, továbbra is harcolni fog az iszlám közösség jogaiért.⁹⁵

---

⁸⁹ BARLOVAC, Bojana: Controversial Mufti Bids For Serbia's Presidency.

<https://balkaninsight.com/2012/04/09/serbia-s-mufti-joins-presidential-race/>; letöltés: 2020.04.03.

⁹⁰ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁹¹ NOVINE, Dvenve: Serbian Mufti to Found Party in Montenegro.

<https://balkaninsight.com/2013/08/20/serbian-mufti-to-found-party-in-montenegro/>; letöltés: 2020.03.01.

⁹² O vijeću. Bošnjačko nacionalno vijeće Sandžaka.

<https://www.bnv.org.rs/onama.php>; letöltés: 2020.03.01.

⁹³ MANYASZ Róbert Kázmér: Balkáni ősz 20.

https://islampolitics.blog.hu/2019/12/14/balkani_osz_143; letöltés: 2020.06.01.

⁹⁴ JANJIĆ, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁹⁵ Serbia's Controversial Mufti to Step Down.

<https://balkaninsight.com/2013/12/20/serbia-chief-mufti-to-step-down/>; letöltés: 2020.03.01.

2016 áprilisában ismét előrehozott választások voltak Szerbiában. A Zukorlićhoz köthető BDZS párt választási programja a Megbékélésért címet viselte. Abban egy, a két érdekelt állam – Szerbia és Montenegró – alkotmányos és jogi keretei között megvalósuló, a határokon átnyúló európai régiók mintájára létrehozandó Szandzsák víziója körvonalazódott. Az elképzelés szerint ez a megoldás számos társadalmi-gazdasági előnyt biztosíthatna, például lehetővé tenné fejlesztési célú pénzek lehívását, erősítené a lakosság odatartozás-érzését, pufferzónaként szolgálhatna a Montenegró stabilitását gyengítő szerb radikalizmussal szemben stb. A BNV ezzel szemben egy olyan nyilatkozatot tett közzé, amely a Szandzsák autonómiáját Szerbia politikai rendszerének reformjával képzelel el. Ugljanin a kampány keretében arra kérte az ENSZ Biztonsági Tanácsát, hogy biztosítsa nemzetközi erők jelenlétét a térségben a konfliktusok elkerülése és a bosnyák lakosság védelme érdekében, hogy „a Szandzsák 91-es népszavazás szerinti autonómiája megvalósulhasson”.

A parlamentben végül mind a Szandzsáki SDA, mind a BDZS 2-2 helyet szerzett. Zukorlić képviselőként, illetve 2017-től az Igazság és Megbékélés Párt (Stranka pravde i pomirenja, SPP – a korábbi BDZS) elnökeként egyre nagyobb befolyásra tett szert, pártja Szerbiában és Montenegróban is aktív. Mindez politikai ellenfeleit, Ugljanint és Ljajićot stratégiai partnerség létrehozására sarkallta. (Rendhagyó módon azonban hármuk összefogására is akadt példa: a 2016-os törökországi puccskísérelt kapcsán közösen biztosították támogatásukról Erdogan török elnököt.)⁹⁶

Az IZuS – amely az új mufti, Mevlud Dudić vezetésével egyre erősebb kapcsolatokat alakított ki az Öböl menti államokkal⁹⁷ – a továbbiakban is aktív szerepet vállalt a szandzsáki politikában. A közösség 2016. novemberi közgyűlésén elfogadott deklarációban például egyebek mellett felszólították az állam vezetését és Törökországot, hogy vessenek véget a szerbiai bosnyák közösség megosztását eredményező tevékenységüknek.

2017-ben egy montenegrói civil kezdeményezés karolta fel a határon átnyúló „szandzsáki európai régió” ötletét,⁹⁸ elsősorban a térség gazdaságának élénkítése érdekében. Petíciójukat, amelynek kapcsán a Đukanović vezette koalícióval 2006-ban kötött együttműködési megállapodásban foglalt, a Bosnyák Pártnak adott állítólagos „garancia” is érvként merült fel, több mint 4000 személy írta alá.⁹⁹

---

⁹⁶ JANJIC, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

⁹⁷ MANYASZ Róbert Kázmér: Balkáni kiskörkép, szélsőségekkel 2 – Szandzsák. https://islamopolitics.blog.hu/2017/03/01/balkani_kiskorkep_szelsosegekkel_2_szandzsak; letöltés: 2020.03.16.

⁹⁸ Követendő példának az 1998-ban létrehozott, az olasz-osztrák határon átnyúló Tirol–Dél-Tirol/Alto Adige–Trentino európai régiót tekintik.

⁹⁹ RUDIC, Filip: Petition seeks New Status for Cross-Border Sandzak Region. <https://balkaninsight.com/2017/06/26/petition-draws-attention-to-serbia-montenegro-border-region-06-26-2017/>; letöltés: 2020.04.01.

A szerbiai bosnyákok ekkoriban nagy reményeket tápláltak az EU-csatlakozási folyamat keretében készülő, a nemzeti kisebbségek ügyét érintő akcióterv iránt, amelyhez több száz követelést és ajánlást fogalmaztak meg. Ezeket azonban – a BNV álláspontja szerint a szerb alkotmánnyal és a nemzetközi joggal is ellentétes módon – végül nem vették figyelembe.¹⁰⁰ A tanács elnökeként Ugljanin 2017 novemberében (a katalóniai függetlenségi népszavazástól sem függetlenül) felszólította a szerb kormányt és az EU illetékes szerveit az akcióterv módosítására úgy, hogy abban helyet kapjanak az 1991-es referendum eredményei. Konkrétabban: a szandzsáki régió területi autonómiájáról szóló népszavazás kiírását, a szerb biztonsági szervezetek kivonását és nemzetközi békefenntartó erők telepítését követelte. Bár az állam vezetése ennek nem tulajdonított különösebb jelentőséget,¹⁰¹ a helyzet fokozódását jelzi, hogy a Szandzsáki SDA 2018 júliusában elfogadott nyilatkozata szintén hangsúlyozta, hogy „a Szandzsák státuszának megoldása összhangban kell legyen az autonómiáról szóló 1991. évi referendum eredményeivel”.¹⁰² A novemberi nemzeti kisebbségi tanácsi választások után – melyen Ugljanin Önrendelkezés nevű csoportja szerezte meg a legtöbb szavazatot – a bosnyák politikus tovább szította az indulatokat ilyen kijelentéssel: „le fogjuk győzni ezt a szörnyet, ezt a fasiszta tákolmányt, Szerbia szerb államát”.¹⁰³ Mivel jogszabályi változások következtében Ugljanin (pártelnökként) már nem tölthette be a BNV elnöki pozícióját, ezért annak új elnöke a koalíciós partnerének a jelöltje, Esad Džudžo lett.¹⁰⁴ Ő azonban bő fél év múlva lemondott, mivel nem kívánta aláírni a Szandzsák különleges státuszára vonatkozó, Ugljaninhoz kötődő kezdeményezés aláírását. A jelenlegi elnök Jasmina Curić, Ugljanin listájának a jelöltje.¹⁰⁵

2019 szeptemberében Zukorlić ismét indult a boszniai főmufti-választáson, ám azt újra Kavazović nyerte meg, aki további hét évig maradhat a kiemelt jelentőségű pozícióban. Mindez jelentős csapást jelentett a szandzsáki mufti pánbalkáni befolyásról szőtt terveire.¹⁰⁶

A Szandzsák státuszának kapcsán legutóbb 2019 októberében kavarodtak fel az indulatok, amikor a Szandzsáki SDA friss tervet jelentett be „a történelmi szandzsáki régió demokratikus autonómiájára” vonatkozóan, amelyet a térség kormányainak és több nemzetközi szervezetnek is megküldtek. Eszerint szavazással kívánnak dönteni a régió sorsáról, amihez az ENSZ, az EBESZ és az EU felügyeletét kérik. A Szandzsák

¹⁰⁰ BUYUK, Hamdi Firat: Serbia's Sandzak Revives Old Dream of Autonomy. <https://balkaninsight.com/2019/10/28/serbias-sandzak-revives-old-dream-of-autonomy/>; letöltés: 2020.03.16.

¹⁰¹ TÓTH Péter: Autonómiát követelnek a szerbiai bosnyákok. https://gondola.hu/cikkek/107908-Autonomiat_kovetelnek_a_szerbiai_bosnyakok.html; letöltés: 2020.04.05.

¹⁰² BOZÓKI Antal: Választások lesznek, vagy mégsem? <http://bozokiantal.blogspot.com/2018/08/valasztasok-lesznek-vagy-megsem.html>; letöltés: 2020.02.23.

¹⁰³ MITROVIC, Miloš: Bosniak politician promises defeat of 'fascist state – Serbia'. <https://balkaneu.com/bosniak-politician-promises-defeat-of-fascist-state-serbia/>; letöltés: 2020.04.10.

¹⁰⁴ RUDIC, Filip: Election Sees Power Shift in Serbia's Bosniak Council. <https://balkaninsight.com/2018/11/26/power-shifts-after-elections-for-serbia-s-bosniak-institution-11-26-2018/>; letöltés: 2020.04.10.

¹⁰⁵ Jasmina Curić na čelu BNV-a umesto Esada Džudža. <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3567938/predsednik-bnv-a-esad-dzudzo-podneostavku.html>; letöltés: 2020.04.28.

¹⁰⁶ MANYASZ Róbert Kázmér: Balkáni ősz 20. https://islampolitics.blog.hu/2019/12/14/balkani_osz_143; letöltés: 2020.06.01.

különleges státuszt kaphatna, ennek megfelelően saját parlamenttel, kormánnyal, kormányzóval, igazságszolgáltatással, rendőrséggel stb. rendelkezne, határait pedig nemzetközi erők biztosítanák. A későbbiekben a felajánlott előnyöket mérlegelve dönthetnék el, hogy a történelmi Szandzsák egésze Szerbiához vagy Montenegróhoz csatlakozzon. A rendkívül ambiciózus kívánságlista megvalósíthatatlansága feltehetőleg Ugljaninék számára is világos, valószínűleg a szerb elnökre kívántak nyomást gyakorolni az eredetileg 2020 áprilisára tervezett választások előtt, abban bízva, hogy Vučić a támogatásukért cserébe hajlandó lehet kedvezményeket biztosítani a számukra.¹⁰⁷

Következtetések

A szandzsáki autonómiatörekvésekkel kapcsolatos legfontosabb közelmúltbeli eseményeket áttekintve megállapítható, hogy a montenegrói vezetés sikeres együttműködést alakított ki az ország bosnyák lakosságával, Szerbiában – bár a kisebbségek jogai, illetve a regionalizáció terén történtek előremutató változások – a bosnyákok integrálását célzó kísérletek nem bizonyultak sikertörténetnek, autonómiatörekvéseik pedig jobbra süket fülekre találtak. A Szandzsák „elfelejtett” régió maradt, se státuszában, se társadalmi/gazdasági viszonyaiban nem történt érdemi változás. Sőt. Montenegró és Szerbia különválásával a régió kettéosztottsága is hangsúlyosabb lett.

Koszovóval ellentétben a Szandzsák területének egységét a második világháborút követően semmilyen formában nem ismerték el hivatalosan. Bosnyák népességének aránya jóval alacsonyabb, mint az albánoké Koszovóban, s csupán a községek egyharmadában alkotnak helyi többséget. Bár a háborús sérelmek tisztázása máig várat magára, és az ezredfordulót követően is előfordultak etnikai alapú atrocitások, egymásnak feszülések, ezek intenzitása azonban jóval elmarad attól, hogy a közeljövőben fegyveres harc kirobbanására, ezzel kapcsolatban pedig humanitárius katasztrófahelyzet kialakulására lehessen számítani – ami Koszovó esetében a háborús események, illetve a státuszkérdés alakulását jelentősen befolyásolta. Ugyanakkor a nyugati hatalmaknak geostratégiai okból sincs szükségük egy „újabb Koszovóra”, már csak azért sem, mert még az albánok lakta volt szerb autonóm tartomány helyzete sem rendeződött.¹⁰⁸ Ráadásul a Szandzsákban nagy befolyással bíró Törökország is világossá tette, hogy nem támogatja a szerbiai bosnyákok függetlenedési ambícióit, neottomán törekvései kapcsán inkább egyfajta hídszerepet szán a térségnek.¹⁰⁹

Mindemellett összetett társadalmi-gazdasági problémái (köztük a radikális iszlám térnyerése) Szerbia biztonsági szempontból leginkább instabil részévé teszik a Szandzsákot, ezért is elengedhetetlen lenne érdemi diskurzust folytatni a megoldási lehetőségekről. A jelenleg az ország népességének 2%-át¹¹⁰ kitevő

¹⁰⁷ BUYUK, Hamdi Firat: Serbia's Sandzak Revives Old Dream of Autonomy. <https://balkaninsight.com/2019/10/28/serbias-sandzak-revives-old-dream-of-autonomy/>; letöltés: 2020.03.16.

¹⁰⁸ A muszlim lakosságot tüzezi a főmufti Szerbiában. https://srbija.blog.hu/2011/02/04/zukorlic_szandzsak_autonomia; letöltés: 2020.05.02.

¹⁰⁹ TÓTH Péter: Autonómiát követelnek a szerbiai bosnyákok. https://gondola.hu/cikkek/107908-Autoniamat_kovetelnek_a_szerbiai_bosnyakok.html; letöltés: 2020.04.05.

¹¹⁰ CIA: The World Factbook. Europe: Serbia. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>; letöltés: 2020.05.02.

bosnyák nemzeti kisebbség kezdeti politikai egysége azonban már az 1990-es években megbomlott, az iszlám vallási közösségeik is két irányba húznak. Mindez nem független Belgrád beavatkozásaitól, amely a Szandzsákban sikerrel alkalmazza az „oszd meg és uralkodj” elvet. A bosnyák politikai/vallási vezetők közül Ugljanin, Ljajić és Zukorlić meghatározó befolyással rendelkeznek a szandzsáki bosnyák népesség körében, hármuk egy közötti, illetve a szerb vezetéssel meglévő viszonyának története azonban nem szűkölködik fordulatokban. Bár mindhármuk esetében felfedezhető egy ideológiai főcsapás, amely mentén a Szandzsák helyzetének rendezését elképzelik, a részletek bizonytalanok, illetve változók. Álláspontjaikat nagyban befolyásolja az aktuális kormányhoz fűződő viszonyuk, pillanatnyi egyéni érdekeik.

A még ma is fontos hivatkozási alapként számító 1991-es népszavazás által előrevetített, Szerbiából és Montenegróból kiváló, független Szandzsákról szóló elképzelések megvalósulásának napjainkban nincs reális esélye. A jelenlegi államhatárok megváltoztatása – bár például Koszovó státuszának végső rendezése kapcsán időnként erősen feszegetik – tabutémának számít a Balkánon. Egy jelentős részben bosnyák lakosságú, esetlegesen más muszlimok lakta területekkel is egyesülő állam rémképével szemben ugyanakkor az európai elképzelésekbe is beleillene, illetőleg számos pozitív hozadékkal bírhatna egy, a Szandzsák területét keresztülvágó határt tiszteletben tartó, sőt épp azon alapuló, határon átnyúló európai régió. Ehhez azonban elengedhetetlen lenne a multikulturális értékek hangsúlyozása, és nem elegendő, ha mindez csak a bosnyák lakosság „projektje” marad.¹¹¹

A Nyugat-Balkán európai perspektívája az elmúlt néhány évben gyengülni látszott. Ezzel is összefüggésben Szerbiát gyakran éri az a vád, hogy területén egyre inkább veszélybe kerülnek a demokrácia értékei. A 2020 márciusában Észak-Macedónia és Albánia EU-csatlakozási tárgyalásai megindítására adott „zöld fény” egyben a Nyugat-Balkán egészének szóló pozitív üzenetként értékelhető, viszont kérdéses, hogy a Covid-19 világvárányt követően Szerbia milyen úton halad tovább. Ha az EU-integráció érdekében sikerül normalizálnia a kapcsolatát Koszovóval, akkor annak tanulságait is szem előtt tartva hosszú távú megoldást kell találnia a szintén muszlimok lakta, instabil szandzsáki régió összetett problémáira is.¹¹² Ilyen értelemben tehát a Szandzsák lehet „a következő Koszovó”.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A főmufti autonómiát követel Szandzsáknak.
<https://www.vajma.info/cikk/szerbia/13746/A-fomufti-autonomiat-kovetel-Szandzsaknak.html>; letöltés: 2020.04.05.
- A muszlim lakosságot tüzeli a főmufti Szerbiában.
https://srbija.blog.hu/2011/02/04/zukorlic_szandzsak_autonomia; letöltés: 2020.05.02.

¹¹¹ JANJIC, Dušan et al.: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.

<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%C5%BDAK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.

¹¹² LEDÁCS KISS Jenő (szerk.): A Nyugat-Balkán. MK Katonai Biztonsági Hivatal, Budapest, 2009. p. 74.

- BARLOVAC, Bojana: Controversial Mufti Bids For Serbia's Presidency.
<https://balkaninsight.com/2012/04/09/serbia-s-mufti-joins-presidential-race/>;
letöltés: 2020.04.03.
- BERKES Márton: A koszovói államiság dilemmái 2015-ben.
Külügyi Szemle, 14. évfolyam 4. szám, 2015. pp. 52–75.
https://kki.hu/assets/upload/Berkes_Merton.pdf; letöltés: 2020.04.28.
- Bosniaks of Montenegro.
https://en.wikipedia.org/wiki/Bosniaks_of_Montenegro; letöltés: 2020.05.09.
- BOZÓKI Antal: Választások lesznek, vagy mégsem?
<http://bozokiantal.blogspot.com/2018/08/valasztasok-lesznek-vagy-megsem.html>;
letöltés: 2020.02.23.
- BUYUK, Hamdi Firat: Serbia's Sandzak Revives Old Dream of Autonomy.
<https://balkaninsight.com/2019/10/28/serbias-sandzak-revives-old-dream-of-autonomy/>;
letöltés: 2020.03.16.
- Census of Population, Households and Dwellings in Montenegro.
Statistical Office of Montenegro – MONSTAT, Podgorica, 2011.
[https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/knjiga_prvi%20rezultati\(1\).pdf](https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/knjiga_prvi%20rezultati(1).pdf);
letöltés: 2020.05.09.
- CIA: The World Factbook. Europe: Serbia.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>;
letöltés: 2020.05.02.
- Comparative Overview of the Number of Population in 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 and 2011. Statistical Office of the Republic of Serbia, Belgrade, 2014.
<https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Knjiga20.pdf>;
letöltés: 2020.05.09.
- Die Entstehung des Sandschak Novi Pazar.
<https://monde-diplomatique.de/artikel/!863151>; letöltés: 2020.05.11.
- DŽOGVIĆ, Suada A. – ŠAĆIROVIĆ, Dženis: The Issue of Sandžak in the Context of Democratic Transition and the Creation of New States in Southeast Europe.
Knowledge International Journal, 34. évfolyam 5. szám, 2019. pp. 1507–1515.
https://www.researchgate.net/publication/339965417_the_issue_of_sandzak_in_the_context_of_democratic_transition_and_the_creation_of_new_states_in_southeast_europe;
letöltés: 2020.03.25.
- HELER, Daniel – SLAVKOVÁ, Markéta: Sandžak and Sandžaklije in a State of Flux: Nation-building and Politics of In/Exclusion between Serbia, Montenegro, and Bosnia During Three Decades of Yugoslavia's Disintegration.
Urban People/Lidé města, 21. évfolyam 2. szám, 2019. pp. 203–232.
https://www.academia.edu/41172790/sand%20and%20sand%20bdaklije_in_a_state_of_flux_nation-building_and_politics_of_in_exclusion_between_serbia_montenegro_and_bosnia_during_three_decades_of_yugoslavias_disintegration; letöltés: 2020.03.02.

- HORVÁTH László: Parlamenti választások Szerbiában, Montenegróban és Macedóniában. Parlamenti Szemle, 2. évfolyam 1. szám, 2017. pp. 95–111.
<https://parlamentiszemle.hu/wp-content/uploads/2017/10/parlamentiszemle-parlamentiszemle.hu-20171-lapszam-horvath-laszlo.pdf>; letöltés: 2020.03.25.
- HUSZKA Beáta: A decentralizáció, mint a kisebbségvédelem eszköze(?). Esettanulmány a szandzsáki bosnyákokról. Pro Minoritate, 13. évfolyam 3. szám, 2008. pp. 53–78.
<https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino08-3-04-Husza.pdf>; letöltés: 2020.03.02.
- JANJIC, Dušan – BAKIĆ, Sarina – ČAGORVIĆ, Nebojša – KRSTIĆ DRAŠKO, Marija; – SPAHIU, Nadxmedin – PLOJOVIĆ, Safuadan – RAŠEVIĆ, Mirjana: Mapping of Sandžak. Sandžak in the Regional Context: Mapping Influences and Proposing Solutions for Improvement of the Socio-Political Development in Sandžak. Forum for Ethnic Relations, Belgrade, June 2017.
<http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/MAPPING-SAND%20C5%BD%20AK.pdf>; letöltés: 2020.03.02.
- Jasmina Curić na čelu BNV-a umesto Esada Džudža.
<https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3567938/predsednik-bnv-a-esad-dzudzo-podne-ostavku.html>; letöltés: 2020.04.28.
- KING-SAVIĆ, Sandra: Serbia's Sandžak: Caught Between Two Islamic Communities. Euxeinos. Culture and Governance in the Black Sea Region, 7. évfolyam 23. szám, 2017. pp. 32–37.
https://gce.unisg.ch/-/media/dateien/instituteundcenters/gce/euxeinos/king-savic_euxeinos_23_207.pdf?la=en&hash=6D2FA9E8199A2A150354F255B3D83EAAAC4C88A39; letöltés: 2020.03.25.
- KOROM Mária: Az iszlám radikalizmus térnyerése a Nyugat-Balkánon.
<https://www.migraciokutato.hu/2016/05/17/az-islam-radikalizmus-ternyerese-a-nyugat-balkanon/>; letöltés: 2020.03.18.
- KÖVÁGÓ Ágnes: A török befolyás növekedése a Nyugat-Balkánon – mítosz vagy valóság? Nemzet és Biztonság, 5. évfolyam 3. szám, 2012. pp. 35–48.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2012_3_06_kovago_agnes.pdf; letöltés: 2020.03.18.
- LEDÁCS KISS Jenő (szerk.): A Nyugat-Balkán. MK Katonai Biztonsági Hivatal, Budapest, 2009. ISBN 978-963-06-7972-5
- Lemondott a szerb kormányfő.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20080308-tavozott-posztjarol-az-egesz-szerb-kormany.html>; letöltés: 2020.03.25.
- MAKAI József: Megegyezés Jugoszlávia megszűnéséről.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20020314megegyezes.html>; letöltés: 2020.03.25.
- MAKSIMOVIC, Zoran: Serbian Muslims At Odds Over Mufti's Presidential Bid.
<https://balkaninsight.com/2012/04/20/serbian-muslims-at-odds-over-mufti-s-presidential-bid/>; letöltés: 2020.03.01.

- MANYASZ Róbert Kázmér: Balkáni kiskörkép, szélsőségekkel 2 – Szandzsák.
https://islampolitics.blog.hu/2017/03/01/balkani_kiskorkep_szelsosegekkel_2_szandzsak;
letöltés: 2020.03.16.
- MANYASZ Róbert Kázmér: Balkáni őszi 20.
https://islampolitics.blog.hu/2019/12/14/balkani_osz_143; letöltés: 2020.06.01.
- MIRKOVIC, Rastislava:
Bosniak minority in Sandzak (Serbia) – from constitutive nation to minority.
https://www.academia.edu/8004995/Bosniak_minority_in_Sandzak_Serbia_-_from_a_constitutive_nation_to_minority; letöltés: 2020.02.15.
- MITROVIC, Milos: Bosniak politician promises defeat of 'fascist state – Serbia'.
<https://balkan.eu.com/bosniak-politician-promises-defeat-of-fascist-state-serbia/>;
letöltés: 2020.04.10.
- MORRISON, Kenneth: Nationalism, Identity and Statehood in Post-Yugoslav Montenegro.
Bloomsbury Academic, London, 2018. ISBN 978-1-4742-3519-8
- MORRISON, Kenneth: Political and Religious Conflict in the Sandžak.
Advanced Research and Assessment Group, Defence Academy of the United Kingdom,
Shrivenham, 2008. ISBN 978-1-905962-45-7
https://www.files.ethz.ch/isn/92367/2008_Aug_Political_Religion.pdf; letöltés: 2020.05.04.
- MÜLLER, Thomas C. – ISACOFF, Judith F. – LANSFORD, Tom (eds.):
Political Handbook of the World 2012.
SAGE Publications, London, 2012. ISBN 978-1-60871-995-2
- NAGY Zoltán András: Egy újabb balkáni „lőporos hordó”: Szandzsák.
Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 10. kötet, 2009. pp. 339–347.
<http://www.pecshor.hu/periodika/2009/nagy.pdf>; letöltés: 2020.05.08.
- NOVINE, Dvenve: Serbian Mufti to Found Party in Montenegro.
<https://balkaninsight.com/2013/08/20/serbian-mufti-to-found-party-in-montenegro/>;
letöltés: 2020.03.01.
- O vijeću. Bošnjačko nacionalno vijeće Sandžaka.
<https://www.bnv.org.rs/onama.php>; letöltés: 2020.03.01.
- PANTELIC, Zeljko: Sandzak is not Kosovo, EU diplomats insist.
<https://euobserver.com/news/30898>; letöltés: 2020.04.02.
- POPOVIC, Dragan (ed.): Implementation of Transitional Laws in Serbia 2009. Zlatna knjiga, Kragujevac, 2010. ISBN 978-86-85381-21-8
<https://crd.org/wp-content/uploads/2019/01/Implementation-of-Transitional-Laws-in-Serbia-2009.pdf>; letöltés: 2020.04.01.
- PÓSA Krisztián: Jogsértések a Szandzsákban.
Pro minoritate, 3. évfolyam 1. szám, 1999. pp. 127–135.
<http://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino99-1-19-Posa.pdf>;
letöltés: 2020.05.11.

- PURGER Tibor: Etnikai önkormányzat Szerbiában. A nemzeti kisebbségi tanácsok első két éve. Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, 3. évfolyam 2. szám, 2012. http://www.southeast-europe.org/pdf/10/DKE_10_M_DK_Purger-Tibor_Beretka-Katinka.pdf; letöltés: 2020.03.02.
- Rasim Ljajić je Sulejmanu Ugljaninu 1995. godine umalo preoteo SDA. <https://sandzakpress.net/rasim-ljajic-je-sulejmanu-ugljaninu-1995-godine-umalo-preoteo-sda-2/>; letöltés: 2020.03.02.
- ROHAN, Albert: Kosovo's path to independence. https://www.ecfr.eu/article/commentary_kosovos_path_to_independence; letöltés: 2020.04.28.
- RUDIC, Filip: Election Sees Power Shift in Serbia's Bosniak Council. <https://balkaninsight.com/2018/11/26/power-shifts-after-elections-for-serbia-s-bosniak-institution-11-26-2018/>; letöltés: 2020.04.10.
- RUDIC, Filip: Petition seeks New Status for Cross-Border Sandzak Region. <https://balkaninsight.com/2017/06/26/petition-draws-attention-to-serbia-montenegro-border-region-06-26-2017/>; letöltés: 2020.04.01.
- Serbia's Bosnian minority celebrates national Sandzak Day. <http://www.anews.com.tr/world/2018/11/20/serbias-bosnian-minority-celebrates-national-sandzak-day>; letöltés: 2020.05.11.
- Serbia's Controversial Mufti to Step Down. <https://balkaninsight.com/2013/12/20/serbia-chief-mufti-to-step-down/>; letöltés: 2020.03.01.
- STANKOVIC, Aleksandra: Economics Override History for Belgrade and Ankara. <https://balkaninsight.com/2010/12/06/economics-override-history-for-belgrade-and-ankara/>; letöltés: 2020.04.28.
- STOJIC, Marko: Party politics in the Western Balkans: Vera Stojarova and Peter Emerson (eds), Book review. Party Politics, February 2012. pp. 288–290. https://www.researchgate.net/publication/275590989_Party_politics_in_the_Western_Balkans_Vera_Stojarova_and_Peter_Emerson_eds_Book_review; letöltés: 2020.03.01.
- Szandzsák (régión). [https://www.wikiwand.com/hu/Szandzsák_\(régión\)](https://www.wikiwand.com/hu/Szandzsák_(régión)); letöltés: 2020.05.09.
- TAKÁCS Zoltán: Régiók és a regionális politika intézményrendszere Szerbiában. Területi Statisztika, 14. évfolyam 3. szám, 2011. pp. 282–296. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2011/03/ts2011_03_05.pdf; letöltés: 2020.04.02.
- TÓTH Péter: Autonómiát követelnek a szerbiai bosnyákok. https://gondola.hu/cikkek/107908-Autonomet_kovetelnek_a_szerbiai_bosnyakok.html; letöltés: 2020.04.05.

LÉVAI ZSOLT – ÜVEGES ANDRÁS JÓZSEF SZÁZADOS

**A VASÚTI KÖZLEKEDÉS INFORMATIKAI
ADATVÉDELME**

Bevezetés

A vasúti közlekedés kezdetén, a kommunikáció hajnalán egy darab bot volt maga az információ. Amelyik állomás birtokában volt a bot, az indíthatott vonatot az állomásközbe, a másik állomásnak meg kellett várnia, amíg a bot elér hozzá, vonatot indítani csak ez után volt jogosultsága.¹

Az informatika gyors fejlődésével ez a rendszer nagyon elavulttá vált, a fejlődés mára már meghaladta a papíralapú adatkezelést is, a vonatok közlekedésének adatait már alapvetően digitális formában tárolják.² Ez az előrehaladás jelentősen megkönnyíti a vasútüzem lebonyolítását, a menetrend és a forgalomirányítás számítógépre vitele gyakorlatilag önműködő üzem létrehozását is lehetővé teszi (pl. az M4 metró esetében).

Mivel azonban az adatokat nem papíralapon tárolják egy szekrényben, vagy átadják az irányításban dolgozók részére, hanem informatikai úton, ezért felértékelődött azok védelme. A korszerű közlekedésirányítási rendszereket jelenleg nagy sebességű adatkapcsolatot biztosító informatikai rendszerek kötik össze, ezért ezek a rendszerek fokozottan ki vannak téve a kibertámadásoknak. A vasúti fedélzeti jegykiadási rendszer is GSM³/LTE-rendszer⁴ használ a jegyértékesítés során. Várhatóan a közeljövőben az 5G⁵ rendszerek is bevezetésre kerülhetnek a vasúti közlekedést biztosító informatikai rendszerek közé, ami további támadási felületet biztosít az elkövetőknek.

-
- ¹ F.1.-F.2. számú Jelzési és Forgalmi Utasítás a közúti vasutak számára. 4.1.4. és 11.17. pont. https://villamosoktatás.hu/jvt/elmelet/infrastruktura/flf2_2017_09.pdf; letöltés: 2019.10.20. Az utasítás jelenleg is érvényben van, sőt maga a módszer is használatos még (pl. egyvágányú villamosvonalakon).
- ² THADURI, Adithya – ALJUMAILI, Mustafa – KOUR, Ravdeep – KARIM, Ramin: Cybersecurity for eMaintenance in railway infrastructure: risks and consequences. *International Journal of System Assurance Engineering and Management*, Volume 10, Issue 2, April 2019. pp. 149–159. <https://link.springer.com/article/10.1007/s13198-019-00778-w>; letöltés: 2019.10.20.
- ³ A GSM (Global System for Mobile Communications) az Európai Távközlési Szabványok Intézete (ETSI) által kifejlesztett szabvány a mobiltelefonok által használt második generációs digitális cellás hálózatok protokolljainak leírására. A GSM szabványt az első generációs analóg cellás hálózatok helyettesítésére fejlesztették ki. Eredetileg egy teljesen kétirányú hangátvitelre szolgáló digitális, kapcsolatalapú hálózatot írt le. Később kiterjesztették adatkommunikációra, előbb kapcsolatalapú, azután csomagkapcsolt átvitelre a GPRS és EDGE szabványokban.
- ⁴ Az LTE (Long Term Evolution) egy negyedik generációs vezeték nélküli adatátviteli szabvány, amelyet a 3GPP Release 8 szabvány ír le. Míg a korábbi technológia 28 Mbit/s elméleti maximumot támogat, az LTE 326 Mbit átvételre képes másodpercenként 4×4 antennával és 20 Mhz frekvenciatartományban.
- ⁵ Az 5. generációs mobilhálózat vagy 5. generációs vezeték nélküli hálózat a telekommunikációban az 1G (analóg), 2G (GSM), 3G és 4G/IMT-Advanced után az 5. generációt képviselő technológiai standard, amelynek bevezetését Dél-Korea kezdte meg 2019 áprilisában.

A vasút elleni kibertámadás során a terroristák vagy olyan adatokhoz akarnak hozzájutni, amelyek birtokában fizikai terrorcselekmények (pl. robbantások) tervezhetők a vasúti közlekedés, utasok, vasúti infrastruktúra ellen, vagy pedig az irányítórendszerek feletti hatalomátvitel elérésével idézhetnek elő jelentős áldozatszámú járó szándékos baleseteket.

A vasúti közlekedés során hatalmas mennyiségű adat keletkezik, kezdve a közlekedés tervezésétől a lebonyolításon át egészen a közlekedtetésért fizetendő díjak beszedéséig. A cikk a vasúti közlekedés során felmerült informatikai adatvédelemmel kapcsolatos témákkal foglalkozik, feltárja és rendszerezi a jelenleg rendelkezésre álló lehetőségeket. A vasúti forgalomirányító központok elleni fizikai támadásokkal elért irányítási felügyelet megszerzését most nem vizsgáljuk, mert az elleni védekezés a terrorelhárításhoz tartozik.

A kiberterrorizmus jellemzője, hogy globális méretű, így Magyarország vasúti közlekedési rendszere is ilyen támadások célpontja lehet. A Kovács László és Krasznay Csaba szerzőpáros „*Digitális Mohács*” című tanulmányában a közlekedési rendszert is a kiberterrorizmus potenciális célpontjai közé sorolja.⁶ Hasonlóképpen gondolkodnak angol szerzők is, például Vincent Miller, aki „*Understanding Digital Culture*” című könyvében Pearl Harborhoz hasonlítja egy infrastruktúrák elleni kibertámadás hatásait.⁷

Éppen ezért a vasúti közlekedés területén is szükséges az informatikai védelem kidolgozása. Az Országos Vasúti Szabályzat vasúti informatikával foglalkozó pontja nem rendelkezik a vasúti informatikai adatok védelméről, így annak megteremtése a védelmi szakemberek feladata.

A megfelelő védelem kidolgozásához szükséges látni, hogy a vasúti közlekedés során hol és milyen adatok, információk keletkeznek. A cikk első része bemutatja ezen adatok és információk keletkezési helyét, majd sorra vesszük a lehetséges védelmi megoldásokat. Külön foglalkozunk a kiemelten védett vonatok közlekedésének adataival, végül bemutatjuk a védelem szempontjából gyenge láncszemnek minősülő emberi tényező kiváltásának lehetőségeit. A tanulmány alapja a Közlekedéstudományi Egyesület (KTE) tudományos konferenciáján elhangzott előadás.⁸

---

⁶ KOVÁCS László – KRASZNAY Csaba: *Digitális Mohács – Egy kibertámadási forgatókönyv Magyarország ellen*. Nemzet és Biztonság, 2010. február. p. 48.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kovacs_laszlo__krasznay_csaba-digitalis_mohacs_.pdf;
letöltés: 2019.10.11.

⁷ MILLER, Vincent: *Understanding Digital Culture*. SAGE Publications Ltd., London, 2011. p. 155.
<https://books.google.hu/books?id=QzKbwZtUqNEC&pg=PA155&dq=Vincent+Miller+pearl+harbor&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKewjn2oXM3eXrAhVRpIsKHfrZDo0Q6AEwAAnoECAYQA#v=onepage&q=Vincent%20Miller%20pearl%20harbor&f=false>; letöltés: 2019.10.15.

⁸ LÉVAI Zsolt – BÉRES Barna: *A vasúti forgalom lebonyolításával kapcsolatos informatikai adatok védelme*. Közlekedéstechnikai napok – Vasúti informatika a kezdetektől napjainkig (IV. rész). KTE tudományos konferencia, BMGE, Budapest, 2019.11.07.

Azonosított kockázati tényezők

Kiemelten fontos rendszerezni és feltárni azokat a biztonsági tényezőket, amelyek a vasúti infrastruktúrákat a kibertérből fenyegetik. Ezek egy lehetséges szempont szerint az alábbiak szerint csoportosíthatók:

1. A kiberbiztonsági kockázat okai

a) **Politikai motivációjú fenyegetés** – a politikai háttérű támadások célja, hogy csökkentsék a lakosság bizalmát a vasúti társaság irányában, ezzel negatívan befolyásolják a társaság hírnevét. Mivel egyes országokban a vasúttársaság állami tulajdonú, így a negatív kampány nemcsak a társaságra van kihatással, hanem az éppen hatalmon lévő kormányra is.

b) **Illegális pénzügyi haszonszerzésű fenyegetés** – tevékenységükkel a támadók a vasúttársaság pénzügyi rendszerét, a jegyértékesítő hálózatot és a végkészülékeket veszik célba. Ezek az események alapvetően közvetlenül az utasokat támadják, de emellett rontják a szolgáltatók hírnevét is.

c) **Adatkezelés alvállalkozásba adása és az adatkezelés elvesztése**⁹ – a kockázat a harmadik félnél folytatott adatkezelésnél történik meg, vagyis sérül a bizalmasság, a sérthetlenség és a rendelkezésre állás (CIA¹⁰) elve a kiszervezett adatok kezelése során.

d) **Emberi tényező** – alapvetően ide sorolhatók a hanyagságból elkövetett adatszivárgás, a szabotázs vagy a képzetlen munkaerő okozta informatikai problémák.

2. A kiberbiztonsági kockázat fajtái

a) A pályahálózatot támogató és üzemeltető informatikai hálózat biztonságát számos különböző kiberbiztonsági kockázati tényező befolyásolja. A támadások során adatot szivárogtathatnak ki a támadók, vagy módosíthatják az információkat. Emellett lehetőségük van az informatikai rendszerben tárolt adatok módosítására, törlésére és a hozzáférés korlátozására is. Hasonló jellemzői vannak még az alábbiaknak:

- **adatházisok** – a nagy mennyiségű adatot tároló szerverparkok és adatházisok kiemelt célpontjai a támadásoknak. Egyes esetekben ezek a háttértároló rendszerek kevesebb védeltséget élveznek;
- **biztonsági mentések** – a biztonsági mentések egy részét kisebb védelemmel látják el, mint magát az aktív hálózatokat. Ha ezek az adatok kiszivárognak, és egy szimulált környezetben visszaállítják őket, akkor a támadók nagy mennyiségű és valós értékeket tartalmazó érzékeny adatokhoz juthatnak hozzá;
- **elosztott architektúra** – a vasúti informatikai rendszerek elosztott architektúrájúak, így kibervédelmük is nehézségekbe ütközhet;

⁹ Data subcontracting problem and Loss of Data Control.

¹⁰ CIA – Confidentiality, Integrity, Availability.

- a vasúti informatikai eszközrendszer életciklusának és hitelesítési folyamatának viszonylag hosszú ideje – míg egy adott új informatikai rendszer integrálása és hitelesítése befejeződik, addig a kiberbiztonsági környezetváltozás sebessége miatt a rendszer már elavulttá válik.^{11,12,13}

A vonatközlekedés informatikája

A digitalizáció jelenlegi életünk szerves részét képezi, és nélküle gyakorlatilag nem is tudnánk hatékonyan dolgozni. Korunk társadalmát, az információs társadalmat a fejlett infokommunikációs eszközök hálózata jellemzi, ami jelentős hatással van a munkavégzés menetére is.¹⁴ Krasznay Csaba így foglalta össze röviden az informatika hatását a napjainkra kialakult helyzetre: „A 21. század embere visszavonhatatlanul kibővítette a saját életterét, a fizikai lét mellett az informatikai eszközök és ezek hálózatai által alkotott virtuális tér is meghatározó a modern társadalom működésében.”¹⁵ Nincs ez másként a közlekedés területén sem. A vasúti közlekedésben a digitalizáció elterjedésével egyre kevesebb emberi beavatkozásra van szükség, a legújabb vasúti biztosítóberendezések már automatizáltak, kezelői beavatkozásra üzemszerű működés esetében nincs is szükség. Ez azonban a terroristák számára is megnyithatja az utat a vasút elleni műveleteik újfajta végrehajtásához. A vasúti pályák és szerelvények mellett ugyanis jelentős célpontok lehetnek a vasúti forgalomirányító központok. Itt elsősorban nem magának az épületnek a fizikai romlásáról vagy manipulációjáról van szó, hanem a bennük működő informatikai rendszerek elleni támadásról, és ezáltal a vonatközlekedés irányításának üzemszerű működésétől történő eltéréstől beszélünk. Egy ilyen terrorakció sikeressége rávilágíthat a közlekedési informatikai rendszerek sérülékenységre is.¹⁶

-
- ¹¹ Rail and Metro Cybersecurity.
<https://cyberstartupobservatory.com/rail-cybersecurity-where-is-the-industry-now/>; letöltés: 2020.05.13.
RALSTON, Nikki: Preventing Railway Cyber Attack.
<https://www.cyberbit.com/blog/ot-security/railway-cyber-attack/>; letöltés: 2020.05.13.
¹² Emerging Rail Cybersecurity Standards Point to Unidirectional Security Gateways.
https://waterfall-security.com/static/5-Emerging-Rail-Cybersecurity-Standards_eBook.pdf;
letöltés: 2020.05.13.
¹³ THADURI, Adithya – ALJUMAILI, Mustafa – KOUR, Ravdeep – KARIM, Ramin: Cybersecurity for eMaintenance in railway infrastructure: risks and consequences. International Journal of System Assurance Engineering and Management, Volume 10, Issue 2, April 2019. pp. 149–159.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s13198-019-00778-w>; letöltés: 2019.10.20.
¹⁴ TOKODY Dániel – FLAMMINI, Francesco: The intelligent railway system theory. International Transportation, Special Edition 1, Volume 69, May 2017. p. 40.
https://www.researchgate.net/publication/316855187_The_intelligent_railway_system_theory#pf26;
letöltés: 2020.05.13.
¹⁵ HAIG Zsolt: Az információs társadalom információbiztonsága. Robothadviselés 8. Konferenciakiadvány, 2008. p. 168.
¹⁶ KRASZNAY Csaba: A kiberbiztonság stratégiai vetületeinek oktatási kérdései a közszolgáltatban. Nemzet és Biztonság, 2017/3. szám. pp. 38–53.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2017_3_05_krasznay_csaba_-_a_kiberbiztonsag_strategiai_vetuleteinek_oktatasi_kerdesei_a_kozszolgalatban.pdf; letöltés: 2019.11.15.
¹⁶ FÁBOS Róbert: A közlekedési informatikai rendszerek sérülékenysége. In: HORVÁTH Attila (szerk.): Fejezetek a kritikus infrastruktúra védelemből – Kiemelten a közlekedési alrendszer. Tanulmánykötet. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2013. pp. 191–225.
http://mhtt.eu/hadtudomany/KIV_tanulmanykotet.pdf; letöltés: 2019.11.10.

A vasúti utazás során is általában igaz a szükséges információk megszerzésének hármas felosztása. Itt is megjelennek az utazás előtti (indulóállomási), az utazás alatti (fedélzeti) és az utazás utáni (célállomási) információk. Ezek az utasokat segítik az utazástervezésben és az utazás végrehajtásában. Az információk nyilvánosak, a terroristák is könnyen hozzáférnek, így sok mindent megtudhatnak adott vasúti járatról, vasútállomásról stb. Az ezekbe a rendszerekbe történő beavatkozás inkább kellemetlenséget okoz az utasoknak, mintsem jelentős károkat, bár alkalmas lehet pánikkeltésre is (pl. számítógéppel kezelt állomási hangosbemondóhoz történő informatikai hozzáféréssel azon keresztül azonnali kiürítésre hívhatják fel a figyelmet).

Sokkal érzékenyebb információk azonban a vonatok közlekedésének tényleges adatai, valamint az operatív forgalomirányítás során keletkező információk. Ezek nemcsak nyilvános adatokat tartalmaznak, hanem a vonatok olyan adatait is, amelyek illetéktelen kezekbe kerülve alkalmasak lehetnek terrorcselekmények elkövetésének elősegítésére.¹⁷

A kiberterrorizmus veszélye kettős: egyrészt az előbb említett adatok megszerzése és ezekre alapozva terrorakciók végrehajtása, másfelől a már említett irányítóközpontok feletti hatalomátvétel és hamis közlekedési parancsok kiadása, ezáltal balesetek előidézése.

Vasúti információk

Azt már az előző fejezetben láttuk, hogy a vasúti közlekedéssel kapcsolatos információk fontosak lehetnek a terrorakciók elkövetőinek. Ebben a fejezetben azt vizsgáljuk meg, hogy hogyan keletkeznek azok az információk, amelyek a vasúti közlekedés során előállnak.

Ennek első lépése annak meghatározása, hogy hogyan válnak információvá az egyes adatok.¹⁸ A közlekedés során jeleket érzékelünk, amelyek akkor lesznek információk, ha azok mögött számunkra értelmezhető jelentéstartalom áll, és az érzékelés hatására egy előre meghatározott vagy meg nem határozott cselekvést végzünk el.

Ennek figyelembevételével megadható az információ funkcionális fogalma a közlekedési szervezetek szempontjából:¹⁹

- amely valamely szerv vagy személy működése, illetve cselekvése során keletkezik;
- és más szervhez vagy személyhez eljutva – a szükséges hozzárendelési szabályok ismeretében – ott valamilyen (elvárt) cselekvést vált ki.

---

¹⁷ Például részletes menetrendi adatok, veszélyek áruk szállításáról szóló részletes információk, biztosítóberendezések kezelési adatai stb.

¹⁸ A számítástechnikában adatnak nevezzük a számokkal leírható dolgokat, amelyek számítástechnikai eszközökkel rögzíthetők, feldolgozhatók és megjeleníthetők. Az adat nagyon tág fogalom, gyakorlatilag bármilyen jel potenciálisan adatnak tekinthető.

¹⁹ ZVIKLI Sándor – HORVÁTH Balázs – SZABÓ Lajos – HORVÁTH Richárd: Közlekedésinformatika. Universitas Győr Nonprofit Kft., Győr, 2008.

A vasút alaputasításának tekinthető F. 1. sz. Jelzési Utasítás is kimondja, hogy a jelzés parancs, amely a megfigyelésre kötelezett dolgozót azonnal a megfelelő ténykedés végrehajtására utasítja.²⁰ Ehhez azonban ismerni kell a jelzés jelentését, azaz a jelzésnek információ tartalommal kell bírnia, és ismerni kell az ebből következő forgalmi ténykedést is.

Látható, hogy a vasút területén a vonatközlekedés lebonyolításához nem elég információkkal rendelkezni, hanem szükséges az információ mögötti egzakt jelentést tartalom ismerete is. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, még további információkra van szükség, így a szükséges információk halmaza tovább nő.

A vasúti közlekedés veszélyes üzem, ezért minden egyes cselekvésről tudni kell, hogy ki és mikor hajtotta végre, valamint azt is, hogy mi volt ennek a kiváltó oka.²¹ Ezeket a felelősség lehatárolhatósága miatt mind dokumentálni kell, így a keletkező adatok száma is jelentős.

Személyes adatok

A vasúti közlekedés során az üzemeltetés mellett személyes adatok kezelése is folyik. A vasúti közlekedés során a szolgáltató az utasainak és más ügyfeleinek a személyes adatát több – a működéshez szükséges – cél érdekében kezeli. Ilyen lehet az utasok részére menetjegyek, helyjegyek biztosítása és azok nyilvántartása, valamint kedvezményes utazásra jogosító kártyák és igazolványok elkészítése, nyilvántartása, használatának ellenőrzése. Emellett adatkezelést végeznek a panaszok és az észrevételek intézése miatt, valamint az utazás alatti vagyonvédelem és testi épség biztosítása érdekében is. Idesorolható még a velük szemben fennálló követelések érvényesítése miatti adatkezelő-tevékenység is.

Az ilyen adatkezeléshez az utas a menet- és helyjegy-igényének kinyilvánítása, illetve a kártya, az igazolvány igénylése, továbbá az észrevételének vagy panaszának a közlése során tett nyilatkozatával, illetve (tájékozott beleegyezését követően) az utazás megkezdésével járul hozzá.

A felsoroltaktól eltérő célok esetében az üzemeltető kizárólag akkor kezeli utasa és más ügyfele személyes adatát, ha az adatkezelés céljáról az érintettet tájékoztatta, és ahhoz az érintett kifejezetten hozzájárult.

A vasúti közlekedés során a személyes adatokat az adatkezelés céljához illeszkedő időtartamig,²² illetve az ezekhez a műveletekhez kapcsolódó adóügyi, vagyonvédelmi és más előírások szerinti határidőig kezeli.

---

²⁰ F. 1. sz. Jelzési Utasítás. MÁV Zrt., 2008, (NKH 85/6/2007). 1.2.24. pont.
https://www.mavcsoport.hu/sites/default/files/upload/public-procurement/document/public/f_1_sz_jelzesi_utasitas.pdf; letöltés: 2019.10.15.

²¹ Például jelzési parancs, tevékenység elrendelése stb.

²² A panasz, észrevétel elintézéséig, a hozzájáruló nyilatkozat visszavonásáig, az érvényesített követelés statisztikai feldolgozásáig stb.

Az európai általános adatvédelmi rendelet (GDPR²³)²⁴ szerint a szolgáltatónak köteleznie kell magát arra, hogy gondoskodjon utasai és más ügyfelei általa kezelt személyes adatainak biztonságáról: megteszi azokat a technikai és szervezési intézkedéseket, illetve kialakítja azokat a belső eljárási szabályokat, amelyek biztosítják, hogy a kezelt adatok védettek legyenek, azaz személyes adatokat fokozott biztonságú informatikai rendszerekben nem nyilvános módon kezeli. Megakadályozza azok véletlen megsemmisülését, jogosulatlan felhasználását és jogosulatlan megváltoztatását egyaránt. Biztosítja, hogy a személyes adatokat csak az illetékes munkaköröket betöltő személyek ismerhessék meg, magas szintű hozzáférési ellenőrzési rendszer alkalmazása mellett. Az internet használatával továbbításra kerülő adatok tekintetében fokozott biztonságú védelmi intézkedéseket kell megtennie a sérthetlenség miatt.

A vasúttársaságok a rendelkezésükre bocsátott személyes adatok feldolgozásához – az érintett hozzájárulásával – külső adatfeldolgozót vehetnek igénybe, amely a neki átadott adatokon csak technikai műveleteket végezhet (pl. számítógépes rendszerben való tárolás, megőrzés). A vasúti társaságok a külső félnél végzett adatfeldolgozás jogszerűségéért ugyanúgy felelnek, mint saját adatkezelésükért, amit az adatfeldolgozóval kötött írásos szerződéssel biztosít. Az üzemeltető kötelezi magát arra is, hogy adatvédelmi kötelezettségeinek teljesítésére felhívja minden olyan harmadik fél figyelmét, amelynek az adatokat továbbítja vagy átadja.

Információk a vonatok közlekedéséről

Mielőtt a vonat elindul

Utasinformációk

Mint már említettük, az utasinformációk nyilvánosak. Nem is lehetnek másfajta, mert különben az utasoknak sem lenne tudomásuk a közlekedés lehetőségéről és körülményeiről, és így biztosan nem választanák ezt a közlekedési módot, ami természetesen nem lehet cél. A vasútvállalatok elemi érdeke, hogy szolgáltatásaikat a lehető legtöbbször vegyék igénybe. Ennek megfelelően ezeket be kell mutatni az azt igénybe vevők körének, mert az ember utazási módot annak megfelelően választ, hogy mennyire ismeri azokat.

A vasút mint közösségi közlekedési eszköz nem áll rendelkezésre bármilyen időpontban, csak meghatározott időközönként indulnak a járatok. Az indulási időpontokat az utassal közölni kell, hogy fel tudjon szállni az adott járatra.

---

²³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (General Data Protection Regulation). Az Európai Unió rendelete, amely az EGT területén tartózkodó természetes személyek személyes adatait védi és rendelkezik a tagállamok közötti szabad információáramlásról. A rendelet 2016. május 24-én lépett hatályba, és kétéves türelmi időszak után 2018. május 25-től kell alkalmazni.

²⁴ VOIGT, Paul – VON DEM BUSSCHE, Axel: The EU General Data Protection Regulation (GDPR) – A Practical Guide. Springer International Publishing, Cham, Svájc, 2017.

Tájékoztatni kell továbbá:

- a megállási helyekről, ahol le tud szállni (amelyek természetesen, kevés kivételtől eltekintve, mások számára felszállási helyek is egyben);
- a helyfoglalási lehetőségekről (nem minden vonaton lehetséges);
- a menetrendi adatokról és a közlekedési rendről (milyen napokon közlekedik);
- a vonaton nyújtott szolgáltatásokról (kocsiosztály, étkezési lehetőség, kerékpárszállítás stb.);
- a fizetendő díjakról (menetdíjak, kedvezmények, felárak).

Ezek az információk az utazás megtervezéséhez szükségesek, de látható, hogy csak egy adott vonatra vonatkoznak. Az eljutás teljes útvonalán valamennyi járatról szükségesek ezek az információk, hogy az utazás megfelelően (optimálisan) előkészíthető legyen. Ennek vonatonkénti megkeresése hosszadalmas folyamat, ezért a menetrendi keresőprogramok a kiindulási és a célállomás megadása után megkeresik a beállított feltételekkel az optimális eljutási lehetőséget (alapbeállításként a leggyorsabbat), valamint tájékoztatást adnak a szükséges átszállásokról is (hely, rendelkezésre álló idő stb.).

Egyes menetrendi keresők (pl. a svájci SBB²⁵ keresője) megmutatják azt is, hogy adott napon mekkora általában a vonat kihasználtsága. Ez olyan adat, amely valóban hasznos lehet az utazás tervezésénél (pl. milyen kocsiosztályra váltunk menetjegyet), de már a terroristák számára is jelzésértékű információ lehet, hogy melyik vonat ellen érdemesebb terrorakciót tervezni (a terroristák célja általában az áldozatok számának maximalizálása).

Kérdésként merül fel, hogy szükséges-e ilyen információkat mindenki számára hozzáférhetővé tenni. A válasz az, hogy az utasforgalom nagysága egy utazás során, a helyszínen is kitapasztalható, ezért nem is érdemes azt titkolni. Minden bizonnyal több hasznot hoz az utasok ilyen irányú tájékoztatása, mintsem az adatok eltitkolása és az utasok szembesülése a zsúfoltsággal a vonaton. Éppen ezért az ilyen adatokat nem is tikosítják, azok mindenki számára hozzáférhetők.

Szállítási információk

A teherfuvarozásban a szállítás előtti információkat nem feltétlenül a továbbító (teher-) vonatok típusainak a bemutatása jelenti, mint a személyszállítás esetében. Ugyanakkor a szállítás tárgyát képező áru tulajdonságai meghatározzák, hogy az milyen típusú vasúti kocsiiban szállítható.²⁶ Ezért a vasúttársaságok honlapjaikon bemutathatják, hogy milyen típusú teherkocsikkal tudnak szállítást vállalni.

---

²⁵ SBB – Schweizerische Bundesbahnen, svájci állami vasúttársaság.
<https://www.sbb.ch/en/home.html>; letöltés: 2020.06.05.

²⁶ Például takarmány, nyersolaj, személygépkocsi stb.

A szállítandó áru sokféleségéből adódik, hogy még azonos típusú kocsiból (pl. fedett kocsi) is sokfélere jelentkeznek igények (pl. hűtőkocsi a fedett kocsikon belül). Ezért a vasúti kocsik bemutatása már műszaki adatokkal is történik.²⁷ Ezek is olyan információk lehetnek, amelyek segítséget nyújthatnak terrorcselekmények előkészítéséhez (pl. a robbanószerkezet felszerelési helyének a kiválasztásához). Az interneten végzett kutatásunk alapján kijelenthető, hogy a teherkocsik műszaki adatai már nagyon sok helyen megtalálhatók a világhálón, ugyanakkor azt is hozzá kell tenni, hogy a szemrevételezés nehezebb. A tehervonatokat által használt teher- és rendezőpályaudvarok, rakodóhelyek vágányai között – miután azok nincsenek az utasok részére megnyitva – már feltűnő nem ottani munkavállaló megjelenése, így a felderítés nehezebb.

A fuvarozási határidő jelen pillanatban még napokban határozható meg, így a tehervonat menetrendi adatai nem különösebben érdekesek²⁸ a fuvarozatók részére. Ezek az adatok nem nyilvánosak, a fuvarozatók számára sokkal fontosabb az áru pillanatnyi helyzetének meghatározása, ezért a vasútállatok leginkább az árukövető informatikai rendszereket fejlesztik.²⁹ Természetesen bizonyos küldemények pontos földrajzi helyének ismerete már olyan releváns információ, amelynek védelmével foglalkozni kell.

A vasúti áru fuvarozás csak szerződés megkötésével lehetséges, amelyben a fuvarozatónak megadják a szükséges információkat (pl. a berakás ideje). A szerződés adatai között lehetnek védendő információk (pl. a veszélyes áru fajtája).

Az áruszállítás során az információk az alábbi helyeken és formákban lehetnek jelenek:³⁰

- az áruszállítást megelőző szakasz:
  - a) az áruadásvétel előkészítése:
    - kereskedelmi előkészítés;
    - technikai előkészítés;
  - b) a fuvarozás kereskedelmi és technikai előkészítése;
- az áruszállítás szakasza;
- az áruszállítást lezáró szakasz:
  - a) fuvarozás elszámolása;
  - b) adásvétel elszámolása.

²⁷ Például hossz, rakfelület nagysága, tengelyek száma stb.

²⁸ Kivéve a *just-in-time* rendszereket.

²⁹ 46/2015. (XI. 20. MÁV Ért. 19.) EVIG sz. utasítás A MÁV Zrt. Informatikai Biztonsági Szabályzatáról. MÁV Értesítő, 19. szám, 130. évfolyam, 2015. november 20.
https://www.mosz.co.hu/images/a1639/MAVertesito_2015_19_kiadas.pdf; letöltés: 2020.06.12.

³⁰ KOVÁCS János: Az áruszállítási logisztikai folyamatok hatékony működését szolgáló informatikai rendszer. PhD-értekezés, BMGE-KSK, Budapest, 2002. p. 25.
<https://repositorium.omikk.bme.hu/bitstream/handle/10890/140/ertekezés.pdf?sequence=1&isAllowed=y>;
letöltés: 2019.10.11.

Vasúti üzemi adatok

A vonatok közlekedésének vannak elengedhetetlen feltételei, amelyek többsége már informatikai úton teljesíthető. Minden egyes vonat közlekedését meg kell rendelni az erre jogosult szervezettől: menetvonalat (kapacitáshányadot) kell igényelni a pályahálózat működtetőjétől. Magyarországon két, pályahálózatot működtető társaság van: a MÁV és a GYSEV pályavasúti részlege külön-külön saját informatikai hálózattal rendelkezik. Mindkettőnek egy külső cég, a VPE Kft.³¹ osztja el a kapacitását (utalja ki a menetvonalat), ami külső informatikai összeköttetést igényel a pályavasutakkal.

A naponta vagy a menetrendi időszakban (éves üzemi menetrendben)³² előre meghatározott napokon közlekedő személyvonatok esetében ezt nem kell minden egyes közlekedési nap előtt megtenni, hanem lehet éves megrendelést is beadni. Ez azonban azt eredményezi, hogy a legtöbb személyvonat megrendelése már több napra előre elkészül. Alkalmi (főleg teher-) vonatok esetében minden egyes esetben külön menetvonal-igénylést kell benyújtani.

A vonatok számára a kapacitáselosztó szervezet utalja ki a menetvonalakat, amelyeknek a megrendeléséhez az alábbi paraméterek megadása szükséges:

- vonatazonosítók (tervezett vonatszám, típus);
- megállási helyek;
- tervezett menetrendi adatok;
- vontatójármű(vek);
- tervezett vonathossz;
- elegytömeg,³³ teljes tömeg;
- tervezett vonatösszeállítás.

Ezen adatok megadása, illetve ismerete nélkül nem lehetséges a vonatok menetvonalának a kiserkesztése.

A vonatok menetrendjének elkészítése menetrendábra segítségével történik. Az ábra egy út-idő grafikon, ahol függőlegesen fel vannak tüntetve a vasútvonal egyes szolgálati helyei (kódjelekkel), vízszintesen pedig az idő (egy-egy országban az abszcissza- és az ordinátatengelyek fel vannak cserélve). Az ábráról leolvasható, hogy egyes vonatok melyik időpillanatban a vasútvonal mely pontján haladnak vagy tartózkodnak, illetve mikor találkoznak másik vonattal, és hol lehet konfliktus a menetvonalak között. Ezek azok az információk, amelyek illetéktelen kezekbe kerülve katasztrófák bekövetkezéséhez is vezethetnek.

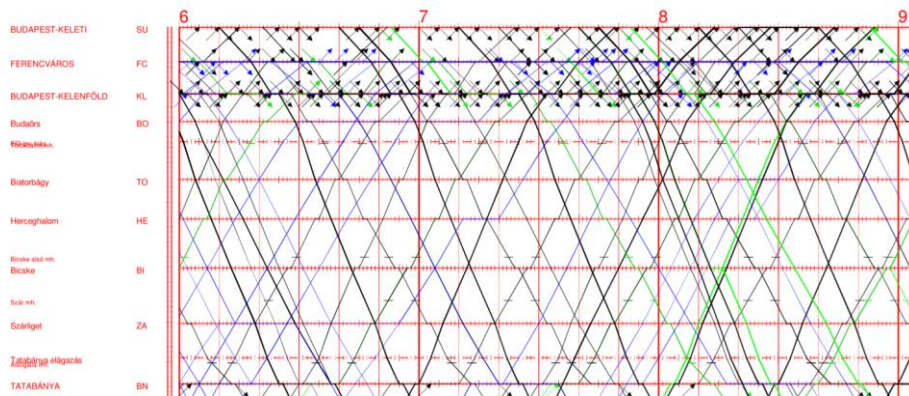
³¹ VPE Kft. – Vasúti Pályacapacitás-elosztó Kft.

³² Az éves üzemi menetrend érvényességi időtartama minden év december hónap második szombatján 24.00 órakor kezdődik és a következő év december hónap második szombatján 24.00 óráig tart. 55/2015. (IX. 30.) NFM rendelet a vasúti pályahálózatához történő nyílt hozzáférés részletes szabályairól. 8. § (2)

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500055.NFM>; letöltés: 2019.11.17.

³³ A járművek saját tömegének és rakománytömegének összege.

1. ábra. Menetrendábra

A magyarországi vasútvonalak menetrendábrái a VPE Kft. honlapján nyilvánosan hozzáférhetőek, fenti ábra az 1. sz. vasútvonal menetrendábrájának egy részlete.³⁴ A kapacitáselosztó szervezetet erre az 55/2015 (IX. 30.) NFM 2019. évi módosítása kötelezi.³⁵ Ez kibevédelmi, illetve kiberbiztonsági szempontból nem szerencsés, ugyanis így az egyes vonalakon közlekedő vonatok pontos időadatai minden probléma nélkül kiolvashatók, így a terrorakciók megtervezhetők. Igaz ugyan, hogy a vonatazonosítók és a használt színek nem jelennek meg az ábrán, de logikai úton kikövetkeztethető az egyes színek jelentése.³⁶ Ezeket az adatokat – ha nem is minősített adatnak kellene tekinteni, de – minimálisan üzleti titokként kellene kezelni.

A közlekedés során keletkező információk

Személyvonatok esetében a legfontosabb utazás közbeni információ a menetrend betartása és az attól való eltérés, vagyis hogy van-e késés. Az utazás közbeni információkra azonban nem csak a vonaton ülve van szükségünk, a szakirodalom idesorolja a vasútállomásokon történő utastájékoztatót is.³⁷

Az utasinformációs rendszerek alapvetően kétfélék lehetnek. Megkülönböztetünk vizuális és auditív rendszereket. Az információk kb. 90%-át látás útján szerezzük meg, de nem elhanyagolható a hallás útján szerzett információk mennyisége sem. Ugyanakkor a monoton gépi szöveg egy idő után nem köti le a figyelmet, ezért használnak az egyes információk között hangszignálokat.³⁸

³⁴ Menetrendi ábrák.

https://www2.vpe.hu/menetrendi_abrak/2019_2020; letöltés: 2019.10.11.

³⁵ 55/2015. (IX. 30.) NFM rendelet a vasúti pályahálózathoz történő nyílt hozzáférés részletes szabályairól. 8. § (7a).

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500055.NFM>; letöltés: 2019.11.17.

³⁶ Például feltételezhető, hogy több személyvonat közlekedik, mint tehervonat, így a többet használt szín, azaz a fekete takarhat személyvonatokat.

³⁷ LÉVAI Zsolt: Vasúti információs rendszerek. Előadás. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2020.

³⁸ Uo.

A vasútállomáson kétféle utas jelenik meg: induló és érkező utas. A két csoport információigénye eltérő, továbbá az érkező utasokat váró ismerősök is információt igényelnek.³⁹

Hol és hogyan keletkezhet probléma, ha nem megfelelőek az információk? A vasútállomásokon a menetrendi információk mint tervadatok általában statikus információk, ami azt jelenti, hogy az adatok nem változnak meg az információk érvényességi idejében (pl. a menetrend szerinti indulási idő). A való élet azonban hozhat eltérést a tervtől (pl. késés), de ekkor sem az indulási idő értékét változtatják meg, hanem jelzik a késés mértékét (ma már pernyi pontossággal), és az már dinamikus adatnak tekinthető (az információ változhat az idő függvényében). Az utastájékoztatási adatok olyanok, hogy a nem megfelelőségük esetén leginkább bosszúságot okoznak az utasoknak, de balesetek bekövetkezésére nem adnak lehetőséget (pl. helytelen vágányszám kiírása, és emiatt az utas lekési a vonatát). Az elérhető maximális károkozás a kontrol teljes hiánya lesz, ha folyamatosan hamis információkat jelenítenek meg, vagy megbénítják a rendszer működését (2. ábra).

2. ábra. Meghackelt vasúti információs kijelző⁴⁰

Ez a zavarkeltés részben hatásos lehet, amennyiben az így kialakult helyzetet (és kialakult tömeget) tetézzük azzal, hogy például bombafenyegetést közlünk a hangosbemondóval. Ekkor eluralkodhat a pánik, és ez már sérüléseket okozhat, de akár emberéleteket is követelhet.

³⁹ Például melyik vágányra érkezik az általuk várt vonat.

⁴⁰ KOVÁCS László: A kibertér védelme. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. p. 131.
<https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Kov%C3%A1cs%20L%C3%A1szl%C3%B3.pdf>;
 letöltés: 2020.04.17.

A vonaton ülve akkor vagyunk nyugodtak, ha tisztában vagyunk a közlekedés körülményeivel. Ez menetrend szerinti közlekedés esetén a megállási helyekre történő pontos érkezéssel és indulással meg is valósul, illetve ma már egyre több vonatban található GPS-alapú⁴¹ utazási információk, valamint elérhetőek mobiltelefonos applikációk is (pl. aktuális pozíció, sebesség, aktuális késés stb.). Probléma akkor keletkezik, ha a közlekedés nem menetrend szerint történik. Azt általában többé-kevésbé mindenki megérti, hogy műszaki hiba előfordulhat, de legfontosabb a megfelelő tájékozottság. Az ilyen információk dinamikusak, azaz az idő függvényében változnak, és függenek a hiba elhárításának idejétől. Ezért ezeket az információkat nem lehet előre „legyártani”, de típusinformációkat lehet készíteni (pl. műszaki ok). Általában ezek elég tág fogalmak, sok minden takarhatnak, így sok utas számára nem megfelelőek. Ez pedig növelheti a bizonytalanságérzetet azzal kapcsolatban, hogy eljutunk-e célunkhoz.

A vasúti személyszállítás területén még nem alkalmazzák a beszállókártyákat, így nem készülnek személyes menetjegyek, és a csomagok sincsenek személyekhez vagy menetjegyekhez kötve. Az utazás utáni informatikai rendszerek (pl. csomag- és utaskereső rendszerek), amelyek a légi közlekedés során már ismertek és működnek, itt csak akkor fognak megjelenni, ha a személyre szabott vasúti utazás is elterjed.

Összességében kijelenthető, hogy az utastájékoztatási rendszer manipulálása és bénítása nem alkalmas terrorcselekmények elkövetésére, pánikkeltésre azonban használható. Emellett jelentős anyagi kár okozható mind az utasoknak, mind pedig a vasúttársaságoknak. Eddig Magyarországon ilyen támadást még nem regisztráltak, de nem zárható ki egy ilyen támadás az alkotmányos rend megbontása céljából.

Az áruszállításban közlekedési információknak tekintjük magának az árunak a feladását is. A megrendelés során közölni kell az áru fajtáját,⁴² mennyiségét, méreteit, illetve minden, a fuvarozással kapcsolatos speciális körülményt (pl. árukísérés szükségessége).⁴³

Tehervonatok esetében a menet közbeni információk, mint azt már említettük, leginkább az áru helyének földrajzi meghatározásában merülnek ki.

---

⁴¹ A globális helymeghatározó rendszer (Global Positioning System) az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma (Department of Defense) által kifejlesztett és üzemeltetett – a Föld bármely pontján, a nap 24 órájában működő – globális műholdas navigációs rendszer (GNSS). 20 000 km-es magasságban keringő 24 műholdból álló flotta alkotja. (A műholdak alrendszere teljes kiépítésben 24 műholdat tartalmaz, jelenleg azonban ténylegesen 31 műhold van pályára állítva. Ennek oka részben az, hogy a műholdak élettartama nem pontosan kiszámítható.)

⁴² Például itt derülhet ki, hogy veszélyes áruval van szó.

⁴³ HATZIVASILIS, George – PAPAESTATHIOU, Ioannis – MANIFAVAS, Charalampos: Real-time management of railway CPS. Secure administration of IoT and CPS infrastructure. 6th Mediterranean Conference on Embedded Computing MECO'2017, (ECyPS'2017 Workshop), Bar, Montenegro.
https://www.researchgate.net/publication/316597629_Real-time_management_of_railway_CPS;
letöltés: 2019.11.17.

Itt is előfordul azonban, hogy az áru nem jut el a célállomásra. Ebben az esetben fuvarozási akadály lép fel, és ilyenkor a feladótól kell információt kérni, hogy mi történjen a feladott áruval. Lehetséges kerülő útirányon történő továbbítás, de visszaszállítás a feladási állomásra is.

Az adatvédelem területén a feladott árukkal kapcsolatos információk megszerzését kell leginkább megakadályozni, mert ezek birtokában kis befektetéssel nagy „eredmények” érhetők el. Gondoljunk csak egy veszélyes anyagot szállító tehervonat kisiklásából eredő vegyi baleset következményeire.

Vasútiüzemi oldalról a vonatok közlekedése során nagyon sok információ keletkezik. Az információk a vonatforgalom lebonyolításának adatai: minden egyes forgalmi ténykedés dokumentálva van – leginkább elektronikusan, de ha máshogy nem, legalább írásban a fejrovas előjegyzési naplóban⁴⁴ –, így a vonat közlekedésével kapcsolatos összes teendő elvégzésének ideje és időszükséglete meghatározható. Ezek az információk már jelentős értékkel bírnak a terroristák számára. Például egy állomáson a bejárat jelző kezelésének idejéből és a jelző meghaladásának idejéből számítható, hogy mennyi idő áll rendelkezésre olyan kezelési parancsot kiadni, hogy a váltó átállítására kerüljön a vonat előtt. A forgalmi tevékenységeket (pl. vágányútbeállítás) az F. 2. sz. Utasítás írja elő,⁴⁵ azok időszükséglete azonban állomásonként különböző. Az időszükséglet függ az állomás biztosítóberendezésének fajtájától, illetve az állomás vágánygeometriájától.

Az operatív forgalomirányítás adatai

Operatív forgalomirányítás alatt a vonatok tényleges közlekedésének irányítását értjük. Ez két dolgot jelent:

- egyrészt a vasúti személyzet által a vonatok közlekedése érdekében közölt információkat;
- másrészt a vonatok közlekedését biztosító berendezések által közölt információkat és a közöttük megvalósuló kommunikációt.

A forgalomirányító személyzet az általuk használt forgalomirányító és forgalomkövető szoftverek segítségével követi a vonatok közlekedését, szerez róluk információkat és ad utasításokat. Ez kiegészül még a hagyományos kommunikációs lehetőségekkel, úgymint telefon, mozdonyrádió, sms, e-mail.

Normál üzemi helyzetben⁴⁶ csak a közlekedési események nyugtázása, illetve a menetrendtől való eltérés okainak rögzítése történik.

---

⁴⁴ Fejrovas előjegyzési napló: a vonatok közlekedésével kapcsolatos valamennyi állomási adatot tartalmazó napló. A közlekedési adatokat az előre nyomtatott fejrovatoknak megfelelően kell bejegyezni. Kitétele és kezelése a MÁV Zrt. F. 2. sz. Utasítás 1.4.17. pontja és 7. sz. Függeléke szerint.

⁴⁵ F. 2. Forgalmi Utasítás. MÁV Zrt., 2008, (NKH 85/6/2007).
https://www.mavcsoport.hu/sites/default/files/upload/public-procurement/document/public/f_2_sz_forgalmi_utasitas.pdf; letöltés: 2019.10.15.

⁴⁶ Normál üzemi helyzet: menetrendszerű vonatközlekedés.
Bővebben: LÉVAI Zsolt: Közlekedésinformatika – vasúti közlekedésirányítási rendszerek. Egyetemi tanszéki kiadvány. NKE HHK, Budapest, 2018.

Rendkívüli üzemi helyzetben⁴⁷ az irányító személyzet a vonatközlekedéssel kapcsolatban döntéseket hoz, amelyeket el kell juttatni az állomási és a vonatszemélyzet részére. Ez történhet szóban, illetve távkezelt vonalakon a berendezések kezelésével.

Itt már szóba kerül az adatvédelem. A kültéri személyzet részére adott szóbeli utasítások jelenleg belső, vasútüzemi telefonhálózaton, illetve nyilvános mobilhálózaton keresztül valósulnak meg. A (nyílt) telefonhálózatok védelmi problémáiról később ejtünk szót.

Ugyancsak ott tárgyaljuk a biztosítóberendezések működésének (berendezés kezelése) és kommunikációjának adatvédelmi problémáit.

Az informatikai adatok tárolása

Mint az előzőekből láttuk, rengeteg információ keletkezik a vonatok közlekedésével kapcsolatban, amelyeket az előírásoknak megfelelően meghatározott ideig tárolni kell (visszakereshetőség, statisztikák, jelentések készítése stb.).

A vonatközlekedéssel kapcsolatos adatokat a MÁV Zrt. saját szerverein tárolja, amelyekhez csak belső intranethálózaton, illetve virtuális magánhálózat (VPN⁴⁸) kiszolgálón keresztül érhető el nyilvános hálózatból.

A VPN olyan virtuális informatikai hálózat, amely kommunikációs csatornák és eszközök segítségével valósul meg, de az azokon zajló egyéb forgalomtól elkülönülő, mások számára nem hozzáférhető egységet képez. A VPN az adatok védelmére – a hitelesítés mellett – nyilvános hálózatokon különböző titkosítási technikákat is alkalmaz, miáltal lehetőséget biztosít a vasúttársaság számára, hogy a belső hálózat meghatározott elemeit elérhetővé tegye az erre feljogosított (pl. zárt felhasználói csoport, illetve távolról munkát végző) felhasználók számára. A cikkben a VPN védelmével érintőlegesen sem foglalkozunk.

Létfontosságú információs infrastruktúra

Az informatika ma már létünk alapjává vált. Informatikai rendszerek nélkül életünk működésképtelen lenne, és így van ez a közlekedéssel is. Az előző fejezetben ismertetett informatikai rendszerek nélkül a vasút sem tudná betölteni azt a szerepet, amely egy fejlett gazdaságban és társadalomban megilleti.

Éppen ezért létfontosságú információs infrastruktúrának nevezzük azokat az informatikai rendszereket, amelyek működése a normál életvitelhez nélkülözhetetlen. A törvény⁴⁹ idesorolja az internet-infrastruktúrát és az internet-hozzáférés szolgáltatást, a vezetékes és a vezeték nélküli elektronikus hírközlési szolgáltatásokat, a vezetékes és a vezeték nélküli hírközlő hálózatokat és a rádiós távközlést.

---

⁴⁷ Rendkívüli üzemi helyzet: a vonatközlekedés lebonyolítását valamilyen rendkívüli esemény nehezíti.

⁴⁸ Virtual Private Network.

⁴⁹ 2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről. 1., 2., 3. melléklet.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200166.tv; letöltés: 2019.11.17.>

A vasúti szektor minden létfontosságú információsinfrastruktúra-elemet használ. Az információk jelentős része interneten keresztül jut el a címzettekhez, illetve mobil távközlő berendezések használatával történik a kommunikáció, valamint az állomási mozgások (pl. a tolatások) irányításában jelentős szerep jut a rádiós távközlésnek.

Ez a sokféleség azonban hátrányként is értelmezhető, ugyanis egyszerre sok technika és technológia van jelen, és ezek nem biztos, hogy tudnak kommunikálni egymással, pedig a kommunikáció szükségessége elengedhetetlen. Ennek megoldása a vasúti és az informatikai szakemberek közös felelőssége. Olyan eset nem fordulhat elő, hogy a terroristák pont az egymással nem kommunikáló berendezések miatt fennálló biztonsági rést kihasználva hajthassanak végre terrorakciót.

A létfontosságú informatikai infrastruktúrák ellen leginkább kibertámadásokat hajtanak végre. Ilyen jellegű támadásoknál kikerülnek vagy üzemképtelenné teszik a tűzfalakat és behatolnak a zárt rendszerbe, hogy onnan adatokat nyerjenek ki,⁵⁰ vagy megváltoztassák a benne lévő adatokat.⁵¹

Az első esetben maga a támadás nem okoz balesetet, de a megszerzett információk birtokában tényleges terrorcselekményt lehet elkövetni. Ennek megakadályozása is rendkívül fontos, de ebben az esetben még van lehetőség a tényleges katasztrófa bekövetkezésének megelőzésére.

A második eset sokkal veszélyesebb az elsónél. Ekkor ugyanis a támadással már maga a terrorakció is megvalósul. Egy előbb említett példánál maradva: ha a mozdonyvezető csak a helyhez kötött jelző jelzési képére hagyatkozik,⁵² akkor a vonat 100–120 km/h sebességgel haladna rá a kitérőben lévő és amúgy 40 km/h sebességgel járható váltóra, aminek következményeként lehet, hogy a vonat kisiklik és katasztrófa következik be.

Látható tehát, hogy az előbbieken meghatározott kritikus információs infrastruktúrát és azon belül is a vasúti infrastruktúra elemeit védeni kell, hogy megakadályozhatók legyenek az olyan akciók, amelyek életek sokaságát olthatják ki, és képesek jelentős tömegkatasztrófa előidézésére. A védelem egyik módja az informatikai biztonság szavatolása, amely *„olyan működési és védelmi állapot, amely a megfelelő erőforrásokkal, eszközökkel és módszerekkel akadályozza meg a veszélyhelyzetek kialakulását, veszélyhelyzetben pedig garantálja a várható vagy már meglévő káros hatások csökkentését, semlegesítését, a kiesett rendszer vagy rendszerelemek pótlását”*.⁵³

⁵⁰ Például veszélyes árut szállító vonat útvonala és menetrendje.

⁵¹ Például kitérő irányba álló váltó előtt egy zöld fény jelenjen meg.

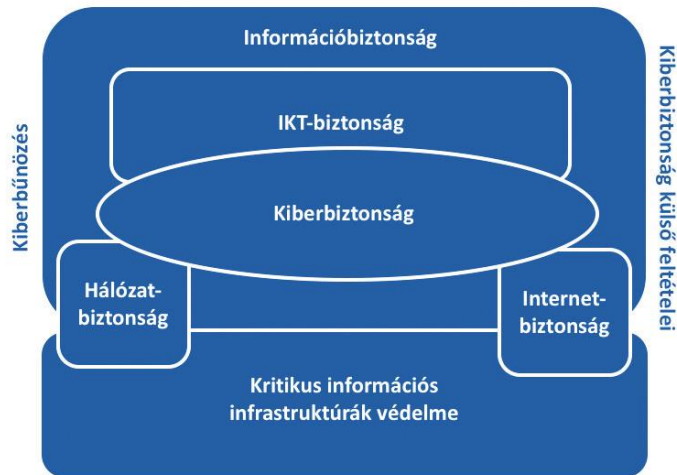
⁵² Hozzáteesszük, hogy a vágányútban fekvő váltók állását is kötelees megfigyelni.

⁵³ 46/2015. (XI. 20. MÁV Ért. 19.) EVIG sz. utasítás A MÁV Zrt. Informatikai Biztonsági Szabályzatáról. MÁV Értesítő, 19. szám, 130. évfolyam, 2015. november 20.
https://www.mosz.co.hu/images/a1639/MAVertesito_2015_19_kiadas.pdf; letöltés: 2020.06.12.

Az informatikai adatok védelme

A vasúti informatikai adatok védelme elsősorban azt jelenti, hogy az adatokat csak a jogosultak láthassák, azokat csak ők használhassák fel és az adatok tárolása során se férhessenek hozzá illetéktelenek, valamint az adatokat ne tudják módosítani vagy törölni. Ugyanakkor a 3. ábra megmutatja, hogy az informatikai biztonság milyen más területekkel van összefüggésben, amelyek vizsgálata az informatikai védelem kidolgozásánál szükséges.⁵⁴

Ebben a fejezetben először áttekintjük az általános informatikai védelmi elveket, utána pedig a vasút területén alkalmazott megoldásokat.

3. ábra. A kiberbiztonság és kapcsolódó területei⁵⁵

A CIA-elv alkalmazhatósága

A megfelelő kiberbiztonság az alapja az egyes szervezetek, felhasználók számítógépes biztonságának. Az így elérendő biztonsági célkitűzések az alábbiak:

- bizalmasság (confidentiality);
- sértetlenség (integrity);
- rendelkezésre állás (availability).⁵⁶

⁵⁴ KOVÁCS László: A kibertér védelme. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. p. 210.
<https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Kov%C3%A1cs%20L%C3%A1szl%C3%B3.pdf>;
letöltés: 2020.04.17.

⁵⁵ Uo. p. 211.

⁵⁶ Az így megalkotott kiberbiztonsági jellemzőket hívjuk az angol kezdőbetűk után CIA-elvnek.

A bizalmasság az információkhoz való jogosult hozzáférést jelenti, azaz a bizalmas információkhoz csak az arra jogosultak (személyek vagy folyamatok) férhessenek hozzá.⁵⁷

A sértetlenség az információk megváltozásának módját jelenti, azaz az információk külső (szándékos vagy véletlen) beavatkozás hatására nem változnak meg, illetve az erre jogosultak csak tervezett beavatkozást végezhetnek. Idetartozik még, hogy az információk hiteles forrásból származnak, vagyis ha az információk tartalma és létrehozója is sértetlen marad. A létrehozó sértetlensége a letagadhatatlanságot is biztosítja. Szükséges garantálni, hogy az információ ne szennyeződjön, azaz ne kerüljön bele jogosulatlan adat.

A rendelkezésre állás biztosítja a rendszer adott erőforrásokkal történő elérhetőségét, azaz garantálni kell, hogy a rendszer elvesztése ne történjen meg. A rendszer elvesztése az információkhoz való hozzáférhetetlenséget idézi elő, így az üzemszerű működést akadályozza meg.

A biztonság, vagyis a CIA-elv érvényesítése a következők segítségével valósítható meg:^{58,59}

- rejtjelezés: egy olyan elem hozzáadása az információkhoz, amely lehetővé teszi az elektronikus adatok szimmetrikus vagy aszimmetrikus kriptográfiai⁶⁰ technikák alkalmazásával történő rejtjelezését és megfejtését, valamint a rejtjelkulcsok kezelését (előállítását, szétosztását, tárolását, felhasználását stb.);
- digitális aláírás: a hitelesség eszköze, szintén kriptografikus technikák alkalmazásával lehetővé teszi az információ küldőjének azonosítását, használatával elérhető az információk letagadhatatlanságának biztosítása;
- hozzáférés-ellenőrzés: a sértetlenség biztosításának eszköze, ilyen mechanizmusok lehetnek:
  - hozzáférésjogosultsági lista (ACL⁶¹): tartalmazza, hogy egy információ eléréséhez kinek van jogosultsága, illetve ki mit tehet az információval;

⁵⁷ SAMONAS, Spyridon – COSS, David: The CIA Strikes Back: Redefining Confidentiality, Integrity and Availability in Security. Journal of Information System Security, Volume 10, Number 3, 2014. pp. 21–45. <http://www.proso.com/dl/Samonas.pdf>; letöltés: 2020.04.10.

FRUHLINGER, Josh: The CIA triad: Definition, components and examples. <https://www.csoonline.com/article/3519908/the-cia-triad-definition-components-and-examples.html>; letöltés: 2020.06.03.

⁵⁸ Hozzáférés-ellenőrzés. <http://ethical.inf.elte.hu/wiki/Hozz%C3%A1f%C3%A9r%C3%A9s-ellen%C5%91rz%C3%A9s>; letöltés: 2020.03.05.

⁵⁹ 46/2015. (XI. 20. MÁV Ért. 19.) EVIG sz. utasítás A MÁV Zrt. Informatikai Biztonsági Szabályzatáról. MÁV Értesítő, 19. szám, 130. évfolyam, 2015. november 20. https://www.mosz.co.hu/images/a1639/MAVertesito_2015_19_kiadas.pdf; letöltés: 2020.06.12.

⁶⁰ A kriptográfia egy mára önállóvá vált, matematikai jelleget kapott, interdiszciplináris jellegű, de elsősorban informatikai tudományág, amely a rejtjelezéssel, titkosításokkal, kódolással, azok előállításával és megfejtésével foglalkozik.

⁶¹ Access Control List.

- diszkrecionális hozzáférés-kezelési modell (DAC⁶²): felhasználó azonosítása (a felhasználó a hozzáférést tovább is adhatja más felhasználónak);
  - elrendelő hozzáférés-kezelési modell (MAC⁶³): az információkhoz való hozzáférés különböző biztonsági szinteken valósul meg, az információ tulajdonosa nem határozhatja meg, hogy ki férhet hozzá az információhoz, ez az operációs rendszere feladata és ezt a felhasználók nem is tudják megváltoztatni (nincs lehetőségük az átminősítésre);
  - szerepalapú hozzáférés-jogosultság (RBAC⁶⁴): a hozzáférés ellenőrzése egy adott szerephez kapcsolt szabályrendszer szerint történik, a felhasználók hozzáférése szerepek szerint lehetséges (pl. admin), egy felhasználó több szerepet is elláthat, azaz az ellátandó feladatok határozzák meg a hozzáférést;
  - szabályalapú hozzáférés-jogosultság: az ACL kiegészítése különböző szabályokkal (pl. az információk csak munkahelyi gépről érhetők el), nem önálló ellenőrző felület, hanem a fentiek kiegészítése;
- hitelesítéscicserélés: az információ küldője és fogadója számára fontos lehet, hogy csak hiteles eszközök kerüljenek egymással kapcsolatba (pl. legális szoftverek), amely hitelesítés történhet különböző, kölcsönösen elismert mechanizmusokkal, de egy harmadik fél (pl. közjegyző) előtt tett hiteles nyilatkozattal is;
  - integritásvédelem: a védendő információk sérüléseinek észlelésére, javítására használt mechanizmus, egy, az adattartalomtól képzett értéket vizsgálva felfedhetők a módosulások (pl. vasúti kocsik pályaszámának ellenőrző számjegye);
  - adatszivárgás megelőzése (DLP⁶⁵): a rendszer figyeli az elektronikus levelek törzsét, csatolmányait és az internetes levélforgalmat, az adathordozókra történő mentéseket, a tiltott környezetbe történő feltöltést;
  - hordozható eszközök felügyeleti rendszere (MDM⁶⁶): felügyeli egy társaság flottájába tartozó okostelefonok működését, annak állapotát.

Kiberbiztonsági szabványok

A védelmi megoldásokat különböző szabványok és nemzetközi irányelvek is elősegítik, amelyeket alkalmazva a cégek elérhetik az információvédelem megfelelő fokát.

---

⁶² Discretionary Access Control.

⁶³ Mandatory Access Control.

⁶⁴ Role-based Access Control.

⁶⁵ Data Loss Prevention.

⁶⁶ Mobile Device Management.

NIS irányelv^{67,68}

Az irányelv elsőként definiálja az alapvető szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatók csoportját, amelybe a digitális infrastruktúrák, energetika, közlekedés (pl. vasúti), banki szolgáltatások, pénzügyi szolgáltatások, egészségügyi szektor tartozik bele. A második kör a digitális szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatók csoportja, amelyek körébe az online piactér, keresómotorok, felhőszolgáltatók tartoznak. Az irányelv különböző kijelölési szabályokat, megfelelési kritériumokat és incidensbejelentési kötelezettségeket fogalmaz meg az alapvető szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatókra vonatkozóan csakúgy, mint a digitális szolgáltatást nyújtókra. A szektorokban a tagállamoknak meghatározott szempontrendszer figyelembevételével ki kell jelölniük a hatály alá eső vállalatokat, cégeket. Ehhez szektoronként pontosítani, specializálni kell az irányelv rendelkezéseiben megfogalmazott kijelölés kritériumait.

ISO 15408⁶⁹

A szabvány az információtechnológia-biztonság funkcionális és megbízhatósági követelményeit határozza meg. Ez alapján az egyes információs és kommunikációs technológiai (IKT) rendszerek – a gyártótól függetlenül – különböző biztonsági csoportokba sorolhatók. A szabvány bevezetésének négy célja volt:

- a védelmi profilok értékelése magas szintű legyen, és jelentősen járuljon hozzá a rendszerek biztonságához;
- növekedjen a biztonságos IKT-rendszerek száma;
- egységes legyen a rendszerek vizsgálatának módszertana;
- növeljék az értékelés hatékonyságát és csökkentsék azok költségeit.

A szabvány hét védelmi szintet különböztet meg, amelyek jól definiálhatók, és így egymástól elválaszthatók.

ISO/IEC 27001

Az egyik legfontosabb szabvány az információbiztonsági irányítási rendszer bevezetéséhez nyújt támpontokat. Az ISO/IEC 27001 szabvány a PDCA (*plan-do-check-act*) modellre épül, azaz a tervezés-cselekvés-ellenőrzés-beavatkozás ismétlődő folyamatára (4. ábra). E modell segítségével lehet meghatározni egy szervezet potenciális informatikai kockázatait, a védelem érdekében szükséges tevékenységeket és azok ellenőrzési folyamatát.

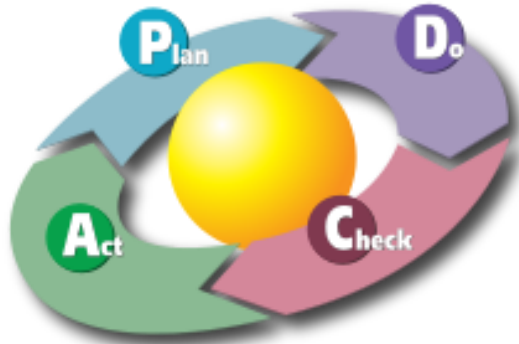
---

⁶⁷ Hálózati és információs rendszerek biztonságáról szóló irányelv (2016. július 19. EU). Az irányelv célja, hogy minden tagállam rendelkezzen minimális képességekkel, a szükséges intézményekkel, szabályokkal, valamint a hálózat- és információbiztonság magas szintjét biztosító nemzeti szintű stratégiával.

⁶⁸ HATHAWAY, Melissa E. (szerk.): *Best Practices in Computer Network Defense: Incident Detection and Response*. IOS Press, Amsterdam, Netherlands, February 2014. p. 102.

⁶⁹ ISO/IEC 15408-1:2009. Information technology – Security techniques – Evaluation criteria for IT security – Part 1: Introduction and general model.
<https://www.iso.org/standard/50341.html>; letöltés: 2019.10.18.

A szabvány és mellékletei felölelik az információbiztonság egész területét az adminisztratív biztonságtól az elektronikus információbiztonságon át egészen a fizikai biztonsáig. A szabvány a CIA-elvre épül. Az információknak nemcsak formális követelményeknek kell eleget tenniük, hanem különböző elvárásoknak is meg kell felelniük. Ezek: a hitelesség, felelősség, állékonyság és letagadhatatlanság.^{70,71,72}

4. ábra. A PDCA-folyamat⁷³

EN 50159 szabványcsalád

Az EN 50159:2010 szabványcsalád az elektronikus biztosítóberendezéseket fejlesztők számára ad iránymutatást. A hálózatépítők, -üzemeltetők sem hagyhatják figyelmen kívül, mivel az ebben leírt feltételek folyamatos biztosítása az ő feladatuk. A szabvány fő koncepciója, hogy minden, a biztosítóberendezési adatátvitelben részt vevő hálózatot a szabványban definiált három osztály valamelyikébe sorolja. Ez a három osztály a zártágában különbözik egymástól:

I. osztályú (zárt) belső hálózat: általában egy berendezésen belül, egy gyártótól származó elemekből álló zárt hálózat;

II. osztályú (nyilvános közüzemi) zárt hálózat: felépítése nem publikus, külső felhasználó számára nem ismertek a csatlakozás feltételei;⁷⁴

III. osztályú (nyilvános közüzemi) nyílt hálózat: bárki csatlakozhat a hálózathoz.

⁷⁰ KÓVÁRI Máttyás: Biztosítóberendezés online? Vasúti Vezetékvilág 3. szám, 2017. pp. 20–26. <http://www.kozlekedesvilag.hu/wp-content/uploads/2017/10/VVV-2017-3.pdf>; letöltés: 2019.10.18.

⁷¹ PDCA (Plan-Do-Check-Act). <https://leanszotar.hu/page.php?130>; letöltés: 2020.06.03. PDCA módszer – a tervezés-végrehajtás körfolyamata.

<http://www.akkreditacio.hu/hu/cikkolvas/pdca-minosegiranyitas-iso-9001.html>; letöltés: 2020.06.03.

⁷² JIANHONG, Mao: Application of PDCA Management Theory in Railway Maintenance. 5th International Conference on Social Science, Education and Humanities Research (SSEHR 2016). <https://www.atlantis-pess.com/proceedings/ssehr-16/25857840>; letöltés: 2019.10.15.

⁷³ PDCA-ciklus. <https://hu.wikipedia.org/wiki/PDCA-ciklus>; letöltés: 2019.11.17.

⁷⁴ SZABÓ Bálint – MÁRFÖLDI Endre: Számítógépes hálózatok. Médiainformatikai kiadványok. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2011. p. 21. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_24_szamitogepes_halozatok_pdf/24_szamitogepes_halozatok_21_21.html; letöltés: 2019.10.16.

Vasúti adatvédelem

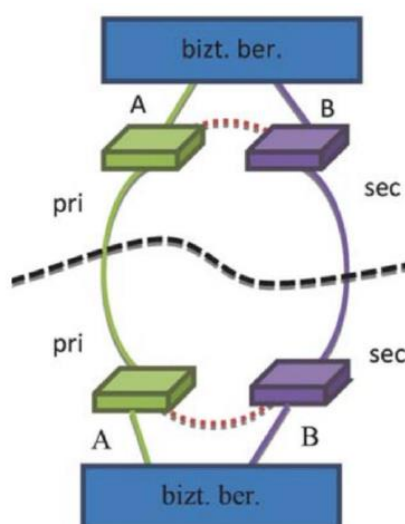
A vasúti közlekedés biztonságos lebonyolításának alapja, hogy a biztosítóberendezések megfelelően működjenek és a kommunikációjuk biztosított legyen. Az esetleges terrorakciók ezt a rendet akarják megbontani a nem megfelelő működéssel (pl. hamis jelzési képek kivezérlésével) és a berendezések egymás közötti kommunikációjának megakadályozásával (pl. foglaltságérzékelés megszüntetésével).

Az ilyen módon szándékosan előidézhető balesetek elkerülésének érdekében szükséges az adatátvitel és a kommunikáció megfelelő biztosítása és ezek védelme.

Redundáns védelem

A megfelelő adatátvitel biztosítása egyebek között azt jelenti, hogy az adatokat védjük a sérülések, támadások ellen, valamint biztosítjuk a berendezések közötti kommunikációképességet (pl. kábelvágás kiküszöbölése). Ez a CIA-elv szerint a rendelkezésre állás biztosítását jelenti. Ennek egyik lehetséges módja a redundancia alkalmazása. Redundancia alkalmazható maguknál a berendezéseknél (egységeknél), illetve az átviteli csatornánál is (5. ábra). Az átviteli csatorna duplázása térben is elkülönül egymástól (pl. egyik kábel az alépítmény alatt, a talajban fut, a másik pedig a felsővezeték tartóoszlopain).

A vasúti biztosítóberendezések saját maguk képesek szabályozni, hogy a két út közül melyik legyen az elsődleges, aktív, azaz melyik a működőképes adatátviteli út. Egyúttal képesek azt is jelezni, ha a passzív út valamilyen oknál fogva meghibásodik.⁷⁵

5. ábra. Redundáns védelem⁷⁶

⁷⁵ KÓVÁRI Máttyás: Biztosítóberendezés online? Vasúti Vezetékvilág 3. szám, 2017. pp. 20–26.

<http://www.kozlekedesvilag.hu/wp-content/uploads/2017/10/VVV-2017-3.pdf>; letöltés: 2019.10.18.

⁷⁶ Uo. p. 20.

Az adatok, üzenetek duplázása nem bevett megoldás, sőt mint azt a következőkben bemutatjuk, éppen hogy hibának minősíthető. Az adatok védelmét éppen ezért másmilyen formában kell megoldani.

Az adatok védelme protokollokon keresztül történik, amelyek védenek az adatsérülés, -hamisítás és -elavulás ellen, így eleget tesznek a CIA-elv követelményeinek.

Az informatikai hálózatok védelme

A hálózatok védelmi lehetőségeinek ismertetése előtt szükséges megismerni az esetlegesen előforduló adatok továbbításával kapcsolatos meghibásodásokat (melyeket okozhatnak terroristák is direkt beavatkozással):⁷⁷

- ismétlés (egy adat kétszer jelenik meg a rendszerben);
- kimaradás (egy adat nem jelenik meg a rendszerben);
- elváltozás (egy adat hibásan jelenik meg a rendszerben);
- késés (egy adat nem kellő időben jelenik meg a rendszerben);
- beszúrás (nem oda illő adat jelenik meg a rendszerben);
- sorrendváltozás (az adatok sorrendje felcserélődik);
- hamisítás (egy adat értékét szándékosan megváltoztatják).

E problémák előfordulási esélyeit kell tudni minimalizálni és ennek megfelelően kiépíteni a hálózatot. A különböző típusú hálózatok esetében a kockázatok mértéke eltérő (1. táblázat).

	Zavartatás jellege	I. osztályú (zárt) Belső hálózat	II. osztályú (nyílt) Zárt hálózat	III. osztályú (nyílt) Nyílt hálózat
1.	Ismétlés (repetition)	Ritkán előfordulhat, számítani kell rá.	Komolyan védekezni kell ellene.	Komolyan védekezni kell ellene.
2.	Kimaradás (deletion)	Ritkán előfordulhat, számítani kell rá.	Komolyan védekezni kell ellene.	Komolyan védekezni kell ellene.
3.	Elváltozás (corruption)	Ritkán előfordulhat, számítani kell rá.	Komolyan védekezni kell ellene.	Komolyan védekezni kell ellene.
4.	Késés (delay)	Ritkán előfordulhat, számítani kell rá.	Komolyan védekezni kell ellene.	Komolyan védekezni kell ellene.
5.	Beszúrás (insertion)	Ritkán előfordulhat, számítani kell rá.	Komolyan védekezni kell ellene.	Komolyan védekezni kell ellene.
6.	Felborult sorrend (re-sequence)	Ritkán előfordulhat, számítani kell rá.	Ritkán előfordulhat, számítani kell rá.	Komolyan védekezni kell ellene.
7.	Hamisítás (masquerade)	Elhanyagolható.	Elhanyagolható.	Komolyan védekezni kell ellene.

1. táblázat. Az adattovábbító hálózatok kockázata:⁷⁸

⁷⁷ KÓVÁRI Mátyás: Biztosítóberendezés online? Vasúti Vezetékvilág 3. szám, 2017. pp. 20–26.

<http://www.kozlekedesvilag.hu/wp-content/uploads/2017/10/VVV-2017-3.pdf>; letöltés: 2019.10.18.

⁷⁸ Uo. p. 24.

A különböző típusú hálózatok adatforgalmának védelme

Belső (zárt) hálózat

A belső hálózat elsősorban egy berendezésen belül, azok moduljai között van kiépítve. Maga a berendezés fizikailag zárt térben található, ezért az illetéktelen behatolás elleni védelem mechanikusan biztosítandó.⁷⁹ A kis távolságok miatt lehetséges csak a gyártó által engedélyezett eszközök (kábelek) használata.

Zárt hálózat

Adatbiztonság szempontjából a legmegfelelőbb az lenne, ha a vasúti biztosítóberendezések egy intranetes hálózatba kapcsolva működnének. Ez megkövetelné, hogy valamennyi biztosítóberendezés egy gyártótól érkezzon, mert csak ebben az esetben lenne garantálható valamennyi elem gyártó általi engedélyezettsége. Ez a már üzemelő biztosítóberendezések eltérősége miatt sem biztosítható, másrészt pazarlás lenne a különböző gyártóktól származó biztosítóberendezések miatt párhuzamos kábelezést végrehajtani. Az alkalmazott megoldás az egyes alrendszerhálózatok összevonása révén zárt hálózatok kialakítása, de ezek már nem tekinthetők belső hálózatnak. Ebben az esetben a hálózat zártságát – vagyis a kívülről történő csatlakozás megakadályozását – az üzemeltetőnek kell biztosítania, mert ennek feltételét ő tudja garantálni, a kivitelező nem. A zárt hálózat biztonsági problémája a késett adatok továbbítása a belső hálózat felé. A probléma kiküszöbölhető, ha az átviteli csatorna robosztus,⁸⁰ mert ebben az esetben a késett információtovábbítás valószínűsége elegendően csekély. A fent említett probléma az IT-ipar több területét érinti, de jelenleg ilyen kapacitással egy ország sem rendelkezik. Alapvetően egy azonos gyártótól származó rendszer⁸¹ kiépítése szinte lehetetlen, illetve ebben az iparágban ez nem is jellemző. Hiszen az alap informatikai eszközök is különböző gyártók elemiből épülnek fel.

Nyílt hálózat

Ebben az esetben az adatátvitelre egy szolgáltató nyílt hálózatán keresztül kerül sor (pl. ETCS L2). A védett hálózat kapujába tűzfalat kell állítani, amely megakadályozza a behatolást, illetve titkosítja is a védett hálózatot. A védelem a tűzfal „erősségétől” függ.

A nyílt hálózat vasúti felhasználása nem egyezik meg a vasúti biztonság-filozófiával, mert a hálózathoz könnyű hozzáférést biztosít illetéktelenek számára is. A megoldás a hitelesítési kulcsok alkalmazása. A hitelesítési kulcsok előállítás és célba juttatása problémaforrás lehet, mert a kulcs terroristák által történő megszerzése lehetőséget ad téves parancsok kiadására. Éppen ezért jelenleg ezeket a kulcsokat a rendszertől elkülönítetten (pl. pendrive-on) adják oda az érintetteknek (pl. a mozdonyvezetőknek).

⁷⁹ Belépési jogosultság ellenőrzése révén.

⁸⁰ Nem érzékeny az adatvesztésre, mivel meghibásodás esetén is valamennyire működőképes marad.

⁸¹ Ha az összes rendszerelem, hálózati útválasztó, végkészülék egy gyártótól származik. Alapvetően ilyen rendszer nem üzemel, mivel egy vállalat sem gyártja a hálózati struktúra minden elemét.

A kockázatok felmérése

A terrorizmus elleni küzdelem akkor lehet sikeres, ha a védelmi intézkedések képesek megakadályozni a tervezett terrorcselekmények végrehajtását.

Az ember szerepéről már korábban szoltunk, itt most csak annyit említünk meg, hogy a biztonsági kockázatok felmérésekor mindig fontos az emberi tényező szerepe, mert általában az ember a gyenge láncszem.

Az emberen túl kockázatnak tekinthető az informatikai rendszer fenyegetettsége és a kibertámadás bekövetkezésének valószínűsége, valamint az ezzel okozott kár nagysága.

Az informatikai biztonsági kockázatok felmérését segítik elő a nemzetközi kiberbiztonsági szabványok. Az általuk meghatározott folyamatot végigkövetve derülhet fény a vállalat biztonsági rendszereiben fellelhető résekre, amelyeken keresztül a rendszerbe történő behatolás lehetséges.

A bemutatott hálózatok esetében előforduló hibák veszélyességét szintén kockázatelemzéssel lehet megállapítani. Amennyiben egy adott előfordulható hiba esetében magas kockázattal kell számolni, akkor át kell térni egy, az adott hiba előfordulása szempontjából biztonságosabb hálózatra. A különböző típusú hálózatok esetében az illetéktelen behatolás kockázatát a 2. táblázat mutatja.

Tulajdonság	I. osztályú (zárt) Belső hálózat	II. osztályú (nyílt) Zárt hálózat	III. osztályú (nyílt) Nyílt hálózat
Illetéktelen behatolás kockázata.	Elhanyagolható.	Elhanyagolható.	Nem elhanyagolható.

2. táblázat. Az illetéktelen behatolás kockázatának mértéke a különböző típusú hálózatokba⁸²

A felmerült kockázati elemeket az előfordulás és a károkozás alapján mátrixba lehet rendezni (6. ábra).⁸³ Ehhez az előbbieket megfelelő osztályokba kell sorolni az alábbiak szerint: nagyon ritka előfordulás 1, ... különösen gyakori előfordulás 6; illetve jelentéktelen kárérték 1, ... különösen jelentős kárérték 6.

Adott kockázati tényező két értékét össze kell adni és a számértéket meg kell keresni a kockázati mátrixban. A mátrix számértékei 2–4 között elviselhető kockázatot, 5–9 között nem elviselhető kockázatot, 10–12 között katasztrofális kockázatot jelentenek.

Az így kapott besorolás alapján lehet eldönteni, hogyan kezeljük egy adott kockázatot. A kockázatkezelés olyan intézkedéseket meghozatalát jelenti, amelyek minimalizálják a nem kívánt események bekövetkezését. Ugyanakkor a kockázat

⁸² KÓVÁRI Máttyás: Biztosítóberendezés online? Vasúti Vezetékvilág 3. szám, 2017. pp. 20–26.

<http://www.kozlekedesvilag.hu/wp-content/uploads/2017/10/VVV-2017-3.pdf>; letöltés: 2019.10.18.

⁸³ 46/2015. (XI. 20. MÁV Ért. 19.) EVIG sz. utasítás A MÁV Zrt. Informatikai Biztonsági Szabályzatáról. MÁV Értesítő, 19. szám, 130. évfolyam, 2015. november 20.

https://www.mosz.co.hu/images/a1639/MAVertesito_2015_19_kiadas.pdf; letöltés: 2020.06.12.

teljesen nem szüntethető meg, mivel a technikai fejlődés révén a kibertámadásokat elkövetők eszköztára is fejlődik, továbbá előfordulhat, hogy valamilyen kockázat ellen nem tervezünk védekezést,⁸⁴ így maradványkockázattal minden esetben számolni kell.

		kárérték						
		jelentéktelen	kisebb	nagyobb	jelentős	különösen nagy	különösen jelentős	
		1	2	3	4	5	6	
gyakoriság	különösen gyakori	6	7	8	9	10	11	12
	nagyon gyakori	5	6	7	8	9	10	11
	gyakori	4	5	6	7	8	9	10
	közepes	3	4	5	6	7	8	9
	ritka	2	3	4	5	6	7	8
	nagyon ritka	1	2	3	4	5	6	7

6. ábra. Kockázati mátrix⁸⁵

Fizikai védelem

A vasúti közlekedési adatok fizikai védelme elsősorban annak megakadályozását jelenti fizikai erővel, hogy illetéktelenek behatoljanak azokba az épületekbe, épületrészekbe, ahol a vasúti irányítási munka zajlik: irányító központok és azok a helyiségek, ahol ezek a berendezések találhatóak (pl. jelfogó terem). Mint a bevezetőben említettük, ez már távol esik az informatikától, de jelzésszinten szükséges megemlíteni, hogy a teljes körű védelem kiépítésekor erre is kell gondolni.

Az üzemirányító központok fizikai védelme fegyveres őr jelenlétével és a belépési jogosultság ellenőrzésével, a biztosítóberendezések helyiségei esetében pedig a megfelelő zártságról kell gondoskodni (fizikai zár, illetve elektronikus beléptető rendszer), valamint minden belépést dokumentálni kell.

⁸⁴ Például igen alacsony előfordulási arány.

⁸⁵ 46/2015. (XI. 20. MÁV Ért. 19.) EVIG sz. utasítás A MÁV Zrt. Informatikai Biztonsági Szabályzatáról. MÁV Értesítő, 19. szám, 130. évfolyam, 2015. november 20. https://www.mosz.co.hu/images/a1639/MAVertesito_2015_19_kiadas.pdf; letöltés: 2020.06.12.

Szólni kell még az adattovábbító kábelek fizikai védelméről is. Az természetes, hogy a kábelek sértetlenségét nem lehet folyamatosan figyelemmel kíséni, ezért elhelyezésükkor és külső burkolataik kialakításakor célként kezelendő, hogy védjék a kábeleket a sérülésektől, az elektromágneses zavaroktól, az illegális rácsatlakozástól.⁸⁶ Az elhelyezéskor törekedni kell a nehéz megközelíthetőségre.

Az adatokhoz való hozzáférési jogosultság

Fontos kérdés még annak tisztázása, hogy ki férhet hozzá az adatokhoz és ki milyen tevékenységet végezhet a rendszerben. A vasútirányítási munka megköveteli, hogy az ebben résztvevők minden szükséges adathoz hozzáférjenek, így adott esetben meghozhassák a szükséges intézkedéseket. Megfelelő intézkedés csak a megfelelő adatok, információk birtokában hozható meg.

Ugyanakkor pontosan tisztázni kell, hogy egyes munkakörök betöltői számára milyen adatok szükségesek munkájuk végzéséhez, és ennek megfelelően kell biztosítani a hozzáférést az adatokhoz.

Nem lehet belső hálózatot csatlakoztatni azokhoz a berendezésekhez, amelyek nyílt hálózathoz (pl. internet) vannak csatlakoztatva, ezért előfordul, hogy egy munkavállaló egyszerre több, egymástól független berendezést is kezel.

Az adatok védelmének biztosítása érdekében a telefonon adott közlemények rögzítésre kerülnek, így utólag visszakereshető, hogy ki milyen adatokat és információkat adott át kinek, és vajon valóban az arra jogosultakat látták el a szükséges információkkal.

A hozzáférés az adatokhoz jogosultságfüggő. Az állomási szinten dolgozó munkavállaló csak a saját állomási adatait éri el. A területi szintű munkavállaló – mint például a forgalmi vonalirányító – a hatókörzetének területi szintű adataihoz fér hozzá. A hálózati adatok összességét csak a hálózati feladatokkal felruházott dedikált munkakörökben dolgozó munkavállalók ismerhetik.

A vállalkozó vasúti társaságok csak a saját menetvonalukkal kapcsolatos információkhoz, adatokhoz férnek hozzá, más társaságok adatait nem láthatják, így menetvonal-konfliktus esetén mindig szükséges a pályavasút közreműködése, mert az rendelkezik a szükséges információkkal a konfliktusba került menetvonalakról.

A biztosítóberendezéseken a hiba- és zavarelhárítás biztonságkritikus pontként értelmezhető, mivel közben hozzá lehet férni az irányító áramkörökhöz, illetve szoftverekhez.

A jelfogófüggéses berendezéseken a kezelőfelületen túl az illetéktelen beavatkozások kiküszöbölésére ólomzárral lezárt burkolatok és ajtók találhatóak. Az ólmok sértetlenségét szolgálatátadásakor az átdó és az átvevő személyzet is ellenőrzi.

---

⁸⁶ 46/2015. (XI. 20. MÁV Ért. 19.) EVIG sz. utasítás A MÁV Zrt. Informatikai Biztonsági Szabályzatáról. MÁV Értesítő, 19. szám, 130. évfolyam, 2015. november 20. https://www.mosz.co.hu/images/a1639/MAVertesito_2015_19_kiadas.pdf; letöltés: 2020.06.12.

A hiba- és zavarelhárítást végző műszerész természetesen az ólomzárakat eltávolíthatja, és a munka elvégzése után a berendezést saját névre szóló és sorszámmal ellátott ólomfogóval visszaólmozza a megfelelő helyeken. Így saját kézjeggyel látja el a munkavégzését.

Az elektronikus biztosítóberendezések esetében a bejelentkezési jogosultság a felhasználók számára egyedileg kerül kiosztásra. Ez csak a kezelésre jogosít, a szoftver módosítását még a hiba- és zavarelhárító személyzet sem tudja elvégezni.

A szoftver módosítása (javítása) az azt szállító cég feladata, és az új verzió betöltése előtt a módosított rész tesztelésen esik át. A tesztelésen megfelelt és tanúsított szoftververzió betöltése biztosítóberendezési kikapcsolás keretében és vonatmentes időszakban történik. Így biztosítható a rendelkezésre állás folytonossága a vonatközlekedés során, illetve az észlelt probléma ilyenkor van a legkisebb hatással a vonatforgalomra.

Az adatokhoz való hozzáférésnek különösen nagy jelentősége van a különleges engedély alapján közlekedő vonatok esetében, hiszen a rajtuk utazó védett vezető vagy a velük szállított veszélyes anyag miatt az ilyen vonatok ellen megkísérelt terrorcselekmények hatása jelentősebb negatív következményekkel járhat.

Különleges vonatok közlekedési adatainak védelme

A hálózaton közlekedhetnek olyan vonatok, amelyek veszélyes anyagot szállítanak, vagy olyan védett személy utazik rajtuk, hogy az adott vonatok közlekedéséről még a vasútüzem területén dolgozók közül sem tudhat mindenki, illetve a közlekedés adatai csak rendkívül rövid ideig állhatnak rendelkezésre. A közlekedési adatok különös veszélyeztetettsége miatt a témának külön fejezetet szentelünk.

Az F. 10. számú Utasítás szabályozza a védett vezető utazásainak és különleges szabályozást igénylő vonatok közlekedésének lebonyolítására vonatkozó szabályokat. Az Utasítás három fő részből áll, azok a védett vezető utazásának három megoldási lehetőségét tárgyalják:⁸⁷

- különvonattal történő utaztatás;
- közforgalmú személyszállító vonattal külön kocsiban történő utaztatás;
- közforgalmú személyszállító vonat külön kocsiszakaszában történő utaztatás.

A legfontosabb feladat a vasútüzemi információk megfelelő informatikai védelme, ezek az adatok semmi esetre sem kerülhetnek terroristák birtokába. Az esetleges adathalászat elleni védelem megfelelő módja, ha az informatikai eszközökben a védett vezető utaztatásának ténye egyáltalán nem is szerepel. A különvonat, továbbá az esetleges biztosítómenetek az egész útvonalra érvényes menetrendjét a VPE készíti el. A VPE a menetrendből köteles az érintett területi egységek vonalaira érvényes részt az érintett belső és külső szervezetek rendelkezésére bocsátani.

---

⁸⁷ F. 10. sz. Utasítás A védett vezető utazásainak lebonyolítására. 2. pont.
<http://bcsforgalom.uw.hu/download/fl10.pdf>; letöltés: 2019.11.14.

A MÁV Zrt. utasítása⁸⁸ előírja, hogy miként kell az ilyen vonatok menetrendjeit kezelni. A védett vezetők utazásának megrendelését, a vonat (vonatok) menetrendjét és a vonat közlekedtetésére vonatkozó utasítást a minősítő által meghatározott minősítéssel kell kezelni. A kiindulási állomást a különvonal teljes útvonalára érvényes menetrenddel kell ellátni. A menetrend készítésekor a menetrendkészítés általános – minden vonatra érvényes – szempontokon kívül speciális szabályokat is figyelembe kell venni. Általában állomástávolságú közlekedésre⁸⁹ kell a menetrendet készíteni. Térközi közlekedésre⁹⁰ csak akkor készíthető menetrend, ha a különvonal előtt és mögött biztosítóvonal is közlekedik, vagy ha a menetrend más rendelkezést nem tartalmaz.

A különvonal közlekedésének előkészítésében és lebonyolításában közvetlenül részt vevő munkavállalókkal a szükséges adatokat a szolgálati főnök vagy helyettese élőszóval köteles kellő időben közölni. Az érdekelt forgalmi vonalirányítókat és forgalmi szolgálattevőket menetrenddel kell ellátni a szolgálat megkezdésekor. Szolgálaton kívüli munkavállalókkal nem szabad közölni az adatokat, és a szolgálatban lévőknek is csak annyi információt kell átadni, amennyi a szolgálatuk biztonságos és pontos ellátásához szükséges.

A közlekedtetésre vonatkozó utasítást és a külön-, illetve a biztosítóvonal menetrendjét az utazás befejezése után a szolgálati főnökök kötelesek két munkanapon belül a küldő szerv részére visszaküldeni. Azokat meg kell semmisíteni, és a megsemmisítésről felvett jegyzőkönyvet a vonatkozó ügyiratba be kell helyezni.

Fejlesztési irányok

Általános irányok

A bemutatott biztosítóberendezési adatátviteli védelem legfőbb fejlesztési területe a nyílt hálózatokon zajló adatforgalom megóvása az illetéktelen behatolóktól.

A titkosítás a hitelesítési kulcsok alkalmazásával elérhető, a probléma a kulcsok kezelésében megjelenő ember. A példaként bemutatott pendrive fizikai úton (pl. rablással) megszerezhető és így a terrortámadás kivitelezhető.

Védelmi elemként az ilyen pendrive-ok esetében további titkosítást alkalmaznak (ún. szállítási kulcsokat), de az ember a folyamat része marad.

Az előző fejezetben meghatározott különvonati közlekedés menetrendjének érintettek részére történő tudomásra hozatala még leginkább emberi közreműködéssel (szóbelileg) történik. Ennek kiküszöböléséhez olyan informatikai rendszer kidolgozása

---

⁸⁸ 34/2020. (II. 21. MÁV Ért. 7.) EVIG. sz. F.10. utasítás a védett személyek utazásainak, és különleges szabályozást igénylő vonatok közlekedésének lebonyolítására. MÁV Értesítő, 135. évfolyam 7. szám. pp. 497–507.

<https://www.mosz.co.hu/images/a1644/MAV-2007.pdf>; letöltés: 2020.09.13.

⁸⁹ Két állomás között a nyílt vonalon csak egy vonat tartózkodhat.

⁹⁰ Az állomásközt szakaszokra osztják (térközök) és csak ezekben a szakaszokban szükséges egy vonatnak tartózkodnia. Az állomásközt tekintve ez egyszerre több vonat egyidejű közlekedését jelenti. A térszervezést a vasútvonalak kapacitáskihasználásának növelése céljából alkalmazzák.

szükséges, amely a szükséges információkat csak és kizárólag az érintetteknek juttatja el, és nem teszi lehetővé a rendszerbe történő behatolást, sem a rendszerben tárolt és továbbított adatok illetéktelenek általi megismerhetőségét.

Az érintettek köre meghatározható név szerint is (pl. adott vonat közlekedésekor szolgálatra vezényelt munkavállalók és vezetők), illetve beosztás szerint. A név szerinti meghatározásnál problémaként jelentkezhet, ha időközben a szolgálatot ellátó személye megváltozik, a beosztás szerinti meghatározásnál pedig az jelenti a problémát, hogy egy beosztáshoz több személy van hozzárendelve, így olyanok is megkaphatják az üzenetet, akik az adott időszakban nem is teljesítenek szolgálatot.

Ez az információ-hozzárendelési probléma természetesen nemcsak védett vezetők utazása során lép fel, hanem minden egyes vonat közlekedési adatai is védendő adatnak tekinthetők az előző fejezetekben felvázoltak miatt.

Várható kihívások

A blokklánc-technológia mint a jövő megoldása

Terrorakciók tervezésekor az elkövetők mindig a leggyengébb elemre koncentrálnak, nevezetesen az embereket keresik a folyamatokban. Ezért a védelmi kutatások és biztonsági fejlesztések az emberek szerepének minimalizálására irányulnak. Az előzőekben bemutatott információvédelmi eljárásokban jelen lévő ember kiküszöbölésére javasolható a blokklánc-technológia bevezetése.⁹¹

A blokklánc-technológia elsősorban a banki műveletek kiváltására jött létre, de biztonsági megoldása alkalmas lehet olyan adatok továbbításra, amelyek nem kerülhetnek illetéktelenek kezébe.

Ennek megértéséhez tisztázni kell a blokklánc fogalmát. A blokklánc informatikai adatok olyan láncolata, amelyek blokkokat alkotnak és ezek a blokkok egy ellenőrzőkódon keresztül kapcsolódnak egymáshoz. Ez úgy történik, hogy az egyik blokk adataiból képzett ellenőrzőkód a másik blokk bemeneti adata is egyben, és a blokk többi adatával együtt képezi az adott blokk ellenőrző kódjának alapját. Így a blokkok egymáshoz kapcsolódnak, és az egyes blokkok adatait nem lehet úgy megváltoztatni, hogy ne változzon meg az összes többi blokk adata. Ezt az említett, a blokk adataiból generált ellenőrzőkód biztosítja, amely ilyen esetben megváltozik, és ez megváltoztatja a következő blokk egyik adatát, következésképp annak ellenőrző kódját és így tovább. Ebből következik, hogy egy blokkba bevitt adat hitelesnek tekinthető. Ez alapvető feltétel, gondoljunk csak a menetrendi adatok hitelességének szükségességére védett vezetői utazáskor.

Az előző fejezetben szó volt róla, hogy védett vezetői utazások alkalmával magát a védett vezetői utazást nem publikálják, az érintettek csak egy menetrendet kapnak kézhez, és ez alapján bonyolítják le a vonatforgalmat. Ilyen szempontból a vonat menetrenden meghatározott célállomása lényegtelen, mert egy személyszállító különvonat megrendelésre bármely állomásra leközelekedtethető, ha azt a pályavasút

---

⁹¹ REIFF, Nathan: BlockChain Explained.
<https://www.investopedia.com/terms/b/blockchain.asp>; letöltés: 2020.06.05.

vállalja. Ilyen esetben egy szándékosan megváltoztatott menetrend „eltérítheti” a vonatot, és elősegítheti a terrorcselekmények végrehajtását. Éppen ezért alapvető fontosságú a továbbított menetrend jósága és hitelessége. Ez a papíralapú menetrendek esetében a szolgálati út szigorú betartásával biztosítható, de épp a papírtól szeretnék a jövőben megszabadulni. Ezért olyan megoldást kell választani, amely képes az elektronikus adatok (menetrendi adatok) hitelességének (és így megfelelőségének) szavatolására.

A következő kérdés annak megválaszolása, hogy mikor tekintjük az adatot hitelesnek. A papíralapú menetrendek esetében a pecsét és aláírás, illetve a szolgálati út elegendő a hitelesség igazolására, vagyis:

- tudjuk, hogy ki írta alá;
- annak tartalma nem változott meg az aláírás után;
- az aláíró nem tagadhatja le az aláírás megtörténtét;
- illetve kétséget kizáróan kiolvasható az aláírás időpontja.⁹²

Már hivatalosan a papíralapú dokumentumok másolása esetén is elvész a hitelesség, elvileg minden menetrendi példánynak eredetinek kell lennie, amely nem minden esetben biztosítható. Gondoljunk bele, hogy ez azt jelenti, hogy például egy bécsi utazásnál a Budapest–Hegyeshalom vasútvonal minden érintett dolgozójának, a mozdonyvezető(k)nek, a vonatkísérő személyzetnek, a forgalmi vonalirányító személyzetnek, a szolgálati felsőbbtség szükséges tagjainak, illetve valamennyi egyéb érintett személynek egy eredeti aláírással ellátott és lepecsételt papírlapot kellene kapnia, ami esetenként akár 100 eredeti példány elkészítését jelentené.

Ezt kell kiváltania annak a rendszernek, amellyel lecserélhetjük a papíralapú menetrendek kézbesítését. Ennek feltétele az elektronikus aláírás megfelelő alkalmazhatósága. E cikk keretei nem teszik lehetővé az elektronikus aláírás bemutatását, ezt a szakirodalmak tartalmazzák.^{93,94} A hiteles elektronikus aláírással ellátott adathalmaz ezután már biztonsággal használható a vonatok közlekedtetéséhez.

A rendszer kiépítésének feltétele a zárt blokklánc létrehozása, ismert szereplőkkel.⁹⁵ A szabályokat egy állami hatóság hozza (pl. minisztérium), a résztvevők ezeket a szabályokat elfogadják. *„Az adatok teljes transzparenciáját újabb, felülhitelesítő rejtjelező kulcsok használatával lehetne megszüntetni.*

---

⁹² VÁGUJHELYI Ferenc: Blockchain a közigazgatásban. Új Magyar Közigazgatás, Budapest, 2017. szeptember, 10. évfolyam 3. szám. p. 65.
http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2017/3/06_Blockchain_kozigazgasban.pdf;
letöltés: 2020.03.05.

⁹³ Uo. p. 66.

⁹⁴ Sík Zoltán Nándor: A blockchain filozófiája, avagy a fennálló társadalmi rendek felülvizsgálatának kényszere. Új Magyar Közigazgatás, Budapest, 2017. október, 10. évfolyam 4. szám. pp. 44–45.
http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2017/4/06_Blockchain_filozofiaja.pdf;
letöltés: 2020.03.05.

⁹⁵ Nem is lehet cél az anonimitás megőrzése.

Ebben az esetben viszont kizárjuk az összes olyan elvárás teljesülését, amelyek a blokkláncot életre hívták.”⁹⁶ Az eljárás egyetlen előnye a rendszer robusztusságából adódó védelem a külső támadásokkal szemben. Célunkat ezzel el is értük. A rendszer alkalmas a papíron vagy elektronikus adathordozón továbbított adatok védelmére a kibertérben is, így az emberi tényező ezen adatok továbbításából kiiktatható.

Okosszerződések

A gyorsabb és biztonságosabb kiszolgálás elősegítése érdekében a blokklánc több helyen is felhasználható a vasúti közlekedés során – és a közlekedés során általában. Az okosszerződés egy olyan leprogramozott szerződés, amely előre meghatározott feltételek teljesülése után automatikusan végrehajtásra kerül. Így a folyamat megszeghetetlen és az időben visszamenőleg nem módosítható.

Akár a közlekedési díjak kiegyenlítése során is alkalmazható. Például a szerződés akkor teljesül, ha az utazás megvalósul. Ez esetben a feltételrendszer változói az utazó személy eszköze és földrajzi helyzete, a felhasználói fiókja – amely kötődik egy zárt blokkláncrendszerhez – és a menetrend szerinti meglévő járat. Ha az ismert paraméterek alapján – az összes feltétel teljesülése mellett – az utazás megvalósul, akkor az okosszerződéshez kötött fizetési szerződés (vagy folyamat) is végrehajtásra kerül.

A gyakorlatban ez úgy teljesülhetne, hogy ha a közlekedésben részt vevő utas rendelkezik egy olyan okosszerződéssel, ahol a feltételek az alábbiak.

Az utas okoseszköze (földrajzi pozíciója alapján) mozgást hajt végre például a Budapest–Kelenföld Pu.–Érd–Százhalombatta vasúti vonalon egy adott időben. Ha az okos eszköz által mért geopozíció adatai megfelelnek az útvonal paramétereinek, akkor az utashoz tartozó felhasználói fiókhoz csatolt bankkártyaadatok alapján pénzügyi terhelés keletkezik az utas számláján.

Így az utasnak nem kell sorban állnia vagy jegyet vásárolnia. A közlekedési társaságnak nem kell nagyszámú jegypénztárt fenntartani, a rendszer sérthetetlen és könnyen ellenőrizhető.

Ez természetesen csak egy koncepció és lehetőség, de a blokkláncrendszer számos közlekedési területen (főleg díjbeszedési területen) alkalmazható.

Ilyen szerződések alkalmazása során a jelenleg legfontosabb kérdés a GDPR-megfelelőség. Ez még jelenleg is több esetben vita tárgyát képezi, mivel minden egyes rendszer esetében külön vizsgálatot kell végrehajtani.

---

⁹⁶ VÁGUJHELYI Ferenc: Blockchain a közigazgatásban. Új Magyar Közigazgatás, Budapest, 2017. szeptember, 10. évfolyam 3. szám. p. 69.
http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2017/3/06_Blockchain_kozigazgatásban.pdf;
letöltés: 2020.03.05.

Összefoglalás, következtetések

A vasúti közlekedés informatikai fejlettsége mára jelentősen megnőtt. A kommunikáció, az adatfeldolgozás, -továbbítás és -tárolás jelentős része megoldott informatikai úton, és a fejlődés üteme töretlen. A vonatközlekedés biztonságát is egyre fejlettebb biztosítóberendezések garantálják, amelyek szintén elektronikai és informatikai alapokon működnek.

Ez a rengeteg adat és információ azonban felkeltheti a kiberbűnözők érdeklődését is. A vasúti közlekedés informatikai adatai megfelelő segítséget nyújthatnak a közösségi közlekedés ellen tervezett terrortámadások végrehajtásához, vagy az informatikai rendszerekbe történő közvetlen beavatkozás maga a terrorcselekmény. A végrehajtott akciók számos emberéletet követelhetnek, valamint gazdasági hatásuk is jelentős lehet.

A vasúti infrastruktúra elleni terrorfenyegetettség kockázata olyan mértékű, hogy nem hagyható figyelmen kívül, ezért a védelem szükséges és az előbb említettek okán fontos is.

Cikkünk a vasúti infrastruktúrávédelem egy kiemelt pontjával, az informatikai védelemmel foglalkozik. Az első részben részletesen bemutatott informatikai rendszerekben keletkező adatok illetéktelenek általi megszerzése vagy pedig a rendszerekbe történő behatolás és károkozás a példákban bemutatott eseteket idézheti elő.

A cikk második felében bemutattuk, hogy milyen eszközökkel lehetséges a védelem adott kibertámadás ellen, illetve hogy az adatokhoz történő megfelelő hozzáférés esetén mennyire szabályozott az adatok illetéktelenek általi megszerzhetősége.

Végül kitértünk arra, hogy milyen speciális követelményei vannak egy különösen védett vonat leközlekedtetésének, és mi a teendő az ilyen vonatok adataival.

Összességében elmondható, hogy a vasút területén az informatika a szektor teljes területén jelen van. Az üzem folyamán keletkező adatok és információk jelentősen befolyásolhatják a vonatok közlekedését, illetve a vasutat igénybe vevők (utasok, fuvaroztatók) viselkedését.

A szakirodalom szerint a vasút is a terroristák látókörében van mint terrorcselekmények potenciális célterülete.⁹⁷ Nincs ez másként a legújabb terrorista műfaj, a kiberterrorizmus esetében sem. A vasútüzem ellen elkövetett kibertámadások képesek a fizikai támadásokéhoz hasonló „eredmények” elérésére.

---

⁹⁷ HORVÁTH Attila: A közúti, vasúti és vízi közlekedés terrorfenyegetettségének jellemzői. In: TÁLAS Péter (szerk.): Válaszok a terrorizmusra II. – A politikai marketing csapdájában. MÁGUSTUDIÓ, Budapest, 2006. pp. 321–336.

Éppen ezért a vasút területén is kiemelt jelentősége van az informatikai védelemnek. Cikkünk bemutatja ennek lehetséges elemeit, különös hangsúlyt helyezve a kockázatelemzésre és a hozzáférési jogosultságra, illetve a blokklánc-technológia bemutatásával – amely a legújabb biztonságos védelmi technika – adaptálási lehetőséget mutat a vasúti informatikai adatok fokozottabb védelmére, valamint az informatikai adatok továbbításában jelen lévő ember mint gyenge láncszem kiváltására. Fontosnak tartjuk továbbá, hogy az informatikai adatvédelem szükségességével a cégek valamennyi érintett munkavállalója tisztában legyen.

Ugyancsak elengedhetetlen a felelős munkavállalói magatartás elérése, esetleg kikényszerítése. Ennek eszköze lehet az oktatás, valamint a különböző szabályzatok, szabályozók bevezetése, illetve esetlegesen a büntetés kilátásba helyezése (annak tudatosítása, hogy a munkavállaló felelőtlen magatartásával akár még bűncselekményt is elkövethet).

Cikkünket abban a reményben írtuk, hogy segíthet a vasútüzemi és védelmi szakembereknek a vasúti informatikai védelem megfelelő kialakításában, valamint a szükséges további kutatások és fejlesztések alapjául is szolgálhat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2012. évi CLXVI. törvény
a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200166.tv>; letöltés: 2019.11.17.
- 34/2020. (II. 21. MÁV Ért. 7.) EVIG. sz. F.10. utasítás a védett személyek utazásainak, és különleges szabályozást igénylő vonatok közlekedésének lebonyolítására.
MÁV Értesítő, 135. évfolyam, 7. szám. pp. 497–507.
<https://www.mosz.co.hu/images/a1644/MAV-2007.pdf>; letöltés: 2020.09.13.
- 46/2015. (XI. 20. MÁV Ért. 19.) EVIG sz. utasítás
A MÁV Zrt. Informatikai Biztonsági Szabályzatáról.
MÁV Értesítő, 19. szám, 130. évfolyam, 2015. november 20.
https://www.mosz.co.hu/images/a1639/MAVertesito_2015_19_kiadas.pdf;
letöltés: 2020.06.12.
- 55/2015. (IX. 30.) NFM rendelet
a vasúti pályahálózathoz történő nyílt hozzáférés részletes szabályairól.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500055.NFM>; letöltés: 2019.11.17.
- 6 Emerging Rail Cybersecurity Standards Point to Unidirectional Security Gateways.
https://waterfall-security.com/static/5-Emerging-Rail-Cybersecurity-Standards_eBook.pdf; letöltés: 2020.05.13.
- F. 1. sz. Jelzési Utasítás. MÁV Zrt., 2008, (NKH 85/6/2007).
https://www.mavcsoport.hu/sites/default/files/upload/public-procurement/document/public/f_1_sz_jelzesi_utasitas.pdf; letöltés: 2019.10.15.
- F. 10. sz. Utasítás A védett vezetők utazásainak lebonyolítására.
<http://bcsforgalom.uw.hu/download/f10.pdf>; letöltés: 2019.11.14.

- F. 2. Forgalmi Utasítás. MÁV Zrt., 2008, (NKH 85/6/2007).
https://www.mavcsoport.hu/sites/default/files/upload/public-procurement/document/public/f_2._sz._forgalmi_utasitas.pdf; letöltés: 2019.10.15.
- F.1.-F.2. számú Jelzési és Forgalmi Utasítás a közúti vasutak számára.
https://villamosoktatás.hu/jvt/elmelet/infrastruktura/f1f2_2017_09.pdf;
letöltés: 2019.10.20.
- FÁBOS Róbert: A közlekedési informatikai rendszerek sérülékenysége.
In: HORVÁTH Attila (szerk.): Fejezetek a kritikus infrastruktúra védelemből – Kiemelten a közlekedési alrendszer. Tanulmánykötet.
Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2013. pp. 191–225.
http://mhtt.eu/hadtudomany/KIV_tanulmanykotet.pdf; letöltés: 2019.11.10.
- FRUHLINGER, Josh: The CIA triad: Definition, components and examples.
<https://www.csoonline.com/article/3519908/the-cia-triad-definition-components-and-examples.html>; letöltés: 2020.06.03.
- HAIG Zsolt: Az információs társadalom információbiztonsága.
Robothadviselés 8. Konferenciakiadvány, 2008. pp. 167–180.
- HATHAWAY, Melissa E. (szerk.):
Best Practices in Computer Network Defense: Incident Detection and Response.
IOS Press, Amsterdam, Netherlands, February 2014.
- HATZIVASILIS, George – PAPAESTATHIOU, Ioannis – MANIFAVAS, Charalampos:
Real-time management of railway CPS. Secure administration of IoT and CPS
infrastructure. 6th Mediterranean Conference on Embedded Computing MECO'2017,
(ECyPS'2017 Workshop), Bar, Montenegro.
https://www.researchgate.net/publication/316597629_Real-time_management_of_railway_CPS; letöltés: 2019.11.17.
- HORVÁTH Attila: A közúti, vasúti és vízi közlekedés terrorfenyegetettségének jellemzői.
In: TÁLAS Péter (szerk.): Válaszok a terrorizmusra II. – A politikai marketing csapdájában.
MÁGUSTUDIÓ, Budapest, 2006. pp. 321–336.
- Hozzáférés-ellenőrzés.
<http://ethical.inf.elte.hu/wiki/Hozz%C3%A1f%C3%A9r%C3%A9s-ellen%C5%91rz%C3%A9s>; letöltés: 2020.03.05.
- ISO/IEC 15408-1:2009. Information technology – Security techniques – Evaluation
criteria for IT security – Part 1: Introduction and general model.
<https://www.iso.org/standard/50341.html>; letöltés: 2019.10.18.
- JIANHONG, Mao: Application of PDCA Management Theory in Railway Maintenance.
5th International Conference on Social Science, Education and Humanities Research
(SSEHR 2016).
<https://www.atlantispress.com/proceedings/ssehr-16/25857840>; letöltés: 2019.10.15.
- KOVÁCS János: Az áruszállítási logisztikai folyamatok hatékony működését szolgáló
informatikai rendszer.
PhD értekezés, BMGE-KSK, Budapest, 2002. p. 25.
<https://repositorium.omikk.bme.hu/bitstream/handle/10890/140/ertekezes.pdf?sequence=1&isAllowed=y>; letöltés: 2019.10.11.

- KOVÁCS László – KRASZNAY Csaba:
Digitális Mohács – Egy kibertámadási forgatókönyv Magyarország ellen.
Nemzet és Biztonság, 2010. február. pp. 44–56.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kovacs_laszlo__krasznay_csaba-digitalis_mohacs_.pdf; letöltés: 2019.10.11.
- KOVÁCS László: A kibertér védelme.
Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
<https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Kov%C3%A1cs%20L%C3%A1szl%C3%B3.pdf>; letöltés: 2020.04.17.
- KÖVÁRI Máttyás: Biztosítóberendezés online?
Vasúti Vezetékvilág 3. szám, 2017. pp. 20–26.
<http://www.kozlekedesvilag.hu/wp-content/uploads/2017/10/VVV-2017-3.pdf>;
letöltés: 2019.10.18.
- KRASZNAY Csaba:
A kiberbiztonság stratégiai vetületeinek oktatási kérdései a közszolgálatban.
Nemzet és Biztonság, 2017/3. szám. pp. 38–53.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2017_3_05_krasznay_csaba_-_a_kiberbiztonsag_strategiai_vetuleteinek_oktatasi_kerdesei_a_kozszolgalatban.pdf;
letöltés: 2019.11.15.
- LÉVAI Zsolt – BÉRES Barna:
A vasúti forgalom lebonyolításával kapcsolatos informatikai adatok védelme.
Közlekedéstechnikai napok – Vasúti informatika a kezdetektől napjainkig (IV. rész).
KTE tudományos konferencia, BMGE, Budapest, 2019.11.07.
- LÉVAI Zsolt: Közlekedésinformatika – vasúti közlekedésirányítási rendszerek.
Egyetemi tanségédlet. NKE HHK, Budapest, 2018.
- LÉVAI Zsolt: Vasúti információs rendszerek.
Előadás. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2020.
- Menetrendi ábrák.
https://www2.vpe.hu/menetrendi_abrak/2019_2020; letöltés: 2019.10.11.
- MILLER, Vincent: Understanding Digital Culture.
SAGE Publications Ltd., London, 2011.
<https://books.google.hu/books?id=QzKbwZtUqNEC&pg=PA155&dq=Vincent+Miller+pearl+harbor&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwjn2oXM3eXrAhVRpIsKHfrZD00Q6AEwAnoECAYQA#v=onepage&q=Vincent%20Miller%20pearl%20harbor&f=false>;
letöltés: 2019.10.15.
- PDCA (Plan-Do-Check-Act).
<https://leanszotar.hu/page.php?130>; letöltés: 2020.06.03.
- PDCA módszer – a tervezés-végrehajtás körfolyamata.
<http://www.akkreditacio.hu/hu/cikkolvas/pdca-minosegiranyitas-iso-9001html>;
letöltés: 2020.06.03.
- PDCA-ciklus.
<https://hu.wikipedia.org/wiki/PDCA-ciklus>; letöltés: 2019.11.17.

- Rail and Metro Cybersecurity.
<https://cyberstartupobservatory.com/rail-cybersecurity-where-is-the-industry-now/>;
letöltés: 2020.05.13.
- RALSTON, Nikki: Preventing Railway Cyber Attack.
<https://www.cyberbit.com/blog/ot-security/railway-cyber-attack/>; letöltés: 2020.05.13.
- REIFF, Nathan: BlockChain Explained.
<https://www.investopedia.com/terms/b/blockchain.asp>; letöltés: 2020.06.05.
- SAMONAS, Spyridon – COSS, David: The CIA Strikes Back: Redefining Confidentiality, Integrity and Availability in Security. *Journal of Information System Security*, Volume 10, Number 3, 2014. pp. 21–45.
<http://www.proso.com/dl/Samonas.pdf>; letöltés: 2020.04.10.
- SBB – Schweizerische Bundesbahnen, svájci állami vasúttársaság.
<https://www.sbb.ch/en/home.html>; letöltés: 2020.06.05.
- SÍK Zoltán Nándor: A blockchain filozófiája, avagy a fennálló társadalmi rendek felülvizsgálatának kényszere. *Új Magyar Közigazgatás*, Budapest, 2017. október, 10. évfolyam 4. szám. pp. 37–56.
http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2017/4/06_Blockchain_filozofiaja.pdf;
letöltés: 2020.03.05.
- SZABÓ Bálint – MÁRFÖLDI Endre: Számítógépes hálózatok. *Médiainformatikai kiadványok*. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2011.
https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_24_szamitogepes_halozatok_pdf/24_szamitogepes_halozatok_21_21.html; letöltés: 2019.10.16.
- THADURI, Adithya – ALJUMAILI, Mustafa – KOUR, Ravdeep – KARIM, Ramin: Cybersecurity for eMaintenance in railway infrastructure: risks and consequences. *International Journal of System Assurance Engineering and Management*, Volume 10, Issue 2, April 2019. pp. 149–159.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s13198-019-00778-w>; letöltés: 2019.10.20.
- TOKODY Dániel – FLAMMINI, Francesco: The intelligent railway system theory. *International Transportation*, Special Edition 1, Volume 69, May 2017. pp. 38–40.
https://www.researchgate.net/publication/316855187_The_intelligent_railway_system_theory#pf26; letöltés: 2020.05.13.
- VÁGUJHELYI Ferenc: Blockchain a közigazgatásban. *Új Magyar Közigazgatás*, Budapest, 2017. szeptember, 10. évfolyam 3. szám. pp. 63–69.
http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2017/3/06_Blockchain_kozigazgatásban.pdf; letöltés: 2020.03.05.
- VOIGT, Paul – VON DEM BUSSCHE, Axel: *The EU General Data Protection Regulation (GDPR) – A Practical Guide*. Springer International Publishing, Cham, Svájc, 2017.
- ZVIKLI Sándor – HORVÁTH Balázs – SZABÓ Lajos – HORVÁTH Richárd: *Közlekedésinformatika*. Universitas Győr Nonprofit Kft., Győr, 2008.

ELEVEN MÁRK

ŐSHONOS ÉSZAK-AMERIKAI SZÉLSŐJOBBDAL II. – TÖRVÉNYEN KÍVÜLI MOTOROS BANDÁK

BEVEZETÉS

Az őshonos észak-amerikai szélsőjobbdal bemutatásával foglalkozó sorozat második részében – az első rész a fehér felsőbbrendű utcai és börtönbandákkal foglalkozott – egy olyan kardinális csoportosulási forma kerül bemutatásra, amely történetileg pár évtizeddel hosszabb, lassan egy évszázados múltra tekint vissza. Ez a csoportosulási forma ugyanakkor ma már nemcsak az Amerikai Egyesült Államok területén koncentrálódik, hanem sokszínű, nemzetközileg kiterjedt hálózatai is vannak. Szerveződése nem a szélsőjobbdali ideológia jegyében kezdődött, továbbá napjainkig nagyon szorosan kötődik a katonai mesterség kulturális, szociológiai és pszichológiai aspektusaihoz.

A köztudatban viszonylag régóta, már-már romantikusan él a *motoros bandák* kultusza. Kifejezetten macsó imázs, mutatós és erős motorok, farmer vagy bőrnadrág és mellény, westerncsizmák, végtelen országutak, száguldás, szabadság. A valóság azonban némileg árnyalja ezt a képet. A médiában legtöbbször akkor találkozunk motoros csoportosulásokkal, egyesületekkel, amikor azok időközönként találkozót rendeznek, vagy esetleg jótékony célokra gyűjtenek. Egy bizonyos részcsoporthoz a nagy egészen belül – saját megnevezésük szerint az 1% vagy 1%-er – azonban korántsem ilyen békés célok és a végtelen országutak vonzzák. Őket az illegális fegyverbirtoklás, erőszak, gyilkosságok, kábítószer-kereskedelem, prostitúció, védelmi pénzek szedése, szerencsejáték- és jelzálogcsalások, politikai extrémizmus és terrorizmus támogatása, valamint az egymás közötti véres rivalizálás jellemzik legjobban. E tevékenységeket csoportszinten, szigorú hierarchiába, nemzetközi szinten hálózatokba – afféle országos/regionális képviselőkbe – szerveződve végzik, ami tovább súlyosbítja e csoportosulások megítélését.

Az előző bekezdésben felsorolt bűncselekmények közül több is jelzi, hogy nem egyszerű utcai bandákról beszélünk, amelyek főként csak az általános értelemben vett rendészet eszközrendszerét vennék igénybe, a motoros bandák kérdése napjainkban sokkal inkább és egyre hangsúlyosabban áttolódik a nemzetbiztonsági szervezetek hatáskörébe. Mindazonáltal az összes bűncselekményt nem lehet minden 1%-er bandára rávetíteni, különbséget kell tennünk a törvényen kívüli motoros bandák között is, ugyanis az elmúlt pár évtizedben a szubkultúrán belül érdekes változás ment végbe, ami kifejezetten az Oroszországi Föderációban alakult bandákat jellemzi.

A törvényen kívüli bandák túlnyomó többségét az „üzletorientált” kategóriába tartozó motoros bandák képviselik. Ezek fő jellemzője, hogy az Amerikai Egyesült Államokból származnak, és fejlődésük több évtizeden keresztül, organikusan ment végbe, mire eljutottak odáig, hogy mára egymással akár véresen is rivalizáló, üzletorientált nemzetközi bűnszervezetekké nőttek ki magukat, és alapvetően távol állnak a politikai kérdésektől.

Ezzel szemben a „politikaorientált” kategóriájú motoros bandák – bár számos, az előző csoportba tartozó jellemzőt hordoznak – nem feltétlenül rendelkeznek hosszú múlttal, és főként Kelet-Európából és az Oroszországi Föderációból származnak. Ezek gyakran közel állnak az államhatalomhoz, a valláshoz, a szélsőséges jobboldali és nacionalista ideológiákhoz, az üzleti tevékenységük pedig gyakran elhanyagolható a politikai szerepükhöz képest. Ami pedig katonai-nemzetbiztonsági szempontból nagyon fontos, hogy e csoportok tagjai gyakran katonai és nemzetbiztonsági szervezetekhez köthető (aktív vagy korábbi állományú) személyek, akik kiegészítő szerepet játszanak a nyugati országok ellen folytatott hírszerzésben és destabilizációs tevékenységben.

Ezen információk tükrében a szerző a tanulmány elkövetkező részeiben megvizsgálja a törvényen kívüli motoros bandák történeti, szervezeti és tevékenységi jellegzetességeit a megjelenésüktől és szimbólumaiktól kezdve a hierarchiájukon át a hálózati tagolódásukig. Ezek után, mivel nem egyszerűen az észak-amerikai kontinensre leszűkíthető csoportokról van szó, regionálisan és országosan lebontva (Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália és Óceánia, Európa, Oroszország) bemutatásra kerülnek a legjelentősebb és legsajátosabb motoros bandák. Ezek ismertetése után, a tanulmány összegző részében a felsorakoztatott adatok alapján a szerző felvázolja a motoros bandákkal összefüggő lehetséges nemzetbiztonsági kockázatokat és veszélyforrásokat, napjaink és az elmúlt évek történéseinek tükrében.

A MOTOROS BANDÁK SAJÁTOSÁGAIRÓL ÁLTALÁNOSÁGBAN

Ruházat és megjelenés

Azokban a kivételes esetekben, amikor sikerül a tagokról bármilyen felvételt készíteni anélkül, hogy az eset bármilyen erőszakba torkollna, általános elmondható, hogy motoros bandák tagjait többségében bőrruhában láthatjuk. Ennek több oka van. A bőrruházatot eredetileg az első világháborút követően kezdték el bevezetni. Ekkor inkább a motoros kabátok fejlesztésére fordítottak nagyobb hangsúlyt, az alsó ruházat különböző szövetekből készült. A másik népszerű tartozék, a cowboy (vagy ahhoz hasonló) bőrcsizma, amely inkább csak az 1960-as évek elején terjedt el. Le kell azonban szögezni, hogy a bőrruházat nem kizárólagosan a törvényen kívüli motoros bandák sajátossága, természetesen minden motoros visel bőrt manapság is. Ennek oka, hogy a bőr mint anyag nyújtja a legjobb védelmet a súrlódással járó sérülések ellen a balesetek során, valamint egy bizonyos sebesség fölött a rovarok, a törmelékek és az eső ellen is védelmet nyújt. Mindemellett a bőrruházat jobban fogja a szelet is, mint a kötött/szintetikus ruházat (bár mára már vannak olyan anyagok is, amelyek felveszik a versenyt a bőrrel).¹ A legfőbb kiegészítők tehát a bőrmellény vagy bőrkabát, amelyeken a motorosok felvarrókat viselnek. Ez afféle egyenruha, ugyanakkor kiemelt jelentősége van a motoros bandák szempontjából, mivel ezeken viselik az úgynevezett „color”-okat.

---

¹ QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.: Leathers and Rolexs: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club. Deviant Behavior, Volume 30, Issue 3, 2009. p. 242.

Outlaws M.C.-tagok az 1960-as évekből²

A „color” általánosságban véve (más csoportoknál is) a bandák elkülönítő, saját jelzését takarja. Ez lehet maga az öltözködés (adott szín szerint), kiegészítők (felvarró, bandana) vagy akár tetoválás is. A motoros bandáknál *colornak* nevezzük a klub szimbólumát, az azt ábrázoló felvarrót. Természetesen, akárcsak a haderős és a rendvédelmi szervezetek által használt egyenruhák, amelyek tartalmaznak különböző jelzéseket (haderőnem, rendfokozat stb.), a motorosok ruházata is sokat elárul a viselője élettörténetéről, az elkövetett bűncselekményekről, valamint a hierarchiában betöltött szerepéről. A felvarrók a bőrkabátban vagy a bőrmellényen meghatározott területeken helyezkednek el.

A mellény hátulján a legtöbb esetben három jelzés található: az első, ami általában legfelül helyezkedik el, a „*Top Rocker*” egy felirat, ami a banda nevét tartalmazza. A második a már említett „color” (vagy *patch*). Ez tartalmazza a banda szimbólumát/logóját. A *color* viselésének kiérdemléséhez szigorú, a banda által meghatározott kritériumok teljesítése szükséges, amelyekről a későbbiekben még részletesebben szó lesz. Az alsó felvarró a „*Bottom Rocker*” vagy „*Home Turf*”, amely a csoport/alcsoport földrajzi elhelyezkedését jelöli, vagyis azt, hogy hol, milyen régióban található az adott banda székhelye. Emellé még társulhat negyedikként az „*M.C.*” felvarró külön, amely a „*Motorcycle Club*” rövidítése. Ez az elrendezés kötött. Integrált szimbólum/logó esetén elképzelhető, hogy e három (vagy négy) felvarró egyesül egy nagy felvarróban. Speciális eset, mikor egy tag még kezdeti csatlakozási fázisban van (vagy a fehér felsőbbrendű börtönbandáknál is megszokott módon „*prospectál*”) a bandához való csatlakozás során. Ekkor még nincs *color*, csak a felső és az alsó felvarró, viszont az alsó felvarró „*Prospect*” feliratot tartalmaz és nem a helység jelölését.

---

² DUTRA, Eddie: Take a Look Inside the Biker Subculture of the 1960s.
<http://www.notoriousamp.com/index.php/2017/12/14/inside-biker-subculture-of-the-1960s/>;
letöltés: 2019.11.29.

Olyan eset is lehetséges, amikor a bandához köthető nők kapnak *colorokat*, felvarrókat, de ennek egészen más oka és jelentése van. A törvényen kívüli motoros bandákhoz köthető nőkről feltétlenül meg kell jegyezni, hogy ők nem tagjai a motoros kluboknak, csak hozzájuk csapódnak, részt vesznek azok életében, prostitúció, párkapcsolat, egyéb kapcsolat útján. Speciális és viszonylag ritka eset, hogy ők felvarrót kapnak, de például a *Mongols* vagy az *Outlaws M.C.* (és persze néhány másik kevésbé ismert banda) esetében a nők kaphatnak egy két részből álló felvarrót, amelynek felirata „*Property of XY*”, vagyis, hogy valakinek a tulajdona. Ez nyílt bizonyíték arra, hogy a női nem képviselői kifejezetten csak alárendelt szerepeket töltenek be a klubok életében, bár akik ügyesen „keverik a lapokat”, a magas bizalmi viszonyokat kihasználva így is képesek mélyebben beleszólni a szervezet történéseibe.

*Outlaws M.C. és Bandidos M.C. colorjai*³

Motoros banda tagjaihoz köthető nők „*property*” felirattal⁴

A mellény vagy kabát elején számtalan csoportspecifikus felvarró és kítúzó helyezkedhet el, ez már a motoros bandák tagjainak fantáziájára és beállítottságára van bízva, vagyis az elrendezés nem kötött. A későbbiekben a szimbólumok kapcsán szólnunk néhány szót a leggyakoribb felvarrókról és jelentésükről. Emellett természetesen ebben az esetben is vannak kötött elemek, amelyeknek mindenképpen szerepelniük kell.

A kötelező elemek között vannak – általában a mellény jobb oldalán – a *név* vagy *becenév felvarró* és a *hierarchiában betöltött szerepet jelölő felvarró* (alapító, elnök, alelnök, titkár stb.) közvetlenül alatta. A bal oldalon csak egy gyakori, de nem kötelező elem van, a „*Side Rocker*”, ami a háton alul található felvarróhoz hasonlóan a helységet jelöli meg. Ez pontosan a mellény bal alsó részén helyezkedik el.

³ MATTHEWS, Dylan: A beginner's guide to biker gangs. <https://www.vox.com/2015/5/19/8625981/outlaw-motorcycle-gangs-biker>; letöltés: 2019.11.12.

⁴ Old ladies Gangs called and treated women as property. <https://hu.pinterest.com/pin/457537643381410877/>; letöltés: 2019.11.12.

A mellény vagy bőrkabát (a képen⁵) – amely tartalmazza a *colort* – a motoros bandák elengedhetetlen és kötelező kelléke, mondhatni afféle „szent dolog”. Egyrészt tehát egyfajta egyenruha, amely az összetartást szimbolizálja, másrészt megkülönböztet egy adott bandát a rivális bandától. Az összetűzések során megeshet, hogy egy banda megszerzi egy tag *colorját*. Ez egy rendkívül szégyenteljes esemény, amelynek következtében – ha azt nem elhunyt bandatagról szedték le – a tagot, aki elvesztette a *colort*, a saját bandájában is szankcionálhatják. Olyan esetben is megrovásban részesülhet az illető a saját klub részéről, ha csak saját akaratából nem hordja. Természetesen adott esetben jól meg kell gondolnia az illetőnek, hogy hordja-e a *colort* nyilvános helyen vagy sem, mert az Amerikai Egyesült Államokban vagy Ausztráliában – ahol a legszigorúbbak a motorosokra vonatkozó törvények – a rendőröknek akaratlanul is felkelti a figyelmét, és adott államokban már pusztán a *color* nyilvános viselése miatt is akár több évnyi szabadságvesztés kiszabható büntetésként.⁶

A fentiekben leírtakon kívül még érdemes néhány szót szólni a *tetoválásokról* (a képen⁷) a törvényen kívüli motoros bandák kapcsán. A tetoválásoknak minden bűnszervezetnél megvan a sajátos szimbolikájuk. Az orosz maffiánál például az ortodox templom tornyainak száma jelenti, hogy az illetőt hányszor ítélték már el, a kartelltagoknál a három pont, a „*mi vida loca*” nyíltan jelöli, hogy a személy nem tartja be a törvényeket. A motoros bandáknál egy dolog kivételével nincs megszabva, hogy mit lehet feltetováltatni, hiszen itt inkább a felvarrók a lényegesek. Az az egy dolog pedig a *color*. Egyes bandákban – mint a későbbiekben bemutatásra kerülő *Gremium* motoros klubban – a tagoknak minimum hét év tagság után lehet csak feltetoválni a *colort*. Viszont, ha valakit kizárnak egy bandából, vagy másik bandához áll át (ez utóbbi az úgynevezett „*colorváltás*”) a tetoválását a lehető legrövidebb időn belül el kell tüntetnie, különben azt a bandatagok teszik meg, ez pedig semmiképpen sem kecséget semmi jóval az adott illető számára.

⁵ Egy Mongols M.C.-tag lefoglalt mellénye.

MASSAI, Leandro: Motorclubs. <https://br.pinterest.com/leandromassai/motorclubs/>; letöltés: 2019.11.29.

⁶ ROBERTSON, Joshua: Wearing bikie club colours in public banned under Queensland organised crime laws. <https://www.theguardian.com/australia-news/2016/nov/30/wearing-bikie-club-colours-in-public-banned-under-queensland-organised-laws>; letöltés: 2019.11.12.

⁷ CALISE, Gabrielle: An Outlaws motorcycle club leader's assassination adds to Tampa Bay's bloody biker gang history. <https://www.tampabay.com/data/2019/01/10/an-outlaws-motorcycle-club-leaders-assassination-adds-to-tampa-bays-bloody-biker-gang-history/>; letöltés: 2019.11.12.

A motorkerékpár kultusza

A motorok a tanulmányban taglalt szubkultúra életfelfogásának elválaszthatatlan kellékei. Lényeges, hogy kezdetben a motoros klubok ennek az imádatára, az adrenalin felszabadítására épültek, és nem pedig a ma ismert bűnszervezetek létrehozása céljából. Ez alapján két nézőpontot különböztethetünk meg a törvényen kívüli motoros szubkultúrán belül. Az egyik „*purista/konzervatív*” nézőpontnak, míg a másikat „*radikálisnak*” szokás a témát kutatók körében nevezni.⁸

Az előbbi, purista nézőpont azokat a személyeket takarja, akik a régi értékeket, a szabadságot, magát a motorozás tevékenységét részesítik előnyben, még az esetleges összetűzéseiket is hagyományos módon (ökölrel, szálfegyverekkel) vívják meg. Ezzel szemben az utóbbi nézőpont képviselői, vagyis a radikálisok voltak azok, akik a motorozás régi értékeit háttérbe szorítva „átfordították” a motoros klubokat igazi kegyetlen és kiterjedt szervezett bűnözői csoportosulásokká. De visszakanyarodva a motorkerékpárokhoz, vajon mi volt az oka annak, hogy pont ezen eszközök köré szerveződött ekkora kultúra?

Első ránézésre talán elmondható, hogy azért, mert a kluboknak csak férfiak a tagjai, és a maszkulin individualizmust, a „*desperado*” életérzést ez a jármű tükrözi a legjobban, hiszen a motorok kézben tartásához, esetleges eldőlés utáni felállításhoz erőre van szükség. Emellett emlékeztet a régi vadnyugati Amerikára, ahol a lovakon is általában egy ember ült és rótt a végtelen préri pusztaságát.⁹ Mindazonáltal a válasz korántsem ilyen egyszerű, sokkal mélyebb okai vannak, hogy miért pont erre a járműre esett a választás, annak ellenére, hogy e külsőségek is közrejátszanak.

Bár már az 1850-es évek vége felé is kísérleteztek gőzmeghajtású kerékpárokkal, az igazi népszerűséget a motorkerékpárok számára a világháborúk hozták el, ebből is inkább a második világháború. Ennek oka az, hogy az első világháborúban még igen csak domináns szerep jutott a lovaknak, és nem ismerték fel a motorokban rejlő felderítési és egyéb harctámogatási lehetőségeket. Mindemellett persze más színtereken, mint Mexikó, a forradalmár *Pancho Villa* már sikeresen vetett be motorosokat katonai célokra,¹⁰ amellett, hogy ő maga is egy állítólag lopott amerikai katonai motorkerékpárt hajtott előszeretettel.¹¹

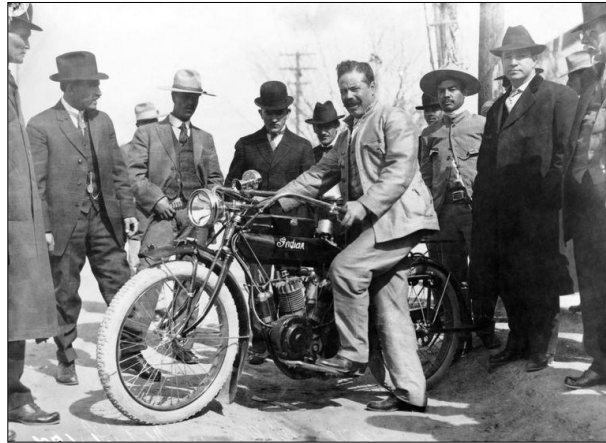
⁸ QUINN, James: Angels, Bandidos, Outlaws, and Pagan's: The Evolution of Organized Crime Among the Big Four 1% Motorcycle Clubs. *Deviant Behavior*, Volume 22, Issue 4, 2001. p. 380.

⁹ Kiemelendő a tanulmány sorozat első részével kapcsolatban, hogy a fehér felsőbbrendű börtönbandák tagjai is magányos harcosokként tekintenek többször is magukra, afféle „western-pisztolyhősökként” azonosítják magukat a büntetőintézetek ellenséges világában.

¹⁰ PANHEAD, Jim: Harley-Davidson on the Trail of Pancho Villa.

<https://www.hdforum.com/articles/harley-davidson-trail-pancho-villa/>; letöltés: 2019.11.14.

¹¹ Külön érdekességek, hogy *Horthy Miklós* is rendelkezett saját Harley Davidson márkájú motorral, és egy 16 személyből álló különítményének is voltak ilyen motorjai, valamint a Magyar Népköztársaságban az államszocializmus idejében a Belügyminisztérium egységein belül is létezett külön egy motorkerékpáros, tömegrendezvények biztosítására szolgáló speciális karhatalmi alakulat.

Pancho Villa Indian márkájú motorkerékpárjával¹²

Az első világháború idején tehát már jelen voltak az olyan, ma is ismert nagyobb gyártók hadseregekben is rendszeresített motorkerékpárjai, mint a *Harley-Davidson (Model 17F/J)* és a *Triumph (Model H)* is, sőt már oldalkocsis motorok is léteztek, amelyeket az *Indian* cég gyártott (*Powerplus Big Twin*).¹³ Az első világháborúban gyártott motorkerékpárok még jócskán „vérszegényeknek” számítottak, jóval kisebb teljesítményük és törékenyebb felépítményük volt, mint a második világháborús utódjaiknak.

Két Harley-Davidson 17F/J motorkerékpár amerikai katonák társaságában egy első világháborús hadszíntéren¹⁴

¹² 40 Greatest Military Motorcycles: 1914 Indian Hendee Special.
<https://thegrizzled.com/40-greatest-military-motorcycles/2/?v=3>; letöltés: 2019.11.14.

¹³ BARNA, Maxwell: A Brief History of Motorcycles in the Military.
<https://www.thrillist.com/cars/history-of-u-s-military-motorcycles#>; letöltés: 2019.11.14.

¹⁴ 40 Greatest Military Motorcycles: Harley-Davidson Model 17F/J.
<https://thegrizzled.com/40-greatest-military-motorcycles/5/?v=3>; letöltés: 2019.11.14.

A második világháborúban gyártott motorok – legyen szó akár az amerikaiakról, akár az angolokról vagy a németekről – a katonai alkalmazásuk miatt jelentős változásokat hoztak. Ebben az időszakban a motorkerékpárokat robosztus felépítmény jellemzi, sokkal nagyobb lett a motorok teljesítménye, továbbá a benzintartályok mérete is drasztikusan nőtt, a váz elemei megvastagodtak, a gumibroncsok szélesebbek lettek. A motorokkal azonban már nemcsak menetoszlopok kíséretét, felderítési és futárfeladatokat láttak el, hanem alkalmanként szükségessé vált, hogy menet közben lehessen tüzet nyitni vagy viszonzni a járműről, ezért többen géppuskarögzítési pontokat is kaptak, de akár bőrből készült tárolórekeszeket és fegyvertartó tokokkal is kaptak. Volt olyan megvalósult érdekes elképzelés is, amikor a motor a hajtott kerék helyett már lánctalpakat kapott (*Sd.Kfz. 2 – Kleines Kettenkraftrad HK 101*). A főbb gyártók a *Harley-Davidson (WLA)* és a *BMW (R12, R71, R75)* voltak, de az angoloknál is több motorkerékpár-típus volt rendszeresítve (*Norton WD16H, BSA M20, Royal Enfield WD/RE*).¹⁵

Restaurált BMW R71 motorkerékpár,
a típus nagy számban készült oldalkocsis változattal is¹⁶

A közvetlenül a második világháború utáni időszak jelentette a törvényen kívüli motoros kultúra felvirágzását. Ennek oka egyrészt, hogy a második világháborúból hazatérő katonák egy csoportja nagymértékben csalódott az államban és a hazájában, a harcokban nagy stressznek volt kitéve, amelyet a társadalomba visszatérve nem tudott feldolgozni, ezért ezek a katonák nem is voltak képesek visszailleszkedni. A másik ok, hogy akik az előzővel ellentétben jól kezelték a stresszt, azok a lövészárkokban megélt „adrenalinlöketeket” a háború után hiányolni kezdték és valamivel pótolni szerették volna.¹⁷

¹⁵ KNIGHTON, Andrew: 13 Military Motorcycles of World War Two.

<https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/military-motorbikes-of-wwii.html>; letöltés: 2019.11.14.

¹⁶ CZARNECKI, Jamie: Motorok.

<https://br.pinterest.com/pin/388928117795052343/>; letöltés: 2019.11.14.

¹⁷ HARRIS, Kira J.: The fierce commitment to 1% motorcycle clubs. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, Volume 11, Issue 1, 2016. p. 74.

E két körülmény vezetett el ahhoz, hogy *a második világháború után elkezdték a motorokat átalakítani*, a robosztus felépítményt szétszedték: könnyítés céljából kisebb benzintankot kaptak, az elülső sárvédőket eltávolították, a kormányrudakat megemelték, a kipufogókat kiegyenesítették, a villákat meghosszabbították, keretet és háttámlát szereltek az ülésekre. Az egyedi módosításokból lassacskán kialakultak a *chopper motorok* ma ismert formái.

Az 1940-es évek vége felé, az 1950-es évek elején a motoros kultúra két jelentős táborra szakadt. Voltak olyan motorosok, akik hazafias gondolkodásuk miatt, illetve azért, mert németek vagy japánok ellen harcoltak, inkább az amerikai Harley-Davidsonokat részesítették előnyben, míg mások a gyorsaságuk és a relatíve alacsony árak miatt az importált motorkerékpárokat – például BMW, Kawasaki, Honda – preferálták. Ebben az időszakban kezdett el általánosságban véve az egész világ motoros kultúrája felvirágozni. A munkából és a frontról hazatérő fiatalok közül sokan töltötték a szabadidejüket „bütyköléssel” a műhelyekben. Az első motoros egyesületek e közös műszaki hobbi alapján alakultak meg.¹⁸

A régi hagyományoknak köszönhetően még ma is vannak olyan klubok, ahol kitétel, hogy a tagoknak milyen típusú motorkerékpárokkal kell rendelkezniük, a motoros bandák összességét tekintve azonban megállapítható, hogy manapság több az olyan klub, ahol a tagok által használt motorkerékpárok típusát illetően megengedőbbek.

Motoros kereskedés és műhely az 1950-es években, a fiatalok kedvelt célpontja volt az iskolából hazafelé menet¹⁹

¹⁸ THOMPSON, William: Pseudo-Deviance and the „New Biker” Subculture: Hogs, Blogs, Leathers and Lattes. *Deviant Behavior*, Volume 30, Issue 1, 2008. pp. 95–96.

¹⁹ McIver & Veitch Ltd.: Our Heritage. <https://www.mciverandveitch.co.nz/heritage.php>; letöltés: 2019.11.14.

Életmód

Kétségtelen, hogy a törvényen kívüli motoros bandák tagjainak életmódja merőben más, mint azoké a személyeké, akik csak hobbi célzattal tartanak motorkerékpárokat otthon, majd hétvégeken előveszik azt. Számukra a motorok az életük elválaszthatatlan részei, olyanok, mint a „ló és lovasa”. Büszkék arra, hogy motorozhatnak, és büszkék arra is, akikkel együtt motorozhatnak. A motorozás a legfontosabb tevékenységük, történjen az akár egyedül, akár csoportosan.

Manapság az 1%er motorosok életmódja és tevékenysége szorosan a klubhoz és – a radikális irányzat térnyerése miatt – túlnyomórészt az illegális tevékenységekhez és az éjszakai élethez kötődik. Ezt az életmódot legjobban a gonzó újságírás²⁰ atyja, Hunter Thompson által megalkotott gyűjtőfogalommal, a „szalontársadalommal” (*Salon Society*) lehet leírni. E meghatározást az 1960-as évek vége felé alkotta meg kifejezetten a *Hells Angels M.C.* kapcsán. A „szalon” egy erőszakos és hedonista alvilág a hagyományos és kriminális társadalom határán. Thompson olvasatában ez egy olyan milió, amelyben a kék galléros munkások, a kalandot és élvezeteket hajhászó kispolgárok, a bűnözők és prostituáltak foglalnak helyet. Ebben a közegben a harsány kötekedők mellett megférnek egymás mellett a csendes gyilkosok is. A szalontársadalom kezdetben hagyományosan olyan helyekből állt, ahol felfegyverkezett csaposok és biztonsági őrök önnön törvényeik szerint vigyáztak a rendre és rendezték a konfliktusokat, senkinek nem állt szándékában bevonni a rendőrséget az ottani ügyekbe, függetlenül attól, hogy mi történt. A társadalmi ellenőrzés e helyen nagyrészt informális és kényszerítő, olykor túlzottan erőszakos. Ezek a helyek főként útszéli „késdobálók” vagy „lerobbant” topllessbárok voltak, amelyeknek idővel a *night club*ok vették át a helyüket, később pedig a bandák már saját helyeket üzemeltettek e célból, illetve a klubházaikban folytatják ma is e tevékenységet. Ezek lettek továbbá azok a helyek, ahol a hétköznapi emberek alkalmanként lazítanak. Amellett, hogy a toplless itt is gyakori elem, helyet kaptak az olyan bűncselekmények, mint a kábítószer-kereskedelem, a prostitúció és az erőszak is. Ezeket a szórakozóhelyeket az utcai törvények uralják, nem pedig a hivatalos igazságszolgáltatási rendszer vagy a csaposok és a kidobók.²¹ Pontosan ez az a környezet, amelyet a motorosok beállítottságukból adódóan preferálnak. Ezt a hangulatot és kultúrát át is vették a törvényen kívüli klubok, és mára már általánosan a kultúrájuk elválaszthatatlan részei.

Az illegális tevékenység szorosan hozzátartozik ehhez az életmódhoz. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai alapján megállapítható, hogy ezeknek a csoportoknak a bűnözői profilja nagy vonalakban a következő cselekményekből áll össze: *emberölés, testi sértés, hivatalos személy elleni erőszak, prostitúció, nemi erőszak, emberrablás és -kereskedelem, rablás, lopás, jelzálog-, biztosítási és szerencsejáték-csalás, pénzmosás, gyűjtogatás, robbantás, jármű önkényes hatalomba kerítése, fenyegetés és zsarolás, kábítószer-birtoklás és -kereskedelem, jogellenes fegyverbirtoklás és -kereskedelem.*

²⁰ A *gonzó újságírás* az 1970-es években született új újságírási technika. Lényege az erős szubjektivitás, a tények és a fikció vegyítése a szerző által közvetített üzenet hatásának felerősítése érdekében, aminek a pontosságigényt is alárendeli, és így a stílus felülkerekedik a tárgyilagosságon. Thompson nyomán az írás folyamatában gyakran játszanak közre különféle tudatmódosító szerek.

²¹ QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.: *Leathers and Rolexs: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club*. *Deviant Behavior*, Volume 30, Issue 3, 2009. p. 246.

*Outlaws M.C.- és Mongols M.C.-tagok bajtársiasan*²²

*Outlaws M.C.-tagok az 1950-es évekből*²³

A családot és a magánéletet tekintve nem alapvetés, hogy egy motorosnak nem lehet családja, de az biztos, hogy a „keményvonalas” motorosok igazi családja maga a klub, és a magánéletük is összemosódik a klub életével. Ez egy bajtársiaságra és hierarchiára épülő közösség, amely a rivalizálások miatt állandó feszültségnek van kitéve és folyamatos rendelkezésre állást kíván meg az egyéntől,²⁴ ezért előbb-utóbb teljesen elszakítja az olyan mély érzelmi közösségtől, mint a hagyományos értelemben vett család, és alig hagy helyet a magánéletnek. A mély érzelmeket az egyén inkább a bajtársakkal közösen éli meg, ami jobban köti őket egymáshoz, mint a klubon kívül álló személyekhez.

Összefoglalóan tehát a klubtag életmódjának fő meghatározói maga a motorozás mint tevékenység, az aktív részvétel a klub életében, az ebből fakadó elkötelezettség és bajtársiaság a tagok irányába, a klubélettel járó folyamatos törvényellenes tevékenységek és a szalonkultúra sajátosságai.

A leggyakoribb szimbólumok

Akárcsak a fehér felsőbbrendű utcai bandák, a törvényen kívüli motoros bandák is saját szimbólumrendszerrel rendelkeznek. Ugyanakkor – mint arra a szerző a sorozat első részében utalt – a közös gyökerek miatt itt is több átfedés figyelhető meg. A megjelenéssel foglalkozó részben már említésre került, hogy a mellényről vagy kabátról, amelyeken a szimbólumokat hordják – akárcsak a rendőri vagy a katonai szervezeteknél – számos információ kiolvasható egy személy tapasztalatairól, a hierarchiában betöltött szerepéről.

²² The Mongols Motorcycle Club (Mongols). <https://www.justice.gov/criminal-ocgs/gallery/outlaw-motorcycle-gangs-omgs>; letöltés: 2019.11.19.

²³ LOREN, Cary: Jim “Flash” Miteff, Outlaw Bikers. <https://www.swissinstitute.net/event/presentation-cary-loren-detroit-on-outlaw-bikers-2/>; letöltés: 2019.11.19.

²⁴ HARRIS, Kira J.: The fierce commitment to 1% motorcycle clubs. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, Volume 11, Issue 1, 2016. p. 74.

Ezen alfejezet célja még, hogy tisztázzon egyes félreértéseket a szimbólumok használatával kapcsolatban, ugyanis nem mindegyikről állapítható meg egyértelműen, hogy miért is viselik azt, ezért egy laikus esetleg hajlamos első ránézésre ezeket a jeleket félreértelmezni. A szimbólumok jelentéseinek jelen tanulmányban felhasznált magyarázatai az amerikai hatóságok belső oktató anyagain²⁵ és tapasztalatai alapulnak.²⁶ Jelen esetben a szélsőjobboldali börtönbandákhoz képest nem szükséges a képek mellékelése, mivel ezek általában felvarrók formájában, egyszerűen kerülnek fel a motorosok ruházatára.

1%er: az egyik leglényegesebb és legrégebbi törvényen kívüli motoros jelkép. A kifejezés 1947-ből ered, amikor az *Amerikai Motoros Szövetség (AMA; American Motorcyclist Association)* találkozót tartott a kaliforniai Hollisterben. A találkozó érdekessége, hogy a vártnál jóval több motoros (köztük több akkori klub) érkezett, akik ittas és felfokozott állapotban összetűzésbe keveredtek, majd pusztítani kezdtek a kisvárosban. A háromnapos esemény „*hollisteri lázadás*” néven vonult be a történelembe. Az, hogy ezt az incidenst lázadásnak állították be, kifejezetten a szenzációhajhász sajtónak volt köszönhető, valójában csak kisebb zavargások voltak. Az esemény után az AMA azt nyilatkozta, hogy a zűrzavart nem a motorosok törvényeket tisztelő 99%-a okozta, hanem az 1% törvényen kívüli, a szimbólum ebből származik.²⁷

13: a jelentése utalhat a bandatag kábítószerfogyasztására, illetve népszerűbb olvasatában a szerencséhez, pontosabban a szerencsétlenséghez kapcsolódó jelzés.

666: többes jelentéssel bíró szimbólum. Egyik jelentése a más szubkultúrákhoz is köthető klasszikus sátánizmus. Másik jelentése a fehér felsőbbrendű csoportok kapcsán már bemutatott bestializmus, és a viselője agresszív természetére is utal. Kifejezetten a motorosokhoz, azon belül is a *Hells Angels M.C.*-hez kapcsolódó jelentése: *666/FFF/Filthy Few Forever*, vagyis a *HAMC* végrehajtó csapatát életető jelmondat.

D.F.F.L.: „*Dope Forever Forever Loaded*” (drog mindörökké, mindörökké beszívva): a motoros életmódra utaló szókapcsolat.

Fegyverek: konkrétabb jelentés nem társul hozzájuk, egyszerűen csak jelzik, hogy a bandatagok veszélyesek, fegyvereket is felhasználhatnak az érdekérvényesítésben.

Fekete szív: a bandatag „sötét szívű”, vagyis elkövetett már gyilkosságot.

---

²⁵ WILLIAMS, John: Outlaw Motorcycle Gangs.

<https://info.publicintelligence.net/LA-OutlawBikers.pdf>; letöltés: 2019.11.19.

²⁶ Gang Enforcement.

https://www.gangenforcement.com/uploads/2/9/4/1/29411337/gang_enforcement_-_gang_ops_omg_terms_and_acronyms.pdf; letöltés: 2019.11.19.

²⁷ A „*percenter*”-eknek (százalékosok) jóval korábbi hagyománya is van az Amerikai Egyesült Államokban. Az amerikai polgárháború idején a kolóniakon élők 3%-a kelt fel a királyi elnyomás ellen. Ők magukat igazi hazafinak nevezték, de a másik elnevezésük a 3%er-ek. A 3%er ma is egy aktív, veszélyes államellenes paramilitáris önvédelmi szervezet, amelyről a cikksorozat következő részében részletesebben is szó lesz.

Halálfej, kaszás ábrázolások: jelentésük a *félelemnélküliség* a veszélyes helyzetekben. Egy másik értelmezés szerint a halál elleni védelem. E szimbólumok viselőjének meggyőződése, hogy amikor szembe kerül a halállal, akkor az elkerüli, látva, hogy a jelét viseli. A harmadik értelmezése kifelé irányul, mégpedig elrettentő hatással bír.

In Memory of XY: megemlékezés az elesett bandatagokról.

Konföderációs zászló: eredetileg a törvényen kívüli bandák nonkonformitását volt hivatott jelezni, de manapság már klasszikus motoros szimbólum lett, történelemtől, jelentéstől függetlenül, amelyet szélsőjobboldali csoportok is előszeretettel használnak, főleg az Amerikai Egyesült Államokban.

Lefelé fordított rendőr jelvény: a hatóságokhoz, a törvényekhez való negatív viszony jelzésére szolgál.

M.C.: „*Motorcycle Club*” rövidítése.

Nyolcas billiárdgolyó: többjelentésű szimbólum. Az egyik a szerencsével kapcsolatos. Egy másik értelmezés, hogy egy adott személy aktív kokainfelhasználó, mivel a szer neve az utcai szlengben gyakran „8 Ball”. Utalhat még homoszexuális beállítottságra is.

Outlaw: a törvényen kívüliség nyílt jelölése, az 1%er másik kifejeződése.

Katonai rendfokozati jelzés (legtöbbször őrmester): a „*Sergeant at arms*” bandán belüli tisztséget hivatott megjelölni. Ha az a hagyományos őrmesteri rendfokozati jelölés, akkor megegyezik az amerikai hadseregben használatos három, egymás felett levő háromszöggel. Néha fejjel lefelé fordítva használják.

Szárnyak: tapasztalatok jelölésére használják őket, amelyek igazi jelentését a színek adják. Ilyen tapasztalat lehet például motoros vonuláson való részvétel, hivatalos személy elleni erőszak, gyilkosság, illetve különböző (erőszakos) szexuális élmények. Csoportfüggő jelölés.

Vaskereszt, horogkereszt, SS-villámok, egyéb náci szimbólumok: e jelképek viselésének szintén több értelmezése lehet. Az egyik, hogy bár e jelképek inkább az 1960-as évektől mutatkoztak be, a második világháború alatt a vadászpilóták szokása volt, hogy minden egyes lelőtt ellenséges gép után felfestettek egy vaskeresztet (vagy vörös kört a csendes-óceáni hadszíntéren) a repülőgép oldalára, kifejezve ezzel az elejtett „zsákmányt”. Egy másik értelmezés szerint a motoros bandák kifejezetten azért kezdték el ezeknek a náci jelképeknek a viselését, mert lázadtak a társadalmi normák ellen. Ez egyébként a legelterjedtebb nézet, amely ma is érvényes némely bandára. Egy másik értelmezés szerint azért használják ezeket a jelképeket, mert a motoros bandák ezzel politikai nézeteiket próbálják meg kimutatni, de ez a legtöbb esetben nem feltétlenül igaz.

X.F.F.X.: a motoros banda éltetése (x – a motoros banda neve), például a *Hells Angels M.C.*-nél az A.F.F.A.: *Angels Foreverer Forever Angels* vagy az *Outlaws M.C.* esetében az O.F.F.O.: *Outlaws Forever Forever Outlaws*. A szélsőjobboldali bandáknál is gyakori ennek az éltetésnek a használata.

Szervezeti hierarchia és hálózatiság

A hierarchia létfontosságú a motoros klubokhoz hasonló, gyakran óriási tagszámú szervezetekben, hiszen maga a szervezet emiatt lesz igazán hatékony és precízen irányítható, továbbá ezek alapozzák meg, orientálják a résztvevők felfogását a lehetséges kapcsolatokról és interakciós sémákról, tájékoztatják az egyént, hogy kit kell tisztelni vagy kivel kell éppen óvatosnak lenni. A továbbiakban bemutatásra kerül a *vertikális tagozódás*, vagyis magán a klubon belüli hierarchia, valamint a *horizontális tagozódás*, azaz a klubok kiterjedése. A legtöbb tisztség állandó egy motoros bandán belül, de a klubok egyéni döntésére van bízva az is, hogy néhányat a felsorolásra kerülők közül esetleg kihagynak, vagy egy személybe összevonnak. Fontos még, hogy a nagy szervezeteknél a vezető tisztségek összességében léteznek klubszinten (*nemzetközi szint*), illetve kisebb egységeknél (*lokális szint*).

Hierarchia – horizontális tagolódás

Alapító (*Founder*)

Az egyetlen eredeti tisztség, a hierarchia csúcsán álló személy vagy személyek csoportja. Ő(k) azok, akik lefektetik a klub alapjait: a szabályokat, a célokat és a külsőségeket (szimbólumok, öltözködés stb.), továbbá ők határozzák meg magát a hierarchiát is. A továbbiakban bemutatott rangok/tisztségek létrehozásában szabad kezet kapnak.

Nemzetközi elnök (*International President*)

A legmagasabb származékos tisztség. Több évtizedes bandatagság és a hierarchia lépcsőfokainak végigjárása után érhető el, és a nemzetközi motoros közösség túlnyomó részének egyet kell értenie a személy kinevezésével. Többségében a legnagyobb és legrégebbi motoros bandákban találkozunk e tisztséggel, hiszen ezek már a hosszú, több évtizedes múltjukból kifolyólag nemzetközi terjeszkedést folytattak. E tisztség a legfontosabb, hiszen koordinálja a nemzeti szervezeteket. Ő az egész szervezet arca, a szóvivő nemzetközi ügyekben.

Nemzeti elnök (*National President*)

A második legmagasabb származékos tisztség. Az előző tisztséghez hasonlóan ennél is számít a ranglétra fokainak bizonyos szintig történő végigjárása, a tapasztalat és az eltöltött évek. Az egyedüli eltérés, hogy ez a személy egy országon belül koordinálja több lokális egység, az úgynevezett „*chapter*” tevékenységét. A szervezet arca egy nemzeten belül, a szóvivő, a hatóságokkal szembeni képviselő, valamint nemzeti szinten részt vesz a nemzetközi elnök választásában.

Elnök (*President*)

Ez a származékos tisztség a nemzeti szint alatt álló lokális vezető, egy *chapter* vezetője. Az ő feladata az irányítás egy adott egységen belül és a feladatok összehangolása a nemzeti és a nemzetközi elnök döntéseivel. Az egyik legfontosabb státusz a motoros bandák bűnözői tevékenységének vizsgálatánál. Ő képviseli a hatóságokkal szemben és a médiában a helyi szervezetet, valamint részt vesz a nemzeti elnök megválasztásában.

Alelnök (*Vice President*)

Az elnök helyettese, egyik legfőbb bizalmasa, mondhatni jobb keze. Ő a második ember a lokális csoporton belül. Közvetít a csoport tagjai és az elnök között, adott esetekben ő képviseli az elnököt, valamint felel azért, hogy a csoporton belül minden zökkenőmentesen menjen.

Titkár (*Secretary*)

Az ő feladata a főbb események, üzleti ügyek, valamint az esetleges ülésekről készült feljegyzések vezetése, nyilvántartása, a többi bandával való kapcsolattartás, a tagok informálása a fejleményekről. A kincstárnokok és a titkárság munkája általában egyesül. Egy *chapter*en belül egy ilyen tisztség van, viszont, ha a szervezet nemzeti vagy nemzetközi, akkor választanak belőle nemzetit vagy nemzetközit is.

Kincstárnok (*Treasurer*)

Ő az a személy, aki felelős a klubdíjak gyűjtéséért, az alapok folyósításáért és a számlák kifizetéséért. Olyan adósságokat is gyűjt, amelyeket a banda fizet, és ellenőrzi az üzleti lehetőségeket, mielőtt azok véglegesítésre kerülnek. Egy *chapter*ben egy ilyen tisztség van, viszont ha a szervezet nemzeti vagy nemzetközi, akkor választanak belőle egy-egy nemzetit és nemzetközit is.

Tervező/szervező (*Road Captain*)

Ez a tisztség nem feltétlenül része a végrehajtói hierarchiának, afféle formális „tiszteletbeli” melléktisztség. A *Road Captain* feladata a logisztika, a megállók és az útvonalak ismerete, tervezése és szervezése a vonulások során. Amikor a motorosok csoportosan vonulnak, akkor az élen vonuló elnök környezetében tartózkodik, esetenként önmaga vezeti a menetoszlopot, mivel vannak olyan esetek, hogy az elnök biztonsági okokból a menet hátrébb eső részén tartózkodik.

Házelnök/Biztonsági felelős (*Sergeant-at-Arms*)

Az elnök bal keze. Ez egy magas bizalommal járó tisztség, amely külső és belső töltetű: egyrészt ő az, aki betartatja a közösség belső törvényeit, figyel a tagokra. Az üléseken afféle „házelnökként”²⁸ vezényel, valamint felel a biztonságért a motoros találkozókra. Ebben segítségére vannak a végrehajtók. Másrészt ő is ugyanúgy részt vesz a végrehajtói tevékenységben, gyakran irányítói, koordinatív szerepben. Egy *chapter*en belül egy ilyen tisztség van, viszont ha a szervezet nemzeti vagy nemzetközi, akkor választanak belőle egy-egy nemzetit és nemzetközit is.

---

²⁸ A *Sergeant-at-arms* – másként *Serjeant-at-arms* – több angolszász országban ma is létező parlamenti tisztség, amelynek hasonlóan a rend fenntartása a feladata az ülések során. A „*serjeant*” szó megtévesztő, ugyanis nem az őrmester (*sergeant*) egy régies írásmódja, hanem a latin „*serviens*” (szolga) szóból ered. Az angol nyelv fejlődése idővel átalakította *sergeantra*, ami a katonai kötődése miatt speciális formát öltött a motoros bandáknál.

Végrehajtók (*Enforcers/Full Patch Members*)

Ez a szint a legfontosabb az illegális tevékenységek kivitelezésének tekintetében. A végrehajtók feladata a „piszkos munka”, a gyilkosságok, az erőszak kivitelezése, a kereskedelmi ügyletek lebonyolítása, a védelmi pénzek szedése, a prostituáltak futtatása stb. Ők a csoport katonái. Tevékenységük kétirányú, hiszen a törvényellenes tevékenységek kivitelezése mellett a belső rend fenntartásában is jelentős szerepük van. Az egyes szervezeteken belül a végrehajtói csoportokban saját elnevezés is van. A *Hells Angels M.C.*-ben ezeket a személyeket „*Filthy Few*”-nak (mocskos kevesek), az *Outlaw M.C.*-ben „SS”-nek, a *Pagan's M.C.*-ben „fekete pólósoknak” nevezik. Ez a szint rendkívül fontos a hűség, a bizalom és a tapasztalatok tekintetében, mivel aki itt igazán kiveszi a részét, valamint eszével és bátorságával bizonyít, az mehet feljebb a mellék-, alelnöki, elnöki és egyéb tisztségekért. Gyakran a legjobb katona irányítja a többi. Nagyon fontos, hogy gyakran ők felelnek a még nem beavatott tagokért, a *prospect*ekért és a *hangarounds*okért is. Akik erre a szintre eljutnak, azok *full patch* emberek – teljes felvarrós tagok –, vagyis teljes jogú tagok lesznek. A mellényre felkerülhet a klub neve (felülre) és a *color* (középre), illetve lesz szavazati joguk is.

Tagjelölt (*Prospect*)

A hűségépítés második lépcsőfoka. Olyan bandához köthető személy, jelölt, aki még nem nyerte el a teljes bizalmat, nem viseli a banda jelképeit, a *color*t (helyette „*Prospect*” felirat van), továbbá nincs beleszólása az ügyekbe, alig vehet részt még a komolyabb illegális tevékenységben. E személy már majdnem a klub tagja, így tevékenységével, viselkedésével próbál rászolgálni a tagság magasabb szintjére, valamikori elnyerésére. Olyan feladatokat bízunk rájuk, amelyek nem igényelnek tapasztalatot, illetve komplexebb képességeket (például őrzés, egyéb kétkezi feladatok a klub törzshelyén belül, mint a motortakarítás, bevásárlás), ugyanakkor már kis mértékben elkezdnek illegális tevékenységben is részt venni, a *hangarounds*okhoz hasonlóan (például kábítószer-terjesztés révén).

Érdeklődő (*Hangaround*)

A bizalomépítés legelső szintje. Először is kell, hogy valaki ajánlja a személyt, és kell egy pártfogó, aki extrém esetben saját tagságát és akár az életét is kockára teszi azzal, ha kiáll egy újoncért. Még nem rendelkezik semmilyen külső ismertetőjeggyel, ami egy adott motoros bandához kötné, viszont viszonteladóként már terjeszthet kábítószerrel, teljesíthet egyéb kisebb megbízásokat a kiszemelt banda számára.

Hálózatosság – horizontális tagolódás

A motoros bandák horizontális tagolódását vizsgálva megállapítható, hogy mára már elemi érdekekből kifolyólag nagyon sok 1%er klubnak a számos belföldi chapter/charter mellett külföldön is vannak hasonló szervezetei. Ennek okai a következők:

Képviselési funkció: minél több városban, megyében, országban vannak képviselések, annál több helyen lehet a profitorientált illegális tevékenységeket végezni, kapcsolatokat kiépíteni más helyi bünszervezetekkel.

Toborzási funkció: minél több a képviselet, annál több helyről lehet tagot toborozni, akiknek személy- és helyismerete adott esetben jól jöhet.

Gazdasági funkció: az új képviseltekkel nyilvánvalóan kiterjeszhető a földrajzi értelemben vett működési terület és így a profitszerzési tevékenység.

Hírszerző funkció: a nemzetbiztonsági jelentésétől elvonatkoztatva a képviselet tagjai gyorsan értesíthetik a szervezet más régióban levő tagjait a bandát befolyásoló ügyekről: hatósági nyomozásokról, folyamatban levő akciókról, bandaháborúkról, új szövetségekről, jogszabályváltozásokról stb.

Logisztikai funkció: a képviseletnyitással új raktárak, lerakatok, *safe house*-ok képezhetők, amelyek között az illegális javakat mozgatva nehezíteni lehet a hatóságok tevékenységét, valamint egy adott régióban a disztribúciós tevékenység is dinamikusabbá tehető.

A horizontális tagozódást illetően a klubokban fontos szerep jut a *chapter*eknek (fejzet) vagy *charter*eknek (csak a *Hells Angels M.C.* használja ezt a megnevezést). Ezek a klubok területi képviseltek egy adott régión, országon belül. Bár a *chapter* alapításakor annak méretére nincs kifejezett szabály, a motoros bandák általában az új *chapter* létrehozásánál azt tartják szem előtt, hogy milyen területet kívánnak üzleti szempontból lefedni, hova lehet leszúrni a zászlót a riválisok ellenében. A sűrűséget tekintve előfordul számtalan olyan eset is, hogy egy megyében, államban több *chapter* van, de az is előfordul, hogy egy adott országban mindösszesen csak egy (ezt még befolyásolhatja, hogy az adott régióban mennyi szövetséges, illetve rivális banda található).

A *lokális chapter* statikus területi egység, egy adott területet fed le. Tagjai mindig ugyanabba a klubházba térnek vissza, itt folyik a tervezés, szervezés, az erőforrások felhalmozása és a számos illegális tevékenység. Ez a kategória is két részre bontható, de ennek inkább csak formális jelentősége van: a klub történetében legelőször megalapított *chapter* esetén beszélhetünk *anya-* vagy *főchapter*ről, a többi, később alapított egység egyszerűen valamilyen más *területi chapter* lesz. A *lokális chapter*ekben tevékenykedő beavatott tagok külön felvarrón viselik a hely megnevezését.

A *chapter*eken kívül beszélhetünk olyan, a bandákhoz kötődő személyekről, akik bár az adott klub tagjai, viselik annak colorját, viszont ennek ellenére nem kötődnek konkrét földrajzi egységhez, *chapter*hez. Ők a *nomádok*. Ők úgyszólván a „statikus pontok dinamikus összekötői” egy banda nagyobb kiterjedésű területén. Tevékenységük nagyobb részében a helyhez kötődő *chapter*eknek segítenek be (pl. kíséret áruk szállításában, erősítés bandaháborúban). Amikor átcsoportosításra kerül a sor, akkor a befogadó területi *chapter* gondoskodik az ellátásukról. Jogaikat tekintve, bár az adott klub elismeri, tagjai tisztelik őket, de kevesebb beleszólásuk van a klub életébe, viszont fel lehet őket kérni egy adott területen *chapter* alapítására. Ismertetőjegyük, hogy a helységet jelző felvarrón „*NOMAD*” felirat olvasható. Vannak olyan motoros bandák, amelyek nevében is szerepel ez a kifejezés (pl. *Nomads M.C.*), de ez csak egyszerű névválasztás, amely nem a szervezeti struktúrára utal.²⁹

²⁹ Nomad (motorcycle club membership).

[https://en.wikipedia.org/wiki/Nomad_\(motorcycle_club_membership\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Nomad_(motorcycle_club_membership)); letöltés: 2019.11.19.

A MOTOROS BANDÁK ÖSSZEFÜGGÉSEI A SZÉLSŐJOBBDALI IDEOLÓGIAI CSOPORTOKKAL

Már a második világháborús német ereklyék szimbólumként történő használatánál is említésre került, hogy azok esetenként valóban ideológiai töltettel rendelkeznek, viszont a motoros bandáknál legtöbbször a lázadás szimbólumaiként jelennek meg. Mindazonáltal az elmúlt pár évben a neonáci, fehér felsőbbrendű kultúra erős közeledést mutatott a motoros szubkultúra felé. Ennek a fejezetnek az a célja, hogy egyrészt elhatárolja a motorosokat a szimbólumok használatából eredő, róluk alkotott hamis feltételezésektől, másrészt feltárja, hogy melyek azok a közös pontok, ahol a két szubkultúra ténylegesen találkozik.

Bár a motoros bandáknál a korai évtizedekben nem játszott fontos szerepet az etnikum és az idegengyűlölet – sokkal inkább az államellenesség, az illegalitás, amelynek hajtómotorja a több háborúban megélt csalódottság, traumák voltak – az 1960-as évek közepétől, végétől elindult egy folyamat, amikor a bandák már valóban kritériumokat állítottak fel a tagok számára, és etnikai alapon kezdtek el szerveződni.

A faji elemek törvényen kívüli motoros bandákba történő „beszivárgásának” oka az volt, hogy az 1950-es években egyre nagyobb népszerűségnek induló motoros klubok elkezdtek a „mainstream” irányába tolni, így természetesen tagszelekciós folyamatként az „igazi” testvériség szerepe elkezdett felértékelődni. Annak érdekében, hogy továbbra is megtartsák az *outlaw 1%er* ügymond „underground” jellegét, szükség volt valamiféle szelekcióra. Így esett a választás a legalapvetőbbnek számító, faji alapú megkülönböztetésre, akárcsak a fehér felsőbbrendű börtönbandáknál. Leegyszerűsítve: egy fehérnek alapvetően nem lehet testvére a latin vagy a fekete. Ez természetesen szorosan kapcsolódik a patriotizmushoz is, amely az amerikai társadalomban és azok fehér tagjai között manapság is igencsak jelen van, de semmiképpen sem náci faji eszmékről van szó.³⁰ Ismételten meg kell jegyezni azt is, hogy az 1950-es években javában tart a feketék polgárjogi mozgalma, akiknek csak 1954-ben sikerült elérniük, hogy egyáltalán törvény szülessen a feketék és a fehérek közötti megkülönböztetés általános tilalmáról, vagyis ekkor sikerült lefektetni annak az alapjait, hogy egyáltalán egyenjogú állampolgárokként tekintsenek rájuk az Amerikai Egyesült Államokban. Persze – mint az a tanulmányosorozat korábbi részéből is kiderült – a feketék egyenlő jogaira, a szegregációjuk megszüntetésére még mintegy 20 évet várni kellett, ez a folyamat ténylegesen csak az 1970-es években fejeződött be. Ekkortájt, 1969-ben alakult meg a *Mongols M.C.* és az *Outcasts M.C.* is, amelyek tagságát részben vagy egészben nem fehérek adják. A szegregáció miatt tehát az is elmondható, hogy a kezdeti faji megkülönböztetés igénye valamilyen szinten az egész fehér amerikai társadalmat áthatotta, ezzel együtt – akarva-akaratlanul – a motoros klubokat is.

A fentebb említett gondolatok a faji kritériumokról tanúskodnak, de ezek mélységüket, ideológiai töltetüket tekintve nem feltétlenül egyenlőek a szélsőjobbdaliak által vallott fehér felsőbbrendű, neonáci, rasszista nézetekkel.

---

³⁰ Még akkor sem, ha a fehér felsőbbrendű börtönbandák kapcsán ez került igazán „felmagasztalásra”.

Viszont attól, hogy a motoros és a fehér felsőbbrendű kultúra számos dologban eltérő, a szimbólumok, kulturális sajátosságok és üzleti érdekek miatt is jelentős átfedés figyelhető meg e bűnszervezetek és gyűlöletcsoportok között, sőt mára már beszélhetünk olyan törvényen kívüli motoros bandákról, amelyek nyíltan szélsőjobboldali, neonáci nézeteket vallanak, akár Magyarországon is.³¹

Ezek a törvényen kívüli motoros és a fehér felsőbbrendű szubkultúra között található átfedések pedig nagyban megkönnyítik, hogy a különböző beállítottságú két csoport tagjai könnyebben kölcsönhatásba lépjenek egymással. Ez a szövetség nemcsak közös rendezvényeket, hanem a bűncselekmények szövetségben történő elkövetését is magában foglalja. Az átfedés „legmélyebb” fajtája egyébként az úgynevezett „kereszt tagság”, amikor a személy egyaránt tagja neonáci csoportnak és motoros bandának is. Az átfedések első és legfontosabb területei a *hasonló szimbólumok, rítusok és nyelvezet rendszere*.

A *szimbólumok* közötti átfedés a már a tanulmány során többször említett náci jelképek (a képen³²) miatt figyelhető meg, mint a szvasztika, a vaskereszt, SS-villámok, német katonai sisakok és más egyéb, a náci korszakból, a német hadseregből származó elemek. Ez a legegyszerűbb példa a konvergens evolúcióra, függetlenül attól, hogy ezeknek mindkét csoportnál más jelentése van, hiszen – mint tudjuk – a motorosoknál e jelképek legfőképpen a lázadás szimbólumai voltak, míg a szélsőjobboldali csoportok ideológiai jelentéseket társítanak hozzájuk, saját kultuszt építenek köréjük.

Jó példa arra, hogy a motorosok valóban a lázadás szimbólumaiként tartják számon és nem tulajdonítanak e jelképeknek ideológiai jelentést, hogy 2009-ben az *Outlaws M.C.* weboldalán képek jelentek meg a tagjairól a német náci párt zászlója előtt. Az *Outlaws M.C.*-ről azonban közismert, hogy engedélyezi a klubba történő belépést a nem fehér tagoknak, valamint rendelkeznek olyan *chapter*ekkel is a tengerentúli országokban, ahol nem is lehetséges csak fehér etnikumú tagokat beléptetni. Bár a klubok ideológiailag nem kötődnek ezekhez a jelképekhez, a múltban már nagyon sok bírálat érte őket a használatuk miatt, ezért számos klub mérsékelte vagy éppen betiltotta egyes jelképek használatát.³³

³¹ Például a Betyársereg Motoros Klánja, amely a Hells Angels Hungary tagjaival rendszeresen tart közös rendezvényeket.

³² Sadistic Souls Motorcycle Club.
https://en.wikipedia.org/wiki/Sadistic_Souls_Motorcycle_Club; letöltés: 2019.11.24.

³³ Bigots on Bikes: The Growing Links between White Supremacists and Biker Gangs. Anti-Defamation League, 2011. pp. 4–5.
https://www.adl.org/sites/default/files/documents/assets/pdf/combating-hate/ADL_CR_Bigots_on_Bikes_online.pdf; letöltés: 2019.11.24.

A másik közös kapcsolódási pont a *nyelvi elemekben* található. A nyelvezetben fellelhető hasonlóságok egyik legvalószínűbb oka a börtönkörnyezet, ahol motoros bandatagok és a fehér felsőbbrendű bandák általában ugyanazokat a kifejezéseket és szlenget használják. A szleng értelmi szerzői először – ahogyan az a sorozat első részéből kiderül – éppen a törvényen kívüli motorosok voltak, akikhez köthető maguknak a fehér felsőbbrendű börtönbandáknak a kialakulása. A motoros klubok használták például először a már említett, „*x Forever, Forever x*” kifejezést.

További lényeges egyezés, hogy a motoros és szélsőjobboldali bandák is előszeretettel használják az *alfanumerikusan kódolt kifejezéseket*. Például a *88-as* szám egy nemzetközileg ismert neonáci szimbólum, amely a „*Heil Hitler*”-t jelenti. A *Hells Angels M.C.* tagjai hasonlóan utalnak a klubjukra *81-es* számmal („H” és „A”, vagyis Hells Angels). Egy Arizonában és Texasban honos utcai és börtönbanda, a *White Knights of America* (Amerika Fehér Lovagjai) egyik tagja a *23-as* és a *11-es* számokat ragasztotta fel a motorkerékpárja hátsó sárvédőjére („W” és „K”). Az is hasonlóság, hogy a két csoport tagjai szóban egymásra „*harcostársként*”, „*bajtársként*”, „*testvérként*” vagy „*családként*” hivatkoznak, továbbá a „*becsület*” és a „*tisztelet*” szavakat is meglehetősen gyakran használják.³⁴

A hasonló *rituális elemeket* illetően – akár a fehér felsőbbrendűséghez köthető bandákról, akár az 1%-er motoros klubokról van szó – nagyon fontos toborzási mozzanat a jelöltek felkutatása, azok „*próbaidős*” tevékenysége. A felkutatott személy a „*prospect*” vagy „*spec*”, akinek bizonyos időszakot el kell töltenie a bandatagok mellett, mielőtt hivatalos tagjává válhat a bandának, megkaphatja annak *colorját*. Bár ez a gyakorlat alapvetően a törvényen kívüli motoros bandák révén jött létre, a szélsőjobboldali bandák később átvették ezt, hiszen kiválóan alkalmas például az operatív nyomozók kiszűrésére, illetve az esetleges jövőbeni személyközi feszültségek kezdeti stádiumban történő kimutatására.³⁵

Az *üzleti kapcsolatok* tekintetében a törvényen kívüli motoros klubok és a fehér felsőbbrendűséget hirdető csoportok közös kiindulási alapjául meglepő módon a *motorkerékpárok*, annak *kiegészítői* és a *ruházat* szolgál. Mindkét csoport tagjai működtetnek motorkerékpárhoz és kiegészítő termékekhez kapcsolódó vállalkozásokat, amelyek potenciálisan vonzóvá teszik egymást akár ügyfélként, akár tagként. Egy ilyen jellegű közös vállalkozás lehet például egy motorkerékpár-szerviz. Példaértékű eset *Richard „Mohawk” Durham*, az alabamai Brewtonban található *Confederate Cavalry Corps M.C.* (Konföderációs Lovashadtest) egykori tagjának esete, aki maga egy kisebb méretű motoros műhelyt működtetett még a 2000-es évek elején. Mohawk nem sokkal a műhely létrehozása után lépett ki a *Confederate Cavalry Corps*-ból és lépett be a *Pistolero M.C.*-be, a *Bandidos M.C.* egyik kisebb támogató klubjába. Emellett az interneten számos fehér felsőbbrendűséghez köthető online bolt kínál motorkerékpáros kiegészítőket. Ilyen például a texasi székhelyű *Aryan Wear*, a *Local 1488* és az arizonai székhelyű *Blitzkrieg Productions* is. Ezek mind motoros ruházatot és kiegészítőket árulnak.³⁶

³⁴ Bigots on Bikes: The Growing Links between White Supremacists and Biker Gangs. pp. 6–7.

³⁵ Uo. pp. 7–8.

³⁶ Uo. p. 8.

A két csoport között kapcsolódási pontot képeznek még a *közös rendezvények* is. 2008. szeptember 20-án a *Death's Head Hooligans* (Halálfejes Huligánok) – egy neonáci-skinhead szervezet, amely elsősorban Arizonában van jelen – szervezett egy „*Oi Fest*” elnevezésű koncertsorozatot az arizonai Tonopahban. A rendezvényt a *Sons of Aesir* (Ázok Fiai), egy arizonai székhelyű, kifejezetten fehér felsőbbrendű motoros klub támogatta, valamint a *White Knights* (Fehér Lovagok), amely egy fehér felsőbbrendű börtönbanda, elsősorban Texas és Arizona államokban van jelen nagyobb tagszámmal. Az eseményen olyan zenekarok léptek fel, mint a *Whenkewash*, *Totenkopf Saints*, *White Knuckle Driver* és a *Storm Troop 16.*, és mintegy 100 neonáci és a fehér felsőbbrendűséghez köthető tag vett részt, illetve ismeretlen számú motoros.

Sons of Aesir-tagok szélsőjobbaldali jelképekkel, az SS-villámok a *coloron* is megtalálhatók³⁷

Említésre méltó még, hogy a motorosok az utóbbi évtizedekben az internet segítségével is egyre jobban kapcsolódnak szélsőjobbaldalhoz. A *Stormfronter* árja motoros klub „*Stormfront*” névvel internetes felhasználói csoportot hozott létre motorosok számára. Mike Schloer, egy neonáci nemzetiszocialista csoport régi tagja, a „*Biker-or-not*” (Motoros vagy sem) motoros közösségi oldalon „*White Pride Riders*” (Fehér Büszkeség Motorosok) néven ugyancsak kialakított egy alcsoportot/fórumot jobbaldali érzelmű motorosok számára. A *White Pride Riders*-csoport tagjai között voltak *Pagan's M.C.*-, *Hells Angels M.C.*- és *Sons of Aesir M.C.*-tagok is.³⁸

³⁷ Sons of Aesir Motorcycle Club.
<https://forum.ls-rp.com/viewtopic.php?t=429592>; letöltés: 2019.11.24.

³⁸ Bigots on Bikes: The Growing Links between White Supremacists and Biker Gangs. Anti-Defamation League, 2011. pp. 10–11.
https://www.adl.org/sites/default/files/documents/assets/pdf/combating-hate/ADL_CR_Bigots_on_Bikes_online.pdf; letöltés: 2019.11.24.

A két csoport közötti kapcsolódási lehetőségként végül a neonáci és a motoros szövetségben elkövetett bűncselekményeket is lehet még példaként említeni:

2008 márciusában és 2009 januárjában Kanadában két külön akció során kábítószer-kereskedelem miatt letartóztatták a *White Boy Posse* nevű neonáci szervezet 30 tagját, amely a *Hells Angels M.C.*-vel állt szoros kapcsolatban. A rendőrség nagy mennyiségben foglalt le fegyvereket, készpénzt és kábítószereket (metamfetaminszármazékokat).³⁹

2005 júniusában Ohioban James „Aryan Jim” Blomquist, az Ária Testvériség tagja gondolt egyet és belépett egy 2001-ben alapított neonáci motoros klubba. Ez volt a *Blood Order*. Blomquist ideológiai elvakultságát jól jelzi, hogy annyira megrögzött neonáci volt, hogy még fiát is náci vezetők után nevezte el James Dietrich Adolfnak. A börtönből történt szabadon bocsátását követően Blomquist kialakított egy fedőcéget, az AB Construction Companyt, amelynek kifejezetten a bűnügyi tevékenységei fedezése volt a célja. 2005-ben ismétleten letartóztatták. Szabadlábán töltött ideje alatt Blomquist és a *Blood Order* több ezer dollárt gyűjtött össze illegális fegyvereladással, számlák hamisításával és kábítószer előállításával. A vádirat szerint szoros üzleti kapcsolat állt fenn a *Blood Order*, az ohioi Ária Testvériség és az egyik legnagyobb motoros banda, a *Pagan's M.C.* között. A hatóságok szerint a letartóztatottaknak mintegy 20%-a az Ária Testvériség tagja volt. A *Pagan's M.C.* néhány tagját is letartóztatták. Blomquistot végül több vádpontban is bűnösnek találták és újra bebörtönözték.⁴⁰

2001 augusztusában közel 300 embert tartóztattak le Kaliforniában a 18 hónapos „*Operation Silent Thunder*” elnevezésű rendőrségi művelet keretében, amely egy olyan metamfetaminkészítő hálózat ellen irányult, amelynek tagjai a fehér felsőbbrendűséghez és motoros bandákhoz kötődtek. Összesen 16 metamfetamint előállító laboratóriumot állítottak le és több mint 45 kg metamfetamint foglaltak le, annak akkori utcai értéke kétmillió dollár körül mozgott. Ezt követően eljárás alá vonták több fehér felsőbbrendű bünszervezet – köztük az *Ária Testvériség* és a *Nazi Low Riders* – tagját. A művelet során letartóztatott motorosok a *Vagos M.C.*-hez tartoztak.⁴¹

E fejezet célja annak bemutatása volt, hogy bár léteznek náci motoros bandák és számos dolog fűzi össze a szélsőjobboldaliakat a motoros bandákkal, a kettőt semmiképpen sem szabad feltétel nélkül összekötni egymással. A legtöbb törvényen kívüli motoros bandában nem számítanak – és a multiraciális tagság miatt nem is számíthatnának – a fehér felsőbbrendűek által preferált ideológiai értékek (ahogyan egyéb más ideológiai értékek sem), hanem túlnyomórészt az üzleti érdekek a legfontosabbak a két csoport közötti kapcsolatokban.

---

³⁹ Bigots on Bikes: The Growing Links between White Supremacists and Biker Gangs. p. 11.

⁴⁰ DALESIO, Frank: How I Accidentally Wound Up Running an Outlaw Biker Gang in Ohio. <https://medium.com/s/powertrip/how-i-accidentally-wound-up-running-a-outlaw-biker-gang-in-ohio-47a44ac3b95a>; letöltés: 2019.11.24.

⁴¹ MARKES, John: US CA: 293 Arrested In Meth Sting In California. <http://www.mapinc.org/drugnews/v01/n1591/a04.html>; letöltés: 2019.11.24.

A VILÁG LEGISMERTEBB MOTOROS BANDÁI ÉS REGIONÁLIS SAJÁTOSSÁGAIK

Az Amerikai Egyesült Államok jelentősebb motoros bandái

Az amerikai gyökerű törvényen kívüli motoros klubok kiemelt jelentőséggel bírnak e tanulmány szempontjából. Egyrészt az Amerikai Egyesült Államokban alakultak meg az első ilyen szervezetek, itt fektették le azokat az alapokat, amelyeket más kontinenseken is átvettek – esetenként persze kiegészítve azokat kultúraspecifikus jegyekkel. Másrészt a szubkultúrában ma is ezek a legrégebbi bandák a dominánsak (a „négy nagy”: *Bandidos, Hells Angels, Outlaws, Pagan's*) mind a tagságban, mind a földrajzi lefedettségben, mind pedig a szervezett bűnözésben betöltött szerepük alapján. Ezekhez alkalmazkodik a földrajzilag és kulturálisan sokkal „színesebb” *támogatóklub-rendszer*, amelynek szerepe kettős: egyrészt segítik az adott bandát a szervezett bűnözői tevékenység adott régióban történő kiterjesztésében, másrészt a területi viszályok esetén aktív részt vállalnak a szervezetek közötti háborúban.

A régi, több évtizedes amerikai klubok – mint arról már többször szó volt – főként a lázadás szimbólumaként jöttek létre, de egy pár évtized után a tagság túlnyomó többségének motivációja megváltozott, és a bűnözés következtében a nonkonformitás helyett az üzleti szemléletmód lett a hangsúlyos egészen máig. Ez alapvető és lényeges különbség lesz majd a kelet-európai és az orosz eredetű motoros bandákkal szemben, amelyek tevékenységére sokkal jellemzőbb a politikai szerepvállalás. A továbbiakban tehát szó lesz az Amerikai Egyesült Államokból származó négy nagy, valamint néhány más nagyobb, speciálisabb motoros klubról.

Hells Angels M.C.

A *Hells Angels M.C.* – röviden *HAMC* – (colorja a képen⁴²) a világ egyik legnagyobb, leghíresebb és legrégebbi múltra visszatekintő klubja. 1948-ban alapították a kaliforniai San Bernardinoban, öt kontinensen 57 országban 466 charterrel van jelen.⁴³ Bár tisztán amerikai eredetű klubról beszélünk, a legjelentősebb *charterek* és a legnagyobb tagszám az európai kontinensre jellemző, ahol a klub az 1960-as években kezdte meg a terjeszkedést.⁴⁴ Az 1960-as évektől a *HAMC* jelentős jelképpé számított az amerikai ellenkultúrában. Az óriási kiterjedésnek köszönhetően sajátos szervezeti struktúrával rendelkezik: a legtöbb más bandával ellentétben a *Hells Angels M.C.* nem rendelkezik nemzeti elnökkel: a regionális tisztviselőket úgy választják, hogy a különböző *charterek* egy adott régióját képviseljék a találkozókön. Két, parancsnokhoz hasonló tisztség van. Az Amerikai Egyesült Államokban is két felső vezetői tisztség létezik, az egyik a keleti, a másik a

években kezdte meg a terjeszkedést.⁴⁴ Az 1960-as évektől a *HAMC* jelentős jelképpé számított az amerikai ellenkultúrában. Az óriási kiterjedésnek köszönhetően sajátos szervezeti struktúrával rendelkezik: a legtöbb más bandával ellentétben a *Hells Angels M.C.* nem rendelkezik nemzeti elnökkel: a regionális tisztviselőket úgy választják, hogy a különböző *charterek* egy adott régióját képviseljék a találkozókön. Két, parancsnokhoz hasonló tisztség van. Az Amerikai Egyesült Államokban is két felső vezetői tisztség létezik, az egyik a keleti, a másik a

⁴² Hells Angels. https://en.wikipedia.org/wiki/Hells_Angels; letöltés: 2019.11.29.

⁴³ Hells Angels MC (Motorcycle Club). <https://onepercenterbikers.com/hells-angels-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.11.29.

⁴⁴ QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.: Leathers and Rolexes: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club. *Deviant Behavior*, Volume 30, Issue 3, 2009. p. 240.

nyugati partot képviseli. Havi üléseket tartanak. Mindkét régió ülésén helyet foglal egy-két képviselő a másik régióból, hogy az átfogó döntéseket az egyik pólus se csak maga hozza meg. A nagyobb, nemzetközi ügyeket is érintő kérdésekben a régiók *charter*-jei végeznek először szavazást, amelyek eredményét ezután a felsőbb szinteken figyelembe veszik, és ezek alapján hozzák meg a döntéseket.⁴⁵

A *HAMC* alapítása tökéletes példája annak, hogy a tagoknak a kezdeti időkben katonai múltjuk volt, hiszen a nevét is egy katonai alakulatról kapta, a *Flying Tigers* „*Hells Angels*”-ról, amely egy Kínában állomásozó bombázóezred volt a második világháborúban. A klub logójában látható szárnyas halálfej, a „*Death Head*” keletkezésével kapcsolatban több verzió is ismeretes, de a hivatalos szerint a San Francisco-i *charter* elnöke rajzolta meg, és inspirációként az említett bombázóezred gépeinek orrára festett szárnyas halálfej szolgált.⁴⁶

Boeing B-17-es bombázó a *Flying Tigers* kötelékéből⁴⁷

A *Hells Angels* eredetileg nem bűnszervezetnek indult, a tagjai az akkori társadalmi normáknak nem megfelelő viselkedésük miatt kerültek a perifériára, és lettek megbélyegezve. *Sonny Barger* (konzervatív/purista szemléletű) alapító⁴⁸ annak idején felismerte, hogy ebben a kívülállásban milyen lehetőség rejlik, és amikor a deviánsabbban viselkedő, erőszakosabb és részeges motorosokat az 1947-es hollisteri lázadás után 1%-er-eknek nevezték, lecsapott az elnevezésre, és az „1%” felvarró a törvényenkívüliség egyik jelképe lett. Azt mára szinte minden törvényen kívüli motoros banda viseli valamilyen formában. *Sonny Barger* egyébként egy ma is élő

⁴⁵ RICHARDSON, Ann: *Outlaw Motorcycle Gangs USA Overview*. Bureau Of Organized Crime and Criminal Intelligence, DoJ, 2010. p. 3.

<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147691NCJRS.pdf>; letöltés: 2019.11.29.

⁴⁶ QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.: *Leathers and Rolexes: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club*. *Deviant Behavior*, Volume 30, Issue 3, 2009. p. 254.

⁴⁷ *Hells Angels Motorcycle Club Lineage Clarification*. <https://hells-angels.com/our-club/history/>; letöltés: 2019.11.29.

⁴⁸ *Sonny Barger* alapító purista gondolkodásmódját azért fontos megemlíteni, mert visszaemlékezéseiben írt arról, hogy próbálta távol tartani a bűnözést a *HAMC*-től, de a szervezet olyan naggyá vált az idők során, hogy már nem lehetett minden *charter*t szemmel tartani, és így alakult át a klub szervezett bűnözői csoporttá. A 2000-ben kiadott életrajzi könyvének címe, amelyben erről ír: *Hell's Angel: The Autobiography of Sonny Barger*.

alapító tag, talán a leghíresebb törvényen kívüli motoros a világon, akit a szubkultúra tagjai legendaként tisztelnek.

Az alapításától „törvényen kívüli” klub *ma már egy üzleti vállalkozás*, és manapság meglehetősen igyekszik a törvényesség mögé rejtőzni és a jogait érvényesíteni. Erre a szubkultúrán belül is meglehetősen szokatlan mentalitásra több példa volt 2007–2013 között.⁴⁹ Jay Dobyns (a képen⁵⁰), az ATF⁵¹ egy, a szervezetbe beépített ügynöke így nyilatkozott erről, amikor 2015-ben Budapesten járt a tapasztalatai alapján megírt könyvét⁵² népszerűsíteni: „...a [klub] nevét az egész világon ismerik, a szárnyas halálfej és a piros-fehér logó az, ami azonnal az ember eszébe jut a motoros zsványokról. Ez komoly érték, nagyon büszkék rá, és nem véletlen, hogy levédették, és dollármilliókat keresnek az ajándéktárgyak (póló, sapka, matrica stb.) eladásából, és ha valaki engedély nélkül használja fel a logót, vagy bármit, ami a klub szellemi tulajdona, pont úgy perelnek, mint a Nike vagy a Microsoft. Ez a képmutatás netovábbja: a törvényen kívüli, a társadalmi konvenciókat megvető Hells Angels a társadalom életét szabályozó törvényekhez menekül, ha pénzről van szó. Bezzeg ha őket állítják bíróság elé, akkor jön a mantra a korrump rendszerről. ...Nekem mindig is az volt a legnagyobb bajom velük, hogy úgy voltak törvényen kívüli lázadók, hogy közben a bíróságok védelme alatt üzleteltek.”⁵³

Ajándéktárgyak és pólók ide vagy oda, a klub történetét megvizsgálva vitathatatlan, hogy a *Hells Angels M.C.* a lehető legnagyobb mértékben benne van a nemzetközi szervezett bűnözésben, és híres a többi klubtól eltérő nagymértékű arroganciájáról és brutalitásáról.⁵⁴ A gyilkosságoktól, prostitúciótól a pénzmosáson át egészen a kábítószer- és fegyverkereskedelemig gyakorlatilag mindennel foglalkozik, a területekért pedig pontosan olyan hatalmi harc folyik, mint a közönséges utcai bandák vagy kartellek között. Jay Dobyns ezzel kapcsolatban úgy fogalmazott: „Abszolút, a motoros bandák között mindenképpen az első helyen állnak ennek tekintetében.”

Álljon itt néhány jelentősebb, a klubot fémjelző bűnügyi eset a sok közül.

⁴⁹ Az egyik eset felettébb érdekes, ugyanis a klub a híres Walt Disney Filmstúdiót perelte be a logójuk használata miatt.

Hells Angels Rumble with Disney.

https://money.cnn.com/2006/03/09/news/funny/hells_angels/; letöltés: 2019.11.29.

⁵⁰ Hannah: Jay Dobyns: The Man Who Took On The Hell's Angels.

<https://historythings.com/jay-dobyns-man-took-hells-angels/>; letöltés: 2019.11.29.

⁵¹ ATF/BATF – Bureau of Alcohol, Tobacco and Firearms. Az Amerikai Egyesült Államokban működő szövetségi szervezet, amelynek célja a dohányáru, az alkohol és a lőfegyverek illegális behozatalának és forgalmazásának megakadályozása, valamint az ezzel foglalkozó bűnözői csoportok felszámolása.

⁵² A könyv címe: No Angel: My Harrowing Undercover Journey to the Inner Circle of the Hells Angels.

⁵³ VARGA Attila: Vérdíj a fejedre.

https://index.hu/kultur/2015/06/05/a_vilag_legveszelyesebb_melojanak_jutalma_verdij_a_fejedre/;

letöltés: 2019.11.29.

⁵⁴ Uo.

1969-ben az *Altamont Speedway Free Festival*on a Rolling Stones együttes kérésére a *HAMC* biztosította az eseményt. A Rolling Stones fellépése alatt az egyik *HAMC*-tag szóváltásba keveredett és megszúrta egy rajongót, aminek hatására zűrzavar tört ki, amelyben egy ember életét vesztette, több tucat pedig megsérült.

Hells Angels M.C.-tagok a Rolling Stones tagjai előtt a zűrzavar alatt⁵⁵

1985-ben a kanadai Quebec tartományban fekvő Lennoxville-ben a *Hells Angels* saját klubján belül üzleti okokból tartott tisztogatást, amelynek öt halálos áldozata volt.

1994–1997 között a klub több szövetségesével egy Európában példaértékű bandaháborúban vett részt, amelynek színtere Dánia, Finnország, Norvégia és Svédország volt. Ez volt a „nagy északi motoros háború” (*Great Nordic Biker War*), amelyben – több támogató klubbal együtt – a *rivális oldalon* részt vett a *Bandidos M.C.* és az *Outlaws M.C.* is. A közel három évig tartó konfliktusban 11 klubtag és egy civil vesztette életét, valamint 96-an megsebesültek. Az eseményhez kapcsolódóan meg kell említeni, hogy nemcsak hagyományos kézfegyvereket vetettek be, hanem olyan eszközöket is, mint a svéd hadseregtől zsákmányolt vállról indítható páncéltörő gránátvetők (Bofors Anti-Armour Systems AT4).⁵⁶

Ezzel a bandaháborúval párhuzamosan 1994-től, néhány szélességi körrel arrébb, a kanadai Quebec tartományban kezdetét vette a quebeci motoros háború (*Quebec Biker War*) néven elhíresült esemény, amely talán az egyik legvéresebb konfliktus volt a motoros bandák történetében: a 2002-ig tartó konfliktussorozatban, amely a *HAMC* és *Rock Machine M.C.* között folyt, megközelítőleg 160-an haltak meg és körülbelül 100 embert tartóztattak le.⁵⁷

⁵⁵ The Rolling Stones Disaster at Altamont: Let It Bleed. <https://www.rollingstone.com/feature/the-rolling-stones-disaster-at-altamont-let-it-bleed-71299/>; letöltés: 2019.11.29.

⁵⁶ VERGANI, Matteo – COLLINS, Sean: Radical Criminals in the Grey Area: A Comparative Study of Mexican Religious Drug Cartels and Australian Outlaw Motorcycle Gangs. *Studies in Conflict & Terrorism*, Volume 38, Issue 6, 2015. p. 417.

⁵⁷ Quebec Biker War. <https://onepercenterbikers.com/quebec-biker-war/>; letöltés: 2019.11.29.

2002-ben a klub ismét felkeltette az amerikai hatóságok figyelmét, amikor Laughlinban egy kaszinóban egy éles szóváltást követően lőttek egymásra a HAMC és a *Mongols M.C.* tagjai. Az esetnek három halálos áldozata volt.

2014-ben Európában lehetett hallani róluk, amikor a holland *Satudah M.C.* tagjaival kerültek fegyveres konfliktusba. Az eset kapcsán 28 embert tartóztattak le. E rivalizálás következményeként 2019 májusában az utrechti törvényszék betiltotta a HAMC-ot mint a közbiztonságra kiemelten veszélyes szervezetet. Ez volt az első alkalom a klub történetében, de nem az első alkalom Hollandiában, hogy motoros bandát tiltnak be. A holland *Satudah M.C.* klub és az alábbiakban bemutatandó amerikai *Bandidos M.C.* már korábban tiltólistára került.⁵⁸

Bandidos M.C.

Az 1966-ban Houstonban alapított *Bandidos M.C.* (colorja a képen⁵⁹) motoros banda is egyike Amerika és a világ négy legnagyobb motoros bandájának.⁶⁰ Vegyes összetételű, fehérek és latinok egyaránt a tagjai lehetnek. Nevét a mexikói banditákról kapta. A banda színei a vörös és az arany, colorja egy mexikói banditát ábrázol sombrero-ban, fegyverekkel.⁶¹ Ezek a színek az amerikai tengerészgyalogsághoz (*US Marine Corps*) is kötődnek, ahol az alapító, *Donald Chambers* is szolgált a vietnámi háború alatt.

A banda mottója: „***We are the people our parents warned us about***” (mi vagyunk azok, akikről a szüleink féltettek minket). Világszerte 100-nál több chapter van, Amerikán kívül Európában, Új-Zélandon, Ausztráliában és Ázsiában is. Érdekesség, hogy a *Bandidos M.C.-prospect*eknek az első évükben szokatlanul sok *chapter* kötelező felkeresniük. Ezáltal számos *chapter* kerülhet kapcsolatba az új tagokkal, és ez alapján el tudják dönteni, hogy felveszik-e őket azokba vagy sem. Ez a folyamat egyes bandatagok elmondása szerint megnehezíti egy fedett nyomozók beszivárgását a banda soraiba.⁶²

A *Bandidos M.C.* a HAMC után a legnagyobb tagszámmal és földrajzi kiterjedéssel rendelkező motoros banda. Emiatt a motoros történelem legnagyobb bandaháborúiban – quebeci és „nagy északi motoros háború” – is jócskán kivette a részét, illetve jelentős részt vág ki a szubkultúra által elkövetett illegális tevékenységek „tortájából” is. Számatalan gyilkosság és gyilkossági kísérlet kötődik hozzájuk, jelenleg is meglehetősen aktívak. A legismertebb bűncselekményüket

⁵⁸ Hells Angels banned by Dutch court in biker gang crackdown.
<https://www.theguardian.com/world/2019/may/29/hells-angels-banned-by-dutch-court-in-strike-against-biker-gangs>; letöltés: 2019.12.01.

⁵⁹ Bandidos Motorcycle Club.
https://en.wikipedia.org/wiki/Bandidos_Motorcycle_Club; letöltés: 2019.12.01.

⁶⁰ QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.: *Leathers and Rolex: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club*. *Deviant Behavior*, Volume 30, Issue 3, 2009. p. 242.

⁶¹ Uo. p. 255.

⁶² RICHARDSON, Ann: *Outlaw Motorcycle Gangs USA Overview*. Bureau Of Organized Crime and Criminal Intelligence, DoJ, 2010. p. 8.
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147691NCJRS.pdf>; letöltés: 2019.12.01.

1984-ben Ausztráliában, Milperrában követték el. Összesen heten haltak meg egy lövöldözésben: négy *Commancheros M.C.*-tag, két *Bandidos M.C.*-tag és egy járókelő. További 28 ember megsebesült.⁶³

A *Bandidos M.C.* ausztrál chapterjének tagjai⁶⁴

A leghíresebb tagok közé tartozik *Colin „Ceasar” Cambell*, aki maga is jelen volt a fent említett lövöldözésnél, továbbá *Ronald Jerome Hodge*, *George Wegers* és *Jeff Pike* nemzeti elnökök, akik azóta már mindannyian börtönben ülnek.

Outlaws M.C.

Az *Outlaws M.C.* (colorja a képen⁶⁵) a *HAMC* és a *Bandidos M.C.* mellett szintén a „négy nagy” klub egyike. Az *Outlaws* egyedülállónak tekinthető a 1%er klubok között, mivel azt még valamivel a fogalom megszületése előtt, 1935-ben alapították a *Chicago délnyugati külvárosi részében található McCookban*. A klub korábbi nevei *American Outlaws Association* (AOA; Amerikai Betyárok Szövetsége), *McCook Outlaws* (McCooki Betyárok), majd később – a városba beköltözést követően – *Chicago Outlaws* (Chicagói Betyárok).⁶⁶

⁶³ Bandidos MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/bandidos-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.01.

⁶⁴ Australian Bandidos MC allegedly have ousted national president.
<https://biker-news.com/2020/07/13/australian-bandidos-mc-allegedly-have-ousted-national-president.html>; letöltés: 2019.12.01.

⁶⁵ Outlaws Motorcycle Club.
https://en.wikipedia.org/wiki/Outlaws_Motorcycle_Club; letöltés: 2019.12.01.

⁶⁶ Outlaws MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/the-outlaws-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.01.

Személyi összetételét tekintve etnikailag színes klub.⁶⁷ Az eredeti logó (Charlie) egy szárnyas motorkerékpár volt, de ez idővel és az agresszió növekedésével kibővült egy halálfejre és a két keresztbe tett dugattyúra 1954-ben.⁶⁸ A mottójuk: „*God Forgives, Outlaws Don't*” (Isten megbocsát, a betyárok nem). Bár ennek a klubnak eredetileg nincsenek katonai gyökerei, egy 1946-ban tartott *Soldier Field*nek nevezett esemény következtében lassan ide is elkezdett beszivárogni a katonai kultúra. A klub az 1960-as, 1970-es években rohamosan terjeszkedni kezdett az Amerikai Egyesült Államokban, egyre több más csoport olvadt bele, váltott *Outlaws colorra*. Az 1970-es évek végén már jelen volt Kanadában is, majd elkezdett Európában is *chapterek*et nyitni, 1994-ben pedig Ausztráliában is megjelent az *Outlaws*. Mára világszerte több száz *chaptere* van, legjelentősebb területei *Nagy-Britannia* és *Németország*. Az *Outlaws M.C.* tagjai – más klubokkal ellentétben – sokkal mozgékonyabbak a *chapterek*ben való tagságukban, sokkal könnyebben tudják megoldani a relokációt.⁶⁹ Az *Outlaws M.C.* fő riválisa a *HAMC*. Ebből a rivalizálásból kifolyólag a klubnak saját belső mottója is van: *ADIOS*, vagyis „*Angels Die in Outlaw States*” (az angyalok meghalnak a betyár államokban).

Outlaws M.C.-tagok⁷⁰

A banda legismertebb személyisége *Harry Joseph „Taco” Bowman*, korábbi nemzetközi elnök.⁷¹ Bowman az egyik legelvetemültebb személyiségnek számított a motoros bandák történetében. 1998-ban még az FBI legveszélyesebb körözött

⁶⁷ QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.: *Leathers and Rolexes: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club*. *Deviant Behavior*, Volume 30, Issue 3, 2009. p. 241.

⁶⁸ Uo. p. 256.

⁶⁹ RICHARDSON, Ann: *Outlaw Motorcycle Gangs USA Overview*. Bureau Of Organized Crime and Criminal Intelligence, DoJ, 2010. p. 7.
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147691NCJRS.pdf>; letöltés: 2019.12.01.

⁷⁰ *15 Things You Didn't Know About The Outlaws Motorcycle Club: Outlaws MC Have An Auxiliary Club As Well*.
<https://www.hotcars.com/15-things-you-didnt-know-about-the-outlaws-motorcycle-club/>;
letöltés: 2019.12.01.

⁷¹ BURNSTEIN, Scott: *The Legend Of Taco Bowman: Beloved Outlaws MC Leader's Biker Empire Began Crumbling In Summer Of '97*.
<http://gangsterreport.com/the-legend-of-taco-bowman-beloved-outlaws-mc-leaders-biker-empire-began-crumbling-in-summer-of-97/>; letöltés: 2019.12.01.

bűnözőket összesítő *Most Wanted* listájába is bekerült 50 ezer dolláros nyomravezetői díjjal. A nevéhez számos gyilkosság, bombamerénylet és gyújtogatás köthető, amelyeket többségében házi készítésű robbanószerkezetekkel hajtottak végre. 1999-ben végül kétszeres életfogytiglanra ítélték⁷² a szabadlábra helyezés kizárásával. Ő volt a nemzetközi elnök akkor is, amikor a motoros bandák egyik, már korábban említett jelentősebb konfliktusa, a „nagy északi motoros háború” már zajlott. Ekkor kötöttek szövetséget a *Bandidos M.C.*-vel is, mivel a *HAMC* egyik támogató klubjának tagjai lelőttek két *Outlaws M.C.*-tagot.

Pagan's M.C.

A *Pagan's M.C.*-t (colorja a képen⁷³) Lou Dobkin alapította a marylandi Prince George's megyében 1959-ben. Ugyancsak a „négy nagy” klub egyike.⁷⁴ Az FBI a „legrosszabbak legrosszabbja” és a „kicsi, de vad” jelzőkkel illeti a klubot,⁷⁵ amely túlnyomó részt fehér etnikumú tagokból áll. Jellegzetes ismertetőjegyük, hogy fekete bőr motoros ruházat helyett kék farmerruházatot hordanak, valamint az, hogy *Harley-Davidsonok* mellett gyakran *Triumph* márkájú motorkerékpárokat is használnak.⁷⁶ További érdekesség még a klubbal kapcsolatban, hogy a már említett hátfelvarrókon nem a *chapter* pontos helyét, hanem „*East Coast*” feliratot hordanak, jelezve ezzel, hogy ők jellemzően a keleti parton tevékenykednek.⁷⁷ A *Pagan's M.C.* logón *Surtr*, a skandináv mitológia egyik alakja látható.⁷⁸ A banda szimbolikus jegeit tekintve jellemző, hogy más bandákkal ellentétben sokkal nagyobb jelentősége van egyes számoknak, alfanumerikus kódoknak: a *colorok*on gyakran megtalálható a *13-as* szám feketével (jelezve, hogy kapcsolatban állnak a klub fő *chapter*jével), a *4-es* szám (ami az élő és a halott mottóját jelöli), az *5-ös* szám (*in memory of* – megemlékezés), a *9-es* szám (a *chapter*, amelyhez a tag kapcsolódik) és a *16-os* szám (a P az ábécé 16. betűje). Az náci vagy fehér felsőbbrendű jelképeket ábrázoló felvarrók is gyakoriak.

⁷² 2019-ben börtönbüntetését töltve halt meg.

⁷³ Pagan's Motorcycle Club.
<https://forum.ls-rp.com/viewtopic.php?t=472212>; letöltés: 2019.12.04.

⁷⁴ QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.: Leathers and Rolexs: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club. *Deviant Behavior*, Volume 30, Issue 3, 2009. p. 241.

⁷⁵ ANDERSON, Dave: Top 10 Most Dangerous Motorcycle Gangs.
<https://www.listland.com/top-10-most-dangerous-motorcycle-gangs/>; letöltés: 2019.12.04.

⁷⁶ Pagan's MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/Pagans-mc/>; letöltés: 2019.12.04.

⁷⁷ RICHARDSON, Ann: Outlaw Motorcycle Gangs USA Overview. Bureau Of Organized Crime and Criminal Intelligence, DoJ, 2010. p. 5.
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147691NCJRS.pdf>; letöltés: 2019.12.04.

⁷⁸ *Surtr* Muspellheim ura, a tűzóriások vezére. A napkorongon ül és tüzes kardot tart a kezében, amellyel Ragnarök eljövetelekor harcol és felégeti a világot.

A banda az 1960-as években formális alkotmányt fogadott el, és egy nemzeti elnököt választó, sajátos kormányzati struktúra alakult ki a szervezetben belül. A tagság korhoz kötött, ami a gyakorlatban a 21. életévet jelenti. 1965-ig egy meglehetősen erőszakmentes csoport volt, de *John „Satan” Marron* vezetése alatt a *Pagan’s M.C.* is radikális törvényen kívüli szervezetté alakult át és lett egyre erőszakosabb az 1970-es évekre. Ekkorra már bizonyíthatóan több más szervezett bűnözői körrel is együttműködött.

A *Pagan’s M.C.* szokatlan módon nem rendelkezik anya- vagy fő *chapter*rel. A legtöbb vezető tisztségviselő Philadelphiában él, de a feltételezett központ a pennsylvaniai Delaware megyében van. Az Amerikai Egyesült Államokon kívül nincs *chaptère*, bár vannak homályos utalások arra, hogy esetleg Európában létezhet néhány. Amerikában a keleti parton aktív, körülbelül 40 *chapter*rel. A *Pagan’s M.C.* tevékenysége sokrétű, de főként kábítószerrel kapcsolatos. A *HAMC* a klub legfőbb ellensége, a *Mongols M.C.* pedig a legfőbb szövetségese.

Pagan’s M.C.-tagok a fő ellenséget, a *HAMC*-ot gyalázó táblákkal⁷⁹

A *Pagan’s M.C.*-vel kapcsolatos legtöbb erőszakos eset 1991-ben történt, amikor több gyilkosság is történt, amelyek a *Hells Angels M.C.*-vel és a *Fate Assembly M.C.*-vel folytatott rivalizáláshoz kötődtek. Volt olyan dokumentált eset, amikor az akciójuk során kézigránátot is használtak, de az véletlenül nem robbant fel.⁸⁰ Ettől függetlenül 2010-ben is kerültek elő házi gyártású kézigránátok egy *Hells Angels M.C.* ellen tervezett akció során, de akkor a hatóságok megakadályozták a használatukat.⁸¹

⁷⁹ Pagans MC (Motorcycle Club) - One Percenter Bikers
<https://www.pinterest.es/pin/556124253978002074/>; letöltés: 2019.12.04.

⁸⁰ BARKER, Thomas: *The Outlaw Biker Legacy of Violence*. Routledge, 1. edition, 2018. p. 64.

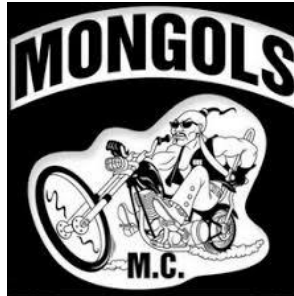
⁸¹ NARK, Jason: *Feds nab 19 Pagan’s in 5 states after 21-month probe unveils plot to kill rival Hells Angels*.
http://www.philly.com/philly/hp/news_update/20100916_Feds_nab_19_Pagans_in_5_states_after_21-month_probe_unveils_plot_to_kill_rival_Hells_Angels.html; letöltés: 2019.12.04.

2018-ban a rendőrség az FBI és az ATF segítségével egy razzia során nagy csapást mértek a bandára: a Rhode Island-i hatóságok 49 tagot, köztük egy vezetőt is letartóztattak, valamint nagy mennyiségű kábítószer és 53 illegálisan tartott fegyvert is lefoglaltak.⁸²

A banda legismertebb arca a feltehetően magyar származású elnök, *Dennis Rooster Katona*. Katonánál egy 2011-es házkutatás során 84 gramm kokaint és 100 gramm metamfetamint találtak, amelyek akkori értéke 20 ezer dollár volt. Ezért a bíróság 2014-ben 40–80 hónapos börtönbüntetésre ítélte.⁸³ 2016-ban fellebbezett az ítélet ellen, arra az indokra hivatkozva, hogy a házkutatási parancs hamis volt. A bíróság helyt adott a fellebbezésének.

Mongols M.C.

A *Mongols M.C.* (colorja a képen⁸⁴) 1969. december 5-én a kaliforniai Montebellóban alakult meg 15 taggal, többségük veterán katona volt. A klub nevéhez Dzsingisz kán mongol birodalma adta a kiinduló ötletet.⁸⁵ A logójában egy motoros mongol emberábrázolás szerepel. Etnikailag vegyes összetételű *multiraciális banda*, főként latinokból és fehérekéből áll. Mottója: „*Respect Few, Fear One*” (tisztelj keveset, félj egyet). A *Mongols M.C.* híres *agresszív, gyors expanziójáról*, amely már a kezdetektől is jellemző volt rá: az alapítástól számított öt éven belül a *Mongols M.C.* már több tucat új *chaptert* alapított Los Angelesben, San Diegóban, Bakersfieldben, Long Beachen, San Gabriel Valleyben és a San Fernando-völgyben.⁸⁶ Dél-Kalifornia a banda egyik legfontosabb területe. A gyors terjeszkedés többek között annak is köszönhető, hogy a *Mongols M.C.* nagyon sok kisebb klubot és latin utcai bandát is magába szippantott.⁸⁷ 2013 októberében az Ausztráliában tartott klubtalálkozójukon az egyik jelentős ausztrál banda, a *Finks M.C. colort* váltott, így a motoros banda ezen a kontinensen is megvetette a lábát, és mára már ott is számos *chaptère* létezik.

⁸² Leader of Massachusetts Pagans biker gang among 49 arrested in raid that netted drugs and 53 guns. https://www.masslive.com/news/worcester/2018/05/leader_of_massachusetts_pagans.html; letöltés: 2019.12.04.

⁸³ Conviction upheld for ex-Pagan's leader, Hempfield resident Dennis "Rooster" Katona (This is BS). Army of Hells Angels bikers surround police as officers arrest rider in tense roadside clash. <https://harleyliberty.com/2018/06/16/conviction-upheld-for-ex-Pagans-leader-hempfield-resident-dennis-rooster-katonathis-is-bs-army-of-hells-angels-bikers-surround-police-as-officers-arrest-rider-in-tense-roadside-c/>; letöltés: 2019.12.05.

⁸⁴ TROUT, Brett: Jury Verdict Stripping Mongols Motorcycle Club of Its Trademarks Raises More Questions Than It Answers. <https://blawgit.com/2019/01/14/jury-verdict-stripping-mongols-motorcycle-club-of-its-trademarks-raises-more-questions-than-it-answers/>; letöltés: 2019.12.05.

⁸⁵ QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.: Leathers and Rolexs: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club. *Deviant Behavior*, Volume 30, Issue 3, 2009. p. 241.

⁸⁶ Mongols MC (Motorcycle Club). <https://onepercentbikers.com/mongols-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.05.

⁸⁷ QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.: Leathers and Rolexs: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club. *Deviant Behavior*, Volume 30, Issue 3, 2009. p. 257.

A 100–200 *chapter* az Amerikai Egyesült Államokon és Ausztrálián kívül olyan országokban található meg, mint *Dánia, Indonézia, Kanada, Malajzia, Mexikó, Németország, Svájc, Szingapúr és Thaiföld*. Az intenzív terjeszkedési hozzáálláshoz tényleges agresszió is társul, ráadásul a ma már nemzetközi szintre emelkedett tevékenységük miatt az ATF is számtalan nyomozást folytatott a szervezet ellen, többek között fedett nyomozókkal is. A *Mongols M.C.* az egyik legmagasabb gyilkossági rátával rendelkező klub.

Latin etnikumú *Mongols M.C.*-tagok⁸⁸

A legismertebb személy a klubból a korábbi nemzetközi elnök, *Ruben „Doc” Cavazos*,⁸⁹ akit 2008-ban az ATF a *Black Rain* akció keretében 47 társával együtt letartóztatott és jelenleg is 14 éves börtönbüntetését tölti. A *Mongols M.C.* legfőbb riválisa a *HAMC*, viszont szövetséges viszonyt ápol a *Bandidos M.C.*, a *Pagan’s M.C.* és az *Outlaws M.C.* bandákkal.

Cossacs M.C.

A *Cossacs M.C.* klubot (*colorja a képen*⁹⁰) 1969-ben alapították hatan a texasi Tyler városában. Neve egy kozák lovastól származik, a *Bandidos M.C.*-hez hasonlóan színei *arany és fekete*. Bár a banda rendszeresen szereti azt állítani, hogy ez egy „családi jellegű” motoros egyesület, ennek ellenére hordozzák a törvényen kívüli motoros bandák tipikus külső ismertető jegyeit és űzik azok tevékenységét. A *Cossacks M.C.*-ben előírás, hogy a tagoknak *Harley-Davidson* motorokkal kell rendelkezniük.

⁸⁸ Mongols M.C. – Archives.

<https://www.mongolismc.com/august-4th-2018/3jg2w8grs0qwflp375e8yat7xvitob>; letöltés: 2019.12.11.

⁸⁹ Ruben Doc Cavazos. <https://onepercenterbikers.com/ruben-doc-cavazos/>; letöltés: 2019.12.11.

⁹⁰ Cossacks MC (Motorcycle Club).

<https://onepercenterbikers.com/cossacks-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.11.

Mottói: „*We Take Care of Our Own*” (gondoskodunk a sajátjainkról) és „*God Forgives, Cossacs Don't*” (Isten megbocsát, a kozákok nem).⁹¹ A banda összetételét tekintve kizárólag fehérekből áll. A csoportnak körülbelül 15 *chapterje* van, kizárólag Texas szövetségi államban. Fő riválisa az ugyancsak texasi *Bandidos M.C.* 2011-től 2013-ig változtattak is az alapszabályokon, hogy a klubtagságot felduzzassák és a *prospectek* könnyebben tudjanak szintet lépni, bandataggá válni a terjeszkedés és a *Bandidos M.C.*-vel való kiélesedett rivalizálás miatt. Eközben a *Cossacks M.C.* által elkövetett erőszakos cselekmények száma is nőtt, a bandataggá válás ideje pedig 1–1,5 évre rövidült. 2017-ben belső feszültségek miatt egy kisebb csoport kivált a klubból – megtartva a *Cossacks colort*, koponyáival kiegészítve. Amiért lényeges megemlíteni ezt a csoportot, az a rivalizálás a *Bandidos M.C.*-vel.

A 2015-ös év során – az FBI nyomozati anyagai alapján – a két banda közötti konfliktus többször is kiélesedett, és 2015 májusában Wacoban érte el csúcspontját, ahol hét *Cossacks* és egy *Bandidos* bandatag halt meg egy rövid szóváltást követő lövöldözésben, továbbá életét vesztette egy ártatlan állampolgár, valamint további 18 személy is megsérült. Az eset következtében 177 embert tartóztattak le. Ez volt a legutóbbi, ugyanakkor az egyik legsúlyosabb motoros bandák közötti konfliktus, amely az Amerikai Egyesült Államokban történt.

Outcast M.C.

Az *Outcast M.C.*-t (*colorja* a képen⁹²) 1969-ben alapították Detroitban. Érdekessége, hogy egyike a kevés teljesen feketékből álló törvényen kívüli motoros bandáknak. Preferált motorkerékpárjuk a *Harley-Davidson*, akárcsak a *Cossacks*nak. A banda nagy riválisa az ugyancsak fekete bőrű tagokkal induló, de mára fehérekkel kibővült *Wheels of Soul M.C.*, amellyel több halálos kimenetelű konfliktusra is sor került. Az *Outcast M.C.* nem rendelkezik nemzetközi *chapterekkel*, kizárólag az Amerikai Egyesült Államok több mint 30 államában tevékenykedik.⁹³ A motoros banda bűnügyi profilja nem tér el más bandákétól: erőszak, fegyver- és kábítószer-kereskedelem, illegális fegyverbirtoklás, prostitúció, önbírászkodás.⁹⁴

⁹¹ Cossacks MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/cossacks-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.11.

⁹² Outcast MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/outcast-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.11.

⁹³ Uo.

⁹⁴ MCCORMACK, David: All-black 'Outcast MC' biker club patrolling the streets of Ferguson in a bid to help keep the peace after ten nights of unrest.
<https://www.dailymail.co.uk/news/article-2729449/All-black-Outcast-MC-biker-club-patrolling-streets-Ferguson-bid-help-peace-nine-nights-unrest.html>; letöltés: 2019.12.11.

*Outcast M.C.-tagok*⁹⁵

2011. január 29-én több *Outcast*-tag is meghalt egy, a *Wheels of Soul M.C.* tagjaival folytatott lövöldözés során a *Black New Year* elnevezésű eseményen East St. Louis-ban.

2014 augusztusában az *Outcast M.C.* tagjai a *Dominant Breed M.C.* tagjaival együtt Ferguson városában egyesülve összegyűltek, hogy a „hatóság segítségére legyenek” a Michael Brown afroamerikai tinédzser lelövése utáni faji alapú összetűzések miatt.⁹⁶ Ugyanebben az évben egy tagot letartóztattak gyilkosságért.

2015-ben ismételt gyilkossággal vádolták meg egy tagot, miután az ohioi Columbus városában lövöldözés tört ki a *Wheels of Soul M.C.* és a banda között. Az eset során egy ártatlan civil meghalt, három megsérült. Bár a klub szerencsétlen véletlennek nevezte az esetet, a kamerák felvételei szerint olyan taktikai megoldásokat alkalmaztak, amelyeket kommandós egységeknél szokás.⁹⁷

Nyugat-Európa jelentősebb motoros bandái

Az európai törvényen kívüli motoros bandák palettája az amerikaiakéhoz hasonlóan meglehetősen széles. Az amerikai terjeszkedés és annak hatásai igazán az 1960-as évek végén, az 1970-es évek elején következtek be, de a szocialista tömb szétesésével az 1990-es évektől is végbement egy nagyobb hullám. Az 1990-es évek azért jelentős dátum az európai motoros bandák történetében, mert a keleti tömb fokozott állambiztonsági nyomása után innentől kezd kettéválni a tanulmány szempontjából is fontos két nagy csoport. Az egyik a hagyományos szervezett bűnözői tevékenységgel foglalkozó, „üzletorientált” motoros bandák csoportja, de mellette

---

⁹⁵ The Outcast Motorcycle Club.
<https://forum.ls-rp.com/viewtopic.php?t=321622>; letöltés: 2019.12.11.

⁹⁶ Black Bikers Join Ferguson Circus.
<http://www.agingrebel.com/10600/comment-page-1>; letöltés: 2019.12.16.

⁹⁷ CHITWOOD, Tim: Outcast leader calls fatal biker brawl, shootout 'coincidence'.
<https://www.ledger-enquirer.com/latest-news/article150243172.html>; letöltés: 2019.12.16.

szereplőként megjelentek a „politikaorientált” motoros csoportok. Ezek többé-kevésbé hordozzák a hagyományos motoros bandák jellemzőit is, és manapság legfőképpen Kelet-Európában, az Oroszországi Föderációban és a Balkánon tevékenykednek.

A két nagy csoport között természetesen számtalan átfedést találhatók, ennek alapját a már megszokott módon a rivalizálás és az üzleti érdekek képviselik. Mivel Európában rendkívül sok, a meghatározó törvényen kívüli motoros bandához kötődő *chapter* található, és azokhoz kapcsolódóan számos fontos esemény történt, ezek célzott vizsgálatára a területi korlátok miatt ebben a tanulmányban nincs lehetőség. Ezért a továbbiakban csak a motorosok két legfontosabb európai országát, Hollandiát és Németországot fogjuk vizsgálni, mivel ezen országokban jobban érvényesültek és konzerválódtak az amerikai „üzleti” típusú motoros kultúra hatásai, mivel befogadó multikulturalizmusuk és a globalizáció hatásainak magas fokú előrehaladottsága miatt jóval közelebb állnak az Amerikai Egyesült Államokhoz.

Gremium M.C.

A német „Rocker-Kultur” zászlóshajóját, a *Gremium M.C.*-t (colorja a képen⁹⁸) 1972-ben alapították Mannheimben. A logó egy vaskeresztet és egy felkelő napot tartalmaz, valamint egy öklöt, amely az égbe tör. A vaskeresztet csak 2004-ben változtatták meg, előtte keresztény kereszt szerepelt a *color*ban.⁹⁹ A szimbólumok tekintetében még a 7-es szám is kiemelten fontos a klub számára. Ennek okai, hogy egyrészt hét személy alapította a klubot, másrészt a „G” az ábécé 7. betűje, harmadrészt a *Gremium* szó hét betűből áll, negyedrész pedig az, a *patch member*nek hét évig kell tagnak lennie, mire feltoválhatja magára a *Gremium* logóját. A klub etnikai összetételét tekintve multiraciális. Az amerikai kluboknál megszokott hierarchia szintén fennáll, viszont vannak a klubra jellemző sajátosságok, például a *prospectek* státusza. A folyamat *Gremium M.C.*-nél az, hogy a *prospectek* nem azonnal magához a klubhoz csatlakoznak, hanem hét úgynevezett „*Ratschapter*” van Németországban – de ma már egy van Lengyelországban is –, ahol a *prospectek*nek bizonyos ideig szolgálatot kell teljesíteniük.

A *Gremium M.C.* az egyik legnagyobb európai és egyértelműen a legnagyobb német nemzetközi motoros klub. Több mint 100 *chaptère* van világszerte, a legtöbb Németországban. Olyan országokban is jelen van, mint *Lengyelország*, *Macedónia*, *Norvégia*, *Olaszország*, *Spanyolország*, *Szerbia*, *Szlovénia*, *Thaiföld*, *Törökország* és *Venezuela*.

⁹⁸ Rocker Blog und News: Gremium MC Rocker vor Gericht.
<https://www.rocker-blog.to/gremium-mc-rocker-vor-gericht/>; letöltés: 2019.12.16.

⁹⁹ Gremium MC (Motorcycle Club).
<https://onepercentbikers.com/gremium-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.16.

A klub erős marketingtevékenységének megítélése alapján azt is lehetne mondani, hogy ez egy úgyszólván „divat” motoros klub, amely kifejezetten a legalitásra törekszik.¹⁰⁰ Akárcsak a *HAMC*, kiterjedt *merchandise* jellemzi, saját magazint működtet *Rebels Inside* címmel és saját *Drag Racing* (gyorsulási verseny) csapata is van, amivel több száz lóerős motorokkal neveznek gyorsulási versenyeken. Persze ezek a külsőségek inkább az előrehaladott német gazdasági kultúra egyfajta modern lenyomatai, és az intenzív pénzmosási tevékenységet leplezni kívánó fedőtevékenységnek tekinthetők.

Alsó-szászországi *Gremium M.C.*-tagok rohamrendőrök társaságában¹⁰¹

A *Gremium M.C.* azonban szervezett bűnözői csoportosulás, ahogy ezt már 1988-ban Baden-Württemberg tartomány Belügyminisztériuma egy hivatalos állásfoglalásban is megerősítette. Bár a csoport egyelőre annyi és olyan „látványos” bűnügyet nem tudhat magáénak, mint a nagyobb amerikai klubok, mindazonáltal egy kormányzati jelentés¹⁰² szerint felmerülnek és a klubbal összefüggésbe hozhatók olyan esetek, mint az illegális fegyverbirtoklás, emberkereskedelem, prostitúció és a kábítószer-kereskedelem. Ezek mellett bizonyíthatóan vannak összefonódások egyes szélsőjobboldali csoportokkal is.

¹⁰⁰ Németországban nem is a *Gremium M.C.* bűnügyi tevékenysége a legjelentősebb. Az amerikai eredetű bandák, mint a *Hells Angels* vagy a *Bandidos* sokkal erőszakosabbak. Mindenesetre a Szövetségi Bűnügyi Hivatal (Bundeskriminalamt) és több tartomány alkotmányvédelmi hivatala, például a bajor (Bayerisches Landesamt für Verfassungsschutz) is kiemelt bűnügyi és nemzetbiztonsági kockázatként kezeli a 1%er motorosok kérdését.

BfV Bayern: Rockerkriminalität.

http://www.verfassungsschutz.bayern.de/weitere_aufgaben/organisierte_kriminalitaet/rocker/index.html; letöltés: 2019.12.16.

BKA: Unsere Aufgaben – Rockerkriminalität.

https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Deliktsbereiche/Rockerkriminalitaet/rockerkriminalitaet_nod_e.html; letöltés: 2019.12.17.

¹⁰¹ Rastatter Polizei hat Rockerclub MC Gremium im Visier.

https://www.pz-news.de/baden-wuerttemberg_artikel,-Rastatter-Polizei-hat-Rockerclub-MC-Gremium-im-Visier-_arid,301657.html; letöltés: 2019.12.17.

¹⁰² Gremium MC (Motorcycle Club).

<https://www.antifainfoblatt.de/tags/gremium-mc>; letöltés: 2019.12.17.

Amiért a *Gremium M.C.* bekerült a tanulmányba – amellet, hogy az egyik legnagyobb európai motoros klub –, talán az, hogy hol rendelkezik kapcsolati hálókkaal, ugyanis Törökország, Szerbia és Venezuela „sejtet” valamit, főként a *proliferaáció* kérdésének tekintetében. Az olyan törvényen kívüli motorosbandák titkosszolgálati kötédeisei is figyelemre méltók, amelyek németországi és törökországi *chapterekkel* egyaránt rendelkeznek, a tagjai között pedig egyaránt találunk német, Németországba korábban betelepült, többgenerációs török, valamint Törökországban élő török származású állampolgárokat. Közelmúltbeli eset volt, hogy az eredendően török eredetű, de németországi *chapterekkel* is rendelkező *Osmanen Germania M.C.* – a *Gremium M.C.* riválisa – bizonyítottan igazi keményvonalas szervezett bűnözői csoport léteére az elmúlt években török ügynököket segített a Németországban élő, a Kurdisztáni Munkáspárthoz (PKK) és Fetullah Gülenhez köthető személyek feltérképezésében és elrablásában.¹⁰³

Satudarah M.C.

A *Satudarah M.C.* (*colorja* a képen¹⁰⁴) hírhedten erőszakos – Hollandiában már bírósági döntéssel betiltott – törvényen kívüli motoros banda, amelyet 1990-ben Dél-Hollandiában, *Moodrecht* városában alapítottak. A klub holland eredete két szempontból is jelentős: az első, hogy ez a legnagyobb holland és az egyik legnagyobb európai eredetű nemzetközi banda, Hollandia pedig az európai 1%-er motoros bandák egyik legfontosabb működési területe.¹⁰⁵ Ennek oka feltehetően az, hogy egyfelől kulcsfontosságú kikötők találhatók az országban, amelyekbe be lehet hajózni kábítószer, fegyvereket és más illegális javakat, másrészt mert szabadabb kábítószer- és prostitúciós szabályozások vannak az országban, így ezek miatt sokkal könnyebb e tevékenységeken keresztül pénzmosást végezni és elrejtteni más illegális üzleti tevékenységeket, bevételi forráshoz juttatva ezzel a motoros bandákat.

A *Satudarah M.C.* egy további, kulcsfontosságú jellegzetessége maga a tagság, pontosabban egy kis része, a *malukuiak*. A holland kisebbség története a dél-malukui szigetekkel kezdődik, amely egy Pápua Új-Guinea és Celebesz között fekvő szigetcsoport, ma Indonézia része. A második világháború alatti 1942-es japán uralom előtt a terület több száz évig az egyik legnagyobb holland gyarmatnak számított. 1945–1949 között egy függetlenségi háború zajlott a szigeteken, amelyből a hollandok már vesztesen kerültek ki. A háborúban részt vállaltak az itt élő malukui kisebbségek a hollandok oldalán, annak reményében, hogyha helyreáll a rend, akkor

¹⁰³ WINTER, Chase: Turkish AKP politician linked to Osmanen Germania boxing gang in Germany. <https://www.dw.com/en/turkish-akp-politician-linked-to-osmanen-germania-boxing-gang-in-germany/a-41789389>; letöltés: 2019.12.17.

¹⁰⁴ Cyberpunk: Satudarah MC. <https://fi.pinterest.com/pin/409123947390614409/>; letöltés: 2019.12.21.

¹⁰⁵ PIETERS, Janene: Majority of Dutch outlaw biker gang members have criminal records: study. <https://bikernews.net/2017/09/29/majority-of-dutch-outlaw-biker-gang-members-have-criminal-records-study/>; letöltés: 2019.12.21.

újra kikiálthatják a Dél-malukui Köztársaságot. Ez a próbálkozás azonban sikertelen volt, az addigi befolyást gyakorló Holland Kelet-indiai Társaság felbomlott, a malukuiak kénytelenek voltak tömegesen elmenekülni a szigetekről, Indonézia pedig 1950-ben Sukarno elnök vezetésével megszállta a területet, tartván attól, hogy az eddig elszórtan élő keresztény vallású malukuiak egyesülnek és nemzetállamot próbálnak létrehozni a muszlim állam ellenében.¹⁰⁶

E körülmények miatt az 1950-es években a malukuiak elkezdtek tömegesen Hollandiába vándorolni. A körülbelül 12 500 főnyi dél-malukui bevándorló életkörülményei rosszak voltak: csak a legrosszabb munkákat végeztették el velük, nyomornegyedekbe kényszerültek, ráadásul a holland szakszervezetek az olcsóbb munkaerőtől tartva sikeresen lobbiztak azért, hogy ne kapjanak semmilyen munkát. A malukuiak alapvetően azért költöztek Hollandiába, mert abban bíztak, hogy egyszer visszatérhetnek majd hazájukba, de ez sosem történt meg. Az újabb generációkkal a hazaszeretetük nemhogy alábbhagyott, hanem sokkal erősebb és radikálisabb lett, főleg az első generációs bevándorlók gyermekei körében. Olaj volt a tűzre, és az 1970-es években megindította a hollandiai terrorhullámot, hogy az egykori malukui elnököt, *Christian Soumokil* 1966 áprilisában egy indonéz katonai bíróság halálra ítélte, majd kivégezték. A 70-es évekre a malukuiak mozgalmát már a bevándorlók Hollandiában élő gyermekei tartották fenn, akik a 20-as éveikben járhattak. Ez magyarázza meg azt a radikalizmust is, amely ezt az évtizedet jellemzi: 1970 augusztusában 33-an megrohmozták az indonéz követséget, tiltakozásként Suharto elnök hollandiai látogatása miatt. A támadás során egy rendőr életét vesztette. A diktátor terv szerint megérkezett, a pár tucat malukui fiatal ellentüntetését pedig rendőrök verték szét. 1975 márciusában a rendőrök megállítottak egy autót, amelyben két fiatal nagy mennyiségű fegyvert szállított. A kihallgatások során kiderült, hogy a holland királynő elrablását tervezték. A túsul ejtett királynőért cserébe azt követelték volna, hogy Indonézia ismerje el Dél-Maluku függetlenségét. Az eset kapcsán 17 embert tartóztattak le és ítélték el.¹⁰⁷

A szeparatisták a legerőszakosabb akcióorozatukat 1975 decemberében követték el, amikor Észak-Hollandiában hatalmukba kerítették egy vonatot és mintegy 50 túszt ejtettek. A vonat vezetőjét azonnal fejbe lötték. Két nappal később egy csoport behatolt az amsterdami indonéz konzulátus épületébe, ahol még 41 embert ejtettek foglyul. Mindkét csoport Dél-Maluku függetlenségét követelte. A nagykövetség megrohmozása utáni napon a vonaton tartózkodó terroristák kivégeztek egy újabb túszt, viszont a vonatból 14 utas sikeresen kitért. A következő nap ismételtlen megöltek egy túszt, és akkor már a terroristák is változtattak követeléseiken: csak a királynő tervezett elrablásáért elítélt 17 ember szabadon engedését követelték. Két héttel a túszzdráma kezdete után a túszejtők végül megadták magukat. Közben az indonéz nagykövetséget elfoglalók is megadták magukat, de egy ember így is meghalt menekülés közben.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ Invasion of Ambon.

https://en.wikipedia.org/wiki/Invasion_of_Ambon; letöltés: 2019.12.21.

¹⁰⁷ International Terrorism Since 1945 (2009). Színes, angol dokumentumfilm-sorozat, 24. rész „The Moluccan Separatists”.

¹⁰⁸ GURSKI, Phil: Today in Terrorism: December 3, 1975 and 2018.

<https://borealistthreatandrisk.com/today-in-terrorism-december-3-1975-and-2018/>; letöltés: 2019.12.21.

1977 májusában kilenc malukui szélsőséges De Punt falu mellett ismét egy vonatot foglalt el. A helyzetet súlyosbította, hogy a közeli Bovensmilde faluban négy társuk elfoglalt egy általános iskolát. A vonaton 51 utast, az iskolában 105 gyereket és hat tanárt ejtettek túsul. Ez volt a holland történelem legszörnyűbb terrorakciója. Az eredmény 20 nap után az lett, hogy a kilencből hat túszejtőt öltek meg a vonaton és mind a négyet az iskolában. A vonaton a kommandósok véletlenül lelőttek két túszt. A mozgalom utolsó akciója 1978 márciusában Assenben volt, ahol a 71 túszt közül egyet ki is végeztek.¹⁰⁹

A malukuiakról furcsa módon eddig még nem készült elérhető tudományos igényű magyar forrás, viszont a jelentőségük nem elhanyagolható a *Satudarah M.C.* motoros bandát illetően. A malukuiak a klub alapító tagjainak meghatározó részét tették ki, néhány évtizeddel korábban pedig még meglehetősen aktívan kivették részüket a hidegháború alatt Hollandiában elkövetett, szeparatista indíttatású terrorcselekményekből. A mostani motorosok felmenői között többen katonai múlttal is rendelkeztek, mivel harcoltak a holland gyarmatokon.¹¹⁰

A klub első tagjai malukui bevándorlók voltak. Ez a magyarázata annak, hogy a többi klubtól eltérően a *Satudarah M.C.* számos *chapterje* Délkelet-Ázsiában található. A „*satu darah*” kifejezés az indonéz és a maláj nyelvből származik, jelentése „*egy vér*”. A klub logója két különböző színű, egymásnak háttal álló indián, színei a fekete és a sárga, a mottója pedig „*Black and Yellow Nation Worldwide*” (fekete és sárga nemzet világszerte). A legtöbb törvényen kívüli klubtól eltérően itt a tagság minden etnikum számára nyitott, vagyis ez egy igazán multiraciális klub.¹¹¹

A *Satudarah M.C.* Hollandia legjelentősebb motoros bandája, de több tucat *chaptère* van Európa-szerte, továbbá olyan országokban is, mint az *Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Indonézia, Kanada, Malajzia, Marokkó, Szingapúr, Thaiföld és Törökország*. A klub egyik legnagyobb bővítési hulláma 2012-ben ment végbe. Spanyolországban 2014-től kezdtek fokozott figyelemmel kísérni a *Satudarah M.C.* tevékenységét, ugyanis több nagyobb klubbal együtt – mint a *Bandidos M.C.* és a *HAMC* – a fokozott holland hatósági nyomás miatt az Ibériai-félszigeten kezdett expanzióba.¹¹² A klubnak az európai terjeszkedés miatt több összetűzése is volt a *Hells Angels M.C.*-vel, viszont a *Bandidos M.C.* egyértelműen a szövetségese. Ez utóbbi banda segítette 2014-ben megtörni a tartósabban fennálló békét a *HAMC*-cal. 2018. június 18-án a holland igazságszolgáltatási rendszer a klub általános tilalmát rendelte el, annak közrenddel való összeegyeztethetlensége miatt.¹¹³

---

¹⁰⁹ HENNOP, Jan: Dutch court puts 1977 train hijack back in spotlight.
<https://news.yahoo.com/dutch-court-puts-1977-train-hijack-back-spotlight-134341490.html>;
letöltés: 2019.12.21.

¹¹⁰ LACKEY, Brett: Is this Australia's most violent gang? Notorious bikie mob more ruthless than the Hell's Angels opens a chapter Down Under – as government places them on their 'public enemy list'.
<https://www.dailymail.co.uk/news/article-5852673/Notorious-Satudarah-bikie-gang-radar-Queensland-Police.html>; letöltés: 2019.12.21.

¹¹¹ Uo.

¹¹² PRECEDO, José: Spain on alert over new biker gangs.
https://elpais.com/elpais/2014/08/25/inenglish/1408981501_114590.html; letöltés: 2019.12.21.

¹¹³ HAENEN, Marcel: Rechtbank verbiedt motorclub Satudarah.
<https://www.nrc.nl/nieuws/2018/06/18/rechtbank-verbiedt-motorclub-satudarah-a1606981>;
letöltés: 2019.12.22.

*Satudarah M.C.-tagok vonulás közben*¹¹⁴

A klub bűnlajstroma nem tér el az amerikai bandákétól: erőszak, gyilkosság, zsarolás, fegyverek és kábítószer, prostitúció, rablás. Az utóbbi időben a klub visszhangot kapott tevékenységei között van egy 2014 februárjában történt tömegverekedés a *Hells Angels* tagjaival Koppenhágában, ahol három embert késeltek meg. Az incidens következményeként 28 embert tartóztattak le.¹¹⁵

2016. január 11-én Ausztráliában a hatóságok felszámolták a sydney-i *chaptert*, és négy embert, köztük az elnököt letartóztatták kábítószer-kereskedelem, illegális fegyverbirtoklás és -kereskedelem miatt.¹¹⁶

2017. december 6-án a holland rendőrség egy összehangolt akcióban körülbelül 200 rendőr részvételével megrohmozott hat, a *Satudarah M.C.*-hez köthető ingatlant, beleértve a banda Geleenben található klubházát. Öt embert letartóztattak kábítószer és fegyver birtoklásáért, zsarolásért és pénzmosásért.¹¹⁷

2016 januárjában a banda már a finn Központi Nyomozóiroda látókörébe is bekerült, amikor tagokat próbált toborozni Finnországban.¹¹⁸

---

¹¹⁴ LAHZ, Allan: Ape Hangers.

<https://www.pinterest.nz/pin/429460514438338540/>; letöltés: 2019.12.21.

¹¹⁵ 11 rockere fångslet efter påkørsel.

<https://ekstrabladet.dk/112/article4659489.ece>; letöltés: 2019.12.22.

¹¹⁶ RALTON, Nick: Satudarah outlaw motorcycle club shut down: police.

<https://www.smh.com.au/national/nsw/satudarah-outlaw-motorcycle-club-shut-down-police-20160111-gm396l.html>; letöltés: 2019.12.22.

¹¹⁷ PIETERS, Janene: Police raid Satudarah clubhouse, five arrested.

<https://nltimes.nl/2017/12/07/police-raid-satudarah-clubhouse-five-arrested>; letöltés: 2019.12.22.

¹¹⁸ Int'l motorcycle gang manifesting in Finland.

<http://www.finlandtimes.fi/national/2016/01/27/24625/Int%E2%80%99motorcycle-gang-manifesting-in-Finland>; letöltés: 2019.12.22.

Ausztrália és Óceánia jelentősebb motoros bandái

Ausztrália és Óceánia helyzetét az 1%er a motoros bandákkal kapcsolatban a *Mad Max* című filmklasszikushoz lehetne hasonlítani, amelynek egyébként részben alapjául is szolgált a ma is fennálló helyzet. Ezen a kontinensen található ugyanis Amerika és Európa után az egyik legnagyobb számú, legerőszakosabb, ugyanakkor legkiterjedtebb törvényen kívüli motorosbanda-közösség, amelyben a térség egyik – ha nem a – leghangsúlyosabb szervezett bűnözési formája nyilvánul meg. A territorialitáshoz és az illegális üzletekhez köthető véres mészárlások, gyakran házi gyártású fegyverzerzők (*Do It Yourself Weapons*) használata jellemzik a bandák viselkedését.

A fennálló helyzet gyakorlatilag olyan, mintha az Amerikai Egyesült Államok 1%er motoros történetének földrajzilag sűrített és lekicsinyített modellje lenne, némi regionális sajátossággal „megfűszerezve”. Természetesen a hazai nevelésű bandák mellett a régióban jelen vannak a legnagyobb motoros bandák képviselői is. Ezért nem véletlen, hogy itt hozták meg a világ motorosokra vonatkozó talán legszigorúbb törvényeit és tilalmait (ezek összefoglaló neve *Bikie Laws*),¹¹⁹ a rendészeti erőknek pedig már saját, kifejezetten motoros bandákra specializált különleges alakulata is van.¹²⁰ A helyzet Új-Zélandon sem jobb, ahol a már meglévő erőszakos utcai bandák mellett még a törzsi (maori, polinéz) elemek is vegyülnek a motoros szubkultúrával. A továbbiakban a legnagyobb ausztrál törvényen kívüli motoros banda, a *Rebels M.C.* és egy maori törzsi motívumokat is felvonultató, rendkívül erőszakos és a motoros szubkultúrán belül igen érdekes banda, a *Mighty Mongrel Mob* kerül bemutatásra.

Rebels M.C.

A *Rebels M.C.* évtizedek óta Ausztrália legnagyobb hazai eredetű nemzetközi motoros bandája.¹²¹ 1969-ben alapították Brisbane-ben egy kocsmában. A klubot (*colorja* a képen¹²²) először *Confederates Motorcycle Clubnak* (Konföderációs Motoros Klub) nevezték, a *Rebels* nevet (lázadók) később vette fel, de a konföderációs zászló megmaradt mint szimbólum a *colorban* a konföderációs sapkát viselő amerikai katonai koponya mellett. A klub mottói: „*Outlaws Elite*” (betyárok elitje) és „*Rebell to the Death*” (mindhaláláig lázadó). Megközelítőleg 70 *chaptère* van világszerte, olyan

¹¹⁹ BARTELS, Lorana: The status of laws on outlaw motorcycle gangs in Australia. <https://www.aic.gov.au/publications/rip/rip2/>; letöltés: 2019.12.25.

¹²⁰ Az egység megnevezése *Strike Force Raptor*.

¹²¹ Rebels MC (Motorcycle Club). <https://onepercenterbikers.com/rebels-mc-motorcycle-club-australia/>; letöltés: 2019.12.25.

¹²² Rebels Motorcycle Club. https://en.wikipedia.org/wiki/Rebels_Motorcycle_Club; letöltés: 2019.12.25.

országokban, mint az *Amerikai Egyesült Államok*, *Costa Rica*, a *Fülöp-szigetek*, *Görögország*, *Horvátország*, *Indonézia*, *Kambodzsa*, *Kanada*, *Laosz*, *Libanon*, *Málta*, *Nagy-Britannia*, *Németország*, *Olaszország*, *Spanyolország*, *Thaiföld* és *Új-Zéland*. Tagszáma csak Ausztráliában 2–3000 fő. Mivel nemzetközi klubról van szó, megállapítható, hogy a tagság minden etnikum számára nyitott, a klub multiraciális.

Rebels M.C.-tagok¹²³

A *Rebels M.C.* jellemzően gyilkos természetű, főként kábítószer-kereskedelemmel foglalkozó ausztrál banda, de az amerikai eredetű motoros klubok, mint a *HAMC* és a *Bandidos M.C.* – amelyek mindketten riválisok – valamelyest ellensúlyozzák a déli kontinensen. Ettől függetlenül számtalan erőszakos eset köthető a bandához.

1997 novemberében három *Bandidos M.C.*-tagot öltek meg egy sydney-i klubban. A két elkövető *Rebels M.C.*-tag összesen 28 év börtönbüntetést kapott.

1999-ben fordult a kocka, amikor a *Rebels M.C.* három tagját lőtték agyon egy adelaide-i rajtaütés során, egy alvó bandatag pedig géppuskatűz áldozata lett egy gosfordi klubházban. A feltételezett elkövetők a *Hells Angels M.C.* tagjai voltak. Az 1999-es események következtében a hatóságok drasztikus intézkedéseket fogantatosítottak: összehangolt akciók keretében házkutatásokat indítottak Új-Dél-Walesben, Queenslandben és Nyugat-Ausztráliában. Ennek eredményeként nagy mennyiségű kábítószer és fegyver (a képen¹²⁴) került elő, valamint több tucatnyi *Rebels M.C.*-tagot tartóztattak le. Ettől az

¹²³ SCHUMACHER, Tim: Sportmotorok.

<https://hu.pinterest.com/pin/527695281329425313/>; letöltés: 2019.12.25.

¹²⁴ Lefoglalt házi gyártású fegyver. Ausztráliában a motoros bandák tömegesen játszzák ki ezzel a törvényeket. More Australian motorcycle gang DIY firearms surface. <https://www.thefirearmblog.com/blog/2014/04/04/australian-motorcycle-gang-diy-firearms-surface/>; letöltés: 2019.12.25.

eseménytől kezdve az ausztrál kormányzat kiemelt közbiztonsági problémaként kezelte a motoros bandákat, és ennek tudható be, hogy 18 év leforgása alatt olyan szigorú szabályozásokat hoztak a törvényen kívüli motoros bandákra, amelyek a világon példaértékűnek számítanak.¹²⁵ 2001–2002-ben a hatóságok már az „*Operation Avatar*” művelet keretében próbáltak csapást mérni olyan motoros klubokra, mint a *Descendants M.C.*, a *Finks M.C.*, a *HAMC*, a *Gypsy Jokers M.C.*, a *Mobshitters M.C.* és a *Red Devils M.C.*

2008-ban a *Rebels M.C.*-hez köthető tagok ismételt megöltek egy *Bandidos M.C.*-tagot, de erre válaszul 2009-ben egy *Rebels M.C.*-tagot öltek meg. A rendőrség ezen esetekre reagálva ismételt házkutatásokat tartott, amelyek során illegálisan tartott fegyverek, kábítószer és lopott javak kerültek elő, továbbá 27 *Rebels M.C.*-tagot tartóztattak le.

2012-ben a kormányzat kiadott egy listát, amelyen szereplő motoros bandákkal összeköthető személyek vízumkorlátozásban vagy vízummegvonásban részesülnek.

2014-ben tömegverekedés tört ki egy burnwoodi kávézóban a *Rebels M.C.* és a *Lone Wolf M.C.* között, egy tartós bandaháborút kirobbantva ezzel. Az eseményben körülbelül 30-an vettek részt, egy civil is megsérült, amikor egy eldobott üveg a fején taláta. Több embert elítéltek az eset kapcsán. Ennek a „háborúnak” a folytatásaként Tween Headsben egy *Rebels M.C.*-tag megkéselt három *Lone Wolf M.C.*-tagot.

2015-ben a hatóság ismételt nagyszabású akcióba kezdett: 30 ingatlant rohamoztak meg és nagy mennyiségű metilamfetamint (MDMA) és szintetikus, valamint természetes kábítószerrel foglaltak le.

A bandán belüli erőszakos leszámolások itt sem ritkák: 2016-ban két bandatag kivégezte *Mark Davey* korábbi bandatagot, aki feltehetően megpróbálta elhagyni a szervezett bűnözői csoportot. 2018-ban egy elhagyatott luxusautó csomagtartójában találtak meg holtan egy bandatagot, akinek halálában közrejátszhatott a kábítószer-túladagolás.¹²⁶

Bár láthatóan nem az egyetlen kiváltó oka tehát a rendkívüli szabályozásoknak Ausztráliában, de a *Rebels M.C.* példája is jól mutatja, hogy milyen állapotokat képesek előidézni a törvényen kívüli motoros bandák olyan helyen, ahol esetleg nem is gondolnánk rá.

---

¹²⁵ Némely államban egy szimpla tetoválás, vagy csak a *color* viselése is elég ahhoz, hogy jogerősen több év letöltendő börtönbüntetésre ítéljenek valakit, továbbá a vízumkorlátozásokon is sokat szigorítottak.

¹²⁶ CARLISLE, Julia: Two accused of drugging NSW bikie to death. <https://www.news.com.au/national/nsw-act/courts-law/two-accused-of-drugging-nsw-bikie-to-death/news-story/474a697758cc9258d0e9bc06f3945ad7>; letöltés: 2019.12.25.

Mighty Mongrel Mob

A *Mighty Mongrel Mob* (colorja a képen¹²⁷) egy „különcnek” számító banda az 1%er-ek körében és az Ausztrália–Óceánia régióban is. Nem kizárólag tisztán motoros banda – eredendően utcai kötődésű –, de ez a vonala is elég erős. Az 1962-ben Új-Zélandon alapított csoport az 1970-es évektől kezdett el terjeszkedni, mára szinte minden új-zélandi városban van *chaptère*, és a szigetország legnagyobb bandájának tekinthető, mivel azonban maori közösség él Ausztráliában is, már ott is megjelentek képviselői. Etnikailag heterogén banda, az alapítás óta egyszerre tömörít fehér bőrű és maori személyeket is. A hierarchia és a tisztségek nagyon hasonlóak az 1%er motoros klubokéhoz. A banda logójában egy szőges nyakörvvel ellátott angol bulldog látható.

A csoport tagjai közül sokan viselnek – más motoros bandáktól eltérően – vörös és fekete színű *colorokat*, ruházatot, valamint nyíltan és gyakran használnak náci szimbólumokat a mindennapokban,¹²⁸ többnyire az általános lázadás szimbólumaiként. További jellegzetesség, hogy a maori harci-törzsi kultúrából¹²⁹ az ősök mentalitása mellett áthozták az egész arcot befedő tetoválásokat (a képen¹³⁰), amit ők csak *maskként* emlegetnek. Rivális bandájuk a *Black Power* – a névnek semmi köze az afroamerikai polgárjogi mozgalmakhoz – hasonló külsőségekkel rendelkezik, de az ő színük a kék és a fekete. Tehát itt a *color* nemcsak a szimbólumban, hanem az öltözködésben is fellelhető.¹³¹

¹²⁷ Mongrel Mob.

<https://www.logolynx.com/topic/mongrel+mob>; letöltés: 2019.12.25.

¹²⁸ Ezzel kapcsolatban meg kell még jegyezni, hogy a maorik Új-Zélandon az elsők között jelentkeztek a második világháború során a náci Németország elleni harcra. Szerveztek is belőlük egységet a 2. új-zélandi hadtesten belül, a 28. maori zászlóaljban, amelynek tagjai (8-900 katonára) részt vettek az észak-afrikai és az olaszországi hadműveletekben is. Híresek voltak bátorságukról, hűségükről és önfeláldozásukról.

¹²⁹ A maori harcosok kegyetlen szokásokat ápoltak: a tetoválásokat kézzel és néhány fadarabbal vésték be az arcbőrükbe, a legyőzött ellenfelek fejét levágták és trófeaként, megszártva megtartották őket, valamint olykor-olykor kannibalizmusra is vetemedtek. Ezeknek az emléket próbálják meg a *Mighty Mongrel Mob* és a *Black Power* tagjai továbbvinni.

¹³⁰ ROTMAN, Jono: These Stunning Photos of New Zealand's Largest Gang Will Give You Sleepless Nights. <https://www.vice.com/en/article/dp5vmw/portraits-of-new-zealands-mighty-mongrel-mob>; letöltés: 2019.12.29.

¹³¹ AHILLON, Paula: New Zealand's hardest gang infiltrates Australia: Mongrel Mob outlaws gain a foothold in Queensland – and they're bashing anyone who gets in their way. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7536601/Mongrel-Mob-outlaws-stretching-areas-Queensland.html>; letöltés: 2019.12.29.

A *Mighty Mongrel Mob* törzsi gyökerei miatt kivételesen erőszakos csoport. 2013-ban megközelítőleg 934, a bandához valamilyen módon kapcsolódó börtönbüntetést töltő személy volt, ami az új-zélandi fogvatartottak számának egy tizedét tette ki. Csak Wellington régióban 194 teljes jogú tag volt bebörtönözve. 2000 óta az új-zélandi rendőrség három nagyszabású műveletet is indított a banda felszámolására: *Operation Crusade*¹³² (2001) és *Operation Walnut*¹³³ (2016), továbbá a legutóbbi az *Operation Notus*¹³⁴ (2018) volt. A három művelet során jelentős mennyiségű, több tízmillió dollár értékű kábítószer, fegyvert, lopott árut és ingatlanokat foglaltak le – köztük motorokat, autókat –, és 100 fő felett volt a letartóztatott személyek száma.

A *Mighty Mongrel Mob* legutoljára a nemzetközi sajtóban 2019 első felében szerepelt, amikor a christchurchi mézárulás után az új-zélandi kormányzat úgy döntött, hogy szigorít a fegyvertartási szabályokon. Emiatt a csoport vezetője jelezte, hogy önként biztosan nem szolgáltatják be a náluk levő fegyvereket. Ugyancsak problémát okozott még a bandának, hogy a christchurchi eset miatt a már említett szélsőséges jobboldali jelképek fokozott viseléséért is kereszttűzbe került.¹³⁵

Az Oroszországi Föderáció jelentősebb motoros bandái

Az orosz motoros kultúra nagyban eltér az eddig tárgyalt amerikai mintájú motoros csoportokétól – bár hordozza azok némely jegyeit (hierarchia, öltözködés, egyes szimbólumok stb.) –, mégis azok „sajátos újraértelmezésének” tekinthető. A motoros (ellen)kultúra a köztudottan erős állami-politikai-állambiztonsági kontroll miatt csak a Szovjetunió utolsó éveiben kezdetett kialakulni, amikor az már meggyengült és elkezdődött a társadalmi és kulturális nyitás a Nyugat felé. Ez az alapvető oka annak, hogy ebben az esetben nem fejlődhetett ki olyan organikus múltra visszatekintő motoros kultusz, mint az Amerikai Egyesült Államokban.

Bár az orosz alvilág az 1990-es években nemzetközi szinten is meglehetősen erős volt, ennek ellenére az orosz motoros bandák kapcsán mégsem feltétlenül szervezett bűnözői körökről beszélünk. Ennek oka, hogy pár év leforgása alatt ezek a bandák jócskán érdekelték lettek az állami életben, az orosz külpolitikai érdekek formálásában és felvették a ma is látható profiljukat.

Ennek az irányváltásnak és az Oroszországi Föderáció jelenlegi, jellemzően „hibrid háborús” beállítottságának következtében mára olyan motoros csoportok jöttek létre, amelyek az állam által elvárt feladatok teljesítése érdekében minden lehetséges erőfeszítést megtesznek, *akár katonai és titkosszolgálati eszközök alkalmazásának*

---

¹³² COOK, Frances: Raids on Mongrel end in courtroom.
https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=3589606; letöltés: 2019.12.29.

¹³³ COOK, Frances: Wellington's biggest drug bust to go trial next year.
https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=11924810; letöltés: 2019.12.29.

¹³⁴ Operation Notus Update.
<http://www.police.govt.nz/news/release/operation-notus-update>; letöltés: 2019.12.29.

¹³⁵ PARAHÍ, Carmen – KERR, Florence: Gang bosses say weapons won't be handled back after Christchurch mosque shooting.
<https://www.stuff.co.nz/national/christchurch-shooting/111594950/gangs-bosses-say-weapons-wont-be-handled-back-after-christchurch-mosque-shooting>; letöltés: 2019.12.29.

útján is. Erre a bandák tagsága is ráerősít, hiszen aktív és volt katonák, nemzetbiztonsági szakemberek alkotják a motoros bandák tagságának nagy részét, akik az amerikai bandákkal ellentétben nem a stresszt próbálják lázadás útján levezetni: ott próbálják segíteni legfőbb „szponzorukat”, az orosz államot nemzetközi érdekeinek érvényesítésében, ahol csak lehetséges. Ennek megfelelően megpróbálnak a balkáni és a kelet-európai régióban hírszerzési kapcsolatokat létesíteni, valamint a pánszlávizmus eszméjén keresztül nacionalista indulatokat gerjeszteni, paramilitáris és szabotőr csoportokat támogatni és kiképezni, majd segítségükkel – az amúgy is több szempontból instabil régióban – az állam szintjén konfliktusokat kirobbantani.

A fenti megállapításokhoz hozzá kell tennünk azt is, hogy nem csak ezekben a régiókban figyelhetők meg különleges események. A továbbiakban szó lesz olyan, az Amerikai Egyesült Államokban alig pár éve tevékenykedő, orosz titkosszolgálati szakemberekből álló motoros bandáról is, amelynek rendeltetése és működése meglehetősen rejtélyes, ugyanakkor az amerikai elnökválasztások idején páran felfigyeltek annak gyanús tevékenységeire és esetleges összefonódásaira egyes magas pozíciót betöltő amerikai kormányzati személyekkel. Az elkövetkezőkben ennek megfelelően az *Éjjeli Farkasok* és a *Spetnaz (LE) M.C.* klubok bemutatására kerül sor.

Éjjeli Farkasok

Az *Éjjeli Farkasok* (orosz: ночные волки, Nocsnije Volki) klub (colorja a képen¹³⁶) moszkvai székhelyű, 1989-ben, még a Szovjetunióban alapított klub, amely mára az Oroszországi Föderáció legnagyobb motoros bandájának tekinthető, tagsága jelenleg mintegy 5000 fő.¹³⁷ Az *Éjjeli Farkasok*nak több tucat *chaptère* van Oroszországban, de ami talán lényegesebb, hogy több *chaptère* és velük összefüggő gazdasági szervezet működik a következő európai országokban: *Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Észak-Macedónia, Belarusz, Lettország, Montenegró, Németország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Ukrajna*, tehát a posztszovjet térségben is.¹³⁸ A motoros klub emellett *Ausztráliában* és a *Fülöp-szigeteken* is terjeszkedik.

A banda története példaértékű abban a tekintetben, hogy hogyan vált át egy 1%er motoros banda politikai aktivista csoporttá.¹³⁹ Az amerikai 1%er kluboktól eltérően itt megemlítendő, hogy az orosz motoros kultúra merőben más, hiszen itt az etnikumnak nincs akkora jelentősége a tagságnál, mint az amerikai bandákban.

¹³⁶ Night Wolves. https://en.wikipedia.org/wiki/Night_Wolves; letöltés: 2020.01.03.

¹³⁷ HARRIS, Kira: Russia's Fifth Column: The Influence of The Night Wolves Motorcycle Club. *Studies in Conflict & Terrorism*, Volume 43, Issue 4, 2018. p. 2.

¹³⁸ Uo.

¹³⁹ Night Wolves MC (Motorcycle Club). <https://onepercenterbikers.com/night-wolves-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2020.01.03.

A banda sajátos és egyedülálló ismertetőjegyei közé tartozik, hogy tagjai nagyrészt aktív vagy visszavonult katonai, nemzetbiztonsági és egyéb állami személyek közül kerülnek ki, szoros kapcsolatban áll az ortodox egyházzal, a Kremllel, illetve Vlagyimir Putyin elnökkel, aki maga is többször együtt motorozott már a klub tagjaival, legutóbb 2019-ben, amikor a klub a 30. születésnapját ünnepelte.

Bár szovjet ellenkulturális mozgalomként indult, az *Éjjeli Farkasok* a ma látott szoros politikai profilt a 2000-es évektől vette fel, előtte az amerikai klubokhoz hasonlóan inkább valamiféle „kezdetleges” szervezett bűnözői csoportosulás volt. A banda nyíltan nacionalista, ugyanakkor „romantikusán” tekint vissza a Szovjetunióra, éppen ezért rendszeresen járnak a posztszovjet térség és az egykori Keleti Blokk államait is, és előszeretettel koszorúznak szovjet emlékműveket, rendeznek olyan vonulásokat, amelyeknek a berlini győzelemre és a második világháború lezárására történő megemlékezés a célja.

Az *Éjjeli Farkasok* egy tagja Budapesten¹⁴⁰

Valójában azonban az igazi cél a kapcsolattartás az orosz diaszpórával és az oroszokkal rokonszenvező, más országokban található szélsőséges csoportokkal. Pontosán ezért a tagjait gyakran fel is tartóztatják (nemzet)biztonsági veszélyekre hivatkozva: 2017 májusában Lengyelországba,¹⁴¹ 2018 márciusában pedig már Boszniába se engedték be őket.¹⁴² Magyarországon 2017 májusában koszorúztak egy szovjet emlékművet a Fiumei úti sírkertben. A szovjet emlékezet és a jelképek megjelenése meglehetősen érdekes „hibrid elegyet” hoz létre a klub képének megítélésével kapcsolatban, hiszen a szervezet – mint már korábban említésre került – nacionalista, jobboldali, bár a hagyományos motoros bandák is (bár ritka eset, de)

¹⁴⁰ Putyin zord motorosai.
https://index.hu/kulfold/2017/05/10/ejszakai_farkasok_orszorszag/; letöltés: 2020.01.03.

¹⁴¹ Nem engedték be az Éjszakai Farkasokat Lengyelországba.
<https://www.hirado.hu/2017/05/01/nem-engedtek-be-az-ejszakai-farkasokat-lengyelorszagba/>;
letöltés: 2020.01.03.

¹⁴² URFI Péter: Nem engedték be Boszniába az orosz motorosbandát, akik nálunk simán parádézhattak vörös csillagos zászlóval.
<https://444.hu/2018/03/15/nem-engedtek-be-boszniaba-az-orosz-motorosbandat-akik-nalunk-siman-paradezhattak>; letöltés: 2020.01.03.

inkább a jobboldal felé nyitottak, és az *Éjjeli Farkasok* is rendszeresen ezek jelképeit használja.¹⁴³ Annyi biztos, hogy az orosz banda többször bebizonyította: propaganda- és paramilitáris szervezetként képes mozgósítani a nacionalista hangulatot az Oroszországi Föderációban és külföldön egyaránt.¹⁴⁴

A klub tehát az orosz kormány, a haderő és az elnök nyílt támogatója. 2015 januárjában aktívan részt vett az Anti-Majdan Mozgalom megalapításában több jobboldali orosz újságíróval és politikussal együtt.¹⁴⁵ A Vlagyimir Putyinnal és az orosz állammal való legszorosabb kapcsolatépítés igazán 2012-ben kezdődött, amikor *Alekszandr Zaldosztanov* elnök/vezető felajánlotta a klubot az elnöknek mint egyféle informális milíciát. Innentől kezdett el a klub igazán több lenni, mint „motorok iránt szeretetet ápoló” személyek gyülekezete.

Az *Éjjeli Farkasok* ugyancsak aktív résztvevője volt a krími megszállásnak.¹⁴⁶ elraboltak egy ukrán határőrt, megostromoltak egy tengerészeti bázist, kicsempészték az országból egy magas rangú ukrán hivatalnokot, valamint részt vettek a separataista katonák toborzásában is.¹⁴⁷ Bármikor készek harcolni, bármilyen eszközzel.

Az *Éjjeli Farkasok* gazdasági (háttér)tevékenységei is megerősítik a milícia jellegét: a bandához köthető, több vállalatból álló konglomerátum, a *Холдинг Охранных Структур Волк* (Holding Ohrannih Sztuktur „Volk”) például saját biztonsági részleget is fenntart, amely őrzést, objektumvédelmet, poligráfus hazugságvizsgálatot is vállal, de akár megfigyeléssel kapcsolatos eszközök telepítésével és üzemeltetésével is foglalkozik. Egy másik, a cégstruktúrában belül elhelyezkedő szervezet, a *Wolf International Center for Special Training*¹⁴⁸ kiképzéssel, harcművészetekkel, fegyverek használatának oktatásával is foglalkozik.¹⁴⁹ Ez utóbbi, az orosz motoros bandához köthető divíziónak Európa-szerte vannak képviselői, működtet lerakatokat, valamint több tucat különlegesen képzett, azonnal bevethető taggal rendelkezik olyan országokban, mint *Magyarország, Olaszország, Svájc, Szerbia, illetve az Ukrajnához tartozó, Oroszország által annektált Krim félszigeten is.*

---

¹⁴³ HERCZEG Márk: Az Éjjeli farkasok sarló-kalapácsos és vörös csillagos zászlóval koszorúztak egy budapesti szovjet emlékműnél.

<https://444.hu/2017/05/04/az-ejjeli-farkasok-sarlo-kalapacsos-es-voros-csillagos-zaszloval-koszoruztak-budapesti-szovjet-emlekmuneknel>; letöltés: 2020.01.03.

¹⁴⁴ HARRIS, Kira: Russia's Fifth Column: The Influence of The Night Wolves Motorcycle Club. p. 2.

¹⁴⁵ PARFITT, Tom: Putin's outrider: 'The Surgeon' vows to quell anti-Kremlin dissent. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11492898/Putins-outrider-The-Surgeon-vows-to-quell-anti-Kremlin-dissent.html>; letöltés: 2020.01.03.

¹⁴⁶ SALEM, Harriet: Ukraine: Night Wolves and unidentified military men seize key Crimea sites. <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/28/ukraine-night-wolves-military-seize-crimea>; letöltés: 2020.01.07.

¹⁴⁷ Érdekesség, hogy a megszállás és a kelet-ukrajnai harcok idején promóciós céllal még a Nemzetközi Űrállomásra is felküldték egy zászlójukat az orosz űrhajósokkal. Lásd:

BODNER, Matthew: Night Wolves Biker Gang Flag Flown In Russian Segment of Space Station. <https://themoscowtimes.com/articles/night-wolves-biker-gang-flag-flown-in-russian-segment-of-space-station-50317>; letöltés: 2020.01.07.

¹⁴⁸ Ehhez a kiképzéssel foglalkozó cégelemhez kötődő személyek tartottak 2015-ben harcművészeti oktatást a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rendészeti hallgatóinak is.

¹⁴⁹ Wolf-holding Company Structure. <https://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/wolf-holding.htm>; letöltés: 2020.01.07.

Mindezekon felül több más egyéb gazdasági érdekeltsége és tevékenysége közé tartozik koncertek/klubesemények szervezése, tetoválászalonok üzemeltetése, a ruházati termékekkel foglalkozó *Wolf Wear*, a motorversenyekkel foglalkozó *Wolf Racing* és az egyedi motorkerékpárok gyártásával foglalkozó *Wolf Engineerings*, sőt a klubnak saját ifjúsági, nem kereskedelmi jellegű szervezete (*MANO*) is van, ami ugyancsak egyedülállónak számít a motoros bandák tekintetében.¹⁵⁰ Ez utóbbi alig ismert ifjúsági szervezet külön érdekessége, hogy 2009 óta a Kreml finanszírozásában, az orosz nacionalizmus szellemiségének jegyében szerveznek szünidős programokat az ifjúság számára a moszkvai székhelyű *Sexton* klubban és Szevasztopolban, a banda saját krími telephelyén. Ezek a „hazafias” rendezvények évente több mint 4000 gyermeket vonzanak, és „soft” propagandakampányként működnek, fő üzenetként a Nyugat-ellenességet hirdetve és az orosz nacionalizmus erősítését célozva a Krímben.¹⁵¹

Bár tevékenységét tekintve rendkívül sokrétű céghálózatot működtet, az *Éjjeli Farkasok* üzleti és kulturális érdekeltségei mellett bizonyíthatóan jelentős forrásokat kap az államtól, jelentősebbeket, mint a saját egyéb bevételei. 2015-ben a legismertebb orosz politikai aktivista, Alekszej Navalnij egy vizsgálat során feltárta, hogy a Kreml körülbelül 56 millió rubelt bocsátott a klub rendelkezésére, illetve a szervezet 99%-os kedvezménnyel bérel egy Szevasztopol közelében található 266 hektáros földterületet, ahol az említett ifjúsági rendezvényeket szokták megtartani.¹⁵²

Zaldosztanov egy fiataloknak tartott rendezvény közben¹⁵³

¹⁵⁰ HARRIS, Kira: Russia's Fifth Column: The Influence of The Night Wolves Motorcycle Club. p. 4.

¹⁵¹ Uo. p. 5.

¹⁵² Uo.

¹⁵³ Севастополь ждет гостей на байк-шоу Ночных волков.
<https://vedtver.ru/news/society/sevastopol-zhdet-gostey-na-bayk-shou-nochnykh-volkov/>;
letöltés: 2020.01.07.

A klub kapcsán az ortodox egyházzal fenntartott kapcsolat sem elhanyagolható, ugyanis az orosz ortodox egyház az utóbbi évtizedekben egyre érezhetőbben áll ki a hazafias értékek mellett. Az *Éjjeli Farkasok* részben tehát ezen „hazafias kiállás” eredményeként is tud kapcsolódni olyan – gyakran szintén paramilitáris – orosz szélsőjobbaldali, nacionalista szervezetekkel, mint a *Kozák Mozgalom*, a *Fehér Hadsereg* vagy a *Nemzeti Egység*, de ezzel kapcsolatban ki kell emelni, hogy semmiképpen sem lehet egyenlőségjelet tenni az ortodox egyház és a paramilitáris szervezetek közé.¹⁵⁴

Alekszander Zaldosztanov és Vlagyimir Putyin orosz elnök, aki imázsépítés céljából gyakran motorozik együtt a klubbal¹⁵⁵

Bár az eddigiekben felsorakoztatott információk alapján megállapítható, hogy az *Éjjeli Farkasok* más szervezet, mint egy hagyományos értelemben vett 1%er motoros klub, és merőben más a tevékenysége is, mint a hagyományos kluboknak, de néhány riválisa ennek a szervezetnek is van, köztük a *Bandidos M.C.*, a *Hells Angels M.C.*, az orosz *Tri Dorogi M.C.*, valamint a *Pirates of Winds M.C.* 2010 óta több összetűzés is volt ezekkel a klubokkal, ami esetenként a motoros bandáknál megszokott mentalitásnak megfelelően halálos kimenetelű volt.¹⁵⁶

A klub legfontosabb személyisége *Alekszander Zaldosztanov* vezető/elnök – becenevén „*sebész*” –, aki kiérdemelte *A Krim visszaszerzéséért* és az *Orosz Állam Becsületrendje* érdemrendeket, de több nyugati ország, köztük az Amerikai Egyesült Államok, Kanada és Németország szankciós listáján is szerepel¹⁵⁷ az egész klubbal együtt.

¹⁵⁴ HARRIS, Kira: Russia's Fifth Column: The Influence of The Night Wolves Motorcycle Club. p. 6.

¹⁵⁵ KONCZ, Tamás: Beengedné Putyin farkasait? <https://www.origo.hu/nagyvilag/20150425-ki-engedi-majd-be-putyin-motoros-farkasbandajat.html>; letöltés: 2020.01.07.

¹⁵⁶ HARRIS, Kira: Russia's Fifth Column: The Influence of The Night Wolves Motorcycle Club.. p. 4.

¹⁵⁷ DYER, Evan: Alexander Zaldostanov, Russian biker, makes Canada's sanctions list. <https://www.cbc.ca/news/politics/alexander-zaldostanov-russian-biker-makes-canada-s-sanctions-list-1.2963463>; letöltés: 2020.01.07..

Életrajza szerint *Zaldosztanov* krimi származású, korábban fogorvosnak tanult, és egy darabig ebben a szakmában dolgozott, így innen eredhet a beceneve. Az 1980-as években kidobóként dolgozott egy nyugat-berlini *night club*ban, illetve feleségül vett egy német nőt. Itt ismerkedett meg az 1%er klubokkal és a motoros élettel, illetve szerzett motivációt egy hasonló lábakon álló ellenkulturális mozgalom beindítására a Szovjetunióban.¹⁵⁸ Hazájába visszatérve erőszakos bűncselekmények miatt Moszkvában elítélték. A Nyugat-Berlinben szerzett tapasztalatai alapján *Zaldosztanov* 1992-ben nyitotta meg a már említett moszkvai *Sexton* motoros szórakozóhelyet, amely azonban az 1990-es évek közepén leégett. Ő akkor már két másik épületet bérelt Moszkva külvárosában, és ott hozott létre két új motoros szórakozóhelyet. A *Sexton Biker Center* ingatlan jelenlegi formájában egy *night club*ot, több bár és egy éttermet foglal magában, és mára az orosz motorosok „Mekájává” lépett elő. Itt megemlítendő az orosz motorosklub-felfogás egy, talán az orosz oligarcharendszerhez köthető érdekessége, jellegzetessége, hogy míg egy hagyományos törvényen kívüli motoros bandánál a javak – például a klubházak és egyéb épületek – nagy része közösségi tulajdonban van, addig *Zaldosztanov* egyedülként saját magáénak tudja azokat.¹⁵⁹

Az *Éjjeli Farkasok* bemutatásának zárógondolataként – a számos specialitás mellett – érdemes még megjegyezni, hogy nem csak az orosz elnök számít különleges klubtagnak. A gyakran botrányos vagy meghökkentő viselkedésű, ugyanakkor erősen Putyin-pártisága miatt sűrűn rivaldafénybe kerülő *Ramzan Kadirov* csecsen elnök is együtt motorozik a „farkasokkal”, 2014-ben kapott tőlük tiszteletbeli tagságot.

Spetsnaz (LE) M.C.

A *Spetsnaz L.E. M.C.*-t (SLEMC), vagyis a másik, az utóbbi időben nagy visszhangot kapott orosz klubot (colorja a képen¹⁶⁰) 2015 májusában Dél-Floridában alapították, de egyes információk szerint 2017. június 20-án feloszlott, amikor már a tagság és a tevékenység miatt jócskán az oknyomozó újságírók kereszttüzebe került – bár ezt nem lehet egyértelműen megerősíteni. A névválasztás mellett figyelemre méltó, hogy a hasonlóság ellenére nem 1%er klub, hanem a saját meghatározása szerint olyan motoros szervezet, amely „bűnüldözéssel, a hatóságok segítségével” foglalkozik, vagyis *Law Enforcement Club*. Ami talán még érdekesebb, hogy a tagsága szinte kizárólagosan korábbi orosz titkosszolgálati és katonai szakemberekből áll.¹⁶¹ Innen a *Spetsnaz* név, valamint a címer, amelyben látható az orosz szolgálat jól ismert kardja és pajzsa.

¹⁵⁸ HARRIS, Kira: Russia's Fifth Column: The Influence of The Night Wolves Motorcycle Club. p. 3.

¹⁵⁹ Uo.

¹⁶⁰ ZABRISKY, Zarina: Bikers for Thugs: Chainsaw Artists, Miami Mamas and the Kremlin Calligraphy. <https://medium.com/@ZarinaZabrisky/bikers-for-thugs-chainsaw-artists-miami-mamas-and-the-kremlin-calligraphy-84f7d2e81448>; letöltés: 2020.01.09.

¹⁶¹ HARRIS, Kira: Russia's Fifth Column: The Influence of The Night Wolves Motorcycle Club. p. 2.

A SLEMC eredeti, alapító elnöke *German Bickbau* (a képen¹⁶²) Tatárföldről, Kazanyból származik, de az elmúlt években seriffhelyettesként dolgozott Floridában. A helyettesi munkáért hivatalos kitüntetésben is részesült, és „az első orosz–amerikai rendvédelmi motoros klub” elnökeként tartja számon magát. Attól függetlenül, hogy a klub hitvallása szerint az amerikai hatóságoknak próbál a segítségükre lenni, alapításában évekként ezelőtt nem a floridai rendőrség segédkezett, hanem a KGB¹⁶³ utódszervezet (FSZB¹⁶⁴) volt tisztje, *Szvjatoszlav Mangusev*. Ő 2010 óta él Florida szövetségi államban, és elsősorban a helyi ingatlanpiacon, másodsorban biztonsági-biztonságtechnikai vonalon ért el kiemelkedő sikereket. *Mangusevnek* több ingatlanokkal foglalkozó cége is van Floridában.¹⁶⁵ Mindemellet kifejezetten erős szálak fűzik Oroszországhoz, ahol a titkosszolgálatokat elhagyó veteránokból szervezett egy privat biztonsági szolgálatot, és azt az FSZB különleges terrorselhárító csoportjáról, az Alfa csoportról *Alfa-Antikriminalnak* nevezett el. Ehhez képest talán már nem számít meglepőnek, hogy a korábban bemutatott *Éjjeli Farkasokkal* is kapcsolatban áll.¹⁶⁶

Mangusev Floridában is alapított egy biztonsági céget, amelyet szintén az FSZB-s elites csoportról nevezett el *Alpha-Anticriminal LLC-nek*, emellett pedig van egy meglehetősen jó üzleti forgalommal bíró, ingatlanokkal foglalkozó cége, az *Alpha Reality*. Ez a hivatalos weboldalán is büszkén hivatkozik partnerére, a titkosszolgálati állományból megalakított oroszországi biztonsági anyacégre, az *Alfa-Antikriminalra*.

Mangusev egyik nagyon fontos üzleti partnere egy bizonyos *Igor Zorin* (a képen¹⁶⁷), akinek Specnaz- és FSZB-múltjáról a rendelkezésre álló nyílt információk alapján nem lehet sokat kideríteni, de annyi biztos, hogy 2015-től 2017 szeptemberéig ő volt az egyik stratégiai fontosságú orosz állami médiacég,

¹⁶² DOBROVOLSKAYA, Lily – NEHAMAS, Nicholas: Russian official linked to South Florida biker club spent millions on Trump condos.

<https://www.miamiherald.com/news/local/community/miami-dade/article157640179.html>;

letöltés: 2020.01.09.

¹⁶³ KGB – Komitet Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi – Állambiztonsági Szolgálat.

¹⁶⁴ FSZB – Fegyerálnaja Szluzsba Bezopasznosztyi – Szövetségi Biztonsági Szolgálat.

¹⁶⁵ DOBROVOLSKAYA, Lily – NEHAMAS, Nicholas: Russian official linked to South Florida biker club spent millions on Trump condos.

<https://www.miamiherald.com/news/local/community/miami-dade/article157640179.html>;

letöltés: 2020.01.09.

¹⁶⁶ Az orosz különleges alakulatok embereiből verbuvált motoros banda öröködik a rend fölött Floridában.

<https://444.hu/2017/07/08/az-orosz-kulonleges-alakulatok-embereibol-verbuvalt-motoros-banda-orkodik-a-rend-folott-floridaban>; letöltés: 2020.01.09.

¹⁶⁷ ZABRISKY, Zarina: Bikers for Thugs: Chainsaw Artists, Miami Mamas and the Kremlin Calligraphy.

<https://medium.com/@ZarinaZabrisky/bikers-for-thugs-chainsaw-artists-miami-mamas-and-the-kremlin-calligraphy-84f7d2e81448>; letöltés: 2020.01.09.

az RSZVO igazgatója.¹⁶⁸ A két volt titkosszolgálati személy együttműködésének jól látható eredménye, hogy *Mangusev* biztonsági vállalkozásai 2015-től legalább 2,4 millió dollárnyi megrendelést kaptak *Zorin* vezetése alatt az orosz állami cégtől Floridában, *Mangusev* pedig *Zorin* nevére íratott egy olyan céget, amelynek a tulajdonában volt egy 1,5 millió dolláros bérház. Sőt 2013-ban *Mangusev* egy évvel korábban bejegyzett floridai biztonsági cégét, a már említett *Alpha-Anticriminal LLC*-t is *Zorin* vette át.

Zorin tehát egy kulcsfontosságú orosz üzletember az Amerikai Egyesült Államokban, aki az orosz államtól kapott 4,5 millió rubelre becsült évi fizetése mellé *Mangusev* amerikai cégei révén legalább 8–9 millió dollár értékű ingatlannal, illetve vagyonnal rendelkezik Florida déli részén.

Mangusev tevékenységének fő területe a dél-floridai üdülőváros, Sunny Isles Beach, ahol több felhőkarcoló is Donald Trump jelenlegi amerikai elnök nevét viseli (Trump Grand, Trump Palace, Trump Royale stb.).

Sunny Isles Beach és környéke az oroszok számára egy elég frekvenciát célpont: a helyi ingatlanokkal foglalkozó szakemberek szerint a vásárlók túlnyomó többsége nem is olyan rég még többségében orosz anyanyelvű volt, és egyébként *Zorinnak* az egyik Trump-épületben van lakása, *Mangusev* egyik cégét pedig Trump Palace 4702-nek hívják.

Spetsnaz (LE) M.C.-tagok ¹⁶⁹

Az orosz kör tevékenységéből egyértelműen látszik, hogy egy meglehetősen nagyszabású dolog folyik a háttérben. Arra, hogy e mögött nem magánszemélyek, hanem maga az orosz állam áll, az erősített egyértelműen rá, hogy a *SLEMC* 2016-ban megalapította oroszországi *chapter*ét, és ezzel együtt szövetségre lépett a *Mangusev*-féle, FSZB-s veteránokból álló biztonsági céggel, az *Alfa-Antikriminallal*.

¹⁶⁸ Oroszországi műsorszóró és értesítési hálózatok. A vállalat rádióműsorok és vészjelzések sugárzásával foglalkozik, emellett ők végzik a moszkvai Vörös téren zajló katonai felvonulások hangosítását, alkalmanként jelentős összegeket elkérve ezért.

¹⁶⁹ Spetsnaz LE MC.

http://www.bikerwiki.ru/Spetsnaz_LE_MC; letöltés: 2020.01.10.

A *Spetsnaz M.C.* működési sajátosságain is látszik tehát az, hogy az orosz motoros klubok alapját az amerikaiakétól teljesen más felfogás képezi. Az amerikai motoros kultúrának csak egyes külsőségeit tartották meg, viszont a tevékenységük és a tagságuk jóval nagyobb nemzetközi veszélypotenciált hordoz magában, mint ahogyan az első ránézésre kivethető.

A MOTOROS BANDÁKKAL ÖSSZEFÜGGŐ NEMZETBIZTONSÁGI KOCKÁZATOK

A törvényen kívüli motoros bandák világszerte a legkiterjedtebb és legsokrétűbb tevékenységet folytató, a szélsőjobboldalhoz is köthető szubkultúrának tekinthetők. A tanulmány sorozatnak ebben a részében a szerző külön fejezetet szentel annak bemutatására, hogy az előzőekben ismertett motoros csoportok két altípusa – üzletorientált és politikaorientált – milyen nemzetbiztonsági kockázatokat jelenthetnek.

A katonai állomány mint fokozottan érintett személyi kör

A tanulmány során a szerző többször tárt fel kapcsolatot a motoros kultúra, a szélsőjobboldal és a katonai mesterség között, de a nemzetbiztonsági kérdések vizsgálatának kezdetén fejtsük ki részletesebben, miért is olyan kardinális kérdés ez.

Először is a korábbi katonai tapasztalatokat, taktikai-operatív módszereket, a fegyverhasználatot, mentalitást át lehet adni az új tagoknak, akik így jóval veszélyesebbek lesznek nemcsak egymásra – a rivális bandákra –, hanem a civilekre és a hatósági személyekre is. Ennek mind az üzleti típusú, mind pedig a politikai típusú motoros bandáknál fokozott jelentősége van.

Az üzleti típusú motoros bandáknál – és ezeken belül is főként az Amerikai Egyesült Államokban találhatóknál – említésre került, hogy *HAMC* például bizonyítottan üzletelt az Ír Köztársasági Hadsereggel (*Irish Republican Army, IRA*) és az Ulsteri Védelmi Szövetséggel (*Ulster Defense Association, UDA*). Információk hiányában azonban nem lehet kizárni, hogy kapcsolatban állt több más terrrorszervezettel is. Ha éppen nagy tapasztalattal rendelkező személyek vannak a klubtagok között, akkor fennáll annak is a veszélye, hogy esetleges ellentételezésért cserébe szélsőséges politikai nézeteket valló személyeket és terroristákat is kiképezhetnek, illetve megismertethetik őket egy-egy rendvédelmi, katonai szerv nyomozati, elhárító, elfogó műveleti eljárásaival, ami miatt a konkrét helyzetekben a hatósági szervezetek – amelyek amúgy is hátrányból indulnak például egy-egy terrortámadás esetén – hatásfoka és eredményessége jelentősen csökkenni fog.

A politikai típusú motoros bandáknál – de legfőképpen az olyan orosz motoros bandánál, mint az *Éjjeli Farkasok* vagy a *Spetsnaz (LE) M.C.* – nem feltétlenül a profit játszik jelentős szerepet, hanem pont a szélsőségek, konfliktusok kioldása és elmérgesítése egy adott országban, régióban. Itt a tagság nem távolodott el élesen a katonai mesterségtől, sőt épp ellenkezőleg: e két esetben, mint láthattuk, a tagok sokszor aktív katonák, volt (vagy ugyancsak aktív) nemzetbiztonsági szakemberek, esetleg egyéb különleges alakulatok tagjai. De ha már a profitot említjük – az állami támogatás mellett –, akkor az *Éjjeli Farkasok* kapcsán érdemes említeni, hogy éppen a kiterjedt katonai tevékenységekkel foglalkozó hálózat révén szerzik jövedelmük egy részét – védelmi rendszerek kiépítése, kiképzés, őrzés-védelem stb.

A bandatagok fegyveres erőknél eltöltött múltja pszichológiai szempontból is igencsak fontos. A katonai, nemzetbiztonsági és rendvédelmi területen dolgozó állomány többsége a felkészítés során olyan alapokat sajátít el, amelyek segítségével megtanulják könnyebben feldolgozni például egy másik ember halálát, anélkül, hogy bármilyen lelkiismereti kérdést csinálnának abból.

Egy másik lényeges, a hierarchikus fegyveres szervezetekre vonatkozó szempont a fokozott lojalitás érzése is. A motoros bandáknál említettük, hogy a testvériség szellemisége és a permanens háború okozta fokozott kollektív érzet a csoport igazi kohéziós ereje, továbbá a *color* (ami gyakorlatilag maga az egyenruha), amihez a tagok hűek. Ha a lojalitás és lelkiismeret-nélküliség egymással vegyül, akkor ebből az „elegyből” mindenképpen a legkegyetlenebb gyilkosok születnek, akiknek a még megmaradt józan ítélőképességét is lerontják a motoros kultúra elkerülhetetlen velejárói: az alkohol és a kábítószer.¹⁷⁰

A személyiség típus egyébként nagyon fontos a rendvédelmi és a katonai szervezeteknél. Az állomány egy bizonyos része ugyanis nem feltétlenül azért jelentkezik ezekhez a szervezetekhez, hogy a hazát vagy a rendet szolgálja. Ha csak magyarországi viszonylatban vizsgálódunk, hazánkban is gyakran lehet hallani rendőröktől és katonáktól történeteket olyan kollégákról, bajtársakról, akiknek azért volt vonzó a katonai, rendészeti mesterség, mert az egyenruha hordásától megszűnik az egyéni felelősség az adott személy szempontjából, és mert fegyverekkel tudnak kapcsolatba kerülni. Ezt a gondolatot kibontva látható, hogy vannak tehát olyan személyek, akik kifejezetten azért jelentkeznak, mert a való életben kicsinek és kirekesztetnek érzik magukat, egy óriási szervezet azonban arctalanságot és az egyenruha tiszteletét, a fegyver pedig tekintélyt tud kölcsönözni nekik. Ezeket a lehetőségeket egy törvényen kívüli motoros banda milíója is ugyanúgy fel tudja kínálni.

A katonák fokozott veszélyeztetettsége a motoros bandák kapcsán manapság egyre aktuálisabb kockázatot jelent. Egy, az elmúlt években kiadott ATF-jelentés¹⁷¹ kifejezetten foglalkozik a témával, de más források is egyre jobban megerősítik az érintettséget.¹⁷² A nevezett ATF-jelentés főbb megállapításai között van, hogy számos, a tanulmány során bemutatott motoros és támogató klub is toboroz aktív hivatásos katonákat a soraiba. Meglepő módon dokumentáltak olyan esetet is, amikor robbanászereket találtak két katonai bázis – Fort Bragg és Eglin Air Force Base – környékén aktív állományú különleges műveleti (US Special Forces)

¹⁷⁰ Érdemes megjegyezni, hogy a kábítószeres használata nem csak a motoros kultúra révén kapcsolódik a katonasághoz. A vietnámi háborút megjárt katonák – akik közül egyébként ugyancsak sokan kiábrándultságukban csatlakoztak motoros bandákhoz – már a harcok során, „intézményesített” formában jutottak hozzá nagy mennyiségben a hadsereg által kifejlesztett, összetett tudatmódosító szerekhez. De már jóval korábbról, az első világháborúban is történt hasonló.

JANOS, Adam: G.I.s' Drug Use in Vietnam Soared – With Their Commanders' Help.

<https://www.history.com/news/drug-use-in-vietnam>; letöltés: 2020.01.10.

PRUITT, Sarah: Inside the Drug Use That Fueled Nazi Germany.

<https://www.history.com/news/inside-the-drug-use-that-fueled-nazi-germany>; letöltés: 2020.01.13.

¹⁷¹ OMGs and the Military 2014. ATF (Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives) Report.

<https://cryptome.org/2015/05/omgs-ongs.pdf>; letöltés: 2020.01.13.

¹⁷² WINTER, Jana – SMITH, Jordan: Exclusive: Leaked Report Profiles Military, Police Members of Outlaw Motorcycle Gangs.

<https://theintercept.com/2015/05/22/atf-report-warned-military-government-membership-outlaw-motorcycle-gangs/>; letöltés: 2020.01.13.

katonáknál, akik valamilyen – bár nem teljesen bizonyított, de – kapcsolatban álltak törvényen kívüli klubokat támogató kisebb motoros bandákkal. Ez alátámaszthatja a „nagy északi motoros háború” kapcsán felmerült állításokat, miszerint a motoros bandák akár zsarolás, akár a tagság útján önkéntesen is képesek hozzájutni nagy tűz/rombolóerejű katonai fegyverzethez, robbanóanyagokhoz. A jellemzően katonai fegyverzet birtoklása és az, hogy a katonai állomány tagjai ilyen szinten „behálózhatók” nem csak az utcai lövöldözések és bandaháborúk, valamint a civilek veszélyeztetése miatt számítanak kiemelt nemzetbiztonsági veszélyforrásnak. A szervezett bűnözői körök beférkőzése a haderőbe előidézhetheti a fegyveres erők személyi állományának és a haderő által kezelt készletek támadhatóságát, ezzel pedig jelentősen veszélyeztetheti egy ország katonai biztonságát.¹⁷³

Az *Éjjeli Farkasok* szlovákiai *chapter*ének alsókorompai támaszpontja a haditechnikai eszközökkel¹⁷⁴

Az ehhez hasonló esetekhez nem feltétlenül kell messzire menni sem térben, sem időben: 2018 júliusában drónfelvételek készültek az *Éjjeli Farkasok* Szlovákiában, a Pozsonytól 70 km-re fekvő Alsókorompán létesített bázisáról. A felvételeken egy több épületből álló, nagy kiterjedésű komplexum látható, illetve több katonai jármű: egy darab T-55-ös harckocsi, egy-egy T-55-ös és T-34-es gyakorló és vontatásra használt harckocsi, egy OT-62 páncélozott csapat szállító harcjármű, pár BVP-1 típusú gyalogsági harcjármű, valamint OT-64 és BRDM-2 páncélozott felderítő harcjárművek.¹⁷⁵ Utólag kiderült, hogy a katonai járműveket – ismeretség révén – a Szlovák Hadtörténeti Intézet bocsátotta a motoros banda

¹⁷³ KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013. p. 176.

¹⁷⁴ JANCARIKOVA, Tatiana: Slovakia worried by local links to sanctions-hit Russian bikers. <https://www.reuters.com/article/us-slovakia-security-russia-idUSKBN1KM5IJ>; letöltés: 2020.01.13.

¹⁷⁵ Katonai gyakorlóteret rejt az Éjszakai Farkasok alsókorompai támaszpontja? <https://www.bumm.sk/percrol-percre/2018/07/19/katonai-gyakorloteret-rejt-az-ejszakai-farkasok-alsokorompai-tamaszpontja>; letöltés: 2020.01.15.

rendelkezésére.¹⁷⁶ Az Intézet vezetőjét az eset kapcsán menesztették is, a szlovák rendőrség pedig megjelent a titokzatos, kíváncsiskodók elől jól elszigetelt telephelyen, majd a vizsgálat után a Facebook-oldalán közölte, hogy kiselejtezett, működésképtelen járművekről van szó.¹⁷⁷ Az viszont, hogy működésképtelen járművekről van szó, nem jelenti azt, hogy hozzáértő szakemberek ne tudnák rövid időn belül újra működőképessé tenni őket, főleg hogy orosz haditechnikai eszközökről van szó, amelyeket a legtöbbször egyszerűségükről és igénytelenségükről ismernek. Így pedig egészen érdekes kimenetellel kecsegtet, ha magánszemélyek kezében összpontosulnak működő harcjárművek.

Kapcsolat szélsőjobboldali és nacionalista csoportokkal

Ez a kockázat mindkét fajta motoros csoportnál fennáll, viszont nem egyenlő mértékben. A tanulmány korábbi fejezeteiben szó volt már arról, hogy az amerikai hagyományokkal rendelkező törvényen kívüli motoros bandák általában politikailag semlegesek, megalakulásuk célja pontosan az volt, hogy kívül helyezték magukat az állami kötődések bármilyen formáján, vagyis az ő nézőpontjukból megfogalmazva „törvényen kívüliek” legyenek. Mindazonáltal azt is láthattuk, hogy ezeknek a bandáknak mind szimbolikában, mind nyelvezetben, mind üzleti kapcsolatok terén vannak átfedései szélsőjobboldali csoportokkal. Sőt, ma már vannak olyan 1%er csoportok, amelyek kifejezetten a neonáci, fehér felsőbbrendű felfogásra épültek fel, de ezek a szubkultúra elenyésző részét képezik, és nem feltétlenül az állam erőszakos befolyásolására törekednek. Ezzel szemben az orosz bandákkal egészen más a helyzet.

Szlovák nacionalista és motoros egy tüntetésen¹⁷⁸

¹⁷⁶ NÉMET Tamás: Putyin kedvenc motorosbandájától elveszik a tankokat Szlovákiában. https://index.hu/kulfold/2018/07/22/putyin_kedvenc_motorosbandajamol elveszik_a_tankokat_szlova_kiaban/; letöltés: 2020.01.15.

¹⁷⁷ KOMJÁTHY Lóránt: Tankok és harckocsik – hatalmas felháborodást kavart az Éjjeli Farkasok „gyűjteménye” Nagyszombat mellett. <http://www.korkep.sk/cikkek/friss-hirek/2018/07/19/tankok-es-harckocsik-hatalmas-felhaborodast-kavart-az-ejjeli-farkasok-gyujtemeny-nagyszombat-mellett>; letöltés: 2020.01.15.

¹⁷⁸ CARPENTER, Michael: Russia is co-opting angry young men. <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/michael-carpenter-russia-is-co-opting-angry-young-men.html>; letöltés: 2020.01.15.

Az orosz motoros bandák kapcsán kulcsfontosságú a nacionalizmus és az ortodox egyház szerepe. Ezek a bandák azért jelentenek kiemelt nemzetbiztonsági kockázatot, mert amilyen célországokban például az *Éjjeli Farkasok* tevékenykedik – különös tekintettel a balkáni országokra, amelyek csak nemrég rendezték igazán státuszukat, de még mindig elég törékenyek –, ott ezek meghatározó témák lehetnek a szélsőjobbaldali indulatok szítására.

Bratislav Živković oroszbarát szerb nacionalista vezető,¹⁷⁹ aki korábban ortodox pap volt, és megjárta a kelet-ukrajnai hadszínteret is, ezért több országból kitiltották

A balkáni-térség ilyen formában történő destabilizálása mindenképpen az orosz fél egyik lehetséges és hatásos eszköze lehet a NATO-val szemben, ez az opció folyamatosan napirenden van. Egyelőre kijelenthetjük, hogy a balkáni-régióra az orosz állam érdekszférájaként tekint, az orosz titkosszolgálatok egyik kiemelt felvonulási területe és célpontja. Ennek a koncepciónak és annak, hogy mi történik abban az esetben, ha előrelépés tapasztalható egy-egy balkáni ország NATO-tagságának kérdésében, már volt példa a közelmúltból: az volt a 2016-os montenegrói puccskísérlés, ahol ugyancsak paramilitáris kötődésekkel rendelkező nacionalista szélsőségeseket használtak fel – mint tudjuk, sikertelenül – azért, hogy megakadályozzák az új, nyugati vonalat képviselő kormányt a NATO-csatlakozásban.¹⁸⁰ Az eset kapcsán letartóztattak két GU-ügynököt¹⁸¹ is Belgrádban. Az ehhez hasonló esetekben,

¹⁷⁹ ČETNIČKI VOJVODA ZA KURIR: NATO me se plaši nemaju dokaze protiv mene. <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/2942391/cetnicki-vojvoda-za-kurir-nato-me-se-plasi-nemaju-dokaze-protiv-mene>; letöltés: 2020.01.18.

¹⁸⁰ KRAMER, Andrew E. – OROVICH, Joseph: Two Suspected Russian Agents Among 14 Convicted in Montenegro Coup Plot. <https://www.nytimes.com/2019/05/09/world/europe/montenegro-coup-plot-gru.html>; letöltés: 2020.01.18.

¹⁸¹ Az orosz katonai hírszerzés, a GU (Főcsoportfőnökség, korábban GRU – Felderítő Főcsoportfőnökség) nacionalizmussal foglalkozó környezetben történő említése nem idegen a magyar viszonyoktól: a *Magyar Nemzeti Arcvonal* nevű szélsőjobbaldali, hungarista ideológiákat képviselő szervezetet, amelyet 2016–2017 között számoltak fel, ugyancsak évente többször gyakorlatozott GRU-ügynökökkel, részesült kiképzésben és azt sem lehet teljesen elvetni, hogy annak a fegyverezzenélnek

az extrémista és bűnözői elemek alkalmazásával sokkal jobban meg lehet óvni az orosz titkosszolgálatokról alkotott külső képet, a konspirált működést, ha nem ügynököket tartóztatnak le, csak egyszerű „motoros bűnözőket”.¹⁸²

Szervezett bűnözői tevékenység

Amikor a *Hierarchia és hálózatiság* alfejezetben felvázoltuk a törvényen kívüli motoros bandák vertikális és horizontális tagozódását, láthatóvá vált, hogy gyakran legalább olyan volumenű, precízen irányított szervezetekről van szó, mint a kartellek, vagy akár az orosz vagy az olasz maffiaszervezetek, bár a motoros bandák tagsága általában nem közelíti meg ezeket. A szervezett bűnözés kérdésköre tehát mindkét motoros bandakultúrát egyaránt mélyen érinti. Az amerikai bandák önálló, államtól független szervezett bűnözői csoportosulások, míg az oroszok – ha önállóan is tűnnek – erősen kötődnek magához az orosz államhoz, amelyet köztudottan átszö a szervezett bűnözés és a korrupció, továbbá a titkosszolgálati kapcsolatok révén szinte bárhol lehet kapcsolódási pontokat találni más európai országok bünszervezeteivel is.

Akárhogy is, de a szervezett bűnözés mindenhol kiemelt nemzetbiztonsági probléma már hosszú évtizedek óta, aminek nem is látszik a tartós megoldása. Ennek oka általánosan a bűnözőcsoportok magas fokú szervezettségéből és az általuk végzett illegális cselekményekkel újonnan szerzett jövedelmükön alapuló gazdasági potenciáljából fakad. Ráadásul egy hatékony szervezett bűnözői csoport képes arra, hogy az államigazgatás és a politika területén is érvényesítse érdekeit. Ennek eredményeképpen az állami élet működése befolyásolhatóvá válhat.¹⁸³

Az állami érintettség kérdésében további problémaként jelentkezik még, hogy prostitúció vagy kábítószer-függőség miatt az állami szférában dolgozó egyes személyek szintén zsarolhatóvá válhatnak, bár ez talán kisebb gondnak tekinthető. Az igazán nagy gondot az okozza, hogy például az *Éjjeli Farkasok* egyes célországaiiban – legfőképpen ismét csak a Balkánon – rendkívül magas a korrupció mértéke, és a korrupció segítségével akár a térség államainak a működése is befolyásolható. Mivel az *Éjjeli Farkasok* mögött maga az orosz állam áll, ezért nem a klubnak kell előteremtenie azt a jelentős összeget, amely a korrupcióhoz szükséges. Ebben az esetben a motorosok csak közvetítők lesznek, viszont a végkifejlet technikailag ugyanaz lesz. Amennyiben pedig a motorosok intézik ezeket az ügyleteket, akik ugyebár szervezett bűnözői csoportként működnek, akkor ők befolyásolják majd adott területeken az állami működést, az oroszok szerepe

---

egy részét vagy egészét, amit a rendőrnemző halála által előidézett razziasorozat során lefoglaltak, nem oroszok juttatták be az országba.

¹⁸² Ehhez a nemzetbiztonsági kockázathoz hozzá kell még tenni Magyarország tekintetében, hogy hazánkban is láthatóan komoly összefonódások vannak a szélsőjobboldal és a motoros kultúra között, sőt erős politikai kötődés miatt gyakran a motorosok annak meghatározó elemei. Viszont Magyarországon még egyelőre nem lehet olyan világosan látni, hogy ennek esetleg a tüntéseken való részvételeken és az emlékhelyek koszorúzásán kívül lenne bármi más jelentősége, főleg, hogy a magyar motoros csoportokról az utóbbi pár évben meglehetősen keveset lehetett hallani. Az egyetlen dolog talán, ami árnyalhatja a képet, a *Betyársereg Motoros Klán* és a *Hells Angels M.C. Hungary* „egymásnak borulása”, amely azért mindenképp felvethet néhány kérdést a jövőben.

¹⁸³ KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közsolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013. p. 178.

nehezen bizonyítható. Az amerikai típusú motoros bandák – legyenek azok bármilyen földrészen – ilyen magas szintet nem képesek soha elérni. Sem az erőforrásuk nincs meg rá, sem pedig a szándékuk. Ők inkább lokális szinteken érdekeltek, és nem az országok és az államigazgatás szintjén, bár ez ettől még nem kérdőjelezi meg azt, hogy szervezett bűnözői tevékenységet folytatnak.

E kockázattal összefüggésben még meg kell említeni, hogy a szervezett bűnözői körök rivalizálásából is adódhatnak súlyos kockázati tényezők a civil lakosság számára. Az egyes motoros szervezetek bemutatásánál láthattuk, hogy sokszor, amikor tűzharcra kerül a sor, a bandatagok nincsenek tekintettel arra, hogy éppen kik tartózkodnak az adott helyen, mivel az események gyorsan eszkalálódnak, az indulatok hirtelen fokozódnak és törnek elő. Bár ez a veszélyforrás nem tűnik olyan jelentősnek az eddig felsoroltakhoz képest, de nagyon könnyen képes átkerülni a rendészeti hatáskörből a nemzetbiztonságiba. Ez leginkább olyan esetekben történhet meg, amikor például a felek meggondolatlanul próbálják meg nyilvános helyeken rendezni a nézeteltéréseiket olyan fegyverekkel, mint kézi gránátok, páncéltörő rakéták vagy házi készítésű robbanószerkezetek, amelyek bizonyíthatóan többször is szerepelnek a motoros bandák eszköztárában. Ráadásul ezt a scenáriót még súlyosbíthatja, ha a hatóságok tehetetlensége miatt a háborúk huzamosabb ideig, akár évekig is tartanak, mivel olyankor fennáll a veszélye annak, hogy az ilyen fegyverek alkalmazása egyre ellenőrizhetlenebb és gyakoribb lesz. Ez pedig nem is olyan elrugaskodott gondolat, hiszen a már említett quebeci motoros háború és a „nagy északi motoros háború” is hosszú éveken át zajlott.

Titkosszolgálati tevékenységgel összefüggő kockázatok

Egy idegen titkosszolgálat alapvető eszköze egy állam ellen irányuló, annak érdekeit sértő vagy veszélyeztető leplezett tevékenységek végrehajtása. Azok sajátossága, hogy eleve sértik és veszélyeztetik az állam korlátlan külső és belső cselekvőképességét és a hatalom osztatlan gyakorlását. Az idegen titkosszolgálatok tevékenysége leegyszerűsítve tehát az állam szuverenitását, gazdasági, politikai, védelmi, katonai vagy más egyéb kiemelt jelentőségű érdekéit fenyegeti.¹⁸⁴

Mark Galeotti, a transznacionális bűnözés és az orosz titkosszolgálatok neves kutatója már több elemzésében részletesen tanulmányozta az orosz titkosszolgálatok és az egyes országokban működő alvilági csoportok mély kapcsolatát. Az orosz motoros bandák kapcsán az eddig felvonultatott információk alapján biztosan megállapítható, hogy ezek segítségével ezt az amúgy is sűrű hálót csak még jobban ki lehet terjeszteni. Az orosz titkosszolgálatok dolgát nagyban megkönnyíti az, hogy ezeken a bandákon keresztül tartják a kapcsolatot a helyi alvilággal, hiszen segítségével anélkül tudnak információhoz jutni, hogy a terepen dolgozó ügynököket veszélyeztetnék. Persze nem csak az Oroszországi Föderáció szolgálatai szolgálnak erre példaként, hiszen a német *Gremium M.C.* kapcsán már említésre került a rivális törökországi, illetve Németországban élő törökökhöz köthető *Osmanen Germania M.C.* motoros banda és a török titkosszolgálat, a MIT együttműködése.

---

¹⁸⁴ KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. p. 175.

További fontos titkosszolgálati vonatkozású tény, hogy az orosz szolgálatok a világ talán legfelkészültebb titkosszolgálatai az aktív tevékenységek terén. Az efféle aktív tevékenységekhez akár az *Éjjeli Farkasok*, akár a *Spetsnaz L.E. M.C.* tagjai kiválóan felhasználhatóak, mivel a tagok különlegesen képzett és tapasztalt katonák és nemzetbiztonsági szakemberek. Nekik rendelkezésükre állnak a megfelelő eszközök is, és szükség esetén – a kiterjedt kelet-európai és balkáni *chapter*hálózat és támogató bandák segítségével – szinte bármikor mozgósíthatók, és meglehetősen gyorsan képesek felvonulni a műveleti területen. Ők ráadásul a helyi tagoktól kapott információk alapján állandóan naprakész hely- és helyzetismerettel rendelkeznek az adott országgal kapcsolatban.

Szerepvállalás az állam alkotmányos működésének megzavarásában

Ez a kockázati tényező egy olyan átfogó kategória, amelyben a fejezetben tárgyalt nemzetbiztonsági kockázati tényezők közül komplex formában több is fellelhető. Általános értelemben az állam alkotmányos rendjének veszélyeztetése alatt az állam alapértékeinek, szerveinek veszélyeztetettségét értjük valamely szélsőséges személy vagy csoport által. Ennek megnyilvánulásai nagy vonalakban a következők lehetnek:

- az alkotmányos rend erőszakkal vagy azzal fenyegetve történő megváltoztatására, a hatalom ilyen módon történő megszerzésére, gyakorlására és kizárólagos birtoklására irányuló, közvetlen módon jelentkező, leplezett törekvések és konkrét cselekmények esetén;
- az alkotmányos rend elleni szervezkedések keretén belül, ami a veszély forrását tekintve testet ölthet illegális, gyakran titkosan működő csoportok, közösségek, szervezetek tevékenysége kapcsán, illetve megjelenhet ilyen célokat kitűző, de legálisan működő szervezetek részéről is;
- az alkotmányos szervezetek működését negatívan befolyásoló, azok megzavarására irányuló leplezett törekvésként, amely magában hordozza az erőszak, illetve az azzal való fenyegetés biztonsági kockázatát, és alkalmas az alkotmányos jogkör gyakorlásának akadályozására, illetve illegitim intézkedések kikényszerítésére;
- az alkotmányos hatalom, továbbá a hatalom gyakorlásának közvetlen fenyegetésén túl, minden olyan, a demokratikus jogállamisággal össze nem egyeztetethető tevékenység megnyilvánulási formáiban, amikor közvetlen veszély fenyegeti a társadalom különböző csoportjainak együttélését és kooperációját, a társadalom nyugalalmát és sérül a nemzetközi együttműködés és együttélés rendszere.¹⁸⁵

Az orosz motoros bandákról eddig megismert információk alapján biztosan kijelenthető, hogy mind a négy felsorolt tevékenységben gond nélkül képesek részt vállalni. Rendelkeznek a megfelelő felszerelésekkel, fegyverzettel és a jó kapcsolatokkal is a szervezett bűnözői, valamint a szélsőjobboldali nacionalista körökben, hiszen ők is hasonló működési elvek mentén mozognak. Ezeknek a

---

¹⁸⁵ KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. p. 176.

fenyegetéseknek legfőképp a lappangó etnikai konfliktusokkal tűzdelt, korrupcióval mélyen átszőtt balkáni államok vannak kitéve, de szóba jöhetnek még a balti államok is az elkövetkező években. Az efféle indított akciók komoly fenyegetést hordoznak az egész NATO, de különösen annak egyes, a veszélyeztetett régióval szomszédos tagállamai számára is.

Illegális fegyverkereskedelem

A proliferáció alapvetően a haditechnikai eszközök, a tömegpusztító fegyverek (nukleáris, biológiai, vegyi, radiológiai), azok hordozóeszközei (rakétarendszerek), mindezek gyártásához, előállításához, fejlesztéséhez szükséges termékek, technológiák, ismeretek, továbbá a szakszerű működtetésükhöz szükséges tudás (*know-how*, ismeretanyag) ellenőrizetlen terjedését foglalja magában.

Bár a vizsgált téma, vagyis a törvényen kívüli motoros bandák kapcsán nem került még fel tömegpusztító fegyverek kereskedelme, mindazonáltal a tanulmány során a kis és nagy kaliberű fegyverek, gránátok, páncéltörő rakéták, robbanószerek és egyéb haditechnikai felszerelések sora került említésre (a teljesség igénye nélkül, pusztán a szemléltetés céljából). Ez a nemzetbiztonsági kockázati forrás nemcsak az orosz bandákra vonatkozik, hanem az amerikai, az ausztráliai és más európai bandákra is. Sőt azt sem lehet teljes bizonyossággal kijelenteni, hogy Magyarországon nincs ilyen veszélyforrás, figyelembe véve, hogy például csak a *Magyar Nemzeti Arcvonal* felszámolása után mennyi ismeretlen eredetű fegyver és robbanóanyag került elő.

A *Pagan's M.C.*-re irányuló egyik rendőrségi rajtaütés után talált fegyverek és robbanóanyagok bemutatása¹⁸⁶

¹⁸⁶ Leader of Massachusetts Pagans biker gang among 49 arrested in raid that netted drugs and 53 guns. https://www.masslive.com/news/worcester/2018/05/leader_of_massachusetts_pagans.html; letöltés: 2019.12.04.

A proliferáció tehát a motoros bandák részéről esetlegesen észlelhető veszélyforrás, amely az üzleti és a politikai érdekek miatt szorosan kapcsolódik más szervezett bűnözői és extrémista csoportokhoz, valamint a terrorista szervezetekhez is.

Kapcsolat a terrorizmussal

A terrorizmus vitathatatlanul napjaink egyik legmeghatározóbb nemzetbiztonsági kockázati forrása, legyen szó akár a nemzeti kereteken belüli, akár a transznacionális terrorizmusról. A motoros bandák ebből többféleképpen képesek kivenni a részüket.

Az első dolog, amelyben mind az üzleti, mind a politikai típusú motoros bandák képesek hozzájárulni a katonai kapcsolódások miatt, az a terroristák kiképzése. Ebben az orosz eredetű bandák némileg erősebbek¹⁸⁷ a tagság korábbi érintettségei miatt, de az ATF által kiadott tanulmány alapján tudható, hogy az amerikai típusú bandáknál is egyre többször derül ki, hogy akadnak megfelelő emberek erre a célra.

A második fontos tevékenység, amelyben a motoros bandák tevékenyen részt tudnak vállalni, az a terroristák felfegyverzése. Persze ez fordítva is történhet, hiszen a klubok a terroristáktól is szerezhetnek fegyvert, ekkor viszont a motorosok a terrorizmus finanszírozóivá válnak. De a terroristáktól nem csak fegyvert lehet szerezni, hiszen köztudott, hogy némely terrorszervezetek (pl. FARC,¹⁸⁸ al-Kaida) fő bevételi forrásként kábítószert is értékesítenek, amit aztán a bandák a területükön tovább tudnak terjeszteni.¹⁸⁹ Ezzel pedig előkerülhet a pénzmosás összességében „megoldhatatlannak” tűnő bűncselekménye is, mivel az illegális jövedelmek ezáltal követhetetlenül a terroristák zsebében tűnnek el, mérhetetlen összegekkel gyarapítva a feketegazdaságot.

A harmadik fontos aspektus a terroristákkal kapcsolatban, hogy a motoros bandák képviselői a hely- és személyismeretük alapján meghatározó információkkal is tudnak szolgálni a terroristák számára. Motoros részről mindenképpen megéri az egymás kölcsönös segítése, hiszen nemcsak anyagiakban profitálhatnak ebből, hanem egy bizonyos időre esetleg csökkenteni tudják a rájuk irányuló hatósági figyelmet, így jóval szabadabban tudják folytatni a tevékenységüket.

Nem vitás, hogy e fenyegetések közül a világban a közelmúltban lezajlott események nem egyet alátámasztani látszanak. Az igazi kérdés sokkal inkább az lehet majd, hogy mit hozhat még a jövő a motoros bandáknak hibrid hadviselési megoldásokon belüli és a titkosszolgálati tevékenységgel összefüggő felhasználása tekintetében.

A jövőre reflektálva és a brexit kapcsán érdemes megemlíteni, hogy a motoros bandáknak kiemelt szerep fog jutni a terrorizmus terén, ha az Egyesült Királyságnak és az Európai Uniónak nem sikerül megegyeznie Észak-Írország helyzetéről, valamint ott van még a háttérben Skócia és Wales egyre erősödő szeparatista ambíciója is.¹⁹⁰

---

¹⁸⁷ A hidegháború alatt számos európai terrorista merénylet mögött a Szovjetunió állt, de a szocialista blokk többi tagországa is aktívan hozzájárult ezekhez a cselekményekhez.

¹⁸⁸ Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Kolumbia Forradalmi Fegyveres Erői.

¹⁸⁹ First 'narco-terrorism' case against al-Qaeda to be tried in US.

<https://www.hr-dp.org/contents/44>; letöltés: 2020.01.21.

¹⁹⁰ YEGINSU, Ceylan – CASTLE, Stephen: For Scotland and Northern Ireland, a Weakening of Ties.

<https://www.nytimes.com/2019/12/13/world/europe/scotland-northern-ireland-secession.html>; letöltés: 2020.01.21.

Összegzés

A törvényen kívüli motoros bandák egyértelműen e sorozat azon csoportosulásai, amelyek az őshonos amerikai szélsőjobboldali szervezetek közül világszerte a legismertebbek, és a legnagyobb tagszámmal – és magyarországi vonatkozásokkal is – rendelkeznek. Mindazonáltal nem minden törvényen kívüli motoros banda sorolható egyértelműen és kétségtelenül a szélsőjobboldalhoz, mivel a legnagyobb szervezetek nemzetközi terjeszkedése, az egyes földrajzi-etnikai vonatkozások kizárják a rasszizmus – mint a szélsőjobboldali eszmeiség egyik alappilére – kirekesztő mivoltát, inkább az üzleti tevékenységet és az ezzel járó haszonszerzést helyezik előtérbe. Természetesen teljes függetlenségről semmiképpen sem beszélhetünk, mert mint a tanulmány során többször említésre került, vannak olyan motoros bandák, amelyek kifejezetten a szélsőjobboldali ideológia jegyében szerveződtek, illetve nagyon mély összefonódásokat mutatnak a fehér felsőbbrendű utcai és börtönbandákkal.

Ami fontos fejlemény és hazánkat is érintő potenciális fenyegetés az elmúlt évtizedből, az az Oroszországi Föderációhoz köthető motoros bandák kérdése. Az orosz motoros bandák kiváló eszközként illeszthetők be az orosz hibrid háborús elképzelésekbe, kulcsszerepet játszhatnak a Baltikumban, a Kelet-Európai régióban, illetve a Balkánon folytatott titkosszolgálati, destabilizációs tevékenységekben.

A motoros bandák kapcsán általánosan és több alkalommal is felmerült *a törvényen kívüliség eszméje*. Ez lesz a sorozat elkövetkező részének meghatározó témája, ugyanis az Amerikai Egyesült Államokban a szélsőjobboldalhoz köthető más csoportok a motorosoknál jóval nagyobb hangsúlyt fektetnek erre az eszmére. Ők a motorok imádata helyett inkább a fegyverek felhalmozása, a katonai önképzés és a törvények, az ezek által megalapozott államhatalom módszeres megkérdőjelezésében és kijátszásában érdekeltek. Hasonló csoportok a világ más országaiban is működnek, meglepő módon hazánktól nem is olyan távol.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 11 rockere fængslet efter påkørsel.
<https://ekstrabladet.dk/112/article4659489.ece>; letöltés: 2019.12.22.
- 15 Things You Didn't Know About The Outlaws Motorcycle Club: Outlaws MC Have An Auxiliary Club As Well.
<https://www.hotcars.com/15-things-you-didnt-know-about-the-outlaws-motorcycle-club/>
letöltés: 2019.12.01.
- 40 Greatest Military Motorcycles: 1914 Indian Hendee Special.
<https://thegrizzled.com/40-greatest-military-motorcycles/2/?v=3>; letöltés: 2019.11.14.
- 40 Greatest Military Motorcycles: Harley-Davidson Model 17F/J.
<https://thegrizzled.com/40-greatest-military-motorcycles/5/?v=3>; letöltés: 2019.11.14.
- AHILLON, Paula: New Zealand's hardest gang infiltrates Australia: Mongrel Mob outlaws gain a foothold in Queensland – and they're bashing anyone who gets in their way.
<https://www.dailymail.co.uk/news/article-7536601/Mongrel-Mob-outlaws-stretching-areas-Queensland.html>; letöltés: 2019.12.29.

- ANDERSON, Dave: Top 10 Most Dangerous Motorcycle Gangs.
<https://www.listland.com/top-10-most-dangerous-motorcycle-gangs/>; letöltés: 2019.12.04.
- Australian Bandidos MC allegedly have ousted national president.
<https://biker-news.com/2020/07/13/australian-bandidos-mc-allegedly-have-ousted-national-president.html>; letöltés: 2019.12.01.
- Az orosz különleges alakulatok embereiből verbuvált motoros banda őrködik a rend fölött Floridában.
<https://444.hu/2017/07/08/az-orosz-kulonleges-alakulatok-embereibol-verbuvalt-motoros-banda-orkodik-a-rend-folott-floridaban>; letöltés: 2019.01.09.
- Bandidos MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/bandidos-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.01.
- Bandidos Motorcycle Club.
https://en.wikipedia.org/wiki/Bandidos_Motorcycle_Club; letöltés: 2019.12.01.
- BARKER, Thomas: The Outlaw Biker Legacy of Violence.
Routledge, 1. edition, 2018.
- BARNA, Maxwell: A Brief History of Motorcycles in the Military.
<https://www.thrillist.com/cars/history-of-u-s-military-motorcycles#>; letöltés: 2019.11.14.
- BARTELS, Lorana: The status of laws on outlaw motorcycle gangs in Australia.
<https://www.aic.gov.au/publications/rip/rip2>; letöltés: 2019.12.25.
- BfV Bayern: Rockerkriminalität.
http://www.verfassungsschutz.bayern.de/weitere_aufgaben/organisierte_kriminalitaet/rocker/index.html; letöltés: 2019.12.16.
- Bigots on Bikes: The Growing Links between White Supremacists and Biker Gangs.
Anti-Defamation League, 2011.
https://www.adl.org/sites/default/files/documents/assets/pdf/combating-hate/ADL_CR_Bigots_on_Bikes_online.pdf; letöltés: 2019.11.24.
- BKA: Unsere Aufgaben – Rockerkriminalität.
https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Deliktsbereiche/Rockerkriminalitaet/rockerkriminalitaet_node.html; letöltés: 2019.12.17.
- Black Bikers Join Ferguson Circus.
<http://www.agingrebel.com/10600/comment-page-1>; letöltés: 2019.12.16.
- BODNER, Matthew:
Night Wolves Biker Gang Flag Flown In Russian Segment of Space Station.
<https://themoscowtimes.com/articles/night-wolves-biker-gang-flag-flown-in-russian-segment-of-space-station-50317>; letöltés: 2020.01.07.
- BURNSTEIN, Scott: The Legend Of Taco Bowman:
Beloved Outlaws MC Leader's Biker Empire Began Crumbling In Summer Of '97.
<http://gangsterreport.com/the-legend-of-taco-bowman-beloved-outlaws-mc-leaders-biker-empire-began-crumbling-in-summer-of-97/>; letöltés: 2019.12.01.
- CALISE, Gabrielle: An Outlaws motorcycle club leader's assassination adds to Tampa Bay's bloody biker gang history.
<https://www.tampabay.com/data/2019/01/10/an-outlaws-motorcycle-club-leaders-assassination-adds-to-tampa-bays-bloody-biker-gang-history/>; letöltés: 2019.11.12.

- CARLISLE, Julia: Two accused of drugging NSW bikie to death.
<https://www.news.com.au/national/nsw-act/courts-law/two-accused-of-drugging-nsw-bikie-to-death/news-story/474a697758cc9258d0e9bc06f3945ad7>; letöltés: 2019.12.25.
- CARPENTER, Michael: Russia is co-opting angry young men.
<https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/michael-carpenter-russia-is-co-opting-angry-young-men.html>; letöltés: 2020.01.15.
- ČETNIČKI VOJVODA ZA KURIR: NATO me se plaši nemaju dokaze protiv mene.
<https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/2942391/cetnicki-vojvoda-za-kurir-nato-me-se-plasi-nemaju-dokaze-protiv-mene>; letöltés: 2020.01.18.
- CHITWOOD, Tim: Outcast leader calls fatal biker brawl, shootout ‘coincidence’.
<https://www.ledger-enquirer.com/latest-news/article150243172.html>; letöltés: 2019.12.16.
- Conviction upheld for ex-Pagan’s leader, Hempfield resident Dennis “Rooster” Katona (This is BS). Army of Hells Angels bikers surround police as officers arrest rider in tense roadside clash.
<https://harleyliberty.com/2018/06/16/conviction-upheld-for-ex-Pagans-leader-hempfield-resident-dennis-rooster-katonathis-is-bs-army-of-hells-angels-bikers-surround-police-as-officers-arrest-rider-in-tense-roadside-c/>; letöltés: 2019.12.05.
- COOK, Frances: Raids on Mongrel end in courtroom.
https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=3589606;
letöltés: 2019.12.29.
- COOK, Frances: Wellington’s biggest drug bust to go trial next year.
https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=11924810;
letöltés: 2019.12.29.
- Cossacks MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/cossacks-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.11.
- Cyberpunk: Satudah MC.
<https://fi.pinterest.com/pin/409123947390614409/>; letöltés: 2019.12.21.
- CZARNECKI, Jamie: Motorok.
<https://br.pinterest.com/pin/388928117795052343/>; letöltés: 2019.11.14.
- DALESIO, Frank: How I Accidentally Wound Up Running an Outlaw Biker Gang in Ohio.
<https://medium.com/s/powertrip/how-i-accidentally-wound-up-running-a-outlaw-biker-gang-in-ohio-47a44ac3b95a>; letöltés: 2019.11.24.
- DOBROVLSKAYA, Lily – NEHAMAS, Nicholas:
Russian official linked to South Florida biker club spent millions on Trump condos.
<https://www.miamiherald.com/news/local/community/miami-dade/article157640179.html>;
letöltés: 2019.01.09.
- DUTRA, Eddie: Take a Look Inside the Biker Subculture of the 1960s.
<http://www.notoriousamp.com/index.php/2017/12/14/inside-biker-subculture-of-the-1960s/>; letöltés: 2019.11.29.
- DYER, Evan: Alexander Zaldostanov, Russian biker, makes Canada’s sanctions list.
<https://www.cbc.ca/news/politics/alexander-zaldostanov-russian-biker-makes-canada-s-sanctions-list-1.2963463>; letöltés: 2020.01.07.
- First ‘narco-terrorism’ case against al-Qaeda to be tried in US.
<https://www.hr-dp.org/contents/44>; letöltés: 2020.01.21.

- Gang Enforcement.
https://www.gangenforcement.com/uploads/2/9/4/1/29411337/gang_enforcement_-_gang_ops_omg_terms_and_acronyms.pdf; letöltés: 2019.11.19.
- Gremium MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/gremium-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.16.
- Gremium MC (Motorcycle Club).
<https://www.antifainfoblatt.de/tags/gremium-mc>; letöltés: 2019.12.17.
- GURSKI, Phil: Today in Terrorism: December 3, 1975 and 2018.
<https://borealistthreatandrisk.com/today-in-terrorism-december-3-1975-and-2018/>; letöltés: 2019.12.21.
- HAENEN, Marcel: Rechtbank verbiedt motroclub Satudarah.
<https://www.nrc.nl/nieuws/2018/06/18/rechtbank-verbiedt-motorclub-satudarah-a1606981> letöltés: 2019.12.22.
- Hannah: Jay Dobyns: The Man Who Took On The Hell's Angels.
<https://historythings.com/jay-dobyns-man-took-hells-angels/>; letöltés: 2019.11.29.
- HARRIS, Kira J.: The fierce commitment to 1% motorcycle clubs.
Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism, Volume 11, Issue 1, 2016. pp. 73–83.
- HARRIS, Kira: Russia's Fifth Column: The Influence of The Night Wolves Motorcycle Club.
Studies in Conflict & Terrorism, Volume 43, Issue 4, 2018. pp. 1–29.
- Hells Angels banned by Dutch court in biker gang crackdown.
<https://www.theguardian.com/world/2019/may/29/hells-angels-banned-by-dutch-court-in-strike-against-biker-gangs>; letöltés: 2019.12.01.
- Hells Angels MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/hells-angels-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.11.29.
- Hells Angels Motorcycle Club Lineage Clarification.
<https://hells-angels.com/our-club/history/>; letöltés: 2019.11.29.
- Hells Angels Rumble with Disney.
https://money.cnn.com/2006/03/09/news/funny/hells_angels/; letöltés: 2019.11.29.
- Hells Angels.
https://en.wikipedia.org/wiki/Hells_Angels; letöltés: 2019.11.29.
- HENNOP, Jan: Dutch court puts 1977 train hijack back in spotlight.
<https://news.yahoo.com/dutch-court-puts-1977-train-hijack-back-spotlight-134341490.html>; letöltés: 2019.12.21.
- HERCZEG Márk: Az Éjjeli farkasok sarló-kalapácsos és vörös csillagos zászlóval koszorúztak egy budapesti szovjet emlékműnél.
<https://444.hu/2017/05/04/az-ejjeli-farkasok-sarlo-kalapacsos-es-voros-csillagos-zaszloval-koszoruztak-budapesti-szovjet-emlekmuveknel>; letöltés: 2020.01.03.
- Int'l motorcycle gang manifesting in Finland.
<http://www.finlandtimes.fi/national/2016/01/27/24625/Int%E2%80%99I-motorcycle-gang-manifesting-in-Finland>; letöltés: 2019.12.22.
- International Terrorism Since 1945 (2009).
Színes, angol dokumentumfilm-sorozat, 24. rész „The Moluccan Separatists”.

- Invasion of Ambon.
https://en.wikipedia.org/wiki/Invasion_of_Ambon; letöltés: 2019.12.21.
- JANCARIKOVA, Tatiana: Slovakia worried by local links to sanctions-hit Russian bikers.
<https://www.reuters.com/article/us-slovakia-security-russia-idUSKBN1KM5IJ>;
letöltés: 2020.01.13.
- JANOS, Adam: G.I.s' Drug Use in Vietnam Soared – With Their Commanders' Help.
<https://www.history.com/news/drug-use-in-vietnam>; letöltés: 2020.01.10.
- Katonai gyakorlóteret rejt az Éjszakai Farkasok alsókorompai támaszpontja?
<https://www.bumm.sk/percrol-percre/2018/07/19/katonai-gyakorloteret-rejt-az-ejszakai-farkasok-alsokorompai-tamaszpontja>; letöltés: 2020.01.15.
- KNIGHTON, Andrew: 13 Military Motorcycles of World War Two.
<https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/military-motorbikes-of-wwii.html>;
letöltés: 2019.11.14.
- KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek.
Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013.
- KOMJÁTHY Lóránt: Tankok és harckocsik – hatalmas felháborodást kavart az Éjjeli Farkasok „gyűjteménye” Nagyszombat mellett.
<http://www.korkep.sk/cikkek/friss-hirek/2018/07/19/tankok-es-harckocsik-hatalmas-felhaborodast-kavart-az-ejjeli-farkasok-gyujtemenye-nagyszombat-mellett>;
letöltés: 2020.01.15.
- KONCZ Tamás: Beengedné Putyin farkasait?
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20150425-ki-engedi-majd-be-putyin-motoros-farkasbandajat.html>; letöltés: 2020.01.07.
- KRAMER, Andrew E. – OROVICH, Joseph: Two Suspected Russian Agents Among 14 Convicted in Montenegro Coup Plot.
<https://www.nytimes.com/2019/05/09/world/europe/montenegro-coup-plot-gru.html>;
letöltés: 2020.01.18.
- LACKEY, Brett: Is this Australia's most violent gang? Notorious bikie mob more ruthless than the Hell's Angels opens a chapter Down Under – as government places them on their 'public enemy list'.
<https://www.dailymail.co.uk/news/article-5852673/Notorious-Satudarah-bikie-gang-radar-Queensland-Police.html>; letöltés: 2019.12.21.
- LAHZ, Allan: Ape Hangers.
<https://www.pinterest.nz/pin/429460514438338540/>; letöltés: 2019.12.21.
- Leader of Massachusetts Pagans biker gang among 49 arrested in a raid that netted drugs and 53 guns.
https://www.masslive.com/news/worcester/2018/05/leader_of_massachusetts_pagans.html;
letöltés: 2019.12.04.
- LOREN, Cary: Jim “Flash” Miteff, Outlaw Bikers.
<https://www.swissinstitute.net/event/presentation-cary-loren-detroit-on-outlaw-bikers-2/>;
letöltés: 2019.11.19.
- MARKES, John: US CA: 293 Arrested In Meth Sting In California.
<http://www.mapinc.org/drugnews/v01/n1591/a04.html>; letöltés: 2019.11.24.
- MASSAI, Leandro: Motorclubs.
<https://br.pinterest.com/leandromassai/motorclubs/>; letöltés: 2019.11.29.

- MATTHEWS, Dylan: A beginner's guide to biker gangs.
<https://www.vox.com/2015/5/19/8625981/outlaw-motorcycle-gangs-biker>;
letöltés: 2019.11.12.
- MCCORMACK, David: All-black 'Outcast MC' biker club patrolling the streets of Ferguson in a bid to help keep the peace after ten nights of unrest.
<https://www.dailymail.co.uk/news/article-2729449/All-black-Outcast-MC-biker-club-patrolling-streets-Ferguson-bid-help-peace-nine-nights-unrest.html>; letöltés: 2019.12.11.
- McIver & Veitch Ltd.: Our Heritage.
<https://www.mciverandveitch.co.nz/heritage.php>; letöltés: 2019.11.14.
- Mongols M.C. – Archives.
<https://www.mongolsmc.com/august-4th-2018/3jg2w8grs0qwflp375e8yat7xvitob>;
letöltés: 2019.12.11.
- Mongols MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/mongols-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.05.
- Mongrel Mob.
<https://www.logolynx.com/topic/mongrel+mob>; letöltés: 2019.12.25.
- More Australian motorcycle gang DIY firearms surface.
<https://www.thefirearmblog.com/blog/2014/04/04/australian-motorcycle-gang-diy-firearms-surface/>; letöltés: 2019.12.25.
- NARK, Jason: Feds nab 19 Pagan's in 5 states after 21-month probe unveils plot to kill rival Hells Angels.
http://www.philly.com/philly/hp/news_update/20100916_Feds_nab_19_Pagans_in_5_states_after_21-month_probe_unveils_plot_to_kill_rival_Hells_Angels.html;
letöltés: 2019.12.04.
- Nem engedték be az Éjszakai Farkasokat Lengyelországba.
<https://www.hirado.hu/2017/05/01/nem-engedtek-be-az-ejszakai-farkasokat-lengyelorszagba/>; letöltés: 2020.01.03.
- NÉMET Tamás: Putyin kedvenc motorosbandájától elveszik a tankokat Szlovákiában.
https://index.hu/kulfold/2018/07/22/putyin_kedvenc_motorosbandajatol elveszik_a_tankokat_szlovakiaban/; letöltés: 2020.01.15.
- Night Wolves MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/night-wolves-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2020.01.03.
- Night Wolves.
https://en.wikipedia.org/wiki/Night_Wolves; letöltés: 2020.01.03.
- Nomad (motorcycle club membership).
[https://en.wikipedia.org/wiki/Nomad_\(motorcycle_club_membership\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Nomad_(motorcycle_club_membership)); letöltés: 2019.11.19.
- Old ladies Gangs called and treated women as property.
<https://hu.pinterest.com/pin/457537643381410877/>; letöltés: 2019.11.12.
- OMGs and the Military 2014.
ATF (Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives) Report.
<https://cryptome.org/2015/05/omgs-ongs.pdf>; letöltés: 2020.01.13.
- Operation Notus Update.
<http://www.police.govt.nz/news/release/operation-notus-update>; letöltés: 2019.12.29.

- Outcast MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/outcast-mc-motorcycle-club/>; letöltés: 2019.12.11.
- Outlaws Motorcycle Club.
https://en.wikipedia.org/wiki/Outlaws_Motorcycle_Club; letöltés: 2019.12.01.
- Pagan's MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/Pagans-mc/>; letöltés: 2019.12.04.
- Pagans MC (Motorcycle Club) - One Percenter Bikers
<https://www.pinterest.es/pin/556124253978002074/>; letöltés: 2019.12.04.
- Pagan's Motorcycle Club.
<https://forum.ls-rp.com/viewtopic.php?t=472212>; letöltés: 2019.12.04.
- PANHEAD, Jim: Harley-Davidson on the Trail of Pancho Villa.
<https://www.hdforums.com/articles/harley-davidson-trail-pancho-villa/>;
letöltés: 2019.11.14.
- PARAH, Carmen – KERR, Florence: Gang bosses say weapons won't be handled back after Christchurch mosque shooting.
<https://www.stuff.co.nz/national/christchurch-shooting/111594950/gangs-bosses-say-weapons-wont-be-handed-back-after-christchurch-mosque-shooting>; letöltés: 2019.12.29.
- PARFITT, Tom: Putin's outrider: 'The Surgeon' vows to quell anti-Kremlin dissent.
<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11492898/Putins-outrider-The-Surgeon-vows-to-quell-anti-Kremlin-dissent.html>; letöltés: 2020.01.03.
- PIETERS, Janene:
Majority of Dutch outlaw biker gang members have criminal records: study.
<https://bikernews.net/2017/09/29/majority-of-dutch-outlaw-biker-gang-members-have-criminal-records-study/>; letöltés: 2019.12.21.
- PIETERS, Janene: Police raid Satudarah clubhouse, five arrested.
<https://nltimes.nl/2017/12/07/police-raid-satudarah-clubhouse-five-arrested>;
letöltés: 2019.12.22.
- PRECEDO, José: Spain on alert over new biker gangs.
https://elpais.com/elpais/2014/08/25/inenglish/1408981501_114590.html;
letöltés: 2019.12.21.
- PRUITT, Sarah: Inside the Drug Use That Fueled Nazi Germany.
<https://www.history.com/news/inside-the-drug-use-that-fueled-nazi-germany>;
letöltés: 2020.01.13.
- Putyin zord motorosai.
https://index.hu/kulfold/2017/05/10/ejszakai_farkasok_orszorszag/; letöltés: 2019.11.29.
- Quebec Biker War.
<https://onepercenterbikers.com/quebec-biker-war/>; letöltés: 2019.11.29.
- QUINN, James F. – FORSYTH, Craig J.:
Leathers and Rolexes: The Symbolism and Values of the Motorcycle Club.
Deviant Behavior, Volume 30, Issue 3, 2009. pp. 235–265.
- RALTON, Nick: Satudarah outlaw motorcycle club shut down: police.
<https://www.smh.com.au/national/nsw/satudarah-outlaw-motorcycle-club-shut-down-police-20160111-gm396l.html>; letöltés: 2019.12.22.

- Rastatter Polizei hat Rockerclub MC Gremium im Visier.
https://www.pz-news.de/baden-wuerttemberg_artikel,-Rastatter-Polizei-hat-Rockerclub-MC-Gremium-im-Visier-_arid,301657.html; letöltés: 2019.12.17.
- Rebels MC (Motorcycle Club).
<https://onepercenterbikers.com/rebels-mc-motorcycle-club-australia/>; letöltés: 2019.12.25.
- Rebels Motorcycle Club.
https://en.wikipedia.org/wiki/Rebels_Motorcycle_Club; letöltés: 2019.11.29.
- RICHARDSON, Ann: Outlaw Motorcycle Gangs USA Overview. Bureau Of Organized Crime and Criminal Intelligence, DoJ, 2010.
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147691NCJRS.pdf>; letöltés: 2019.12.01.
- ROBERTSON, Joshua: Wearing bikie club colours in public banned under Queensland organised crime laws.
<https://www.theguardian.com/australia-news/2016/nov/30/wearing-bikie-club-colours-in-public-banned-under-queensland-organised-laws>; letöltés: 2019.11.12.
- Rocker Blog und News: Gremium MC Rocker vor Gericht.
<https://www.rocker-blog.to/gremium-mc-rocker-vor-gericht/>; letöltés: 2019.12.16.
- ROTMAN, Jono: These Stunning Photos of New Zealand’s Largest Gang Will Give You Sleepless Nights.
<https://www.vice.com/en/article/dp5vmw/portraits-of-new-zealands-mighty-mongrel-mob>; letöltés: 2019.12.29.
- Ruben Doc Cavazos.
<https://onepercenterbikers.com/ruben-doc-cavazos/>; letöltés: 2019.12.11.
- Sadistic Souls Motorcycle Club.
https://en.wikipedia.org/wiki/Sadistic_Souls_Motorcycle_Club; letöltés: 2019.11.24.
- SALEM, Harriet:
Ukraine: Night Wolves and unidentified military men seize key Crimea sites.
<https://www.theguardian.com/world/2014/feb/28/ukraine-night-wolves-military-seize-crimea>; letöltés: 2020.01.07.
- SCHUMACHER, Tim: Sportmotorok.
<https://hu.pinterest.com/pin/527695281329425313/>; letöltés: 2019.12.25.
- Sons of Aesir Motorcycle Club.
<https://forum.ls-rp.com/viewtopic.php?t=429592>; letöltés: 2019.11.24.
- Spetsnaz LE MC.
http://www.bikerwiki.ru/Spetsnaz_LE_MC; letöltés: 2020.01.10.
- The Mongols Motorcycle Club (Mongols).
<https://www.justice.gov/criminal-ocgs/gallery/outlaw-motorcycle-gangs-omgs>; letöltés: 2019.11.19.
- The Outcast Motorcycle Club.
<https://forum.ls-rp.com/viewtopic.php?t=321622>; letöltés: 2019.12.11.
- The Rolling Stones Disaster at Altamont: Let It Bleed.
<https://www.rollingstone.com/feature/the-rolling-stones-disaster-at-altamont-let-it-bleed-71299/>; letöltés: 2019.11.29.

- THOMPSON, William:
Pseudo-Deviance and the „New Biker” Subculture: Hogs, Blogs, Leathers and Lattes.
Deviant Behavior, Volume 30, Issue 1, 2008. pp. 89–114.
- TROUT, Brett: Jury Verdict Stripping Mongols Motorcycle Club of Its Trademarks Raises More Questions Than It Answers.
<https://blawgit.com/2019/01/14/jury-verdict-stripping-mongols-motorcycle-club-of-its-trademarks-raises-more-questions-than-it-answers/>; letöltés: 2019.12.05.
- URFI Péter: Nem engedték be Boszniába az orosz motorosbandát, akik nálunk simán parádézhattak vörös csillagos zászlóval.
<https://444.hu/2018/03/15/nem-engedtek-be-boszniaba-az-orosz-motorosbandat-akik-nalunk-siman-paradezhattak>; letöltés: 2020.01.03.
- VARGA Attila: Vérdíj a fejedre.
https://index.hu/kultur/2015/06/05/a_vilag_legveszelyesebb_melojanak_jutalma_verdij_a_fejedre/; letöltés: 2019.11.29.
- VERGANI, Matteo – COLLINS, Sean: Radical Criminals in the Grey Area: A Comparative Study of Mexican Religious Drug Cartels and Australian Outlaw Motorcycle Gangs.
Studies in Conflict & Terrorism, Volume 38, Issue 6, 2015. pp. 414–432.
- WILLIAMS, John: Outlaw Motorcycle Gangs.
<https://info.publicintelligence.net/LA-OutlawBikers.pdf>; letöltés: 2019.11.19.
- WINTER, Chase:
Turkish AKP politician linked to Osmanen Germania boxing gang in Germany.
<https://www.dw.com/en/turkish-akp-politician-linked-to-osmanen-germania-boxing-gang-in-germany/a-41789389>; letöltés: 2019.12.17.
- WINTER, Jana – SMITH, Jordan: Exclusive:
Leaked Report Profiles Military, Police Members of Outlaw Motorcycle Gangs.
<https://theintercept.com/2015/05/22/atf-report-warned-military-government-membership-outlaw-motorcycle-gangs/>; letöltés: 2020.01.13.
- Wolf-holding Company Structure.
<https://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/wolf-holding.htm>; letöltés: 2020.01.07.
- YEGINSU, Ceylan – CASTLE, Stephen:
For Scotland and Northern Ireland, a Weakening of Ties.
<https://www.nytimes.com/2019/12/13/world/europe/scotland-northern-ireland-secession.html>; letöltés: 2020.01.21.
- ZABRISKY, Zarina:
Bikers for Thugs: Chainsaw Artists, Miami Mamas and the Kremlin Calligraphy.
<https://medium.com/@ZarinaZabrisky/bikers-for-thugs-chainsaw-artists-miami-mamas-and-the-kremlin-calligraphy-84f7d2e81448>; letöltés: 2020.01.09.
- Севастополь ждет гостей на байк-шоу Ночных волков.
<https://vedtver.ru/news/society/sevastopol-zhdet-gostey-na-bayk-shou-nochnykh-volkov/>; letöltés: 2020.01.07.

BIHARI RITA

KÜLSŐ HATALMI ÉRDEKEK A NYUGAT-BALKÁN BIZTONSÁGI SZEKTORÁBAN

Bevezetés

A Nyugat-Balkán régiója geopolitikai értelemben kiemelten fontos terület. A délszláv háborúk után az Európai Unió vált a térség meghatározó szereplőjévé, így az európai és az euroatlanti integráció lett a régió országainak a stratégiai célja. Az integráció olyan biztonsági keret, amely együttműködésre készíti a régió államait egy olyan környezetben, ahol jellemzően egy helyi probléma könnyedén válhat regionális méretű fenyegetéssé. Az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok igyekszik a demokratikus átalakulást elősegíteni, viszont a nemzetközi környezetből érkező hatásoknak is ki van téve mind a régió, mind pedig a nyugati integráció transzformációs erőfeszítése. Az EU gazdaságilag lényegében már integrálta a Nyugat-Balkánt, viszont befolyása csökkent belső válságai és a bővítésre vonatkozó megosztottsága következtében. Több, az Európai Unión kívüli szereplő azonban kihasználja ezt a helyzetet, és saját külpolitikai céljaik elérésének érdekében egyfajta eszközként tekint a Nyugat-Balkánra. A külső szereplők ilyen attitűdje hátrányos lehet a régióra, ezért biztonsági kockázatot jelentenek. Az idegen befolyás gyakorta tágabb európai kontextusban értelmezhető, így tehát Európa biztonsága szempontjából a Nyugat-Balkán kulcsszerepet játszik.¹

Az Európai Unión kívüli geopolitikai játékosok hagyományosan keresztezik egymás útjait a Nyugat-Balkánon, és gyakran találkozhatunk úgynevezett „proxy szervezetekkel”, amelyek az adott külső szereplő érdekeinek helyi képviselői, hordozói, és helyi szintű konfliktusban állnak egymással. A konfliktusok emiatt főként területi jellegűek.² Elsősorban Oroszország, Kína, Törökország, valamint a Perzsa-öböl menti országok és Irán szerepe jelentős Délkelet-Európában.

Oroszország látványosan visszatért a Nyugat-Balkánra. Kulturális, dezinformációs szerepe mellett érdemes figyelmet fordítani a titkosszolgálati, információs területi jelentőségére, az egyre gyarapodó gazdasági pozíciókon át a félkatonai szervezetek támogatásáig. Törökország főként *soft power* eszközöket vonultat fel a régióban, kihasználva a terület muszlim-török kötődését. Kína viszonylagosan új szereplőként értékelhető. Gazdasági jelentősége egyre kevésbé vonható kétségbe, amit a növekvő kínai befektetések is alátámasztanak, az „Egy övezet, egy út” politikai struktúrába pedig a Nyugat-Balkánt is sikerrel forgatja be. Az Öböl menti konzervatív államok és Irán a délszláv háborúk idején alakítottak szorosabb kapcsolatot a régióval a

---

¹ DOBROWIECKI Péter – OROSZ Anna: A Nyugat-Balkán. In: SZÁLKAI Kinga – BARANYI Tamás Péter – SZARKA E. Luca (szerk.): Biztonságpolitikai Corvinák I. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2019. pp. 304–305.

² REMÉNYI Péter: A nyugat-balkáni területi rendezés és a térség új geopolitikája. Mediterrán és Balkán Fórum, XIII. évfolyam 3. szám, 2019. pp. 17–18.
<http://real.mtak.hu/100938/1/a%20nyugat-balk%C3%A1ni%20ter%C3%BClet.pdf>; letöltés: 2020.04.24.

boszniai muszlimok támogatása során. Az egykori katonai együttműködést a humanitárius szervezetek tevékenysége váltotta fel, amelyet elkísér a vallási, ideológiai befolyás.³ Ma pedig már a radikális iszlám terjedése kapcsolható össze tevékenységükkel.

A térségben érdekelt geopolitikai szereplőknek a biztonsági és a védelmi szektorban megjelenő befolyását vizsgálva láthatjuk, hogy olyan kockázatokat hordoznak, amelyek elsősorban a régió, de kapcsolatosan Magyarország nemzetbiztonságát is veszélyeztetik.

Oroszország

Oroszország jelentős hatással van a Nyugat-Balkán biztonsági szektorára. Elsődleges célja az euroatlanti integráció akadályozása a térségben, cserébe viszont önmagát kívánja feltüntetni lehetséges alternatívaként a nyugat-balkáni államok számára. Ennek bizonyítéka, hogy orosz katonai együttműködési területként Szerbia nem kíván csatlakozni a NATO-hoz,⁴ viszont 2013 óta megfigyelőként részt vesz a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete (CSTO) katonai szövetség munkájában. Ennek következtében gyakran vesz részt Oroszországgal közös hadgyakorlaton. 2016-ban Szerbia és Oroszország katonai, műszaki segítségnyújtási megállapodást írt alá a szerb haderő korszerűsítése céljából. A katonai együttműködésen túl Szerbiában érezhető az orosz biztonsági szolgálatok növekvő befolyása is.⁵

A nyílt, hagyományos katonai gyakorlatok mellett kevésbé nyílt történésekben is tetten érhető Oroszország szerepe. Különböző hazafias szervezetek, például az orosz Éjszakai Farkasok a Balkáni Kozákok Hadseregét szponzorálják, valamint pénzügyi támogatások érkeznek katonai-hazafias jellegű kiképzőtáborok megszervezésére.⁶ Az Éjszakai Farkasok egy oroszországi motoros csoport, amelynek főleg Szerbiában, Montenegróban, Bosznia-Hercegovinában, Bulgáriában, Ukrajnában, Lettországbán, Szlovákiában, Romániában és Fehéroroszországban vannak képviselői. A szervezet bizonyítottan közeli kapcsolatot ápol Vlagyimir Putyinnal és az Orosz Ortodox Egyházzal.⁷ A Balkánon meglehetősen aktívak az LMBTQ-közösségek ellen, de a 2017. évi észak-macedóniai parlamenti puccsal is összefüggésbe hozhatók.⁸

³ REMÉNYI Péter: A nyugat-balkáni területi rendezés és a térség új geopolitikája. Mediterrán és Balkán Fórum, XIII. évfolyam 3. szám, 2019. pp. 17–18.

<http://real.mtak.hu/100938/1/a%20nyugat-balk%C3%A1ni%20ter%C3%BClet.pdf>; letöltés: 2020.04.24.

⁴ Szerbia orientációjának másik oka az 1999. évi jugoszláviai NATO-bombázás, az „Allied Force” hadművelet öröksége.

⁵ STRONSKI, Paul – HIMES, Annie: Russia’s game in the Balkans.

<https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235>; letöltés: 2020.04.24.

⁶ COALSON, Robert: Russia’s Friends Form New ‘Cossack Army’ in Balkans.

<https://www.rferl.org/a/balkans-russias-friends-form-new-cossack-army/28061110.html>; letöltés: 2020.04.24.

⁷ PRONK, Danny: Hybrid Conflict and the Future European Security Environment. Clingendael, Netherlands Institute of International Relations, 2018. p. 4.

https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-09/Strategic_Alert_Hybrid_Conflict_Sept2018.pdf;

letöltés: 2020.04.24.

⁸ Night Wolves (Putin’s bikers) stormed Macedonian Parliament.

<https://politicalhotwire.com/threads/night-wolves-putins-bikers-stormed-macedonian-parliament.204446/>;

letöltés: 2020.04.24.

Oroszország és a boszniai szerbek között is intenzív az együttműködés. Mivel a daytoni megállapodás értelmében a szerb entitás nem rendelkezhet önálló haderővel, ezért Moszkva a boszniai Szerb Köztársaság (Republika Srpska) rendőri erőinek militarizálást segíti elő.⁹

A Nišben alapított Szerb Büszkeség nevű szervezetet annak tagjai is szláv és ortodox hazafias szervezetnek tekintik, és feltehetően Oroszország finanszírozza. Az említett szervezetek hozzájárulnak a helyi emberek magán katonai szervezetbe történő toborzásához. Több, a nyugat-balkáni országokból származó személy is harcolt ennek hatására orosz oldalon Kelet-Ukrajnában és Szíriában.¹⁰ Oroszország transznacionális biztonsági célokra egyre bátrabban fordul magán katonai szervezetekhez, ilyen például a Wagner elnevezésű zsoldoscsoport. Észak-Macedóniában általánosan elfogadott vélemény, hogy Oroszország helyettesítők, úgynevezett „proxyk” útján segíti elő az albánok radikalizálódását, főleg etnikai szegregáció és albánellenes retorika előmozdításával.¹¹

Egyéb orosz, szintén nem állami szereplők kibertámadások útján igyekeznek destabilizálni a régiót. Erre 2016-ban és 2017-ben is volt példa, amikor montenegrói kormányzati intézményeket támadtak. Az ilyen jellegű fellépés egyértelműen betudható a szintén orosz *Geraszimov-doktrínában* jegyzett hibrid hadviselés lépéseinek. A kibertámadásokat gyakran hozzák összefüggésbe az orosz katonai hírszerzéssel, a GRU-val.¹²

Míg az Öböl menti országok az iszlám támogatottságát növelik a régióban, addig Oroszország az ortodox keresztény szolidaritás nevében jellemzően a jobboldali csoportok finanszírozásával törekszik az iszlám felekezetű lakosság ellen dolgozni, ezzel saját magát úgy pozicionálni, mint a terrorizmus elleni küzdelemben részt vevő partnert. Ezzel is igyekszik demonstrálni a Nyugat alkalmatlanságát az iszlám radikalizáció megfékezésével kapcsolatban.¹³ Oroszország hozzájárul a nacionalista szélsőségek terjedéséhez Koszovó északi részén is, amikor különféle eszközöket alkalmaznak az albán és a szerb közösségek közötti feszültség fokozásához. Moszkva elsősorban a koszovói szerb politikai pártokat használja fel ennek érdekében.

Oroszország erősíteni igyekszik a humán és az intézményi kapcsolatait a szerb védelmi szektorral, ezzel is növelve az ellenállást Szerbiában a nyugati integrációval szemben. Szergej Sojgu orosz védelmi miniszter 2020. február 17-én találkozott Alekszandar Vulin szerb védelmi miniszterrel a Pancir–Szl típusú légvédelmi rendszer beszerzésével kapcsolatban, amely szállítmány február 24-én meg is

⁹ MIRONOVA, Vera – ZAWADEWICZ, Bogdan: Putin Is Building a Bosnian Paramilitary Force. <https://foreignpolicy.com/2018/08/08/putin-is-building-a-bosnian-paramilitary-force/>; letöltés: 2020.04.24.

¹⁰ Uo.

¹¹ RRUSTEMI, Arlinda – DE WIJK, Rob – DUNLOP, Connor – PEROVSKA, Jovana – PALUSHI, Lirije: Geopolitical Influences of External Powers in the Western Balkans. The Hague Centre for Strategic Studies, 2019. p. 125.

<https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/Geopolitical%20Influences%20of%20External%20Power%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf>; letöltés: 2020.04.24.

¹² Uo.

¹³ GALEOTTI, Mark: Do the Western Balkans face a coming Russian storm?

https://www.ecfr.eu/publications/summary/do_the_western_balkans_face_a_coming_russian_storm; letöltés: 2020.04.24.

érkezett Szerbiába.¹⁴ További jövőbe mutató tervek, hogy Szerbia és Oroszország egy nukleáris technológiai és innovációs kutatóközpontot létesítene.¹⁵

Törekvései ellenére Moszkva nem tudta megállítani a NATO-csatlakozás folyamatát Észak-Macedóniában, ugyanis 2020. március 27. óta az ország a katonai szövetség tagja. A Kreml értelmezésében Észak-Macedónia tagságának nincs egyértelműen pozitív hozadéka a Szövetség számára. Csekély katonai potenciállal rendelkezik, amely sem regionális, sem európai vonatkozásban nem teszi könnyebbé a biztonsági kihívások kezelését. Az ország NATO-csatlakozását Moszkva inkább megosztónak tartja, mivel az a már meglévő törésvonalakon túl újabbakat teremthet a délkelet-európai térségben. Észak-Macedónia névváltoztatási folyamatát is folyamatos dezinformációs műveletekkel próbálta akadályozni, ugyanúgy, ahogy 2017-ben Montenegró NATO-csatlakozását is igyekezett hátráltatni. A régiót érintő szövetségi tömörülések jelentős visszaesést jelentenek a Kreml erőfeszítéseiben.¹⁶

Kína

Kína nyugat-balkáni érdekei leginkább gazdasági jellegűek, ezért a más területeken tapasztalható erőfeszítések is ilyen érdekeket szolgálnak. 2018-ban felfegyverzett drónok leszállításáról született megállapodás Szerbia és Kína között,¹⁷ ami viszont biztonsági következményekkel is jár, mivel javítja Szerbia katonai képességeit. E megállapodás következményeként Kína technológiai segítséget nyújt a szerb fejlesztésű Pegaz 011 típusú drón korszerűsítéséhez is, amely képes 12 órán keresztül üzemelni 100 km-es hatósugárral, így könnyen használható Koszovó bizonyos területeinek megfigyelésére is.¹⁸

Szerbia a kínai Huawei vállalat stratégiai partnereként jelentős támogatást kapott az ázsiai országtól az úgynevezett „biztonságos város” kiépítésére. A Huawei biztosítja a csúcstechnológiát, és a projekt részeként telepítendő 1000 nagy felbontású kamera arcképfelismerésre is alkalmas lesz. Első körben 100 kamerát és intelligens videótartalom-kezelő (VCM) rendszert telepítettek 60 belgrádi helyszínen. Ebben a technikában olyan képességeket integráltak, mint rendszámok automatikus felismerése, egy előre megadott virtuális vonal valaki vagy valami által történő átlépésének észlelése, egy adott területen látszólag céltalanul mozgó személy kiszűrése,

---

¹⁴ BARROS, George: Russia in review: The Kremlin faces setbacks in the Balkans. <http://www.understandingwar.org/backgrounder/russia-review-kremlin-faces-setbacks-balkans>; letöltés: 2020.04.26.

¹⁵ RRUSTEMI, Arlinda – DE WIJK, Rob – DUNLOP, Connor – PEROVSKA, Jovana – PALUSHI, Lirije: Geopolitical Influences of External Powers in the Western Balkans. The Hague Centre for Strategic Studies, 2019. p. 126. <https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/Geopolitical%20Influences%20of%20External%20Power%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf>; letöltés: 2020.04.24.

¹⁶ BARROS, George: Russia in review: The Kremlin faces setbacks in the Balkans. <http://www.understandingwar.org/backgrounder/russia-review-kremlin-faces-setbacks-balkans>; letöltés: 2020.04.26.

¹⁷ LE CORRE, Phillippe – VUKSANOVIC, Vuk: Serbia: China's Open Door to the Balkans. <https://carnegieendowment.org/2019/01/01/serbia-china-s-open-door-to-balkans-pub-78054>; letöltés: 2020.04.25.

¹⁸ KASTNER, Jens: China targets Europe with drone and Huawei system sales to Serbia. <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/China-targets-Europe-with-drone-and-Huawei-system-sales-to-Serbia>; letöltés: 2020.04.26.

elhagyott tárgyak észlelése és viselkedés elemzése. Hasonló biztonságos, illetve „okosvárost” alakít ki Kína Örményországban, Azerbajdzsánban, Oroszországban, Tádzsikisztánban, Ukrajnában, Üzbegisztánban, Kirgizisztánban és Kazahsztánban, a Nyugat-Balkánon Szerbia az első.¹⁹ Ez hozzájárul a bűnelkövetés visszaszorításához, de egyben a regnáló elit politikai hatalmának megszilárdításához is. A polgárok ilyen környezetben elnyomás alatt érezhetik magukat, nem vállalva nyíltan személyüket és véleményüket. Szerbia és általában a Nyugat-Balkán az Európai Unió kapujának tekinthető, viszont nem kizárható, hogy a kínai hírszerzés az említett tevékenysége által megvetheti a lábát a Nyugat-Balkánon.²⁰ Kína és Szerbia viszonyában nagyfokú bizalom épült ki a katonai vezetés vonatkozásában, amit tovább erősít szerb katonák képzésének lehetősége kínai katonai akadémián.

Szerbia kínai drónvásárlása és a Huawei céggel fenntartott szoros kapcsolata aggodalomra adhat okot. A szerb kormány autoritárius tendenciái erősödhetnek, az alkalmazott kínai technológiát felhasználhatja a politikai ellenzék hatékonyabb elnyomására.²¹

Jelenleg Kína katonai-biztonsági befolyása a régióban – Szerbiát leszámítva – csekély. A montenegrói kikötők azonban nemcsak kereskedelmi, hanem katonai célú területek is lehetnek Kína számára, amely az „Egy övezet, egy út” gazdasági projektjéhez kész katonai-biztonsági garanciákat is nyújtani. A tengeri infrastruktúra finanszírozása tehát a katonai műveletek végrehajtásának alapja is lehet.²² Kína kereskedelmi és katonai tevékenységének összefonódása a régió instabilitása, nehéz gazdasági helyzete miatt távlati szinten tehát nem zárható ki a Nyugat-Balkán térségében.

Törökország

Törökország Balkán-politikája két fontos muszlim közösségre épít: az albánokra és a bosnyákokra, saját magát pedig regionális hatalomként kívánja meghatározni a régióban. Ezt az EU is számos módon erősítette. Védelmi szempontból kiemelkedő a délkelet-európai védelmi miniszteri folyamat (SEDM), a régió katonai-politikai együttműködési csoportja, amelynek Törökország is aktív részese.²³

---

¹⁹ KASTNER, Jens: China targets Europe with drone and Huawei system sales to Serbia. <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/China-targets-Europe-with-drone-and-Huawei-system-sales-to-Serbia>; letöltés: 2020.04.26.

²⁰ STOJKOVSKI, Bojan: Big Brother Comes to Belgrade. <https://foreignpolicy.com/2019/06/18/big-brother-comes-to-belgrade-huawei-china-facial-recognition-vucic/>; letöltés: 2020.04.25.

²¹ KASTNER, Jens: China targets Europe with drone and Huawei system sales to Serbia. <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/China-targets-Europe-with-drone-and-Huawei-system-sales-to-Serbia>; letöltés: 2020.04.26.

²² THORNE, Devin – SPEVACK, Ben: 'Harbored Ambitions': BRI aims expand China's political influence, military presence. <https://www.demdigest.org/harbored-ambitions-bri-aims-expand-chinas-political-influence-military-presence/>; letöltés: 2020.04.25.

²³ VINCZE Dalma: Nyugat-Balkán és a nagyhatalmak kapcsolatai. In: KOLLER Boglárka – ÖRDÖGH Tibor: Európaizáció a Nyugat-Balkánon. Dialóg Campus, Budapest, 2019. pp. 117–118. http://real.mtak.hu/93767/1/web_PDF_Europaizacio_Nyugat_Balkanon.pdf; letöltés: 2020.04.24.

Törökországnak NATO-tagként elsődleges és hivatalos célja a régióban az, hogy valamennyi nyugat-balkáni ország csatlakozzon a Szövetséghez. Kapcsolata a régióval az 1990-es évekre nyúlik vissza, a délszláv háborúban harcoló muszlimok támogatásával összefüggésben. NATO-tagsága miatt a boszniai muszlimok fedett katonai támogatást nyújtott fegyverek formájában.²⁴ Törökország részt vett a NATO stabilizációs erői (SFOR) tevékenységében Bosznia-Hercegovinában, valamint a bosnyákok számára katonai képzést is biztosított. Hasonlóan támogatta a koszovói biztonsági erőket, valamint katonai felszereléseket adományozott az Afganisztánban szolgáló albán kontingensnek.²⁵

Törökország az orosz Sz–400 típusú légvédelmi rakétarendszer vásárlásával sérti a NATO interoperabilitási megállapodását. Ez a geopolitikai változás tükröződik a Nyugat-Balkánon is, mintha Oroszország Törökországon keresztül kerülne még beljebb a Nyugat-Balkán biztonsági szférájába. Ez a kettősség megjelenik a terrorizmus elleni küzdelem során is, amelyet Törökország a hanafita²⁶ ideológia terjesztésével próbál elérni, ellensúlyozva a vahabita befolyást. Törökország ugyanakkor a Balkánról Szíriába tartó harcosok számára tranzitútvonalként szolgál, a dzsihád előtti előkészítő képzés terepe. Törökországot így egyfajta vallásilag indukált szélsőséges ideológia kiképzőhelyeként használják a Délkelet-Európából a konfliktuszónába utazó harcosok. Az utóbbi időben Törökország kezd távolodni a nyugati értékektől, így NATO-tagsága is könnyen megkérdőjelezhetővé válhat a szervezet többi tagja számára.²⁷

Egyesült Arab Emírségek

Az Egyesült Arab Emírségek már az 1990-es években, a bosznia-hercegovinai háború alatt nyíltan vállalta a boszniai haderő támogatását, még a nemzetközi fegyverembargó megsértésével is.²⁸ A katonai támogatás hagyományos humanitárius segítségnyújtással párosult a boszniai muszlimok számára, mivel képzéseket szerveztek a bosnyák hadsereg katonái számára. A koszovói konfliktus során az Emírségek katonai ereje elsősorban a menekülttáborok felállításához nyújtott

---

²⁴ EKINCI, Mehmet Uğur: Turkey's „Zero Problems” Era in the Balkans.

<https://www.setav.org/en/turkeys-zero-problems-era-in-the-balkans/>; letöltés: 2020.04.25.

²⁵ PERCHOC, Philippe: Turkey's influence in the Western Balkans.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/607300/EPRS_ATA\(2017\)607300_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/607300/EPRS_ATA(2017)607300_EN.pdf); letöltés: 2020.04.25.

²⁶ A Nyugat-Balkánon a szaúdi támogatottságú vahabita és a török támogatottságú hanafita iszlám irányzatainak versenyzése figyelhető meg. Az iszlám politikai és vallási közösség is, vagyis a vallási terjeszkedés egyben politikai térnyerést is jelent. A hanafita ideológia a szunnita iszlám négy vallásjogi iskolájának egyike, amelyhez a muszlimok egyharmada tartozik, többségében Törökországban, Irakban, Közép-Ázsiában és Pakisztánban. A hanafita vallásjogi irányzat a hagyományostól eltérően az egyéni értelmezést és az analógiás ítélkezést tartja elsődlegesnek.

²⁷ RRUSTEMI, Arlinda – DE WIJK, Rob – DUNLOP, Connor – PEROVSKA, Jovana – PALUSHI, Lirije: Geopolitical Influences of External Powers in the Western Balkans. The Hague Centre for Strategic Studies, 2019. p. 141–143.

<https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/Geopolitical%20Influences%20of%20External%20Power%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf>; letöltés: 2020.04.24.

²⁸ ABED, Ibrahim – HELLYER, Peter: United Arab Emirates: A new perspective. Trident Press, London, 2001. p. 177.

segítségét, majd a koszovói békefenntartó misszió részeként maradt jelen a térségben a háború végeztével.²⁹

Jelenleg Szerbiával van élénk kapcsolatban, ugyanis Szerbia lőszer- és fegyverexportjának jelentős része az Emírségekbe irányul. Az Egyesült Arab Emírségek szerbiai hadiipari befektetései nagymértékű növekedést mutattak az elmúlt 15 évben. 2014-ben a két ország védelmi együttműködést írt alá,³⁰ az Emírségek pedig katonai technológia fejlesztésére 33 millió dollárt adományozott Szerbiának.³¹ Ennek keretében közösen fejlesztették egy korszerű könnyű támadórendszert (*Advanced Light Attack System*), amelyet az Emírségek haditengerészete 2015-ben sikerrel tesztelt.³²

A nagyarányú együttműködés azonban aggodalomra is adhat okot, mivel Szerbia fegyverkivitelre vonatkozó előírásai más európai országokéihoz képest kevésbé szigorúak, ez pedig lehetővé teszi, hogy az Emírségek közel-keleti fegyveres csoportok számára Szerbiában vásárolt fegyvereket adjon tovább.³³ Ezek a fegyvereladások pedig közvetlenül befolyásolják a közel-keleti regionális stabilitást, aminek utólagos hatása nemcsak a Nyugat-Balkánon, de Európa szerte is érzékelhető. Az Emírségek mecsetek és iskolák építését is támogatta a háborúk után, és ezzel teret adott a vahabizmus terjedésének, ami hosszabb távon a régió társadalmi békéjét veszélyeztetheti.

Szaúd-Arábia

Szaúd-Arábia kétséget kizáróan fontos tényező a Nyugat-Balkánon. A délszláv háborúk alatt irányított támogatásokat nyújtott a bosznia-hercegovinai muszlimok számára fegyverek és pénz formájában, mindezt párhuzamosan a vallási alappal bíró humanitárius szervezeti tevékenységével. A finanszírozás elsősorban a bosznia-hercegovinai segítségnyújtásért felelős főbizottságon keresztül érkezett, amelyet a szaúdi királyi család tagja, Szalman herceg alapított.³⁴ Ez a bizottság diszponált 600 millió dollárnyi támogatás Boszniában történő elosztása felett. Szaúd-Arábia nyíltan támogatta a mudzsahidok Boszniába érkezését, és igyekezett megkönnyíteni a harcosok és az illegális fegyverek bejutását az országba. A boszniai mudzsahidokat azóta összekapcsolják az egész Európát érintő biztonsági kérdésekkel.³⁵

²⁹ PENNINGTON, Roberta: Inside Mission Kosovo: How UAE offered glimmer of hope amid war. <https://www.thenational.ae/world/inside-mission-kosovo-how-uae-offered-glimmer-of-hope-amid-war-1.576478>; letöltés: 2020.04.26.

³⁰ MALEK, Caline: UAE and Serbia work to strengthen military ties. <https://www.thenational.ae/uae/government/uae-and-serbia-work-to-strengthen-military-ties-1.54816>; letöltés: 2020.04.26.

³¹ BARABÁS T. János: Hiánypótló szerb-arab rakéta születik. <https://biztonsagpiac.hu/hianypotlo-szerb-arab-raketa-szuletik>; letöltés: 2020.04.26.

³² BARTLETT, William – KER-LINDSAY, James – ALEXANDER, Kristian – PRELEC, Tena: The UAE as an Emerging Actor in the Western Balkans: The Case of Strategic Investment in Serbia. *Journal of Arabian Studies*, Volume 7, Issue 1, 2017. pp. 94–112.

³³ MARZOUK, Lawrence – ANGELOVSKI, Ivan – PATRUCIC, Miranda: Making a Killing. <https://www.occrp.org/en/28-ccwatch/cc-watch-indepth/5497-making-a-killing>; letöltés: 2020.04.26.

³⁴ LEVITT, Matthew: Eradicating Evil. <https://web.archive.org/web/20150620115244/http://hir.harvard.edu/archives/1080>; letöltés: 2020.04.26.

³⁵ PALLISTER, David: Terrorist material found in Sarajevo charity raid. <https://www.theguardian.com/world/2002/feb/23/davidpallister>; letöltés: 2020.04.26.

Szaúd-Arábia balkáni jelenléte a régió belső és külső biztonsága szempontjából akár károsnak is tekinthető. 2012–2016 között a szíriai és az iraki harcok érdekében megközelítőleg 1000–1100 fő utazott a háborús övezetekbe, többségük kapcsolatban állt szaúdiak által finanszírozott mecsetekkel, ahol gyakran a szélsőséges vallási tanok dominálnak.³⁶ A nyugati kormányok vonakodnak nyilvánosan vádolni a szaúdi királyságot, a közelmúlt eseményei azonban mutatnak összefüggéseket, bűnrészességi szintet a szaúdi szervezetek és a Nyugat-Balkán dzsihadistái között. A radikalizmus szintje a térségben mégsem kimagasló, a radikalizáció sokkal inkább anyagi érdek a szaúdi finansziális alapok miatt, mintsem vallási megfontolás.

A szaúdi regionális beruházások – az Emírségekéihez hasonlóan – szintén a hadiiparhoz kapcsolódnak, amely jelen esetben is Szerbiát érinti. Szaúd-Arábiát az Emírségekkel ellentétben a használatra kész fegyverek érdeklik. Ezeket a fegyvereket később főleg a Szíriában és Jemenben tevékenykedő közel-keleti iszlám radikális csoportokkal lehet összefüggésbe hozni.³⁷ Olyan terrorista csoportok birtokába kerültek, mint amilyen például az an-Nuszra Front, így a két ország közötti fegyverkereskedelem vonatkozásában felmerülhetnek etikai és jogi kérdések. Az Európai Tanács 2008/944/KKBP közös álláspontja szerint a fegyverátadások valószínűleg megsértik az uniós jogot, így Szerbia integrációs törekvéseit akadályozhatja, vagyis az ország fegyverexportra vonatkozó szabályozását össze kell hangolnia az Európai Unióval.

Katar

Katar hatása leginkább Koszovóban érezhető, bár Bosznia-Hercegovinában és Észak-Macedóniában is tetten érhető a vallási megfontolású finanszírozási tevékenysége. Bár Szaúd-Arábia ilyen irányú befektetései kimagaslóak a Nyugat-Balkánon, Katarnak a vahabita iszlámhoz köthető anyagi támogatása Koszovóban meghaladta a szaúdi finanszírozású projekteket. A régióban a szalafita mellett pedig a vahabita iszlám erősödése jelenthet biztonsági kockázatot. Katarhoz közvetlenül nem lehet erőszakos cselekményeket kötni, viszont a vahabita az iszlám egyik szélsőségesebb formája, amely nem igazodik a helyi kultúrákhoz és szokásokhoz, ezzel pedig olyan légkört teremt, amely valószínűsíthetően fokozza a radikalizmust a régióban. Erre jó példa a boszniai szélsőséges muszlimok több hektáros földvásárlása egy 200 ezer dolláros katari adományból.³⁸

---

³⁶ DOBROWIECKI Péter – OROSZ Anna: A Nyugat-Balkán. In: SZÁLKAI Kinga – BARANYI Tamás Péter – SZARKA E. Luca (szerk.): Biztonságpolitikai Corvinák I. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2019. p. 287.

³⁷ MARZOUK, Lawrence: EU: We're tracking Balkan arms flow to Syria. <https://www.occrp.org/en/makingakilling/eu-were-tracking-balkan-arms-flow-to-syria/>; letöltés: 2020.04.26.

³⁸ RRUSTEMI, Arlinda – DE WIJK, Rob – DUNLOP, Connor – PEROVSKA, Jovana – PALUSHI, Lirije: Geopolitical Influences of External Powers in the Western Balkans. The Hague Centre for Strategic Studies, 2019. pp. 71–72. <https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/Geopolitical%20Influences%20of%20External%20Power%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf>; letöltés: 2020.04.24.

Irán

Irán fontos regionális és egyúttal globális biztonsági szereplő. Kapcsolata a Nyugat-Balkánnal – de különösen Bosznia-Hercegovinával – szintén a délszláv háborúk idejére nyúlik vissza. Általában nehéz információt gyűjteni a régiót érintő befolyásáról, az viszont bizonyos, hogy a háborúban a fő támogatást fegyverek és hírszerzési támogatás formájában nyújtotta. A két ország közötti katonai-hírszerzési együttműködés egyértelműen a vallási kapcsolatnak köszönhető. Természetesen a délszláv háborúkat követően Irán befolyása is csökkent a régióban. A bosznia-hercegovinai Biztonsági Minisztérium becslései szerint mintegy ezer fő közel-keleti titkosszolgálati alkalmazott van jelen Bosznia-Hercegovinában, többségük Iránból jött, de jelentős számban érkeztek Pakisztánból, Szaúd-Arábiából és Kuvaitból is. Közülük Irán kísérletezik leginkább az országon belüli rejtett befolyás kiterjesztésére és fenntartására.³⁹

Albániában és Koszovóban – az Amerikai Egyesült Államok erős befolyása miatt – más a helyzet. Albánia NATO-tag, Koszovó pedig a tagságra törekszik, ezzel elkötelezve magát Trump amerikai elnök politikája mellett Irán ellenében. Az iráni demokratikus ellenzék ugyanakkor földvásárlásba kezdett Albániában, létrehozta saját kommunikációs hálózatát, valamint dezinformációs műveleteket indított az Iránról folytatott vita befolyásolására.⁴⁰ Észak-Macedóniában a magas munkanélküli ráta pedig rákényszeríti a helyi újságírókat is, hogy elvállalják az iráni média nyújtotta lehetőségeket, segítve viszont ezzel az iráni információs erőfeszítések nemzetközi kiterjedését.

Az iráni globális dezinformációs műveletek növekvő tendenciát mutatnak, ezt azonban regionális szinten figyelmen kívül hagyják, mivel Oroszországgal és Törökországgal ellentétben Iránt nem tekintik kulcsfontosságú szereplőnek a Balkánon.⁴¹ Ezt cáfolja a Balkán geostratégiai elhelyezkedése, hiszen Irán számára is egy híd mind Közép-, mind Nyugat-Európához. Iráni a szerbiai befolyása növelésekor már kevésbé fókuszál a rejtett műveletekre, sokkal inkább a katonai szándéknyilatkozatok kerültek előtérbe. 2018 áprilisában az iráni védelmi miniszter találkozott szerb partnerével, Alekszandar Vulinnal, hogy fokozzák a két ország biztonsági együttműködését, hozzájárulva ezzel a régió stabilitásához. Irán a régió többi országával jelentéktelen szintű bilaterális katonai kapcsolatot tart fenn.

Következtetések

Magyarország a nyugat-balkáni régió közvetlen szomszédja, ezért jobban kitett a befagyott konfliktusoknak, a külső szereplők hatásának, mint az Unió tagállamainak többsége.

---

³⁹ SCHINDLER, John: A Look Inside Iran's Spy Network In Bosnia. <https://www.businessinsider.com/john-schindler-iran-espionage-center-bosnia-2014-10>; letöltés: 2020.04.26.

⁴⁰ DARAGAH, Borzuo: The 'political cult' opposing the Iranian regime which has created a state within a state in Albania. <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/mek-maryam-rajavi-anti-iran-albania-cult-state-regime-a8556201.html>; letöltés: 2020.04.26.

⁴¹ AVRAMOV, Kiril – TRAD, Ruslan: Under the Radar: Iran's Stealth Presence on the Balkans. <https://theglobepost.com/2018/12/10/iran-stealth-presence-balkans/>; letöltés: 2020.04.26.

A Nyugat-Balkán Magyarország 2020-ban elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégiájában is megjelenik, amely ekképpen fogalmaz:

„Az elmúlt időszakban elért számottevő eredmények ellenére a Nyugat-Balkán biztonsági helyzete továbbra is törékeny. A térség nyugati integrációja befejezetlen, ráadásul az ellenőrizetlen, tömeges és illegális migráció súlyos kihívások elé állítja a migrációs útvonalakon fekvő államokat. Az esetleges politikai és gazdasági instabilitás a vallási radikalizmust is erősítheti. Mindezeket a jelenségeket részben ellensúlyozni tudják a térség egyes országainak euroatlanti integrációs sikerei. Magyarország kitettsége a nyugat-balkáni kihívásoknak alapvetően meghaladja a legtöbb európai országét, ezért felelősségünk is rendkívül nagy a nyugat-balkáni stabilizációs törekvések sikerességében. ...

...Alapvető érdekünk a stabilitás kivetítése közvetlen szomszédságunkra, kiemelten a nyugat-balkáni térségre. A térség számos olyan jellemzőt mutat, amelyek váratlan és előnytelen kombinációja akár biztonsági kockázatot is jelenthet. Ilyenek az állami instabilitás, az etnikai és vallási törésvonalak, a magas munkanélküliség, továbbá a hosszú távú euroatlanti integrációs perspektíva hiánya. A nyugat-balkáni térség euroatlanti integrációja kulcsfontosságú a régiót érintő problémák megoldásában.”⁴²

A szomszédos országok befejezetlen nemzetépítési folyamataikkal, a politikai átmenet nem teljes végrehajtásával, a gazdasági válságaikkal és így instabilitásukkal magukban hordozzák mindazokat az ellentéteket, amelyek az EU transzformációs folyamatának akadályai lehetnek. A korábban Kelet-orientált országok kedveznek a szélsőséges ideológiák térnyerésének. Identitásukat előtérbe helyezik minden egyéb szemben, és ezt szinte válogatás nélküli eszközökkel is érvényre kívánják juttatni. A régióra jellemző a gazdasági struktúra rugalmatlansága, elmaradottsága, és az egyenlőtlen szociális elosztási rendszer, ami táptalaja lehet a radikalizációnak illetve a szélsőséges nacionalizmusnak. Az említett országok az iszlám valláshoz köthetően, vagy a hibrid hadviselés által, esetleg a gazdasági szférához fűződő katonai, biztonsági kapcsolataik révén az egész régiót instabillá tehetik, veszélyeztetve a térség tágabb környezetének biztonságát is.⁴³

A régiót érintő konfliktusok tehát Magyarország biztonsági helyzetére is hatással lehetnek. Az európai és az euroatlanti integrációs folyamat sikeres lezárása, de akár már a folyamat felgyorsítása is csökkentené a régióra, így kapcsolatosan a Magyarországot is érintő biztonsági kockázatokat. A Nyugat-Balkán európai és euroatlanti integrációs törekvéseinek támogatása ezért Magyarország számára is nemzetbiztonsági érdek. Az iszlám radikalizmus, a terrorizmus lehetősége, a hibrid hadviselés fenyegetése, a harmadik országok fokozott térnyerése olyan valós veszélyek, amelyek fokozott figyelmet, egységes fellépést igényelnek.

⁴² A Kormány 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. In: Magyar Közlöny, 2020. évi 81. szám. 56. és 87. bekezdés. p. 2106., 2109.
<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK20081.pdf>; letöltés: 2020.04.26.

⁴³ RESPERGER István: Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. pp. 22–23.
<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf>; letöltés: 2020.04.26.

Magyarországnak szomszédos EU-tagállamként aktív szerepe van abban, hogy fenntartsa az uniós perspektívát, támogassa a bővítéspolitikát. Enélkül az Európai Unió befolyása jelentősen csökkenhet, helyette pedig a régióban külpolitikailag érdekelt idegen befolyás kerülhet könnyen pozícióba Oroszország, Törökország, Kína, Irán vagy az Öböl-országok képviselőiben. Az a kiszámíthatóság, amit az EU nyújt, továbbá Magyarország együttműködése a Nyugat-Balkán országaival hozzá tud járulni Európa ellenálló képességének javításához is.⁴⁴

A biztonsági, védelmi szektorban elengedhetetlen a Nyugat-Balkán országai biztonságpolitikájának összehangolása az EU védelmi és külpolitikájával, ami ellensúlyozná a fegyverkereskedelem negatív következményeit. Ez minden nyugat-balkáni ország számára fontos, de ebben elsősorban Szerbia érintett a nagyarányú közel-keleti fegyverexportjai által, és mérlegelni kell a fegyverek kivitelére vonatkozó szankciókat. Mind a vallási, mind az etnonacionalista szélsőjobboldali erőszakos szélsőség szempontjából kulcsfontosságú az egyéni felelősségvállalás jogorvoslati elősegítése, a visszaélések megakadályozása a szervezett bűnözés elleni küzdelemben. A szervezett bűnözés ugyanis összeköthető a radikális csoportokkal. Ebben a vonatkozásban kiemelt figyelmet kell fordítani a Nyugat-Balkán egész területén meglévő illegális határátelőhelyek megszüntetésére és a külföldről érkező imámok tevékenységének korlátozására. Szükséges továbbá, hogy a nyugati szereplők gyorsan reagáljanak és megakadályozzák a kínai adósságdiplomácia, a török autoritárius propaganda, az Öböl menti országok és Irán által támogatott erőszakos szélsőséges ideológia, valamint az Oroszország által folytatott dezinformációs háború térnyerését.⁴⁵

Nyugat-Balkán a földrajzi fekvése miatt mindig is jelentős geopolitikai szerepet fog játszani. Ezért bizonyos, hogy még a következő évtizedben is a nagyhatalmi játszmák terepe marad. A nyugati hatalmaknak és – geopolitikai elhelyezkedése miatt – Magyarországnak is nemzetbiztonsági érdeke hozzájárulni ahhoz, hogy a nyugat-balkáni régió képes legyen a saját érdekei képviselőjére, és ne csupán eszköz legyen más nagyhatalmak akár nemzetbiztonságot is veszélyeztető geostratégiai játszmájában.

---

⁴⁴ GOSZTONYI Krisztina: Magyarország érdeke a nyugat-balkáni bővítésben. In: KOLLER Boglárka – ÖRDÖGH Tibor: Európaizáció a Nyugat-Balkánon. Dialóg Campus, Budapest, 2019. pp. 50–51. http://real.mtak.hu/93767/1/web_PDF_Europaizacio_Nyugat_Balkanon.pdf; letöltés: 2020.04.24.

⁴⁵ RRUSTEMI, Arlinda – DE WIJK, Rob – DUNLOP, Connor – PEROVSKA, Jovana – PALUSHI, Lirije: Geopolitical Influences of External Powers in the Western Balkans. The Hague Centre for Strategic Studies, 2019. p. 162. <https://hcass.nl/sites/default/files/files/reports/Geopolitical%20Influences%20of%20External%20Power%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf>; letöltés: 2020.04.24.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Kormány 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.
In: Magyar Közlöny, 2020. évi 81. szám. 56. és 87. bekezdés. pp. 2101–2119.
<https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6c9e9f4be48fd1bc620655a7f249f81681f8ba67/letoltes>; letöltés: 2020.08.16.
- ABED, Ibrahim – HELLYER, Peter: United Arab Emirates: A new perspective.
Trident Press, London, 2001.
- AVRAMOV, Kiril – TRAD, Ruslan: Under the Radar: Iran's Stealth Presence on the Balkans.
<https://theglobepost.com/2018/12/10/iran-stealth-presence-balkans/>; letöltés: 2020.04.26.
- BARABÁS T. János: Hiánypótló szerb-arab rakéta születik.
<https://biztonsagpiac.hu/hianyopotlo-szerb-arab-raketa-szuletik>; letöltés: 2020.04.26.
- BARROS, George: Russia in review: The Kremlin faces setbacks in the Balkans.
<http://www.understandingwar.org/background/russia-review-kremlin-faces-setbacks-balkans>; letöltés: 2020.04.26.
- BARTLETT, William – KER-LINDSAY, James – ALEXANDER, Kristian – PRELEC, Tena: The UAE as an Emerging Actor in the Western Balkans: The Case of Strategic Investment in Serbia.
Journal of Arabian Studies, Volume 7, Issue 1, 2017. pp. 94–112.
- COALSON, Robert: Russia's Friends Form New 'Cossack Army' in Balkans.
<https://www.rferl.org/a/balkans-russias-friends-form-new-cossack-army/28061110.html>; letöltés: 2020.04.24.
- DARAGAH, Borzuo: The 'political cult' opposing the Iranian regime which has created a state within a state in Albania.
<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/mek-maryam-rajavi-anti-iran-albania-cult-state-regime-a8556201.html>; letöltés: 2020.04.26.
- DOBROWIECKI Péter – OROSZ Anna: A Nyugat-Balkán.
In: SZÁLKAI Kinga – BARANYI Tamás Péter – SZARKA E. Luca (szerk.): Biztonságpolitikai Corvinák I. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2019.
- EKINCI, Mehmet Uğur: Turkey's „Zero Problems” Era in the Balkans.
<https://www.setav.org/en/turkeys-zero-problems-era-in-the-balkans/>; letöltés: 2020.04.25.
- GALEOTTI, Mark: Do the Western Balkans face a coming Russian storm?
https://www.ecfr.eu/publications/summary/do_the_western_balkans_face_a_coming_russian_storm; letöltés: 2020.04.24.
- GOSZTONYI Krisztina: Magyarország érdeke a nyugat-balkáni bővítésben.
In: KOLLER Boglárka – ÖRDÖGH Tibor: Európaizáció a Nyugat-Balkánon.
Dialóg Campus, Budapest, 2019. pp. 47–58.
http://real.mtak.hu/93767/1/web_PDF_Europaizacio_Nyugat_Balkanon.pdf; letöltés: 2020.04.24.

- KASTNER, Jens: China targets Europe with drone and Huawei system sales to Serbia. <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/China-targets-Europe-with-drone-and-Huawei-system-sales-to-Serbia>; letöltés: 2020.04.26.
- LE CORRE, Philippe – VUKSANOVIC, Vuk: Serbia: China's Open Door to the Balkans. <https://carnegieendowment.org/2019/01/01/serbia-china-s-open-door-to-balkans-pub-78054>; letöltés: 2020.04.25.
- LEVITT, Matthew: Eradicating Evil. <https://web.archive.org/web/20150620115244/http://hir.harvard.edu/archives/1080>; letöltés: 2020.04.26.
- MALEK, Caline: UAE and Serbia work to strengthen military ties. <https://www.thenational.ae/uae/government/uae-and-serbia-work-to-strengthen-military-ties-1.54816>; letöltés: 2020.04.26.
- MARZOUK, Lawrence – ANGELOVSKI, Ivan – PATRUCIC, Miranda: Making a Killing. <https://www.occrp.org/en/28-ccwatch/cc-watch-indepth/5497-making-a-killing>; letöltés: 2020.04.26.
- MARZOUK, Lawrence: EU: We're tracking Balkan arms flow to Syria. <https://www.occrp.org/en/makingakilling/eu-were-tracking-balkan-arms-flow-to-syria/>; letöltés: 2020.04.26.
- MIRONOVA, Vera – ZAWADEWICZ, Bogdan: Putin Is Building a Bosnian Paramilitary Force. <https://foreignpolicy.com/2018/08/08/putin-is-building-a-bosnian-paramilitary-force/>; letöltés: 2020.04.24.
- Night Wolves (Putin's bikers) stormed Macedonian Parliament. <https://politicalhotwire.com/threads/night-wolves-putins-bikers-stormed-macedonian-parliament.204446/>; letöltés: 2020.04.24.
- PALLISTER, David: Terrorist material found in Sarajevo charity raid. <https://www.theguardian.com/world/2002/feb/23/davidpallister>; letöltés: 2020.04.26.
- PENNINGTON, Roberta: Inside Mission Kosovo: How UAE offered glimmer of hope amid war. <https://www.thenational.ae/world/inside-mission-kosovo-how-uae-offered-glimmer-of-hope-amid-war-1.576478>; letöltés: 2020.04.26.
- PERCHOC, Philippe: Turkey's influence in the Western Balkans. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/607300/EPRS_ATA\(2017\)607300_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/607300/EPRS_ATA(2017)607300_EN.pdf); letöltés: 2020.04.25.
- PRONK, Danny: Hybrid Conflict and the Future European Security Environment. Clingendael, Netherlands Institute of International Relations, 2018. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-09/Strategic_Alert_Hybrid_Conflict_Sept2018.pdf; letöltés: 2020.04.24.
- REMÉNYI Péter: A nyugat-balkáni területi rendezés és a térség új geopolitikája. Mediterrán és Balkán Fórum, XIII. évfolyam 3. szám, 2019. pp. 23–38. <http://real.mtak.hu/100938/1/a%20nyugat-balk%C3%A1ni%20ter%C3%BClet.pdf>; letöltés: 2020.04.24.

- RESPERGER István: Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. pp. 5–36. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf>; letöltés: 2020.04.26.
- RRUSTEMI, Arlinda – DE WIJK, Rob – DUNLOP, Connor – PEROVSKA, Jovana – PALUSHI, Lirije: Geopolitical Influences of External Powers in the Western Balkans. The Hague Centre for Strategic Studies, 2019. <https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/Geopolitical%20Influences%20of%20External%20Powers%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf>; letöltés: 2020.04.24.
- SCHINDLER, John: A Look Inside Iran’s Spy Network In Bosnia. <https://www.businessinsider.com/john-schindler-iran-espionage-center-bosnia-2014-10>; letöltés: 2020.04.26.
- STOJKOVSKI, Bojan: Big Brother Comes to Belgrade. <https://foreignpolicy.com/2019/06/18/big-brother-comes-to-belgrade-huawei-china-facial-recognition-vucic/>; letöltés: 2020.04.25.
- STRONSKI, Paul – HIMES, Annie: Russia’s game in the Balkans. <https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235>; letöltés: 2020.04.24.
- THORNE, Devin – SPEVACK, Ben: ‘Harbored Ambitions’: BRI aims expand China’s political influence, military presence. <https://www.demdigest.org/harbored-ambitions-bri-aims-expand-chinas-political-influence-military-presence/>; letöltés: 2020.04.25.
- VINCZE Dalma: Nyugat-Balkán és a nagyhatalmak kapcsolatai. In: KOLLER Boglárka – ÖRDÖGH Tibor: Európaizáció a Nyugat-Balkánon. Dialóg Campus, Budapest, 2019. pp. 109–124. http://real.mtak.hu/93767/1/web_PDF_Europaizacio_Nyugat_Balkanon.pdf; letöltés: 2020.04.24.

VÁRDAI MIHAIL ISTVANOVICS SZÁZADOS
A VILÁGŰR MILITARIZÁLÁSÁNAK ÁLLAPOTA

BEVEZETÉS

„Manapság az abszolút magaslat, a világűr.”

General Lester P. Lyles
Egyesült Államok Légierője,
Logisztikai Parancsnokság,
parancsnok (2000–2003)¹

A hadviselés törvényei alapján mindig az van előnyben, aki a magaslatokat uralja és az erőit megfelelő módon alkalmazza, akkor a katonai művelet sikere nagy mértékben biztosítható. Ez egy ősi axióma, amit Szun-Ce is leírt „A háború művészete” című művében: „Minden sereg jobban kedveli a magas helyeket, mint az alacsonyabbakat, a napfényes helyeket, mint a sötéteket.”² A következő passzus is ezt támasztja alá: „A legfontosabb pillanatban a hadsereg vezére úgy viselkedik, mint az az ember, aki felmászik a magasba, majd elrúgja a létrát.”³

A világűr katonai célú felhasználása a hidegháború – nem utolsósorban a náci Németország tudományos-technikai eredményeire épülő orosz–amerikai rivalizálás – „terméke”, amely során a szemben álló szuperhatalmak már a legelső kísérletek során is felderítési célból bocsájtottak Föld körüli pályára műholdakat. A cél pedig az volt, hogy információt szerezzenek a másik félről. A műholdak alkalmazása napjainkban távérzékelési (felderítési), távközlési, meteorológiai és navigációs célokból nemcsak katonai alkalmazásban játszik jelentős szerepet, hanem polgári célokat is követ. A katonai alkalmazás egészen a kezdetektől hordozta a világűrben megvívandó hadviselés lehetőségét, amely során a szemben álló felek egymás üreszközeit megbénítják, megsemmisítik, továbbá a világűrben telepített fegyverrendszerekkel földi célpontok elleni csapásmérést is végrehajthatnak.

A hidegháború végeztével a világűr militarizálása a gyakorlatban nem állt le, habár jelentős változást az úgynevezett „Világűrszerződés” hozott, amely megtiltja a nukleáris fegyverek Föld körüli telepítését és az égitestek katonai célú alkalmazását.⁴

---

¹ Space Operations. Air Force Doctrine Document 3-14, 27 November 2006. Incorporating Change 1, 28 July 2011. p. 29. <https://fas.org/irp/doddir/usaf/afdd3-14.pdf>; letöltés: 2020.03.17.

² SZUN-CE: A hadviselés tudománya. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2006. p. 48.

³ Uo. p. 69.

⁴ 1967. évi 41. törvényerejű rendelet a „Szerződés az államok tevékenységét szabályozó elvekről a világűr kutatása és felhasználása terén, beleértve a Holdat és más égitesteket” című, Moszkvában, Londonban és Washingtonban 1967. január 27-én aláírt szerződés kihirdetéséről (a továbbiakban: Világűrszerződés). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=96700041.TVR>; letöltés: 2020.03.17.

GOLDBLAT, Jozef: Arms Control: The New Guide to Negotiations and Agreements. International Peace Research Institute, Stockholm, 2002. pp. 166–168.

N. RÓZSA Erzsébet – PÉCZELI Anna (szerk.): Egy békésebb világ eszközei – Fegyverzetellenőrzés, leszerelés és non-prolifерáció. Osiris Kiadó, Budapest, 2013.

BIZTONSÁGPOLITIKAI ASPEKTUSOK

A világűr mint környezet hasonló a nemzetközi vizekhez, hiszen az államok nem tudnak területeket, térszereket kijelölni kizárólagos használatra, és ezt a Világűrszerződés is tiltja.⁵ A biztonságelméletek közül a járulékos károk következtében nem lehet kizárólagosan egy adott témát alapul venni. A „koppenhágai iskola” által vázolt szektorális felosztás alapján egy adott biztonsági szereplő – alapértelmezésben az államok⁶ – vizsgálata komplex módon végrehajtható, és így könnyebb megérteni egy adott eseménynél, helyzetnél a biztonságpolitikai megfontolásokat. A „koppenhágai iskola” által felvázolt szektorok a következők:

- katonai;
- politikai;
- gazdasági;
- társadalmi;
- környezeti.⁷

Az információs technológiák elterjedése következtében új elemként/szektorként jelent meg az informatika is. A fenti szektorális felosztás a világűr viszonylatában is megállja a helyét, a környezet jellege miatt a következmények nehezen korlátozhatók. A világűr használata minden téren egyre inkább előtérbe kerül, mivel a nemzetközi szinttől egészen az egyén szintjéig jelentősen befolyásolja az onnan biztosítható szolgáltatások révén a világ egészének biztonságát.

Az űreszköz-sérülésekből adódó negatív hatások lokalizálása a környezet és a biztosított szolgáltatások jellege miatt jelenleg még nem oldható meg a világűrben és a Föld felszínén, azaz minden sérülés globális hatású. A nem kinetikus beavatkozások azok – például a kibertérben végzett tevékenység, illetve a rádióelektronikai zavarás –, amelyek a Föld felszínén lokális jellegű hatásokat is okozhatnak.

A természetes eredetű veszélyforrások folyamatos, többségében kiküszöbölhetetlen források, amelyek közül a meteoritok és a naptevékenység a legjelentősebbek. Ezek a negatív hatások folyamatosan érik az űreszközöket, és komoly károk okozására képesek. Egy Carrington-esemény⁸ (meganapvihar) nagyságú napkitörés a Föld vonatkozásában a fellépő elektromágneses hatások következtében mind a felszínen lévő infrastruktúra (pl. elektromágneses hatások ellen nem védett eszközök), mind a világűrben telepített eszközök esetében nagyon jelentős károkat képes okozni, aminek következtében akár a jelenlegi társadalmi-gazdasági-politikai rendszerek is összeomolhatnak, aminek beláthatatlan következményei lehetnek. Egy Carrington-eseményhez hasonló napkitörés 2012. július 23-án történt, de elkerülte a Földet.⁹

---

⁵ Világűrszerződés, II. cikk.

⁶ A biztonsági szereplők alapvetően állami szintűek, de a biztonság dimenziói a nemzetközi szervezetektől az államokon át egészen az egyén szintjéig is terjedhetnek, ideértve a nem állami szereplőket (pl. jogvédő szervezetek, terrorista csoportok stb.).

⁷ BUZAN, Barry – WILDE, Jaap de – WÆVER, Ole: Security: A New Framework for Analysis. Lynne Rienner Publishers, London, 1998.

⁸ CARRINGTON, R. C: Description of a Singular Appearance seen in the Sun on September 1, 1859. Monthly Notices of the Royal Astronomical Society, Volume 20, Issue 1, November 1859. pp. 13–15.

⁹ PHILLIPS, Dr. Tony: Near Miss: The Solar Superstorm of July 2012.

https://science.nasa.gov/science-news/science-at-nasa/2014/23jul_superstorm/; letöltés: 2019.11.12.

Az emberi eredetű veszélyforrások viszont lehetnek szándékosak és nem szándékosak. A nem szándékos jellegű veszélyforrás jellemzően az űrtevékenység során keletkező űrszemét, amely folyamatos veszélyforrást jelent. A szándékos károk okozására jelenleg csak egyes államok képesek, viszont a keletkező űrszemét akár a saját űreszközökben is károkat tud okozni.

Gazdasági és társadalmi hatások

A világűrben végzett és az azzal kapcsolatos gazdasági tevékenység nagy léptékkel a 21. század elején kezdődött meg. A kereskedelmi űripari cégek (pl. SpaceX; Blue Origin; iSpace stb.) a hagyományos állami űrtevékenység deregulációja, továbbá a rendelkezésükre álló tőke, technológia következtében jelentős űrtevékenységet végeznek. Az Amerikai Egyesült Államokban a NASA¹⁰ 2011 óta nem rendelkezik hordozóeszközzel, így a különböző szolgáltatásokat biztosító űreszközök felbocsájtását jellemzően zömmel ezek a fent említett cégek végzik. A kereskedelmi űrtevékenység fejlődési üteme jelentős, hiszen nem bürokratizáltak olyan mértékben, mint az állami szereplők, valamint a költségek alacsonyban tartása is a célok között van. Ebben élen jár a SpaceX,¹¹ valamint szorosan követi a Blue Origin¹² az újrafelhasználható hordozórakétákkal. Az alkalmazásukkal elérhető, jelentős mértékűnek mondható költségcsökkentés révén lehetőséget biztosítanak arra is, hogy több szereplő megjelenhessen a világűrben.

A világűr hasznosításának gazdasági vonzatai jelentősek. Csak az Amerikai Egyesült Államok 2019-ben 183 milliárd dollárt irányzott elő űrtevékenységre¹³. A gazdaság is jelentős mértékben függ a világűrben telepített eszközöktől. A GPS által biztosított pontos idő kiemelt fontosságú a globalizált gazdaságban, annak kiesése következtében a nemzetközi gazdaság súlyos károkat szenvedhet el, valamint egyéni szinten a banki átutalások teljesítése függ a GPS által biztosított pontos időtől. A telekommunikációs szolgáltatások közül az internet és a mobilszolgáltatások leállása következtében ezek a műholdas kommunikációs rendszerek más jellegű támadásokkal szemben is sérülékenyebbé válhatnak. A gazdasági és a társadalmi hatások között a távérzékelés megszűnése jelentősen nehezíti a mezőgazdasági tevékenységeket, mivel terméshozambecslésre, valamint az egyre inkább elterjedő robotizált munkagépek és gépsorok működtetéséhez a műholdak képességei nélkülözhetetlenek. Az egészségügyi szolgáltatások is függenek a műholdak által biztosított szolgáltatásoktól. A telemedicina, a szervtranszplantációval kapcsolatos rendszerek működtetése, a járványok felderítése, monitorozása, továbbá az orvosteamek irányítása is jelentős mértékben függ a különböző műholdas rendszerek rendelkezésre állásától. A kutatás-fejlesztési szektor, valamint az űripar is jelentős mértékben függ a világűrben található űreszközök felhasználásától. A kereskedelmi űripari cégeknek is érdekük fűződik ahhoz, hogy a világűrben a katonai tevékenység minél kisebb mértékű korlátozást jelentsen. A világűrben telepített tudományos műszerek, valamint a Nemzetközi

¹⁰ NASA – National Aeronautical and Space Administration – Nemzeti Repülési és Űrhajózási Hivatal.

¹¹ SpaceX. <https://www.spacex.com/>; letöltés: 2020.03.17.

¹² Blue Origin. <https://www.blueorigin.com/>; letöltés: 2020.03.17.

¹³ ИЗВЕКОВ, И.: Совет Безопасности заседание по космосу. Русский Космос, Май 2019. pp. 8–9. <https://www.roscosmos.ru/media/files/rk2019-05.pdf>; letöltés: 2019.11.12.

Űrállomáson végrehajtott kísérletek jelentős mértékben hozzájárulnak a földi élet jobbításához, és a technológiai transzfer is jelentős a társadalom irányába.

A másik jelentős gazdasági hasznosítási irány az égitesteken található nyersanyagok bányászata. A cégek, kihasználva a Világűr-szerződésben szereplő hiányosságot, az égitestek felszínén potenciálisan állomásoztathatnak fegyvereket a gazdasági tevékenység védelme érdekében. Néhány amerikai cég kifejezetten az égitestek bányászataát tűzte ki célul, azon belül a Hold és az aszteroidák állnak az érdeklődésük középpontjában. Az aszteroidákban például jelentős mennyiségű ritkafém és nemesfém található, ezek piacra kerülése jelentősen befolyásolhatja a földi gazdaságot.¹⁴ Vegyük példának a Ryugu aszteroidát. Ezt az aszteroidát a japán űrügynökség, a JAXA¹⁵ egyik űrszondája, a Hayabusa-2 megközelítette. A szonda célja, hogy mintavételezést követően a mintát eljuttassa a Földre.¹⁶ A JAXA ezzel a misszióval bebizonyíthatja, hogy a világűrben lévő nyersanyagok kibányászhatók és eljuttathatók a Földre. A Ryugu ásványkincs-értéke becslések alapján 82,76 milliárd USD, amiből a várható profit 30,08 milliárd USD.¹⁷ Ez csak egy a sok olyan aszteroida közül, amelyből a különböző cégek perspektivikusan nyersanyagot bányásznának. Jelenlegi becslések alapján több száz aszteroida található, ahonnan bányászni lehet és előbb vagy utóbb a technológiai fejlődés következtében a nyersanyagok kitermelése rendkívül jövedelmező tevékenységgé válik.

Katonai hatások

Az űreszközök (véletlenszerű vagy szándékos) sérülése katonai vonatkozásban a kifinomult fegyverrendszereket használhatatlanná tudja tenni. A navigáció, a pontos idő, a kommunikáció és a meteorológiai szolgáltatások kiesése a katonai műveletek minden szintjén komoly kihívásokat jelenthet. Az űreszközöktől való növekvő függés viszont nemcsak a haderőket, hanem a nem reguláris csoportokat, a terrorista csoportokat is jellemzi. Egy ilyen esemény az Amerikai Egyesült Államok szofisztikált haderejének alkalmazásában rendkívüli nehézségeket okozna. 2016-ban John E. Hyten tábornok, a Hadászati Parancsnokság akkori parancsnoka ezt mondta: az amerikai haderő a világűri képességek nélkül második világháborús képességekkel rendelkezne.¹⁸

Az Amerikai Egyesült Államok hadereje például a világűr vonatkozásában gyakorlatilag az egyes harcostól kezdve függ a műholdaktól. A valós idejű kommunikáció, a navigáció és a pontos idő által az amerikai haderő – ha a rendszerek működnek – jelentős előnyhöz jut a szemben álló féllel szemben. A globális hatókör/tevékenység biztosításához is elengedhetetlenek az űreszközök. Műholdas támogatás nélkül a haditengerészeti kötelékek rendkívül korlátozott képességekkel rendelkeznének, a modern légi kötelékek pedig akár teljes mértékben földre kényszerülnének, és a precíziós támadások/csapásmérés is lehetetlenné válna.

---

¹⁴ The New Space Race | Start Here.

<https://www.youtube.com/watch?v=4E31FURPjss&t=340s>; letöltés: 2020.03.17.

¹⁵ JAXA – Japan Aerospace Exploration Agency – Japán Űrkutatási Ügynökség.

¹⁶ Hayabusa2. <http://www.hayabusa2.jaxa.jp/en/>; letöltés: 2020.03.17.

¹⁷ Asterank. <http://www.asterank.com/>; letöltés: 2020.03.17.

¹⁸ War In Space - The Next Battlefield – CNN.

https://www.youtube.com/watch?v=j-ZBLFhb_lg; letöltés: 2019.11.12.

A nukleáris fegyverrendszerek irányítási/vezérlési rendszerében a világűri komponens rendkívüli jelentőséggel bír.¹⁹ A nukleáris támadás érzékelése, a riasztás és az indítási parancs továbbítása a különböző műholdak alkalmazása nélkül jelentősen megnehezítheti az esetleges válaszcspást. A műholdakkal kapcsolatosan az Amerikai Egyesült Államok Légierője 2006-ban rendezett először olyan gyakorlatot, ahol a navigációs szolgáltatásokat zavarták.²⁰ Ezen a gyakorlaton tesztelték a modern légierő képességeit és lehetőségeit egy esetlegesen a világűrben végrehajtott támadás következményeként beálló helyzetben. A gyakorlat során bebizonyosodott, hogy a légierő felkészítésében és az alkalmazott eljárásokban szükséges egy vészhelyzeti forgatókönyv kidolgozása arra az esetre, ha nem állnak rendelkezésre a világűri szegmens által nyújtott szolgáltatások. Erre a gyakorlatra azért volt szükség, mert Oroszország és Kína erős műholdzavaró képességeket fejlesztett ki, amelyekkel az amerikai haderő képességeit csökkenthetik.²¹

Elrettentés

Az elrettentés mint stratégiai koncepció legelőször teljes mértékben a nukleáris fegyverkezésnél mutatkozott. Az elrettentés a világűr vonatkozásában is hasonló nyelvezetet használ, mint a hidegháborús terminológia, vagyis a teljes és rugalmas válaszcspás. Az elrettentés, ha végiggondoljuk, abszurd, mivel az űrfegyverek alkalmazása kontraproduktív lehet, azaz nehezen korlátozható a saját erőket érintő hatás.²² A katonai űreszközök telepítésének, az űrhadviselési szervezetek létrehozásának és a különböző kísérleteknek elrettentési funkciójuk van. A potenciális ellenfelek megmutatják a világnak a technológiai képességeiket azzal, hogy a világűri tevékenységre nagy mennyiségű erőforrást fordítanak. A különböző kísérletek a potenciális ellenfelek irányába egyértelmű üzenet küldenek. A világűri tevékenység állami olvasatban klasszikus és vegytiszta biztonsági dilemma.²³ Gyakorlatilag az űrkorszak kezdetétől napjainkig az államok percepciója az, hogy „a másik biztosan fegyvereket telepít a világűrbe”. Az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország és Kína folyamatosan próbálják bizonyítani, hogy a világűrben telepített űreszközök nem minősülnek fegyvernek, valamint azt, hogy nem terveznek ott katonai tevékenységet folytatni. Az viszont, hogy űrhadviselési szervezetek léteznek – és valljuk meg őszintén, jelentős anyagi és humán erőforrás biztosítása következtében ezek a szervezetek fejlődnek –, azt bizonyítja, hogy az államok

¹⁹ COHEN, Rachel S.: Air Force Global Strike Command Eyes Changes in Second Decade. <https://www.airforcemag.com/air-force-global-strike-command-eyes-changes-in-second-decade/>; letöltés: 2020.03.18.

²⁰ BRANUM, Don: Airmen learn to counter satellite-jamming threats. <https://www.af.mil/News/Features/Display/Article/143567/airmen-learn-to-counter-satellite-jamming-threats/>; letöltés: 2020.03.18.

²¹ WILGENBUSCH, Ronald C. – HEISIG, Alan: Command and Control Vulnerabilities to Communications Jamming. Joint Force Quarterly, issue 69, 2nd quarter 2013. pp. 56–63. https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-69/JFQ-69_56-63_Wilgenbusch-Heisig.pdf; letöltés: 2020.03.18.

²² HYTEN, John – UY, Robert: Moral and Ethical Decisions Regarding Space Warfare. Air & Space Power Journal, Summer 2004. pp. 51–60. https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ/journals/Volume-18_Issue-1-4/sum04.pdf; letöltés: 2020.03.18.

²³ HERZ, John H.: Idealist Internationalism and the Security Dilemma. World Politics, Volume 2, Issue 2, January 1950. pp. 157–180.

gyakorlatilag hadszíntérként tekintenek a világűrre, és készek végső esetben a Föld körüli térséget teljes mértékben „használatlanná” tenni, és ezzel a modern civilizációt megsemmisíteni. Ez a gondolatmenet nagyon hasonló a nukleáris elrettentésre, bár a Föld felszínén a környezeti károk valószínűleg nem lesznek annyira jelentősek, viszont az okozott károk jelentősége hasonló mértékű.

Reziliencia

Egy állam vagy nemzetközi biztonsági, azon belül kollektív védelmi szervezet erejének egyik faktora a túlélőképessége, azaz a reziliencia. Jelentősen függenek tőle a különböző támadások, környezeti és egyéb káros hatások miatt bekövetkezett károk enyhítésének módszerei, sebessége és hatékonysága.

A világűrben – különösen a Föld körüli térségben – eredet szerint a természetes és az ember okozta veszélyforrások fokozottan fenyegetik a biztonságot. Mind a két fő kategória jelentős károkat tud okozni, és a kaszkádhatás miatt a Földön is. A kaszkádhatás a hálózattudományban pontosan leírt eseménysorozat, amikor egy hálózati csomópont sérülése következtében a csatlakozó csomópontokon keresztül a hálózat jelentős része nem lesz képes betölteni a funkcióit, így akár más hálózatok sérülése is bekövetkezhet.

A világűrben végrehajtott műveletek következtében – a Kessler-szindrómát²⁴ (a Föld körül folyamatosan növekvő mennyiségű űrszemét egyre kockázatosabbá teszi az űrtevékenységet) is figyelembe véve – és a fegyverek lehetséges alkalmazása miatt a lehető leggyorsabban szükség van új űreszközök telepítésére. Erre a leginkább a CubeSat²⁵ alkalmas, mivel kis méretéből, valamint az alkalmazott új típusú szenzorok, adatátviteli és pozicionáló rendszerek miniatürizálása lehetővé tette, hogy viszonylag alacsony költségekkel sok űreszköz bocsájtható fel felderítési és kommunikációs célokból alacsony Föld körüli pályára (LEO²⁶). Az ISRO²⁷ 2017. február 15-én egyidejűleg 104 űreszköz – benne 103 CubeSat – felbocsájtását hajtotta végre.²⁸ A CubeSat alkalmazásának további előnye, hogy kis méretű célpontot nyújt a kinetikus fegyverek számára, és a sok, gyakorlatilag rajként működő űreszközök által biztosított szolgáltatás folyamatosság sokáig fenntartható. Ennek az elméleti alapját hálózattudományi szempontból az Erdősi–Rényi-féle modell is leírja²⁹ mint a hálózat robusztussága. A lényege, hogy az űreszközök egy olyan komplex hálózatot alkossanak, hogy az egyes kapcsolatok kiesése ellenére az továbbra is biztosíthassa a rendszer működőképességét.

²⁴ KESSLER, Donald J. – COUR-PALAIS, Burton G.: Collision frequency of artificial satellites: The creation of a debris belt. *Journal of Geophysical Research*, Volume 83, Issue A6, 1 June 1978. pp. 2637–2646.

²⁵ CubeSat 101: Basic Concepts and Processes for First-Time CubeSat Developers. NASA CubeSat Launch Initiative, October 2017.

https://www.nasa.gov/sites/default/files/atoms/files/nasa_csl_i_cubesat_101_508.pdf; letöltés: 2020.03.17.
LEO – Low Earth Orbit – alacsony Föld körüli pálya.

²⁷ ISRO – Indian Space Research Organization – Indiai Űrkutatási Szervezet.

²⁸ ISRO sets space record: Highlights of successful launch of Cartosat-2 and 103 other satellites. <https://www.hindustantimes.com/india-news/final-countdown-isro-hours-away-from-record-launch-of-104-satellites-into-space/story-yfC7OLKVupmiagGxWvnW0L.html>; letöltés: 2019.11.12.

²⁹ BARABÁSI-ALBERT László: A hálózatok tudománya. Libri Könyvkiadó, Budapest, 2017. pp. 315–319.

Űrhadviselési szervezetek

A világűr katonai felhasználása – különös tekintettel az űreszközök felbocsátása –, más államok eszközeinek monitorozása, zavarása és az űrbeli fegyverek alkalmazása főként az Amerikai Egyesült Államok Légierőjénél és korábban a Szovjetunióban, napjainkban pedig Oroszországban a tevékenység speciális jellegéből adódóan új szervezeti egységek létrehozását követelte meg. Ezek összefoglaló néven „űrhadviselés csapatokként” ismertek. Alapvetően ezek a szervezetek a hadászati rakétákat alkalmazó szervezetekből jöttek létre, a szervezeti alárendeltségük és a szervezeti felépítésük, feladatrendszerük folyamatos fejlődésen megy keresztül. Jelentős tevékenységet fejtenek ki a világűrben. Alapvetően az űreszközök egy része az ő kizárólagos kezelésükben van – de alkalmazásra csak a legfelső szintű politikai vezetés/vezető utasítására kerülhet sor –, illetve a kettős hasznosítású eszközök felett az „uralmat” azonnal át tudják venni katonai műveletek végrehajtása érdekében.³⁰

A katonai célú űreszközök jellemzően az alábbi szolgáltatásokat nyújtják:

- felderítési információk biztosítása;
- navigációs szolgáltatások;
- kommunikáció;
- meteorológiai szolgáltatások.

Képességek	US Space Force	BKC ³¹	SSF ³²
Indítóállások	2	3+1	3+1
Hordozórakéták	Saját nincs ³³	Vosztok, Rokot	Long March
Telemetriai állomások	világszerte	Oroszország területe	Kína területe
Ellenőrző állomások	világszerte	Oroszország, Belarusz, Tádzsikisztán területe	Kína területe
Rakétaindítást érzékelő rendszerek	Joint Surveillance System	СПРН ³⁴	Nincs ³⁵
Műholdas navigáció	Globális (GPS)	Globális (Глонасс)	Regionális (Beidu) ³⁶

³⁰ Jelenleg a monitorozott űreszközök csak 40%-a polgári rendeltetésű.

³¹ ВКС – Воздушно-космические Силы – orosz Légi-koszmikus Erők.

³² SSF – Strategic Support Force – kínai Hadászati Támogatóerő.

³³ Az Amerikai Egyesült Államok kereskedelmi cégek hordozórakétáit alkalmazza.

³⁴ СПРН – Система предупреждения о ракетной нападении – rakétatámadásra figyelmeztető rendszer.

³⁵ Putyin bejelentette, hogy rakétaindítást érzékelő rendszer fejlesztésében segítséget nyújt Kínának. БАКЛИЦКИЙ, Андрей: Предупрежденный Китай: к чему приведет решение Москвы о помощи Пекину.

<https://www.rbc.ru/opinions/politics/09/10/2019/5d9db2a29a7947246c631fa0>; letöltés: 2020.03.10.

³⁶ A globális képesség kialakítása legkorábban 2020-tól várható.

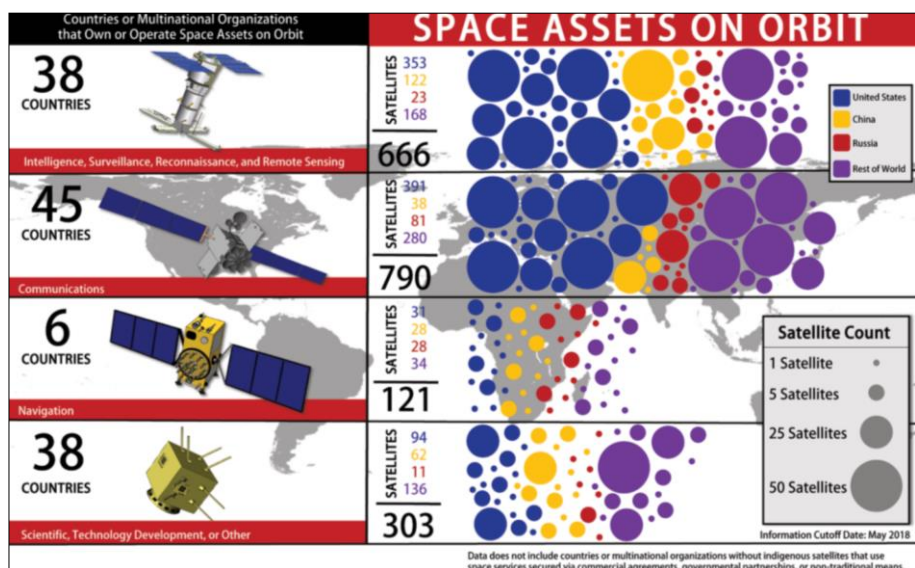
JONES, Andrew: Successful launch takes China a step closer to completing Beidou navigation constellation.

<https://spacenews.com/successful-launch-takes-china-a-step-closer-to-completing-beidou-navigation-constellation/>; letöltés: 2020.03.10.

Képességek	US Space Force	BKC ³¹	SSF ³²
Ballisztikusrakéta-elhárító rendszer	BMD, kiépítés alatt	Van működő	nincs
Műholdellenes fegyverek	Deklaráltan önvédelmi	Elsősorban űrkomponens, deklaráltan önvédelmi	Földi indítású
Űrhajósok	NASA kötelékében	Роскосмос ³⁷ kötelékében	Szervezetszerű

1. táblázat. Űrhadviselési szervezetek képességei
Szerk.: Várdai Mihail

A táblázat a különböző űrhadviselési szervezet képességeit szemlélteti. Látható, hogy a világűrben a képességek tekintetében az Amerikai Egyesült Államok, az Oroszországi Föderáció és Kína nagyjából egyenlő képességekkel rendelkezik.

1. ábra. A Föld körül keringő űreszközök megoszlása³⁸

Az 1. ábrán a Föld körül keringő űreszközök darabszáma található 2018. májusi adatok alapján. Látható, hogy az adatok nem tartalmazzák a teljes űreszközmennyiséget, azaz a kereskedelmi felügyeletű űreszközöket és az egyéb, nem deklarált rendeltetésű űreszközöket. A kék színnel az Amerikai Egyesült Államok, sárga színnel Kína, vörös színnel az Oroszországi Föderáció, lila színnel pedig a más államok által működtetett űreszközöket. 2018-ban 38 állam üzemeltetett

³⁷ Orosz űrügynökség.

³⁸ NASIC Public Affairs Office: Competing in Space. pp. 4–5.
www.nasic.af.mil; letöltés: 2019.12.11.

666 db felderítő-, megfigyelő- és távérzékelő műholdat. Azon belül az Amerikai Egyesült Államok 353, Kína 122, az Oroszországi Föderáció 23, míg a többi állam 168 űreszközt üzemeltetett. Kommunikációs műholdakat 45 állam, összesen 790 aktív űreszközt üzemeltetett. Azon belül az Amerikai Egyesült Államok 391, Kína 38, az Oroszországi Föderáció 81, a többi állam pedig 280 műholdat használt kizárólagosan. Navigációs műholdakat hat ország (121 műholdat) telepített, amiből az Amerikai Egyesült Államok 31, Kína és az Oroszországi Föderáció 28-28, valamint a többi állam 34 darabot üzemeltetett 2018-ban. Tudományos, kutatási és egyéb nem deklarált célú műholdat 38 állam (összesen 303 darabot) üzemeltetett 2018-ban. Az Amerikai Egyesült Államok 94, Kína 62, az Oroszországi Föderáció 11, más államok 136 ilyen műhoddal rendelkeztek. Látható, hogy az Amerikai Egyesült Államok jelentős mennyiségű űreszközt üzemeltetett 2018-ban, azon belül jelentős a felderítő-, megfigyelő- és távérzékelő, valamint a kommunikációs műholdak száma.

ÚRBÉLI FEGYVEREK

A biztonsági kihívások, kockázatok elemzésének Barry Buzan, Jaap de Wilde és Ole Wæver által vázolt szektorális felosztás³⁹ (a „koppenhágai iskola”) elmélete szerint a katonai szektor legjellemzőbb eleme a fegyverzeti és fegyverkezési problémakör. Ennek szerves részét alkotja a hagyományos és a nukleáris csoportokon túl – de akár azon belül is – az űrfegyverek kérdése.

Az űreszközök, azon belül a katonai űreszközök megjelenése már a kezdetekkor a fejlesztés előterébe került. A Szputnyik-1 és az azt követő űreszközök a szemben álló feleket arra készítették, hogy háború esetén az űreszközöket megsemmisítsék vagy működésükben zavarják, illetve a földi célpontok támadását a világűrben hajtsák végre. A támadásokat a szemben álló két szuperhatalom nukleáris és kinetikai hatáson alapuló fegyverrendszerekkel képzelte el.

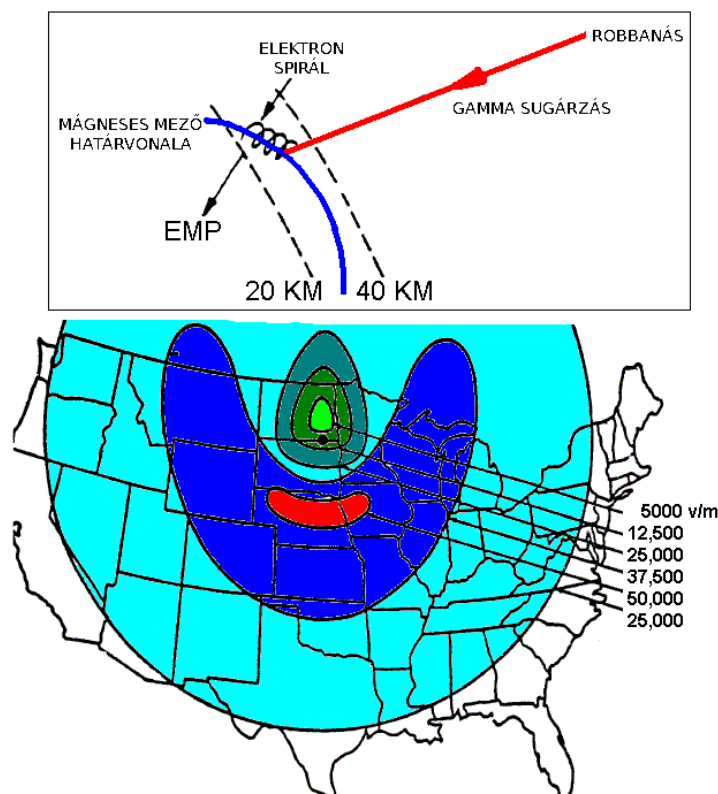
Ezek a fegyverrendszerek az 1950-s években tudományos-fantasztikumnak hatottak, sok esetben csak a tervezés fázisáig jutottak el, néhány eszközzel viszont sikeres kísérleteket végeztek.

Földi célpontok elleni fegyverrendszerek

Az egyik verzió szerint a földi célpontok ellen a világűrben telepített fegyverek a háború kitörésekor az ellenség területére nukleáris robbanófejekkel mérnek csapást. Az ilyen eszközök kijuttatását Föld körüli pályára még a békeidőszakban hajtják végre polgári célú indításnak álcázva, de manőverező, többször használatos űreszközzel (pl. űrrepülőgép) is végrehajthatók ilyen támadások. A földi célpontok ellen űrben telepített fegyvereket alapvetően elméletileg dolgozták ki, és a nukleáris robbanás kísérőjelenségeit használnák ki a támadásra. A legjelentősebb, a földi tevékenységet jelentősen befolyásoló ilyen jelenség az elektromágneses impulzus, amely a magaslégköri és a világűrben végrehajtott nukleáris robbanáskor keletkezik.

---

³⁹ BUZAN, Barry – WILDE, Jaap de – WÆVER, Ole: Security: A New Framework for Analysis. Lynne Rienner Publishers, London, 1998.

2. ábra. Magaslégköri nukleáris robbanás hatása az Amerikai Egyesült Államok területén⁴⁰

A 2. ábrát az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Ereje készítette 1994-ben, amelyen egy magaslégköri nukleáris robbanás hatását kívánták modellezni. A sárgával jelzett terület a robbanás epicentrumát jelöli, a többi színnel a robbanás hatására létrejött elektromos mezőket jelöli Volt/méterben (V/m). Az ábrán látható, hogy a legkisebb elektromos mező a robbanás epicentrumánál keletkezik, illetve a Föld mágneses vonalainak hatására az elektromos mező ereje egy sávban rendkívül erős (37 500–50 000 V/m). Ez a kísérlet egy körülbelül 300 kt hatóerejű⁴¹ nukleáris töltet robbantását modellezi a világűrben a Föld felszínétől 400 km-re. A Föld felszínétől 20–40 km között a légkör molekulái elnyelik a gamma-sugárzást, viszont a mágneses tér hatására egy elektronspirál alakul ki, amely az elektronikai eszközöket jelentősen károsító EMP-hullámot⁴² generál.

⁴⁰ A Test Operations Procedure (TOP) 1-2-612, Nuclear Environment Survivability, 15 Apr 94, Department of the Army, Headquarters, U.S. Army Test and Evaluation Command, Aberdeen Proving Ground, Maryland 21005-5055 (AD-A278230) Figure #D-3 p. D-4.

⁴¹ A Hirosimát elpusztító nukleáris töltet hatóereje 25 kt volt.

⁴² EMP – Electromagnetic Pulse – elektromágneses impulzus.

A másik terv az űrből végrehajtott egyfajta bombázás volt, amely során többször használatos űreszközök alkalmazásával, a keringési pálya módosításával csapásméréseket hajtanak végre az ellenség területe ellen. Az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió is elkezdte a többször használatos űreszközök⁴³ fejlesztését, és a katonai célú alkalmazásokat is kidolgozta ezekhez az eszközökhöz. A szovjet fél a Space Shuttle űrsiklóval kapcsolatos amerikai elgondolásokat úgy értelmezte, hogy az a Szovjetunió elleni, világűrből végrehajtott csapás eszköze. A raktere méretéből pedig arra következtettek, hogy szovjet űreszköz befogására is készülhetnek. Ennek jellemző példájaként a Szaljut-7 űrállomás meghibásodásakor a szovjetek azt feltételezték, hogy Challenger űrsikló képes lett volna azt lehozni.⁴⁴ Az akkori politikai vezetés az akciót automatikusan háborús cselekménynek minősítette volna, és gyorsan nukleáris konfliktus alakulhatott volna ki.⁴⁵

A szovjet/ orosz Buran űrsikló válasz volt az amerikai Space Shuttle-programra, mivel orosz részről azt hitték, hogy az amerikai fél az űrből történő bombázásra készül. Az orosz tervekben látszik, hogy a Buran raktere képes lett volna több kisméretű pilóta nélküli űrsikló (BOR⁴⁶) befogására, amelyek önállóan célra irányozhatók voltak. A BOR a tervek szerint nukleáris töltetet hordozott volna, és pályamódosítást követően az Amerikai Egyesült Államok területe elleni nagy pontosságú támadásra használták volna fel.⁴⁷ Érdemes megjegyezni, hogy ez a terv nem ment szembe a Világűrszerződéssel, mivel nem állandó jelleggel állomásoztatott volna tömegpusztító fegyvert a világűrben.

A tervek – szerencsére – nem valósultak meg az amerikai–szovjet tárgyalások, valamint a prioritások és a politikai helyzet megváltozása következtében.

Nem valósították meg a földi célpontok ellen űrben telepített, kinetikus hatásmechanizmuson működő fegyverrendszer sem, amelynek elméletét Jerry Pournelle dolgozta ki, amikor még az Amerikai Egyesült Államok haderejénél volt kutató. Az elgondolás szerint egy űreszköztől a megadott célpontokra wolframrudakat lőnek ki, amelyek becsapódásakor nagy mennyiségű energia szabadul fel, és nem keletkezik sugárzás. Egy ilyen fémrudakkal végrehajtott csapásmérés a koncepció alapján akár egy nagy kiterjedésű város elpusztítására is alkalmas lett volna.⁴⁸

---

⁴³ Ezek a tervek az Amerikai Egyesült Államokban az X-20 Dyna-Soar és a Szovjetunióban a BOR többször használatos eszközökkel kapcsolatosak.

⁴⁴ The Orbiter.

https://www.nasa.gov/returntoflight/system/system_Orbiter.html; letöltés: 2020.03.10.

PORTREE, David S. F.: Mir Hardware Heritage. NASA RP 1357, March 1995. p. 90.

<https://historycollection.jsc.nasa.gov/history/shuttle-mir/references/documents/mirheritage.pdf>; letöltés: 2019.11.14.

Az itt található adatok alapján az űrsikló képes lett volna ezt a feladatot végrehajtani.

⁴⁵ Битва за "Салют". История подвига.

<https://www.youtube.com/watch?v=Wxhv6GOLZqE>; letöltés: 2019.11.14.

⁴⁶ BOR/БОР – Беспилотный Орбитальный Ракетоплан – pilóta nélküli űrrepülőgép.

⁴⁷ Применение "Бурана".

<http://buran.ru/hm/spirit.htm>; letöltés: 2019.11.14.

⁴⁸ ARQUILLA, John: RODS FROM GOD / Imagine a bundle of telephone poles hurtling through space at 7,000 mph.

<https://archive.is/QldOR#selection-2255.0-2255.87>; letöltés: 2019.10.05.

Üreszközök elleni fegyverek

Az üreszközök elleni fegyverekkel kapcsolatos tervezés lényegében már az első üreszköz pályára állását követően megkezdődött. Az Amerikai Egyesült Államok gyakorlatilag azonnal kifejlesztette a világ első műhold elleni fegyverét, a Bold Orient.⁴⁹ Ez egy kétlépcsős, repülőgépről indított rakéta volt, amelyet a tesztelés során az amerikaiak egy előre meghatározott pontra irányoztak be. A szovjet fél jellemzően az 1970-es években a világűrben telepített eszközökkel kísérletezett, amihez a felszínen különböző felderítő- és megfigyelőrendszereket telepített. Természetesen az Amerikai Egyesült Államok is radarrendszer telepítésével, később geostacionárius Föld körüli pályán (GEO⁵⁰) keringő műholdakkal biztosítja a világűr folyamatos megfigyelését. A szovjet tervek és kísérletek komoly technikai felkészültségről tettek tanúbizonyságot: a műholdvadász (ISZ⁵¹) rendszerrel megsemmisítettek egy célobjektumot,⁵² valamint a Szaljut-3 űrállomáson elhelyezett gépágyút is sikeresen kipróbálták.⁵³ A kísérletek során az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió is alapvetően kinetikus fegyverek alkalmazását tesztelte a világűrben. A Szovjetunió 1978-ban az ISZ-szel megsemmisített egy űrobjektumot, amit kifejezetten erre a célra bocsátottak fel. Az Amerikai Egyesült Államok az ASM-135 típusú, műhold elleni (ASAT⁵⁴) rakétával sikeresen elpusztított egy Solwind P78 műholdat.⁵⁵ A kinetikus hatás elsődlegessége továbbra is fennáll, az irányított energiájú fegyverekkel folytatott kísérleteket a világűr vonatkozásában a magas költségek miatt mindkét fél leállította. Anekdotikus feljegyzés van a Challenger űrsiklót ért irányított energiájú támadásról, amely a Terra-3 incidens néven került be a köztudatba, viszont erről konkrét bizonyítékok a mai napig nem állnak rendelkezésre.⁵⁶

A műhold elleni fegyverekkel a világ a 2007. január 11-i kínai műholdellenes fegyverkísérlet következtében szembesült.⁵⁷ A kínaiak egy használaton kívüli, poláris pályán keringő saját műholdat semmisítettek meg.⁵⁸ A keletkezett törmelék miatt a Nemzetközi Űrállomás pályáját módosítani kellett az űrhajósok biztonsága érdekében.

---

⁴⁹ PARSCH, Andreas: WS-199.

<http://www.designation-systems.net/dusrm/app4/ws-199.html>; letöltés: 2019.11.12.

⁵⁰ GEO – Geostationary Earth Orbit – geostacionárius Föld körüli pálya.

⁵¹ ISZ/ИС – Истребитель Спутников – műholdvadász.

⁵² IS anti-satellite system - Naryad project.

<http://www.russianspaceweb.com/is.html>; letöltés: 2019.12.18.

⁵³ РЯБОВ Кирилл: Загадки космической пушки. Артиллерийская установка «Щит-1».

https://topwar.ru/163699-zagadki-kosmicheskoy-pushki-artillerijskaja-ustanovka-schit-1.html?fbclid=IwAR1MMQdCeS07OJGrM0z9S7Lg8BE0VFM8_HGA4IAlozyrG4AmqRzCbT4c1Hk;
letöltés: 2019.11.05.

⁵⁴ ASAT – Anit-Satellite – műhold elleni.

⁵⁵ KARAMBELAS, Gregory: The F-15 ASAT story.

<http://www.svengrahn.pp.se/histind/ASAT/F15ASAT.html>; letöltés: 2019.11.12.

⁵⁶ Terra-3.

<http://www.astronautix.com/t/terra-3.html>; letöltés: 2019.11.12.

⁵⁷ KAN, Shirley: China's Anti-Satellite Weapon Test. CRS Report for Congress, April 23, 2007.

<https://fas.org/sgp/crs/row/RS22652.pdf>; letöltés: 2019.11.12.

⁵⁸ COVAULT, Craig: Chinese Test Anti-Satellite Weapon.

https://web.archive.org/web/20070128075259/http://www.aviationweek.com/aw/generic/story_channel.jsp?channel=space&id=news%2FCHEI01177.xml; letöltés: 2019.11.12.

Az Amerikai Egyesült Államok vonatkozásában nagy nyilvánosságot kapott a műhold-megsemmisítő képességek tekintetében, amikor 2008. február 21-én az „USA-193” meghibásodott felderítőműholdat a biztonság (elsődlegesen a környezeti biztonság) érdekében az Operation Burnt Frost⁵⁹ művelet keretében az Aegis fegyverrendszerrel szerelt USS Eire Lake cirkálóról Standard SM-3 típusú légvédelmi rakétával megsemmisítették. A tervezés során az amerikaiak törekedtek a lehető legkisebb járulékos kár okozására, és arra, hogy a törmelékek a lehető leggyorsabban eléjjenek a Föld légkörében. A 2019. március 28-i indiai ASAT-kísérlet újra felhívta a figyelmet a világűrre, és komoly nemzetközi visszhangot kapott.

A világűrben alkalmazott fegyverek azonban nem korlátozódnak a felszínről indított, mondhatni „azonnali hatású” eszközökre. Az amerikaiak 2017 októberében észlelték két orosz űreszköz furcsa manővereit. Egy rakétaindítást követően az általuk űrszemétként nyilvántartott Kozmosz-2499 több alkalommal megközelítette az elhasznált gyorsítófokozatot, és több pályamódosítást is végrehajtott.⁶⁰ A másik ilyen orosz űreszköz, amely a figyelem középpontjába került, a Lucs műhold volt, mivel GEO-n több EUSAT- és INTELSAT-eszközt is megközelített.⁶¹ Ezek a manőverek amerikai értelmezés szerint többet sejtetnek, mint „békés” kísérleteket vagy a „műhold pozicionálását”. Hivatalos orosz bejelentés szerint a Kozmosz-2499 egy kísérleti űrjármű, amely az ionhajtóművet teszteli, a Lucs pedig a Nemzetközi Űrállomás retranzlációs kommunikációs műhold-konstellációjának része.⁶²

Az Amerikai Egyesült Államok esetében az X-37B eszközzel kapcsolatos repülések a titkosságuk, a pályán végrehajtott manőverek és a világűrben töltött hosszú idő miatt találgatásokra adnak okot. Hivatalos amerikai bejelentés szerint ez egy kísérleti űreszköz, amely különböző irányító- és érzékelőrendszerek tesztjét hivatott elvégezni. Az űreszköz többször felhasználható, gyakorlatilag egy nyitható raktérrel rendelkező drón. Érdekessége továbbá, hogy az eszköz nem a NASA lajstromában van nyilvántartva, hanem a Légierőnél.⁶³

Az űreszközök ellen inkább a kibertérben végrehajtott műveletek kerülnek előtérbe, azok a jellemzőek. Ilyen ellenséges műveletek során a járulékos veszteség viszonylag korlátozható, az „uplink-downlink” zavarása során kikapcsolhatók a műholdak által nyújtott szolgáltatások. A legveszélyesebb cselekvési változat szerint a kiberműveletek keretében át lehet venni az űreszköz feletti irányítást, majd meghatározott parancsokkal kamikazejelleggel kinetikus fegyverként alkalmazható az adott űreszköz.

---

⁵⁹ BLOUNT, P. J. – GABRYNOWICZ, Joanne Irene (edit.): USA-193: Selected Documents. Special Topics in Aerospace Law, No. 1. University of Mississippi, 2009.
<https://rescommunis.files.wordpress.com/2009/02/usa-193-selected-documents-2.pdf>; letöltés: 2019.11.12.

⁶⁰ ZAK, Anatoly: Kosmos-2499: Is it a spy or an assassin... or both?
<http://russianspaceweb.com/Cosmos-2499.html>; letöltés: 2019.10.05.

⁶¹ GRUSS, Mike: Russian Luch Satellite Relocates — Next to Another Intelsat Craft.
<https://spacenews.com/russian-luch-satellite-relocates-next-to-another-intelsat-craft/>; letöltés: 2019.11.07.

⁶² Многофункциональная космическая система ретрансляции «Луч».
<https://www.roscosmos.ru/23956/>; letöltés: 2019.11.07.

⁶³ X-37B breaks record, lands after 780 days in orbit.
<https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/1999734/x-37b-breaks-record-lands-after-780-days-in-orbit/fbclid/IwAR3baEuQTDUzv6mLGg0JuthyIWt-IFfxN0qHX97DNKpTH4m5biaoCLa2U/#.XbWOittR63U.facebook>; letöltés: 2019.11.06.

BEFEJEZÉS

A világűr mint hadszíntér régi-új környezet, ami az űrkorszakkal együtt jelent meg. A világűrben telepített űreszközök által nyújtott szolgáltatások és lehetőségek minden téren komoly hatással vannak a mindennapokban kezdve a szórakoztatástól a navigáción és a pénzügyi tevékenységen át az űrben végzett kutatótevékenység technológiai transzferéig.

A publikációban arra szándékoztam rávilágítani, hogy a világűr katonai felhasználása gyakorlatilag folyamatos, és a fegyverkezés elkerülhetetlen jelenség. A nemzetközi közösség jelentős része aggodalommal tekint a világűr felfegyverzésére, az ENSZ égisze alatt a leszerelési, fegyverzet-ellenőrzési és bizalomépítési rendszabályok az emberiség javát szolgálják, mivel egy esetleges konfliktus hatásai nem korlátozódnak kizárólag katonai célokra.

A világűr biztonságpolitikai szempontból egyre hangsúlyosabb szerepet kap, ennek egyik legfontosabb bizonyítéka, hogy több állam és nemzetközi szervezet is hadszíntérként definiálja a világűrt.

A felvetett kérdés jellege, illetve napjaink történései, a fegyverkezés újabb lendülete és jelenlegi állása alapján elmondható, hogy a téma további kutatásokra érdemes.

A világűr hasznosítása békés célokra az emberiség javát szolgálja, és a nemzetközi szinttől kezdve az együttműködés következtében az emberiség fejlődése a cél.⁶⁴ Ahogy a nagy orosz tudós, Konsztantyin Eduardovics Ciolkovszkij mondta:

„A Föld az emberiség bölcsője, de nem maradhatunk örökké bölcsőben.”⁶⁵

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1967. évi 41. törvényerejű rendelet a „Szerződés az államok tevékenységét szabályozó elvekről a világűr kutatása és felhasználása terén, beleértve a Holdat és más égitesteket” című, Moszkvában, Londonban és Washingtonban 1967. január 27-én aláírt szerződés kihirdetéséről.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=96700041.TVR>; letöltés: 2020.03.17.
- A Test Operations Procedure (TOP) 1-2-612, Nuclear Environment Survivability, 15 Apr 94, Department of the Army, Headquarters, U.S. Army Test and Evaluation Command, Aberdeen Proving Ground, Maryland 21005-5055 (AD-A278230) Figure #D-3 p. D-4.

---

⁶⁴ TYSON, Neil deGrasse: Space Chronicles: Facing the Ultimate Frontier. W.W. Norton, New York, 2012. pp. 10–25.

⁶⁵ Циолковский К. Э.: Исследование мировых пространств реактивными приборами. Вестник воздухоплавания. – 1912. – № 3. – p. 16.

- ARQUILLA, John: RODS FROM GOD / Imagine a bundle of telephone poles hurtling through space at 7,000 mph.
<https://archive.is/QldOR#selection-2255.0-2255.87>; letöltés: 2019.10.05.
- Asterank. <http://www.asterank.com/>; letöltés: 2020.03.17.
- BARABÁSI-ALBERT László: A hálózatok tudománya. Libri Könyvkiadó, Budapest, 2017.
- BLOUNT, P. J. – GABRYNOWICZ, Joanne Irene (edit.): USA-193: Selected Documents. Special Topics in Aerospace Law, No. 1. The National Center for Remote Sensing, Air, and Space Law, University of Mississippi, 2009.
<https://rescommunis.files.wordpress.com/2009/02/usa-193-selected-documents-2.pdf>;
letöltés: 2019.11.12.
- Blue Origin. <https://www.blueorigin.com/>; letöltés: 2020.03.17.
- BRANUM, Don: Airmen learn to counter satellite-jamming threats.
<https://www.af.mil/News/Features/Display/Article/143567/airmen-learn-to-counter-satellite-jamming-threats/>; letöltés: 2020.03.18.
- BUZAN, Barry – WILDE, Jaap de – WÆVER, Ole: Security: A New Framework for Analysis. Lynne Rienner Publishers, London, 1998.
- CARRINGTON, R. C: Description of a Singular Appearance seen in the Sun on September 1, 1859. Monthly Notices of the Royal Astronomical Society, Volume 20, Issue 1, November 1859.
- COHEN, Rachel S.: Air Force Global Strike Command Eyes Changes in Second Decade.
<https://www.airforcemag.com/air-force-global-strike-command-eyes-changes-in-second-decade/>; letöltés: 2020.03.18.
- COVAULT, Craig: Chinese Test Anti-Satellite Weapon.
https://web.archive.org/web/20070128075259/http://www.aviationweek.com/aw/generic/story_channel.jsp?channel=space&id=news%2FCHI01177.xml; letöltés: 2019.11.12.
- CubeSat 101: Basic Concepts and Processes for First-Time CubeSat Developers. NASA CubeSat Launch Initiative, October 2017.
https://www.nasa.gov/sites/default/files/atoms/files/nasa_csli_cubesat_101_508.pdf;
letöltés: 2020.03.17.
- IS anti-satellite system - Naryad project.
<http://www.russianspaceweb.com/is.html>; letöltés: 2019.12.18.
- GOLDBLAT, Jozef: Arms Control: The New Guide to Negotiations and Agreements. International Peace Research Institute, Stockholm, 2002.
- GRUSS, Mike: Russian Luch Satellite Relocates — Next to Another Intelsat Craft.
<https://spacenews.com/russian-luch-satellite-relocates-next-to-another-intelsat-craft/>;
letöltés: 2019.11.07.
- Hayabusa2. <http://www.hayabusa2.jaxa.jp/en/>; letöltés: 2020.03.17.
- HERZ, John H.: Idealist Internationalism and the Security Dilemma. World Politics, Volume 2, Issue 2, January 1950. pp. 157–180.

- HYTEN, John – UY, Robert: Moral and Ethical Decisions Regarding Space Warfare. *Air & Space Power Journal*, Summer 2004. pp. 51–60.
https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ/journals/Volume-18_Issue-1-4/sum04.pdf; letöltés: 2020.03.18.
- ISRO sets space record:
Highlights of successful launch of Cartosat-2 and 103 other satellites.
<https://www.hindustantimes.com/india-news/final-countdown-isro-hours-away-from-record-launch-of-104-satellites-into-space/story-yfC70LKVupmiagGxWvnW0l.html>;
letöltés: 2019.11.12.
- JONES, Andrew: Successful launch takes China a step closer to completing Beidou navigation constellation.
<https://spacenews.com/successful-launch-takes-china-a-step-closer-to-completing-beidou-navigation-constellation/>; letöltés: 2020.03.10.
- KAN, Shirley: China's Anti-Satellite Weapon Test. CRS Report for Congress, April 23, 2007.
<https://fas.org/sgp/crs/row/RS22652.pdf>; letöltés: 2019.11.12.
- KARAMBELAS, Gregory: The F-15 ASAT story.
<http://www.svengrahn.pp.se/histind/ASAT/F15ASAT.html>; letöltés: 2019.11.12.
- KESSLER, Donald J. – COUR-PALAIS, Burton G.: Collision frequency of artificial satellites: The creation of a debris belt. *Journal of Geophysical Research*, Volume 83, Issue A6, 1 June 1978. pp. 2637–2646.
- N. RÓZSA Erzsébet – PÉCZELI Anna (szerk.): Egy békésebb világ eszközei – Fegyverzetellenőrzés, leszerelés és non-prolifерáció. Osiris Kiadó, Budapest, 2013.
- NASIC Public Affairs Office: Competing in Space.
www.nasic.af.mil; letöltés: 2019.12.11.
- PARSCH, Andreas: WS-199.
<http://www.designation-systems.net/dusrm/app4/ws-199.html>; letöltés: 2019.11.12.
- PHILLIPS, Dr. Tony: Near Miss: The Solar Superstorm of July 2012.
https://science.nasa.gov/science-news/science-at-nasa/2014/23jul_superstorm/;
letöltés: 2019.11.12.
- PORTREE, David S. F.: Mir Hardware Heritage. NASA RP 1357, March 1995.
<https://historycollection.jsc.nasa.gov/history/shuttle-mir/references/documents/mirheritage.pdf>; letöltés: 2019.11.14.
- Space Operations. Air Force Doctrine Document 3-14, 27 November 2006. Incorporating Change 1, 28 July 2011.
<https://fas.org/irp/doddir/usaf/afdd3-14.pdf>; letöltés: 2020.03.17.
- SpaceX. <https://www.spacex.com/>; letöltés: 2020.03.17.
- SZUN-CE: A hadviselés tudománya. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2006.

- Terra-3. <http://www.astronautix.com/t/terra-3.html>; letöltés: 2019.11.12.
- The New Space Race | Start Here.
<https://www.youtube.com/watch?v=4E31FUrPjss&t=340s>; letöltés: 2020.03.17.
- The Orbiter.
https://www.nasa.gov/returntoflight/system/system_Orbiter.html; letöltés: 2020.03.10.
- TYSON, Neil deGrasse: Space Chronicles: Facing the Ultimate Frontier.
W.W. Norton, New York, 2012.
- War In Space - The Next Battlefield – CNN.
https://www.youtube.com/watch?v=j-ZBLFhb_lg; letöltés: 2019.11.12.
- WILGENBUSCH, Ronald C. – HEISIG, Alan:
Command and Control Vulnerabilities to Communications Jamming.
Joint Force Quarterly, issue 69, 2nd quarter 2013. pp. 56–63.
https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-69/JFQ-69_56-63_Wilgenbusch-Heisig.pdf; letöltés: 2020.03.18.
- X-37B breaks record, lands after 780 days in orbit.
<https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/1999734/x-37b-breaks-record-lands-after-780-days-in-orbit/fbclid=IwAR3baEuQTDUzv6mLGg0IuthyIWrVt-IFfxN0qHX97DNKpTH4m5biaoCLa2U/#.XbWOittR63U.facebook>; letöltés: 2019.11.06.
- ZAK, Anatoly: Kosmos-2499: Is it a spy or an assassin... or both?
<http://russianspaceweb.com/Cosmos-2499.html>; letöltés: 2019.10.05.
- БАКЛИЦКИЙ, Андрей: Предупрежденный Китай: к чему приведет решение Москвы о помощи Пекину.
<https://www.rbc.ru/opinions/politics/09/10/2019/5d9db2a29a7947246c631fa0>;
letöltés: 2020.03.10.
- Битва за "Салют". История подвига.
<https://www.youtube.com/watch?v=Wxhv6GOLZqE>; letöltés: 2019.11.14.
- ИЗВЕКОВ, И.: Совет Безопасности заседание по космосу.
Русский Космос, Май 2019.
<https://www.roscosmos.ru/media/files/rk2019-05.pdf>; letöltés: 2019.11.12.
- Многофункциональная космическая система ретрансляции «Луч».
<https://www.roscosmos.ru/23956/>; letöltés: 2019.11.07.
- Применение "Бурана".
<http://buran.ru/htm/spirit.htm>; letöltés: 2019.11.14.
- РЯБОВ Кирилл: Загадки космической пушки. Артиллерийская установка «Щит-1».
https://topwar.ru/163699-zagadki-kosmicheskoy-pushki-artillerijskaja-ustanovka-schit-1.html?fbclid=IwAR1MMQdCeS07OJGrM0z9S7Lg8BE0VFM8_HGA4IAlozrG4AmqRzCbT4c1Hk; letöltés: 2019.11.05.
- ЦИОЛКОВСКИЙ К. Э.: Исследование мировых пространств реактивными приборами.
Вестник воздухоплавания. – 1912. – № 3.

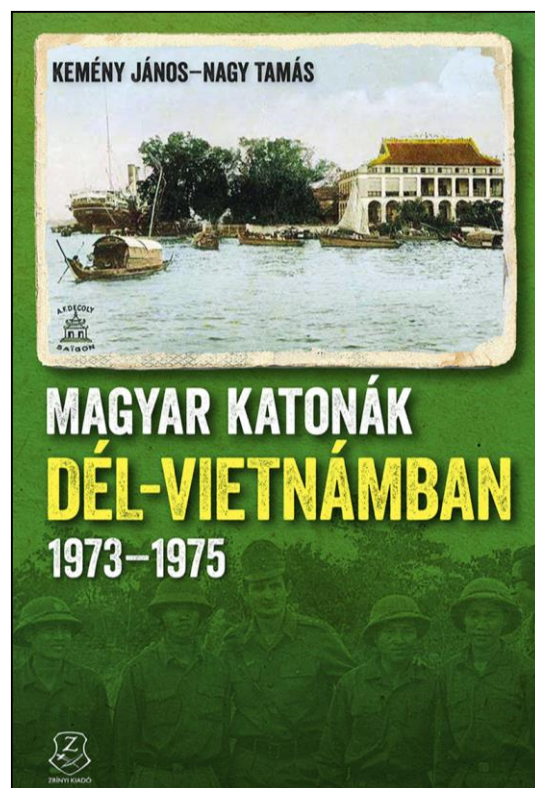

DR. MAGYAR ISTVÁN NY. DANDARTÁBORNOK

MAGYAR KATONÁK DÉL-VIETNÁMBAN 1973–1975 – KÖNYVAJÁNLÓ

2020-ban a Zrínyi Kiadó jelentette meg a Kemény János – Nagy Tamás szerzőpáros „*Magyar katonák Dél-Vietnámban (1973–1975)*” című. könyvét, amely 388 oldalon át hiteles (irattári és levéltári) dokumentumok alapján, s nem utolsósorban a misszióban részt vett – még élő – veteránok személyes visszaemlékezésein keresztül mutatja be az 1973. január 27-én aláírt párizsi egyezményvel létrehozott Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság (NEFB)¹ magyar kontingensének² közel két és fél éves munkáját Dél-Vietnámban. A kötet betekintést nyújt a vietnámi háború lezárását célzó (nyílt és titkos) béketárgyalások menetébe, Magyarország részvételi felkérésének körülményeibe, a részvétellel kapcsolatos politikai döntés meghozatalába, a felkészülés és a feladat-végrehajtás kulisszatitkaiba, valamint Dél-Vietnám akkori helyzetébe is.

---

¹ International Commission of Control and Supervision – ICCS.

² A feladatban 1973.01.28. és 1975.05.29. között Magyarország részéről 636 fő vett részt, három váltásban.

A könyv hét fejezetből és mellékletekből áll. Önálló fejezetek foglalkoznak a küldetés politikai előzményeivel és a kontingens állománya felkészítésével, a feladatot végrehajtó három váltás legfontosabb információival, a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság működési rendjében kialakított körzetekkel és ellenőrzési pontokkal, valamint a NEFB tevékenysége összegzett tapasztalataival. A mellékletekben a háború lezárását és a béke helyreállítását célzó párizsi egyezmény tartalma, a magyar kontingens információszerző szakmai tevékenységének bemutatása, valamint a magyar veteránok visszaemlékezései szerepelnek.

Az alkotás hiánypótló mű. Ilyen széles tartalommal és részletességgel még egyetlen dokumentum sem dolgozta fel a NEFB-ben részt vett magyar kontingens szerepvállalásának részleteit. A kötetből nemcsak a küldetés sikereit és eredményeit ismerhetjük meg, hanem a misszió során tapasztalt nehézségeket és a bekövetkezett rendkívüli eseményeket is – köztük az 1973. április 7-én történt helikoptertragédia részleteit, amelynek során két magyar tiszt is életét vesztette.

A kötet jól szerkesztett, áttekinthető, tartalma rendkívül informatív és gazdagon illusztrált. A körülmények bemutatását térképvázlatok és táblázatok, valamint számos, a résztvevők által készített és a szerzőpáros rendelkezésére bocsátott, a helyszínen készített egyedi fénykép segíti. Rendkívül értékesek és egyediek a kötet mellékletében közölt visszaemlékezések, ahol 11 veterán által elmondott, gyakran személyes indíttatású információk (pl. versek) találhatóak. Itt szerepel – egyebek mellett – a misszió három váltásában részt vett állomány teljes névsora (külön kiemelve az akkori MNVK 2. Csoportfőnökségen és alárendelt szervezeteinél szolgálatot teljesítőket), ami ugyancsak egyedi információnak számít.

A kötetet Dr. Botz László ny. altábornagy, a Magyar–Vietnámi Baráti Társaság elnöke, az MK Katonai Felderítő Hivatal egykori főigazgatója, a NEFB első magyar váltásának tagja lektorálta. A könyvhöz (személye mellett) előszót írt a Vietnámi Szocialista Köztársaság magyarországi rendkívüli és meghatalmazott nagykövete is.

A kötet³ nem hiányozhat a Magyar Honvédség története, a biztonságpolitika és a békeműveletek iránt érdeklődők könyvespolcairól, de tartalma az oktatásban is kiválóan használható. Őszinte szívvel ajánlom az olvasó figyelmébe. (A könyv a Zrínyi Kiadó terjesztői hálózatában vásárolható meg, teljes ára 5400 Ft.)

---

³ ISBN száma: 978 963 327 548 1

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NY. EZREDES

KORONAVÍRUS ÉS GEOPOLITIKA

A COVID-19 megváltoztatta a globális biztonságot, különös tekintettel a gazdasági és a humán területekre. Az elemzés a járvány globális és regionális következményeivel foglalkozik, bemutatja a kormányok és a nemzetközi szervezetek válságkezelő tevékenységét. A szerző különös figyelmet fordít az Európa biztonságát érintő Észak-Afrikára és Közel-Keletre. Az elemzés érinti a nem állami tényezők szerepét, a radikális szervezetek propagandatevékenységét, valamint a hírszerzés szerepét a járvány felderítésében.

Kulcsszavak: COVID-19, járvány, biztonság, globális hatások, Észak-Afrika, Közel-Kelet, hírszerzés.

KISVÁRI TAMÁS ALEZREDES

A KOREAI-FÉLSZIGET BIZTONSÁGI KIHÍVÁSAI AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS KÍNA KAPCSOLATRENDSZERÉBEN

A Koreai-félsziget biztonsági helyzete kapcsán az az általános vélekedés, hogy Észak-Korea a Kínai Népköztársaság, Dél-Korea pedig az Amerikai Egyesült Államok feltétlen szövetségese. Ez a koreai háború idején így volt, de napjainkban messze nem így van. Dél-Korea számára Kína az első számú exportpartner, és Dél-Korea azon kevés ország egyike, amelynek kereskedelmi többlete van Kínával szemben. Emiatt az Amerikai Egyesült Államok térségbeli törekvéseit csak olyan mértékben támogatja, hogy az ne jelentsen veszélyt a Kínával folytatott gazdasági együttműködésére. Észak-Korea léte alapvető érdek Kína számára, de az észak-koreai hatalomátadás apáról fiúra nem összeegyeztethető a Kínai Kommunista Párt jelenlegi ideológiájával, továbbá Észak-Korea nukleáris és ballisztikusrakéta-programjai közvetlen veszélyt jelentenek Kínára.

Donald Trump amerikai elnök közvetlen találkozója Kim Dzsongunnal arra kényszerítette Kínát és Oroszországot, hogy a legmagasabb kormányzati szinten fogadják az észak-koreai vezetőt, annak ellenére, hogy a nagyhatalmak tiltakozása ellenére Észak-Korea 2013 és 2017 között négy atomrobbantást hajtott végre a kínai határtól 100, az orosz határtól pedig néhány száz kilométeres távolságban és vált ezzel atomhatalommá. A Koreai-félsziget atomfegyvermentessé tétele csak az érintett három nagyhatalom egyetértésben valósulhatna meg, de ezt az Amerikai Egyesült Államok és Kína közötti feszültség jelenleg nem teszi lehetővé.

Kulcsszavak: Észak-Korea, Dél-Korea, atomfegyverprogram, ballisztikusrakéta-program, Oroszország, Amerikai Egyesült Államok, Kína, Kim Dzsongun, Donald Trump.

CONTENTS

COLONEL (RET.) DR. JÓZSEF KIS-BENEDEK, habil., PhD

CORONAVIRUS AND GEOPOLITICS

The COVID-19 has changed the global security, mainly in the economic and human field. The analysis deals with the global and regional consequences of the epidemic by exemplifying the crises management of governments and international organizations. The author pays a special attention to the MENA region, which is important for the security of Europe. The analysis touches upon the role of non-state actors, the propaganda of radical organizations, as well as the role of intelligence in the detection and tracking of the epidemic.

Keywords: COVID-19, epidemic, security, global effects, Middle East, intelligence.

LIEUTENANT-COLONEL TAMÁS KISVÁRI

THE SECURITY CHALLENGES OF THE KOREAN PENINSULA IN THE CONTEXT OF THE SPECIAL RELATIONSHIP OF THE UNITED STATES AND CHINA

The general belief held regarding the security situation of the Korean Peninsula is that there is unconditional alliance between North Korea and the People's Republic of China as well as South Korea and the United States of America. This theory was true during the Korean War, but nowadays the situation is vastly different. In fact, today South Korea stands as China's number one export partner and is one of the few countries possessing a commercial surplus in its trade with China. As a result, South Korea supports the US endeavours in the region but only to an extent that does not threaten its economic cooperation with China. The existence of North Korea is often regarded as essential for the People's Republic of China, but the North Korean practice of agnatic succession of power is not compatible with the contemporary ideology of the Communist Party of China while its nuclear and ballistic missile programme is a direct threat to China.

The direct meeting between US President Donald Trump and North Korean leader Kim Jong-un forced both China and Russia to invite and receive the North Korean leader at the highest levels of representation. These took place despite worldwide condemnation of its nuclear conduct, involving four nuclear tests between 2013 and 2017, which were carried out only 100 km away from the Chinese and a few hundred kilometres away from the Russian border. The success of these tests elevated North Korea to nuclear power status. The denuclearization of the Korean Peninsula can only be achieved through consensus of the three world powers; however the circle of tensions between the United States and China nowadays makes this virtually impossible.

Keywords: North Korea, South Korea, nuclear programme, ballistic missile programme, Russian Federation, the United States of America, the People's Republic of China, Kim Jong-un, Donald Trump.

TÓTH TAMÁS

AZ INFORMÁCIÓGYŰJTŐ SZERVEZETEK TECHNIKAI KÉPESSÉGEIRE HATÓ KÜLSŐ KÖZVETETT TÉNYEZŐK

Napjainkban a biztonsági környezet dinamikus változása, a technológiák intenzív fejlődése, valamint a rendelkezésre álló információ mennyiségének drasztikus növekedése az információgyűjtő szervezetek vonatkozásában szervezeti és műveleti területen egyaránt gyorsan alkalmazkodni képes, hatékony információszerző és információfeldolgozó képességgel bíró szervezetet követel meg. Az információk legnagyobb hányada jelenleg valamely technikai eszközhöz, rendszerhez kapcsolódik, ennek alapján elengedhetetlen az információgyűjtő szervezetek technikai képességeinek folyamatos fejlesztése.

Jelen publikáció célja beazonosítani, főbb osztályokba sorolni és elemezni az információgyűjtő szervezetekre ható külső közvetett tényezőket. A cikk során kiemelt hangsúly hárul a tudományos tevékenység és az információgyűjtés eredményessége közötti korreláció feltárására.

Kulcsszavak: információgyűjtés, technológiai innováció, kutatás és fejlesztés.

PÁRKÁNYI CSONGOR

TITKOS ÉRTESÜLÉSEK A VATIKÁNBÓL – „ENGEL” TÖRTÉNETE

Edoardo Prettnner-Cippico felelős pozícióban dolgozott a Szentszéki Államtitkárságon, amelynek része volt a második világháború alatt a III. Birodalom képviselőivel történő kapcsolattartás is. Ezekről több esetben is tájékoztatta a szövetséges hatalmak titkosszolgálatait, amelyeket más információkkal is segített. A háború után egy nagy vihart kavaró pénzügyi bűneset főszereplője lett. Évekkel később közel húsz éven keresztül a magyar hírszerzés egyik legfontosabb ügynöke volt a vatikáni területen.

Kulcsszavak: Vatikán, hírszerzés, ügynök, hálózat, hidegháború.

LÁNGNÉ PETRUSKA SZIDÓNIA

LEHET-E A SZANDZSÁK A KÖVETKEZŐ KOSZOVÓ?

A történelmi Novi Pazar-i Szandzsák területén koncentrálódó kisebbségi bosnyák lakosság autonómiatörekvései visszatérő problémát jelentenek, különösen a régió szerbiai részén. Bár Milošević bukását követően történtek előremutató változások a pozíciójukat illetően, valódi integrálásukra, illetve a Szandzsák összetett társadalmi-gazdasági problémáinak kezelésére máig nem irányult kellő figyelem. A kezdetben egységes bosnyák politikai-vallási elit széthúzása, vezetőik opportunistá politikája, illetve gyökeresen eltérő „megoldási javaslatai” tovább súlyosbítják a helyzetet, a térség máig Szerbia biztonsági szempontból egyik legkevésbé stabil részének számít.

TAMÁS TÓTH

EXTERNAL INDIRECT FACTORS AFFECTING THE TECHNICAL CAPACITY OF INFORMATION GATHERING ORGANIZATIONS

Today, the dynamic changes in the security environment, the intense development of technologies, and the drastic increase in the amount of information available to information gathering organizations require both an organization that is able to adapt quickly and efficiently to acquire and process information. Most of the information is currently connected to a technical device or system, based on which it is essential to continuously improve the technical capabilities of information gathering organizations.

The purpose of this publication is to identify, classify, and analyse external indirect factors affecting information gathering organizations. The article focuses on exploring the correlation between scientific activity and the effectiveness of information collection.

Keywords: information gathering, technological innovation, research and development.

CSONGOR PÁRKÁNYI

SECRET INFORMATIONS FROM THE VATICAN – THE STORY OF „ENGEL”

Edoardo Prettnner-Cippico had worked in responsible position at the Holy See's Secretariat of State which included the communication with the representatives of the Third Reich. He informed the allied powers' secret services about some of the speaks and also helped them other information. After the WW II he was judged in a scandalous currency change trial. Some years later he became for almost 20 years one of the most important agents of the Hungarian intelligence against the Vatican.

Keywords: Vatican, intelligence, agent, network, Cold War.

SZIDÓNIA LÁNGNÉ PETRUSKA

COULD THE SANDŽAK BE THE NEXT KOSOVO?

The autonomy aspirations of the Muslim/Bosniak minority concentrated on the territory of the historical Sandžak of Novi Pazar represent a recurring problem, especially on its Serbian part. Although after the fall of Milošević, some progressive changes have been taken place concerning their position, not enough attention has been given to their integration, or to addressing the complex socio-economic problems of the Sandžak. The disintegration of the initially unified Bosniak political-religious elite, the opportunistic policy of their leaders, and their basically different "solution proposals" just exacerbate the situation further; this area is still one of the least stable parts of Serbia in terms of security.

Jelen tanulmány célja a szandzsáki bosnyákok és a régió státuszát érintő legfontosabb események bemutatása mellett annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy mennyire vonható párhuzam a koszovói albánok és a szandzsáki bosnyákok helyzete között, mekkora esélye van az etnikai ellentétek fegyveres konfliktussá eszkalálódásának a Szandzsákban, illetve az autonómiával kapcsolatos elképzelések megvalósulásának.

Kulcsszavak: a Szandzsák autonómiája, Koszovó, Sulejman Ugljanin, Rasim Ljajić, Muamer Zukorlić.

LÉVAI ZSOLT – ÜVEGES ANDRÁS JÓZSEF SZÁZADOS

A VASÚTI KÖZLEKEDÉS INFORMATIKAI ADATVÉDELME

A terrorizmus területén napjaink egyik potenciális támadási felületét az informatikai rendszerek adják. A szélsőséges személyek és csoportok, valamint magányos elkövetők és államilag finanszírozott hekkercsoportok egyik kiemelt célpontja a létfontosságú infrastruktúra rendszerelemei. A közösségi közlekedés – így a vasút – elleni kibertámadások „jelentős” eredményt hozhatnak az elkövetők részére az elért áldozatszámot és gazdasági rombolást tekintve. Cikkünkben feltárjuk és rendszerezzük az esetleges támadási felületeket és a lehetséges ellenlépéseket.

Kulcsszavak: vasúti közlekedés, vasúti informatika, terrorizmus, adatvédelem.

ELEVEN MÁRK

ŐSHONOS ÉSZAK-AMERIKAI SZÉLSŐJOBBDAL II. – TÖRVÉNYEN KÍVÜLI MOTOROS BANDÁK

Az Amerikai Egyesült Államok a történelmének, etnikai összetételének, alkotmányának és egyedi jogrendszerének, a széles körű pluralizmusnak, a vallási és egyházalapítási szabadságnak, valamint az állampolgárok fegyverekhez való viszonyának köszönhetően az elmúlt évtizedek (és évszázadok) során meglehetősen sajátos, esetenként rendkívül magas nemzetbiztonsági fenyegetést jelentő szélsőjobboldali kultúrát „termelt” ki. A büntetőintézetekben és az utcákon egyaránt aktív fehér felsőbbrendű bűnözői bandák működnek, még létezik a hírhedt fajvédő csoport, a Ku Klux Klán, vannak önszerveződő államellenes fegyveres milíciák, a keresztény identitás által befolyásolt, rasszista pszeudokeresztény vallási szekták, valamint világszerte jól ismerik a kiterjedt, törvényen kívüli motoros bandákat. Ezeket a csoportokat – bár tevékenységük, bűnözői és ideológiai profiljuk szerint látszólag különböznek – a háttérben számtalan kapcsolat és közös érdek fűzi össze, ráadásul az elmúlt évek számukra kedvező politikai környezetének köszönhetően sokuk „felvirágzásnak” indult.

Ezen ötrészes sorozat jelen részében a szerző a törvényen kívüli motoros bandákat vizsgálja meg közelebbről. Részletezésre kerülnek a történeti, szervezeti sajátosságok és a legjelentősebb szervezetek kontinensenként.

Kulcsszavak: szélsőjobboldali extrémizmus, terrorizmus, szervezett bűnözés, Amerikai Egyesült Államok, Oroszországi Föderáció, destabilizáció, aktív intézkedések, GRU.

Beyond to present the most important events concerning the status of the Bosniaks of Sandžak as well as the region, the aim of this study is to answer the following questions: how far a parallel can be drawn between the situations of the Kosovo Albanians and the Bosniaks of Sandžak; what is the chance for the escalation of ethnic conflicts into armed conflict in the Sandžak; and what is the chance for the realization of the ideas concerning the autonomy.

Keywords: Autonomy of Sandžak, Kosovo, Sulejman Ugljanin, Rasim Ljajić, Muamer Zukorlić.

ZSOLT LÉVAI – CAPTAIN ANDRÁS JÓZSEF ÜVEGES

IT SECURITY OF RAIL TRANSPORT

Nowadays, IT systems represent one of the potential attack surfaces in the field of terrorism. Critical infrastructure components are among the key targets for extremist individuals and groups, as well as lone perpetrators and state-funded hacker groups. Cyber-attacks against public transport, including rail, can have a "significant" effect on perpetrators in terms of casualties and economic devastation. In our article, we systematize the possible attack surfaces and the possible countermeasures against them.

Keywords: railway transport, railway informatics, terrorism, data protection.

MÁRK ELEVEN

NORTH-AMERICAN NATIVE FAR-RIGHT II. – OUTLAW MOTORCYCLE GANGS

Due to its history, ethnic composition, constitution and unique legal system, extensive pluralism, the constitutional freedom to create, or establish an individual religion, or church, and the sensitive relation of the citizens to weapons, the United States of America has „produced” remarkably characteristic far-right extremist culture over the past decades (and centuries), which have been occasionally posing a (very) serious national security threat: from the white supremacist prison gangs, which are active both in penalty institutes and in the streets, through the widely known racialist group, the Ku Klux Klan, the self-organised, weaponized, anti-state militias or the Christian-identity influenced, racist pseudo-religion sects and cults, up to the nowadays worldwide well-organised and well-known criminal groups, the outlaw motorcycle gangs.

Although according to their activity, criminal and ideological profile, these groups seem to differ, but in the background they have numerous strong links and shared interests, and furthermore, due to the favourable political environment of recent years, many of these have started to recover and grow. In this part of the five-part series, the author examines the outlaw motorcycle gangs (OMG), their key historical events and main organisational features, furthermore describes the major OMG's by continent.

Keywords: far-right extremism, terrorism, organised crime, United States, Russian Federation, active measures, destabilization, GRU.

BIHARI RITA

KÜLSŐ HATALMI ÉRDEKEK A NYUGAT-BALKÁN BIZTONSÁGI SEKTORÁBAN

A Nyugat-Balkán az Ázsiát Európával összekötő geostratégiai jelentőségű területen helyezkedik el, ahol a bővítési fáradsága és a belső válságai miatt az Európai Unió befolyása nem kizárólagos. A térség adottságait tekintve és instabilitását kihasználva külpolitikai érdekeik érvényesítéséhez egyes nagy- és középhatalmak is eszközként tekintenek a régióra. A délkelet-európai térség ezért a külső szereplők számára egy lehetőség, azt viszont nem feltétlenül a régió előnyére használják fel. Külön figyelmet igényel mindaz, ha a külső szereplő hátrányt okozó tevékenysége a régió országainak biztonsági szektorában mutatkozik meg, ugyanis ennek hatása tágabb európai környezetben Magyarországot is érintheti. Ennek értelmében országunk számára nemzetbiztonsági érdek, hogy a Nyugat-Balkán számára az európai és az euroatlanti perspektíva vonzereje megmaradjon.

Kulcsszavak: Nyugat-Balkán, geopolitika, biztonsági szektor, nemzetbiztonság.

VÁRDAI MIHAIL ISTVANOVICS SZÁZADOS

A VILÁGŰR MILITARIZÁLÁSÁNAK ÁLLAPOTA

A műholdak alkalmazása távérzékelési (felderítési), távközlési, meteorológiai és navigációs célokból nemcsak katonai alkalmazásban játszik jelentős szerepet, hanem polgári célokat is követ. A katonai alkalmazás egészen a kezdetektől magával vonta a világűrben tervezett harcot, amely során a szemben álló felek egymás űreszközöket megbénítják, megsemmisítik. A világűrben telepített fegyverrendszerek korábban tudományos-fantasztikumnak hatottak, sok esetben csak a tervezet fázisáig jutottak el, néhány eszközzel viszont sikeres kísérleteket is végeztek, most már valósággá vált. Az űreszközök sérülése nem kizárólag katonai, hanem gazdasági és társadalmi vonatkozásban is jelentős károkat tud okozni.

Kulcsszavak: világűr, fegyverkezési verseny, biztonságpolitika.

RITA BIHARI

EXTERNAL POWERS IN THE SECURITY SECTOR OF THE WESTERN BALKANS

The Western Balkans has a very important position from a geostrategic point of view, because the region is located between Asia and Europe. The European Union has no exclusive influence in this area due to the fatigue of enlargement and its internal crises. Considering the region's potential and exploiting its instability some powers use the region as a means of enforcing their foreign policy interests. The South-eastern European region is thus an opportunity for external actors, which however is not used necessarily to the advantage of the region. Special attention needs to be paid to the fact that if the detrimental activity of the foreign actor is manifested in the security sector of the countries of the region as its effect may affect Hungary in a wider European environment. According to this, maintain the attractiveness of the European and Euro-Atlantic perspective for the Western Balkans is a national security interest of our country.

Keywords: Western Balkans, geopolitics, security sector, national security.

CAPTAIN MIHAIL VÁRDAI ISTVANOVICS

STATUS OF THE MILITARIZATION OF SPACE

The use of satellites for remote sensing (reconnaissance), telecommunications, meteorological and navigation purposes is not only important for military applications but also for civilian purposes. Military deployment has from the outset entailed a planned space battle. The weapon systems in space earlier were seemed to be science-fiction, in many cases only reaching the design phase, but with some tools successful experiments were carried out, but now it is reality. Damage to space assets affects not only the military, but the economic and society systems also.

Keywords: outer space, arms race, security policy.

A KÖTET SZERZŐI

Bihari Rita	a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Eleven Márk	a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Kis-Benedek József	ny. ezredes, habil., PhD, címetes egyetemi tanár
Kisvári Tamás	alezredes, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Lángné Petruska Szidónia	a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Lévai Zsolt	a Közlekedéstudományi Intézet tudományos munkatársa
Dr. Magyar István	ny. dandártábornok, a Felderítők Társasága Egyesület Tudományos Szekciójának vezetője
Párkányi Csongor	a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Tóth Tamás	a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Üveges András József	százados, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola doktorandusza
Várdai Mihail Istvanovics	a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza

---

CONTENTS

SECURITY POLICY

COLONEL (RET.) DR. JÓZSEF KIS-BENEDEK, habil., PhD

CORONAVIRUS AND GEOPOLITICS

LIEUTENANT-COLONEL TAMÁS KISVÁRI

THE SECURITY CHALLENGES OF THE KOREAN PENINSULA IN THE CONTEXT OF THE SPECIAL RELATIONSHIP OF THE UNITED STATES AND CHINA

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

TAMÁS TÓTH

EXTERNAL INDIRECT FACTORS AFFECTING THE TECHNICAL CAPACITY OF INFORMATION GATHERING ORGANIZATIONS

CSONGOR PÁRKÁNYI

SECRET INFORMATIONS FROM THE VATICAN – THE STORY OF „ENGEL”

FACTS ABOUT COUNTRIES

SZIDÓNIA LÁNGNÉ PETRUSKA

COULD THE SANDŽAK BE THE NEXT KOSOVO?

R & D

ZSOLT LÉVAI – CAPTAIN ANDRÁS JÓZSEF ÜVEGES

IT SECURITY OF RAIL TRANSPORT

FORUM

MÁRK ELEVEN

**NORTH-AMERICAN NATIVE FAR-RIGHT II. –
OUTLAW MOTORCYCLE GANGS**

RITA BIHARI

**EXTERNAL POWERS IN THE SECURITY SECTOR
OF THE WESTERN BALKANS**

CAPTAIN MIHAIL VÁRDAI ISTVANOVICS

STATUS OF THE MILITARIZATION OF SPACE

FOR READERS

BRIGADIER GENERAL (RET.) DR. ISTVÁN MAGYAR

**HUNGARIAN SOLDIERS IN SOUTH VIETNAM 1973-1975 –
BOOK-REVIEW**

CONTENTS

OUR AUTHORS

CONDITIONS OF PUBLICATION

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, amelyet a szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal);
- a kéziratot elektronikus formában, Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címre. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;

- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembevételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez rövid tartalmi összefoglalót (Absztrakt/Rezumé) kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez három–öt kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKSEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata);

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul);

REZÜMÉ (magyarul, angolul);

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul);

SZERZŐI NYILATKOZAT.

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

---

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (például 1. ábra.);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1021 Budapest, Budakeszi út 99–101.

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1525 Budapest, Pf. 74.

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Dr. Deák Anita alezredes
06(1) 386-9344/5210, HM 65-210
e-mail: deak.anita@knbsz.gov.hu